

IDENTYFIKACJA I DELIMITACJA OBSZARÓW WZROSTU ORAZ OBSZARÓW PROBLEMOWYCH

W WOJEWÓDZTWIE
DOLNOŚLĄSKIM
WYNIKI BADAŃ

RAPORT

IDENTYFIKACJA I DELIMITACJA OBSZARÓW WZROSTU ORAZ OBSZARÓW PROBLEMOWYCH W WOJEWÓDZTWIE DOLNO LĄSKIM

WYNIKI BADAŃ

Urząd Statystyczny we Wrocławiu

Wrocław 2012

Raport zrealizowany na zamówienie Urzędu Marszałkowskiego Województwa
Dolnośląskiego zgodnie z umową o dzieło nr DG-P/271/12 z dnia 13 lutego 2012 r.

Opracowanie koncepcji i metodologii raportu
Elżbieta Stańczyk

Przygotowanie:

Elżbieta Stańczyk
Beata Bal-Domańska
Justyna Wilk
Sławomir Banaszak
Halina Urbanek
Helena Polak
Agata Girul
Bernadeta Janicka

Skład komputerowy i grafika:

Anna Litewka
Leszek Łukaszewicz
Agata Girul
Bernadeta Janicka

Projekt okładki:

Agata Girul

SPIS TREŚCI

	<u>strona</u>
Wprowadzenie.....	5
I. Metodologia badania	7
1. Zakres podmiotowy i przedmiotowy badania. Źródła danych.....	8
2. Etapy analizy danych	10
II. Wyniki badania.....	21
1. Województwo dolnośląskie na tle kraju i innych województw.....	22
2. Wybrane aspekty sytuacji społeczno – gospodarczej województwa dolnośląskiego na tle sąsiadujących regionów przygranicznych Niemiec i Czech	48
3. Zróżnicowanie województwa dolnośląskiego w ramach badanych zakresów tematycznych	51
3.1. Potencjał demograficzny/ zagrożenia demograficzne.....	51
3.2. Środowisko naturalne/ochrona środowiska	68
3.3. Potencjał infrastruktury technicznej.....	87
3.4. Potencjał gospodarczy/struktura gospodarki	104
3.5. Innowacyjność i efektywność przedsiębiorstw.....	129
3.6. Rynek pracy/adaptacyjność zasobów pracy.....	141
3.7. Kapitał intelektualny i społeczny.....	165
3.8. Spójność społeczna/ problemy społeczne	186
4. Typologia dolnośląskich powiatów (skupienia; obszary)	218
Wnioski końcowe.....	232

	<u>tablica</u>	<u>strona</u>
Aneks (tablice z wartościami wskaźników)	x	235
Potencjał demograficzny / zagrożenia demograficzne – wartości finalnych wskaźników diagnostycznych dla powiatów w 2010 r.	1	236
Środowisko naturalne / ochrona środowiska – wartości finalnych wskaźników diagnostycznych dla powiatów w 2010 r.	2	237
Potencjał infrastruktury technicznej – wartości finalnych wskaźników diagnostycznych dla powiatów w 2010 r.	3	238
Potencjał gospodarczy / struktura gospodarki – wartości finalnych wskaźników diagnostycznych dla powiatów w 2010 r.	4	239

	tablica	strona
Innowacyjność i efektywność przedsiębiorstw – wartości finalnych wskaźników diagnostycznych dla powiatów w 2010 r.	5	241
Rynek pracy / adaptacyjność zasobów pracy – wartości finalnych wskaźników diagnostycznych dla powiatów w 2010 r.	6	242
Kapitał intelektualny i społeczny – wartości finalnych wskaźników diagnostycznych dla powiatów w 2010 r.	7	244
Spójność społeczna / problemy społeczne – wartości finalnych wskaźników diagnostycznych dla powiatów w 2010 r.	8	246

WPROWADZENIE

Prezentowany raport przedstawia wyniki przeprowadzonych badań statystycznych „Identyfikacja i delimitacja obszarów wzrostu i obszarów problemowych w województwie dolnośląskim”, zrealizowanych na zamówienie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego zgodnie z umową o dzieło nr DG-P/271/12 z dnia 13 lutego 2012 r. Wykonanie niniejszego badania jest częścią działań podejmowanych przez województwo dolnośląskie w celu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 r. oraz planowania strategicznego Dolnego Śląska i wyznaczania obszarów strategicznej interwencji.

Celem analizy jest określenie zróżnicowania stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego powiatów województwa dolnośląskiego, przy identyfikacji jednostek zajmujących w rankingu najlepsze pozycje (relatywnie lepiej rozwinięte powiaty- potencjalne obszary wzrostu) i zajmujących najgorsze pozycje (jednostki peryferyjne – potencjalne obszary problemowe) z zastosowaniem taksonomicznych miar rozwoju. Podstawą obliczenia taksonomicznych mierników rozwoju jest zaproponowany finalny zestaw wskaźników diagnostycznych, obliczonych na podstawie danych gromadzonych przez resort statystyki publicznej, powstały w wyniku przeprowadzonej obiektywnej weryfikacji znacznie obszerniejszego wstępnego zestawu wskaźników. Taksonomiczne mierniki rozwoju – wskaźniki syntetyczne umożliwią określenie cech charakterystycznych wyróżnionych obszarów wzrostu i obszarów problemowych.

Na potrzeby niniejszego raportu przyjęto, iż poziom rozwoju społeczno-gospodarczego powiatów zależy od potencjałów oraz barier rozwojowych występujących w zakresie sytuacji demograficznej (zagrożeń demograficznych), jakości środowiska naturalnego, wyposażenia jednostki w infrastrukturę techniczną, aktywności gospodarczej (potencjału gospodarczego), rozwoju innowacyjności, efektywnej działalności przedsiębiorstw, wprowadzania nowych rozwiązań, sytuacji na rynku pracy (adaptacyjności zasobu pracy), aktywności w życiu społecznym.

Przez obszary wzrostu i obszary problemowe rozumie się wydzielone przestrzennie obszary administracyjne lub funkcjonalne, które cechują się specyficznym zestawem uwarunkowań i cech społecznych, gospodarczych lub środowiskowych, decydujących o występowaniu na ich terenie strukturalnych barier rozwoju lub trwałych (możliwych do aktywowania) endogenicznych potencjałów rozwojowych, do których może być adresowana odpowiednia interwencja publiczna

Kolejnym celem analizy jest wskazanie dla danej jednostki terytorialnej – powiatu – mocnych i słabych stron (potencjałów rozwojowych i barier wzrostu) w ramach każdego wyróżnionego zakresu tematycznego na bazie obliczonych w ramach każdego zakresu tematycznego syntetycznych mierników rozwoju.

Istotnym, końcowym etapem przeprowadzonej analizy wyróżnienia skupisk jednorodnych grup jednostek terytorialnych – powiatów – borykających się z określonymi trudnościami i barierami rozwojowymi, a także identyfikację i delimitację poszczególnych obszarów wzrostu tj. wyróżnienia skupisk jednorodnych grup jednostek terytorialnych – powiatów – wyróżniających się pozytywnie na tle pozostałych ze względu na swoją specyfikę.

Raport składa się z uwag metodologicznych, obszernej części analitycznej oraz aneksu tabelarycznego zawierającego zestawienie wartości finalnych diagnostycznych wskaźników dla powiatów.

W uwagach metodologicznych zaprezentowano przyjęte metody analizy danych, w szczególności tworzenia wskaźników syntetycznych, podziału powiatów na grupy oraz wyznaczania skupisk jednorodnych powiatów.

Część analityczna została podzielona na rozdziały odpowiadające określonym zakresom tematycznym. W każdym z nich przedstawiono taksonomiczne miary rozwoju umożliwiające ranking powiatów ze względu na opisywany aspekt.

Analizę zamyka przedstawienie wyników symulacji analizy skupień jednorodnych grup jednostek terytorialnych – powiatów.

Raport uzupełniono dwoma rozdziałami wprowadzającymi. W jednym przedstawiono sytuację społeczno - gospodarczą województwa dolnośląskiego na tle kraju i pozostałych województw,

Drugi rozdział prezentuje województwo dolnośląskie na tle sąsiadujących regionów przygranicznych Niemiec i Czech.

CZEŚĆ I

METODOLOGIA BADANIA

1. Zakres przedmiotowy i podmiotowy badania. Źródła danych

Celem przeprowadzonej analizy jest identyfikacja i delimitacja obszarów wzrostu oraz obszarów problemowych w województwie dolnośląskim w ujęciu przestrzennym.

Koncepcji obszarów problemowych jest wiele i różnorodne są kryteria ich identyfikacji i delimitacji¹. Mając na uwadze wyzwania rozwojowe kraju w perspektywie do 2030 r.², specyfikę endogenicznych potencjałów rozwoju społeczno-gospodarczego Dolnego Śląska, a także dostępność danych źródłowych w przekroju powiatowym, badaniem objęto następujące zakresy tematyczne:

- potencjał demograficzny/ zagrożenia demograficzne,
- środowisko naturalne/ochrona środowiska,
- potencjał infrastruktury technicznej,
- potencjał gospodarczy/struktura gospodarki,
- innowacyjność i efektywność przedsiębiorstw,
- rynek pracy/ adaptacyjność zasobów pracy,
- kapitał intelektualny i społeczny,
- spójność społeczna/ problemy społeczne.

W ramach każdego zakresu tematycznego wyróżniono aspekty (grupując wskaźniki), które umożliwiają bardziej szczegółowe scharakteryzowanie zróżnicowania wewnątrzwojewódzkiego pod względem badanego zakresu tematycznego, a ponadto są niezbędne ze względu na przyjętą metodologię (wyznaczanie wag). Taka analiza umożliwia, dla każdego aspektu danego zakresu tematycznego, wyznaczenie jednostek terytorialnych o dużym potencjale rozwojowym oraz jednostek borykających się z określonymi trudnościami i barierami rozwojowymi.

Na potrzeby analizy przyjęto następującą definicję obszarów wzrostu i obszarów problemowych:

Przez obszary wzrostu i obszary problemowe rozumie się wydzielone przestrzennie obszary administracyjne lub funkcjonalne, które cechują się specyficznym zestawem uwarunkowań i cech społecznych, gospodarczych lub środowiskowych, decydujących o występowaniu na ich terenie strukturalnych barier rozwoju lub trwałych (możliwych do aktywowania) endogenicznych potencjałów rozwojowych, do których może być adresowana odpowiednia interwencja publiczna. Koncepcja obszarów wzrostu i obszarów problemowych opiera się na powiązaniu ze sobą dwóch podstawowych elementów:

1. występowanie określonych barier i/lub potencjałów rozwojowych;
2. lokalizacja w przestrzeni.

Zasadniczą wartością wynikającą z wyznaczenia obszarów wzrostu i obszarów problemowych powinno być lepsze zaadresowanie i poprawa efektywności interwencji publicznej prowadzonej w ramach polityki rozwoju regionu.

Źródło: Urząd Marszałkowski, Wrocław

¹ Por. m.in. Rakowska J., Wojewódzka-Wiewiórska A. *Zróżnicowanie przestrzenne obszarów wiejskich w Polsce – stan i perspektywy rozwoju w kontekście powiązań funkcjonalnych*. Ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Warszawa, 2010,

² Por. raporty: *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, pod red. M. Boni, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa, 2011, *Aktualizacja strategii rozwoju województw z uwzględnieniem uwarunkowań krajowych i unijnych. Przewodnik*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2011, *Średniookresowa Strategia rozwoju Kraju - Strategia Rozwoju Kraju 2020.: Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki, Strategia Rozwoju Kapitału ludzkiego, Strategia rozwoju kapitału społecznego, Identyfikacja i delimitacja obszarów problemowych i strategicznej interwencji w Polsce. Wnioski z analizy*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa, 2009.

Wyznaczenie obszarów wzrostu i obszarów problemowych ma na celu stworzenie warunków umożliwiających ukierunkowanie interwencji publicznej tematycznie i terytorialnie (geograficznie) za pomocą optymalnie dobranych narzędzi.

Celami przeprowadzonej analizy są ponadto :

- określenie stopnia zróżnicowania rozwoju społeczno – gospodarczego jednostek terytorialnych (mając na uwadze zaproponowane wskaźniki diagnostyczne charakteryzujące wyróżnione zakresy tematyczne);
- określenie dla danej jednostki terytorialnej poziomu rozwoju oraz syntetycznej pozycji jednostki na tle pozostałych; wyróżnienie jednostek zajmujących w rankingu najlepsze pozycje (relatywnie lepiej rozwinięte powiaty) i zajmujących najgorsze pozycje (jednostki peryferyjne) – dla każdego z przyjętych do badania ośmiu zakresów tematycznych przy zastosowaniu taksonomicznego miernika rozwoju;
- wskazanie dla danej jednostki terytorialnej – mocnych i słabych stron (potencjałów rozwojowych i barier wzrostu);
- identyfikacja i delimitacja poszczególnych obszarów problemowych, tj. wyróżnienie skupisk jednorodnych grup jednostek terytorialnych borykających się z określonymi trudnościami i barierami rozwojowymi, a także identyfikacja i delimitacja poszczególnych obszarów wzrostu, tj. wyróżnienia skupisk jednorodnych grup jednostek terytorialnych wyróżniających się pozytywnie na tle pozostałych ze względu na swoją specyfikę;
- określenie cech charakterystycznych wyróżnionych obszarów wzrostu i obszarów problemowych.

Wymienione zakresy tematyczne opisywane są za pomocą cech, których wartości liczbowe mają postać wskaźników, co umożliwi porównanie jednostek terytorialnych różnej wielkości. Wartości wskaźników dotyczą w zasadzie 2010 r., a jedynie w przypadku braku danych za 2010 r. – najbardziej aktualnych.

Podmiotem niniejszego badania są powiaty województwa dolnośląskiego (czwarty poziom Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych NTS-4), zgodnie z podziałem terytorialnym określonym w ustawie z dnia 24 VII 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz. U. nr 96, poz. 603).

Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. w województwie dolnośląskim było 26 powiatów ziemskich oraz 3 powiaty grodzkie, tj. miasta na prawach powiatu: Jelenia Góra, Legnica i Wrocław.

Źródłem danych empirycznych w analizie są informacje gromadzone przez resort statystyki publicznej (w tym głównie sprawozdawczość bieżąca) publikowane m.in. w rocznikach statystycznych, biuletynach, kwartalnikach oraz udostępniane na stronie internetowej GUS. Ponadto, skorzystano z danych pozastatystycznych i dotyczyły to wskaźników istotnych z punktu widzenia przeprowadzonego badania, a nie zbieranych bezpośrednio przez statystykę (dane Wydziału Polityki Społecznej Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego, Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu, Oddziału Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad we Wrocławiu, Dolnośląskiej Służby Dróg i Kolei, Zakładów Linii Kolejowych we Wrocławiu, Opolu i Wałbrzychu, Komendy Wojewódzkiej Policji we Wrocławiu).

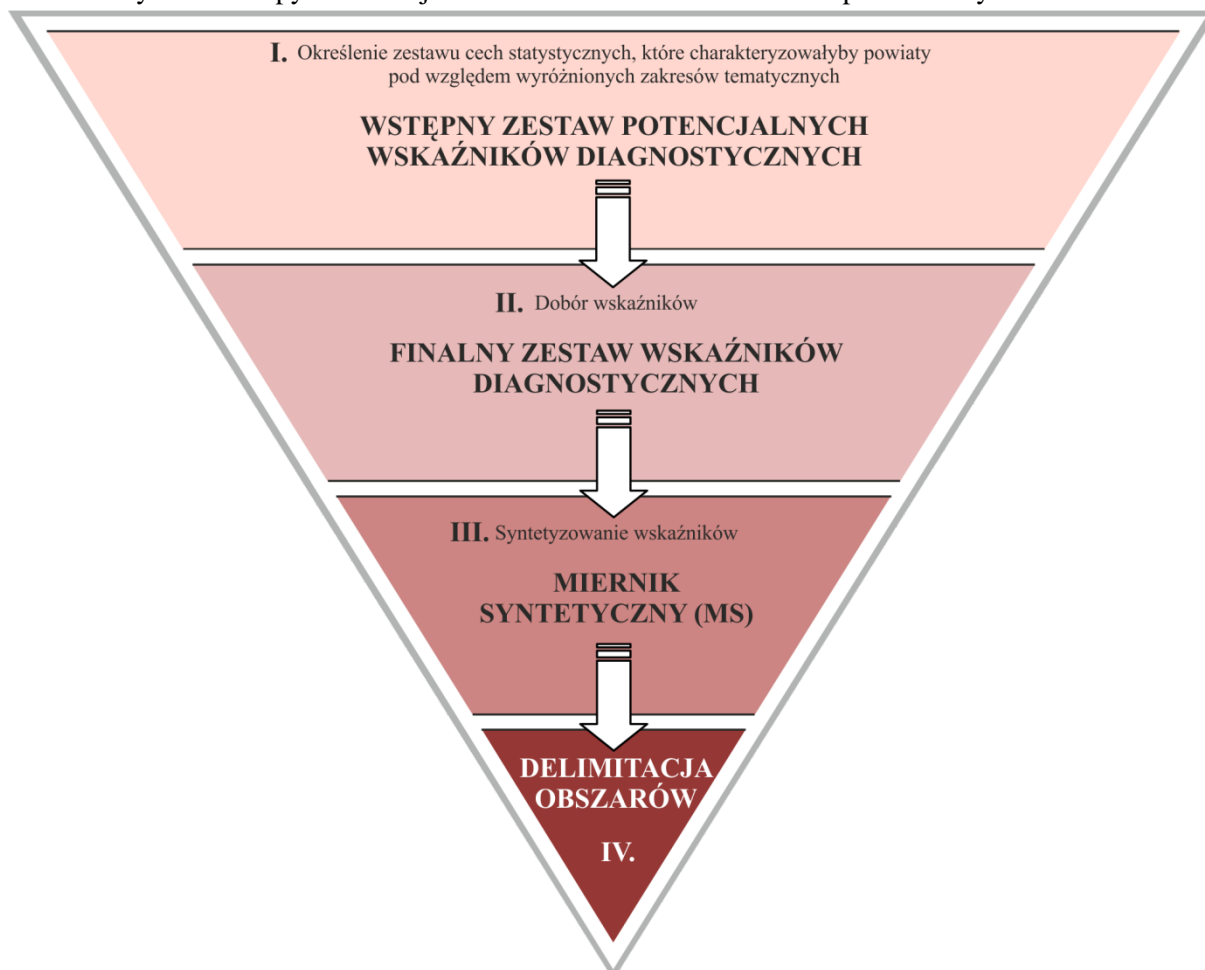
2. Etapy analizy danych

Analiza zróżnicowania rozwoju społeczno-gospodarczego prowadzona jest poprzez:

- podanie wartości liczbowej każdej z cech (wskaźnika diagnostycznego) dla danego powiatu w wybranym momencie czasowym, co umożliwi szczegółową analizę w ramach każdego z badanych zakresów tematycznych,

- syntetyzowanie informacji dostarczanych przez cechy zaliczone do jednego zakresu tematycznego i uzyskanie syntetycznej oceny powiatu na tle innych,
- łączenie powiatów w grupy (skupienia) charakteryzujące się zbliżonymi wartościami wskaźników diagnostycznych.

Wykres 1. Etapy delimitacji obszarów wzrostu oraz obszarów problemowych

Źródło: Opracowanie własne.

I Etap

Dobór cech, które możliwie wyczerpująco i trafnie charakteryzowałyby analizowane zjawiska, wyróżnione zakresy tematyczne i aspekty potencjału rozwojowego jednostek terytorialnych – powiatów. Zakres przedmiotowy przeprowadzonej analizy wynika głównie z merytorycznej ich ważności oraz dostępności danych statystycznych. Z tak dobranych cech statystycznych utworzono **wstępny zestaw potencjalnych wskaźników diagnostycznych**.

Wstępny zestaw potencjalnych wskaźników diagnostycznych:

Potencjał demograficzny/zagrożenia demograficzne

Stan i rozmieszczenie ludności

- Gęstość zaludnienia (w osobach na km²)
- Współczynnik przyrostu rzeczywistego (w ‰)
- Współczynnik urbanizacji (w ‰)

Struktura ludności

- Udział dzieci w ogólnej liczbie ludności (w %)
- Współczynnik młodości demograficznej (w %)
- Współczynnik starości demograficznej
- Udział osób w wieku 50 lat i więcej w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym
- Obciążenie demograficzne osób w wieku produkcyjnym osobami w wieku poprodukcyjnym

Ruch naturalny

- Współczynnik płodności kobiet
- Standaryzowany współczynnik zgonów
- Współczynnik przyrostu naturalnego

Ruch wędrowny

- Współczynnik salda migracji (migracji netto)
- Współczynnik odpływu migracyjnego
- Mobilność przestrzenna - obrót migracji na 1000 ludności

Środowisko naturalne/ochrona środowiska

Zanieczyszczenia powietrza.

- Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych - zanieczyszczenia gazowe na 1 km² (w tonach)
- Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych - zanieczyszczenia pyłowe na 100 km² (w tonach)
- Udział zanieczyszczeń pyłowych powietrza zatrzymanych lub zneutralizowanych w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń w zakładach szczególnie uciążliwych w ogólnej wielkości wytworzonych zanieczyszczeń pyłowych (w %)

Zanieczyszczenia wód powierzchniowych i gleb

- Odsetek nieoczyszczanych ścieków w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczenia (odprowadzonych do wód lub do ziemi) – w %
- Przepustowość dobową komunalnych i przemysłowych oczyszczalni na 1000 ludności (w m³/dobę)
- Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni gruntów ogółem

Odpady uciążliwe dla środowiska

- Odpady wytworzone (z wyłączeniem odpadów komunalnych) w ciągu roku na 1 km² (w tonach)
- Odpady komunalne zmieszane (bez odpadów zebranych selektywnie) zebrane w ciągu roku na 1 mieszkańca (w kg)

Walory środowiska przyrodniczego

- Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (w %)
- Liczba mieszkańców miast na 1 ha parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej ogólnodostępnej

Potencjał infrastruktury technicznej

Infrastruktura wodociągowa

- Długość sieci rozdzielczej wodociągowej w km na 100 km²
- Udział ludności korzystającej z sieci rozdzielczej wodociągowej w ogólnej liczbie ludności (w %)

Infrastruktura kanalizacyjna

- Długość sieci kanalizacyjnej w km na 100 km²
- Udział ludności korzystającej z sieci rozdzielczej kanalizacyjnej w ogólnej liczbie ludności (w %)

Infrastruktura gazowa

- Długość czynnej sieci gazowej w km na 100 km²
- Udział ludności korzystającej z sieci gazowej w ogólnej liczbie ludności (w %)

Infrastruktura drogowa

- Długość dróg o nawierzchni twardej w km na 100 km²
- Odsetek dróg o nawierzchni twardej ulepszonej (w %)

Infrastruktura kolejowa

- Długość linii kolejowych eksploatowanych w km na 100 km²

Potencjał gospodarczy/struktura gospodarki

Produkcja przemysłowa/produktywność pracy

- Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca (ceny bieżące) w zł
- Produkcja sprzedana przemysłu na 1 pracującego w przemyśle (w zł)

Budownictwo

- Liczba oddanych mieszkań do użytkowania na 1000 ludności
- Udział gruntów przekazanych inwestorom pod budownictwo mieszkaniowe w ogólnej powierzchni gruntów w zasobach gmin (w %)
- Produkcja sprzedana budowlano-montażowa na 1 mieszkańca (w zł)
- Produkcja sprzedana budowlano-montażowa na 1 pracującego w budownictwie (w zł)

Nakłady inwestycyjne

- Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca (w zł)

Kapitał zagraniczny

- Liczba spółek z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców
- Udział kapitału zagranicznego w ogólnej wartości kapitału podstawowego spółek z takim kapitałem (w%)
- Wartość kapitału zagranicznego spółek na 10 tys. mieszkańców (w zł)

Rolnictwo

- Udział podmiotów zarejestrowanych w sektorze rolniczym w ogólnej liczbie zarejestrowanych podmiotów (w %)
- Udział użytków rolnych w powierzchni ogółem (w %)

Sektor usług

- Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON w sekcjach: handel i naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja w w przeliczeniu na 1000 mieszkańców
- Udział spółek handlowych w ogólnej liczbie jednostek zarejestrowanych w rejestrze REGON (w %)

Turystyka

- Wskaźnik gęstości bazy noclegowej
- Wskaźnik funkcji turystycznej
- Liczba turystów zagranicznych korzystających z noclegów w obiektach turystycznych na 1000 ludności
- Wskaźnik poziomu rozwoju bazy noclegowej
- Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w %

Finanse jednostek samorządu terytorialnego

- Dochody jednostek samorządu terytorialnego z tytułu udziału w podatkach dochodowych od osób prawnych i fizycznych na 1 mieszkańca (w zł)

- Udział wydatków majątkowych inwestycyjnych jednostek samorządu terytorialnego w wydatkach ogółem (w %)
- Otrzymane przez jednostki samorządu terytorialnego środki finansowe na programy i projekty UE w przeliczeniu na 1 mieszkańca (w zł)

Innowacyjność i efektywność przedsiębiorstw

Przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle

- Udział jednostek innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw (w %)
- Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle przypadające na innowacyjne przedsiębiorstwo, które poniosło nakłady (ceny bieżące; w tys. zł)
- Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w latach 2008-2010 w przychodach netto ze sprzedaży ogółem (w %)
- Udział przedsiębiorstw przemysłowych wykorzystujących komputery (duże, minikomputery, mikrokomputery) do sterowania i regulacji procesami technologicznymi w przedsiębiorstwach ogółem (w %)

Efektywność przedsiębiorstw (niefinansowych)

- Odsetek przedsiębiorstw wykazujących zysk netto (w %)
- Wskaźnik rentowności obrotu netto (w %)
- Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na 1 przedsiębiorstwo (w tys. zł)
- Wskaźnik poziomu kosztów z całokształtu działalności

Rynek pracy/adaptacyjność zasobów pracy

Rynek pracy - zatrudnienie

- Liczba pracujących na 100 osób w wieku 15 lat i więcej
- Udział pracujących w wieku 50 lat i więcej w ogólnej liczbie pracujących

Praca w warunkach zagrożenia

- Udział zatrudnionych w warunkach zagrożenia na 100 osób pracujących
- Liczba poszkodowanych w wypadkach przy pracy na 1000 osób pracujących

Rynek pracy – zasoby rejestrowanego bezrobocia

- Stopa rejestrowanego bezrobocia
- Udział zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów w ogólnej liczbie bezrobotnych
- Udział zarejestrowanych bezrobotnych poprzednio pracujących w ogólnej liczbie bezrobotnych

Płynność rynku pracy

- Wskaźnik płynności rynku pracy
- Saldo bezrobocia na 100 nowo zarejestrowanych bezrobotnych
- Przeciętna liczba nowo zarejestrowanych bezrobotnych przypadająca na 1 ofertę pracy zgłoszoną w ciągu roku

Efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej

- Liczba bezrobotnych uczestniczących w szkoleniach w zakresie aktywnego poszukiwania pracy oraz zajęciach aktywizacyjnych w przeliczeniu na 100 wyrejestrowanych bezrobotnych
- Odsetek bezrobotnych, którzy podjęli pracę w trakcie lub po ukończeniu stażu albo programu przygotowania zawodowego w ogólnej liczbie bezrobotnych, którzy ukończyli staż albo program przygotowania zawodowego w (%)
- Liczba bezrobotnych, którzy po skorzystaniu z aktywnych form pomocy bezrobotnych zarejestrowali się po raz kolejny w przeliczeniu na 100 bezrobotnych nowo zarejestrowanych

Wynagrodzenia

- Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (w zł)
- Wskaźnik zróżnicowania decylogowego przeciętnych wynagrodzeń brutto

Kapitał intelektualny i społeczny

Kwalifikacje siły roboczej

- Odsetek pracujących z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym w liczbie pracujących ogółem (w %)
- Odsetek przedstawicieli władz publicznych, wyższych urzędników i kierowników oraz specjalistów w ogólnej liczbie pracujących (w %)

Efektywność kształcenia (na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej)

- Średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część humanistyczna; w pkt.)
- Średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część matematyczno-przyrodnicza; w pkt.)
- Zdawalność matur w liceach ogólnokształcących – udział uczniów, którzy nie zdali egzaminu maturalnego (w %)
- Zdawalność matur w liceach profilowanych – udział uczniów, którzy nie zdali egzaminu maturalnego (w %)

Nauka języków obcych

- Liczba uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów
- Liczba uczniów szkół gimnazjalnych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów

Kapitał społeczny – społeczeństwo obywatelskie

- Liczba zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców
- Frekwencja w wyborach samorządowych – 2010 (w %)

Kondycja zdrowotna społeczeństwa

- Liczba chorych dzieci i młodzieży pozostających pod opieką lekarza POZ na 1000 dzieci i młodzieży
- Leczeni w poradniach zdrowia psychicznego na 10 tys. ludności
- Współczynnik umieralności okołoporodowej (w %)
- Liczba zgonów, których przyczyną były nowotwory na 100 tys. ludności
- Liczba zgonów, których przyczyną były choroby układu krążenia na 100 tys. ludności
- Różnica wartości wskaźnika natężenia umieralności z powodu nowotworów lub chorób układu krążenia w roku badanym i roku wcześniejszym

Spójność społeczna/problemy społeczne

Osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy

- Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 24 lat i mniej na 100 osób w wieku 18-24 lata
- Udział bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych w ogólnej liczbie bezrobotnych (w %)
- Udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych/liczba długotrwale bezrobotnych na 1000 osób w wieku produkcyjnym (w %)
- Liczba długotrwale bezrobotnych na 1000 osób w wieku produkcyjnym

Trudne warunki mieszkaniowe

- Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności na 10 tys. mieszkańców
- Udział mieszkań bez łazienki w ogólnej liczbie mieszkań (w %)

Zagrożenie ubóstwem materialnym

- Udział pracujących otrzymujących przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto poniżej 50% przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w województwie
- Wysokość zaległości w opłatach za mieszkanie w zasobach gminnych na 1 mieszkanie zalegające z opłatami (w zł)
- Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa na 10 tys. mieszkańców

Bezpieczeństwo publiczne

- Liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 ludności
- Udział przestępstw o charakterze kryminalnym w ogólnej liczbie przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych (w %)
- Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 100 tys. ludności

Alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie

- Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu na 10 tys. mieszkańców
- Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu narkomanii na 10 tys. mieszkańców
- Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie na 10 tys. mieszkańców

Dostęp do usług publicznych

- Liczba położnych na 10 tys. kobiet w wieku 15-49 lat
- Liczba lekarzy specjalistów na 10 tys. mieszkańców
- Przeciętna liczba porad lekarskich na 1 mieszkańca
- Liczba dzieci przebywających (w ciągu roku) w żłobkach na 100 dzieci w wieku 0-3 lat
- Liczba dzieci w przedszkolach na 100 dzieci w wieku 3-5 lat
- Liczba szkół średnich na 1000 ludności w wieku 16-18 lat
- Liczba seansów w kinach na 1000 ludności

Niepełnosprawność

- Liczba ofert pracy na 100 zarejestrowanych niepełnosprawnych bezrobotnych
- Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności na 10 tys. ludności

W analizie szczególnie zwrócono uwagę na wskaźniki przyjmujące ekstremalne wartości, a więc takie, które świadczą o wyjątkowo korzystnej sytuacji (potencjał rozwojowy) albo przeciwnie – wyjątkowo niekorzystnej sytuacji (bariery wzrostu).

Klasyczną miarą charakteryzującą empiryczny obszar zmienności badanego wskaźnika, np. zróżnicowania przestrzennego w przekroju powiatowym jest rozstęp, czyli różnica między wartością maksymalną a minimalną, tj. dla danego roku t

$$R^t = x_{\max}^t - x_{\min}^t, \text{ gdzie}$$

$x_{\max}^t, x_{\min}^t$ oznaczają ekstremalną (odpowiednio maksymalną, minimalną) wartość wskaźnika w powiatach w roku t .

Z uwagi na fakt, iż rozstęp nie daje informacji o zróżnicowaniu poszczególnych wartości cechy w zbiorowości, skorzystano z współczynnika zmienności V_s^t , który oznacza, jaki procent przeciętnej wartości danej cechy stanowi jej przeciętne zróżnicowanie. Uwzględniając niejednorodność powiatów pod względem liczby ludności, powierzchni, dla badanego okresu t , współczynnik zmienności V_s^t obliczono jako iloraz odchylenia standardowego s^t i wartości ważonej średniej arytmetycznej wskaźnika $\bar{x}^t$ (równego przeciętnej wartości wskaźnika w województwie), na podstawie wzoru:

$$V_s^t = \frac{s^t}{\bar{x}^t} \cdot 100\% .$$

Dla każdego i -tego powiatu ($i=1, 2, \dots, 29$) i badanego roku t ważoną średnią arytmetyczną $\bar{x}^t$ z wagami w_i^t oraz odchylenie standardowe s^t przedstawić można w postaci:

$$\bar{x}^t = \sum_{i=1}^n w_i^t \cdot \bar{x}_i^t = \bar{x}_{woj}^t, s^t = \sqrt{\sum_{i=1}^n w_i^t \cdot (\bar{x}_i^t - \bar{x})^2}, \text{ gdzie}$$

$\bar{x}_i^t$ – wartość wskaźnika w i -tym powiecie w roku t ,

$\bar{x}_{woj}^t$ – przeciętna wartość wskaźnika w województwie w roku t ,

w_i^t – waga dla i -tego powiatu w roku t , która równa się udziałowi liczby osób danej kategorii (ew. powierzchni) w ogólnej liczbie osób danej kategorii (ew. w ogólnej powierzchni) w województwie.

II. Etap

Utworzenie finalnego zestawu wskaźników diagnostycznych.

Ze zbioru potencjalnych wskaźników diagnostycznych, wykorzystując klasyczny współczynnik zmienności oparty na odchyleniu standardowym V_s , dokonano eliminacji cech charakteryzujących się niskim zróżnicowaniem. Przyjęto, że zbyt słabymi właściwościami diagnostycznymi odznaczają się cechy, dla których współczynnik zmienności jest mniejszy od wartości progowej V_s wynoszącej 10%.

Kolejnym kryterium doboru cech do analizy było ich słabe skorelowanie. W niniejszej analizie przyjęto arbitralnie³ w przekroju powiatowym progowy poziom współczynnika korelacji równy 0,7. Zatem, dla każdego wyróżnionego aspektu badawczego obliczono współczynniki korelacji wszystkich par potencjalnych zmiennych i wybrano taki zestaw zmiennych, dla których współczynniki korelacji przyjmowały wartości niższe od przyjętej wartości progowej.

W wyniku przeprowadzonej procedury eliminacji wskaźników nieistotnych, tj. takich dla których współczynnik zmienności był mniejszy niż 10% i/lub współczynnik korelacji był większy niż 0,7, otrzymano **finalny zestaw wskaźników diagnostycznych**, który jest bazą dalszej analizy, tj. obliczenia dla każdego zakresu tematycznego syntetycznego miernika rozwoju, a na jego podstawie dokonanie delimitacji obszarów. W analizie zaprezentowano w ośmiu tablicach wartości dla typu cech.

III. Etap

Konstrukcja miernika syntetycznego

- 1. Określenie charakteru przyjętych do badania cech diagnostycznych** - podział cech na stymulanty oraz destymulanty. Pod pojęciem stymulant rozumie się cechy, których wysokie wartości wskazują na wysoki poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, świadczą o wysokich potencjałach rozwojowych, istotnych przewagach konkurencyjnych. Destymulantami są cechy, których wysokie wartości mogą hamować rozwój społeczno – gospodarczy, świadczą o występowaniu barier rozwojowych. Pożądane są, zatem niskie wartości tych cech.

Wstępny zestaw wskaźników diagnostycznych wraz z określeniem charakteru wskaźnika (S – stymulanta, D – destymulanta) - jego definicji z krótkim uzasadnieniem wyboru przedstawiono w rozdziałach 3.1 – 3.8.

³ W analizach statystycznych zwykle przyjmuje się, że wartość współczynnika korelacji Pearsona z przedziału [0,7; 0,9) świadczy o znaczącej zależności korelacyjnej między zmiennymi.

2. Normalizacja cech – wskaźników diagnostycznych

Dla każdego z przyjętych do badania zakresu tematycznego oraz dla każdego powiatu, na podstawie finalnego zestawu cech – wskaźników diagnostycznych - dokonano normalizacji cech. Wymaga ona znajomości wartości ekstremalnych (minimum i maksimum) poszczególnych cech i stosuje się ją w celu:

- sprowadzenia wartości poszczególnych wskaźników do wzajemnej porównywalności, co oznacza w praktyce ujednoczenie różnorodnych jednostek miary poszczególnych wskaźników oraz ujednoczenie rzędów wielkości wskaźników,
- ujednoczenia charakteru zmiennych (przekształcenia wszystkich zmiennych do postaci stymulant),
- sprowadzenia ujemnych wartości poszczególnych wskaźników do wartości dodatnich,
- zastąpienia zróżnicowanych zakresów zmienności wskaźników zakresem ujednoczonym (np. przedziałem [0, 1]).

W przypadku cech o charakterze stymulant zastosowano przekształcenie według wzoru:

$$Z_{i,j}^t = \frac{x_{ij}^t - \min\{x_{ij}^t\}}{\max\{x_{ij}^t\} - \min\{x_{ij}^t\}},$$

a w przypadku cech o charakterze destymulant – według wzoru:

$$Z_{i,j}^t = \frac{\max\{x_{ij}^t\} - x_{ij}^t}{\max\{x_{ij}^t\} - \min\{x_{ij}^t\}},$$

gdzie:

- x_{ij}^t – wartość j -tego wskaźnika diagnostycznego ($j = 1, \dots, n$; n – liczba wskaźników) dla i -tego powiatu ($i = 1, \dots, 29$) w okresie t ,
- $\min\{x_{ij}^t\}$ - minimalna wartość j -tego wskaźnika w powiatach w okresie t ,
- $\max\{x_{ij}^t\}$ - maksymalna wartość j -tego wskaźnika w powiatach w okresie t .

W wyniku normalizacji otrzymano wskaźniki $Z_{i,j}^t$, które przyjmują wartości z przedziału [0,1], przy czym wartość 1 otrzymuje jednostka (powiat), dla której cecha przyjmuje wartość maksymalną, natomiast wartość 0 - jednostka (powiat), dla której cecha przyjmuje wartość minimalną.

3. W ramach każdego wyróżnionego zakresu tematycznego - **przypisanie unormowanym wskaźnikom diagnostycznym wag**, określającym skalę ważności poszczególnych wskaźników danego aspektu.

Wagi wskaźników zależą od wagi przypisanej wyróżnionym aspektom w ramach poszczególnych zakresów tematycznych i wagi przypisanej wskaźnikom w ramach aspektów. Z uwagi na wiele polemik dotyczących metod formalno-statystycznych określania wag dla zmiennych diagnostycznych przypisano jednakowe znaczenie każdemu aspektowi (niezależnie od liczby zmiennych charakteryzujących poszczególne aspekty) – $1/m_k$ oraz jednakowe znaczenie każdej zmiennej w ramach poszczególnych aspektów – $1/n_{mk}$, czyli dla j -tego wskaźnika diagnostycznego w k -tym zakresie waga ma postać:

$$w_{jk} = \frac{1}{m_k \cdot n_{mk}}, \text{ gdzie}$$

m_k – liczba wyróżnionych aspektów w ramach danego zakresu tematycznego,

$k = 1, \dots, 8$ (1–potencjał demograficzny/ zagrożenia demograficzne, 2–środowisko naturalne/ochrona środowiska, 3–potencjał infrastruktury technicznej, 4–potencjał gospodarczy/ struktura gospodarki, 5–innowacyjność i efektywność działalności przedsiębiorstw, 6–rynek pracy/ adaptacyjność zasobów pracy, 7–kapitał intelektualny i społeczny, 8–spójność społeczna/ problemy społeczne),
 n_{mk} – liczba wskaźników diagnostycznych w m -tym aspekcie i k -tym zakresie.

4. Obliczenie miernika syntetycznego – dla każdego i -tego powiatu w ramach każdego k -tego zakresu tematycznego według wzoru:

$$MS_{ik}^t = \sum_{j=1}^{m_k \cdot n_{mk}} w_{jk} Z_{ijk}^t$$

Dodatkowo, zgodnie z powyższą metodologią w ramach k -tego zakresu tematycznego dla każdego m_k -tego aspektu policzono cząstkowe mierniki syntetyczne i -tego powiatu $MS_{im_k}^t$, przypisując jednakowe znaczenie każdej cesze, tj. wagę równą $1/n_{mk}$.

Cząstkowy miernik syntetyczny ma postać:

$$MS_{im_k}^t = \sum_{j=1}^{n_{mk}} \frac{1}{n_{mk}} Z_{ijm_k}^t$$

Mierniki syntetyczne dla poszczególnych k -tych zakresów tematycznych MS_{ik}^t oraz mierniki cząstkowe dla każdego m_k -tego aspektu $MS_{im_k}^t$ przyjmują wartości z przedziału $[0, 1]$. Ogólnie, im wyższa wartość miernika taksonomicznego, tym dany powiat charakteryzuje się wyższym poziomem badanego zjawiska.

5. Podział jednostek terytorialnych (powiatów) na podstawie poziomu wartości miernika syntetycznego na 4 grupy. Wykorzystano do tego metodę trzech średnich⁴. Punktem wyjścia tej metody klasyfikacji jest zbiór powiatów uporządkowanych według malejących wartości mierników rozwoju, dla których policzono średnią arytmetyczną $\overline{MS}$. Dla powiatów, w których mierniki rozwoju były większe niż obliczona średnia $\overline{MS}$, policzono kolejną średnią $\overline{MS}_1$. Podobnie – dla powiatów dla których mierniki rozwoju były mniejsze niż średnia z wszystkich $\overline{MS}$, policzono średnią $\overline{MS}_2$. Zbiór powiatów został podzielony na 4 rozłączne grupy:

- I grupa (wysoki poziom – powiaty wysoko rozwinięte) – miernik $MS_i > \overline{MS}_1$,
- II grupa (średni poziom) – miernik MS_i w przedziale $\overline{MS} < MS_i \leq \overline{MS}_1$,
- III grupa (niski poziom) – miernik MS_i w przedziale $\overline{MS}_2 < MS_i \leq \overline{MS}$,
- IV grupa (bardzo niski poziom) – miernik $MS_i \leq \overline{MS}_2$,

gdzie

$\overline{MS}$ – średnia arytmetyczna miernika, MS_i – wartość miernika dla i -tego powiatu.

Ponadto, wyróżniono w grupie I jednostki plasujące się w rankingu na pierwszych trzech miejscach – **obszary wzrostu** oraz jednostki zajmujące w grupie IV ostatnie 3 miejsca, czyli przyjmujące

⁴ Por. min. E. Nowak, *Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów gospodarczych*, PWE, Warszawa, 1999, s.92-94.

najniższe wartości wskaźników, które nazywamy **obszarami problemowymi**. W przypadku gdy grupa I lub IV zawierała mniej niż trzy elementy (powiaty) wówczas odpowiednio obszar wzrostu/obszar problemowy zawierał wszystkie elementy danej grupy, tj. 1 lub 2 powiaty.

IV. Etap

Delimitacja - wyznaczenie skupisk jednorodnych powiatów, charakteryzujących się zbliżonym poziomem wskaźników diagnostycznych (unormowanych) pod względem analizowanych zakresów tematycznych – analiza skupień (metoda K -średnich).

Podstawą zgrupowania powiatów w skupienia – rozłączne obszary $O_1, \dots, O_K$ (takie, aby każdy powiat był jednoznacznie przypisany tylko do jednego skupienia O_K) i otrzymania typologii tych obszarów, stanowiły obliczone dla każdego aspektu w ramach zakresów tematycznego cząstkowe mierniki syntetyczne MS_{im}^t i odległości d_{ij} między każdą parą powiatów (i -tego, j -tego), w szczególności powiatów należących do różnych skupień:

$$d_{ij}^t = \sqrt{\sum_{m=1}^{41} (MS_{im}^t - MS_{jm}^t)^2}$$

gdzie

m – łączna liczba aspektów; $m = 1, \dots, 41$ (1–stan i rozmieszczenie ludności, 2–struktura ludności, ..., 40–ograniczony dostęp do usług publicznych, 41– niepełnosprawność)

Ponadto, w ramach każdego K -tego skupienia (O_K) zostały obliczone odległości d_{io} między każdym i_K -tym powiatem z tego skupienia a środkiem ciężkości skupienia, opisanym średnimi wartościami cząstowych mierników syntetycznych:

$$d_{io}^t = \sqrt{\sum_{m=1}^{41} (MS_{im}^t - \overline{MS}_m^t)^2}$$

gdzie

$$\overline{MS}_m^t = \sum_{i=1}^{n_K} \frac{1}{n_K} MS_{im}^t,$$

n_k – liczba powiatów w K -tym skupieniu.

Dobór powiatów do odpowiednich skupień opiera się na minimalizacji łącznej sumy kwadratów odległości powiatów do środków ciężkości odpowiednich K -skupień:

$$\sum_{k=1}^K \sum_{i=1}^{n_k} (d_{io}^t)^2$$

Ogólnie, przy pomocy metody K -średnich⁵ w ramach analizy zostało utworzonych K skupień powiatów – K rozłącznych obszarów⁶, w możliwie największym stopniu różniących się od siebie

⁵ Por.m.in. *Ekonometria. Metody i analiza problemów ekonomicznych*, pod red. K. Jajugi, Wyd. AE Wrocław 1998 s.33, J. Dziechciarz, *Ekonometria – metody, przykłady, zadania*, PWE, Wrocław 2003, s. 275 oraz podręcznik elektroniczny programu Statistica.

⁶ Liczba obszarów zostanie ostatecznie ustalona po przeprowadzeniu symulacji na danych empirycznych.

(badając dla każdego skupienia średnie unormowanych cząstkowych mierników syntetycznych MS_{im}^t oraz maksymalizując zmienności między skupieniami) oraz możliwie homogenicznych wewnątrznie, tj. w każdym skupieniu w możliwie największym stopniu podobnych (poprzez minimalizację zmienności wewnątrz skupień na podstawie odległości każdego miernika z danego skupienia do wyznaczonej średniej). Zgodnie z przyjętą metodą, powiaty w każdym wyróżnionym skupieniu tworzącym charakterystyczny obszar, są jednocześnie:

- w możliwie największym stopniu do siebie podobne pod względem wybranych zakresów tematycznych i aspektów w ramach zakresów,
- maksymalnie różne od pozostałych skupień.

Otrzymano więc typologię dolnośląskich powiatów składającą się z K -skupień – obszarów, która jest odzwierciedleniem zróżnicowania regionalnego międzypowiatowego województwa. Typologię podzielono dodatkowo na dwie kategorie:

- obszary relatywnie lepiej rozwinięte, dla których priorytetem powinien być przede wszystkim rozwój o **charakterze polaryzacyjnym**,
- tereny peryferyjne pod względem ekonomicznym oraz przestrzennym, dla których optymalną ścieżką rozwoju wydaje się być **rozwój dyfuzyjny** – oparty na realizacji wewnętrznych potencjałów oraz absorpcji rezultatów wzrostu wypracowanych w ramach względnie silniejszych ośrodków rozwojowych.

Analizę statystyczną obszarów wzrostu i obszarów problemowych w układzie powiatowym poprzedzono dodatkowo diagnozą sytuacji społeczno-gospodarczej województwa dolnośląskiego na tle kraju i pozostałych województw, w tym w szczególności województw sąsiadujących.

Ponadto, w wybranych aspektach tematycznych rozwoju społeczno-gospodarczego zaprezentowano województwo dolnośląskie na tle sąsiadujących regionów przygranicznych.

CZEŚĆ II
WYNIKI BADANIA

1. WOJEWÓDZTWO DOLNOŚLĄSKIE NA TLE KRAJU I INNYCH WOJEWÓDZTW

Województwo dolnośląskie położone jest w południowo-zachodniej części Polski i graniczy z trzema województwami: lubuskim, wielkopolskim i opolskim oraz z Czechami i Niemcami. Zgodnie z zasadniczym trójstopniowym podziałem terytorialnym państwa województwo dolnośląskie dzieli się na 169 gmin i na 29 powiatów (26 powiatów ziemskich oraz 3 miasta na prawach powiatu, tzw. powiaty grodzkie). Ponadto, według wprowadzonej Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych – NTS, obowiązującej w krajach Unii Europejskiej, przez agregację jednostek

szczebla powiatowego wyodrębniono podregiony (NTS 3):

- ✓ **podregion jeleniogórski** (obejmujący powiaty: bolesławiecki, jaworski, jeleniogórski, kamiennogórski, lubański, lwówecki, zgorzelecki, złotoryjski, m. Jelenia Góra),
- ✓ **podregion legnicko-głogowski** (powiaty: głogowski, górowski, legnicki, lubiński, polkowicki, m. Legnica),
- ✓ **podregion wałbrzyski** (powiaty: dzierzoniowski, kłodzki, świdnicki, wałbrzyski, ząbkowicki),
- ✓ **podregion wrocławski** (powiaty: milicki, oleśnicki, oławski, strzeliński, średzki, trzebnicki, wołowski, wrocławski),
- ✓ **podregion miasto Wrocław.**

LUDNOŚĆ

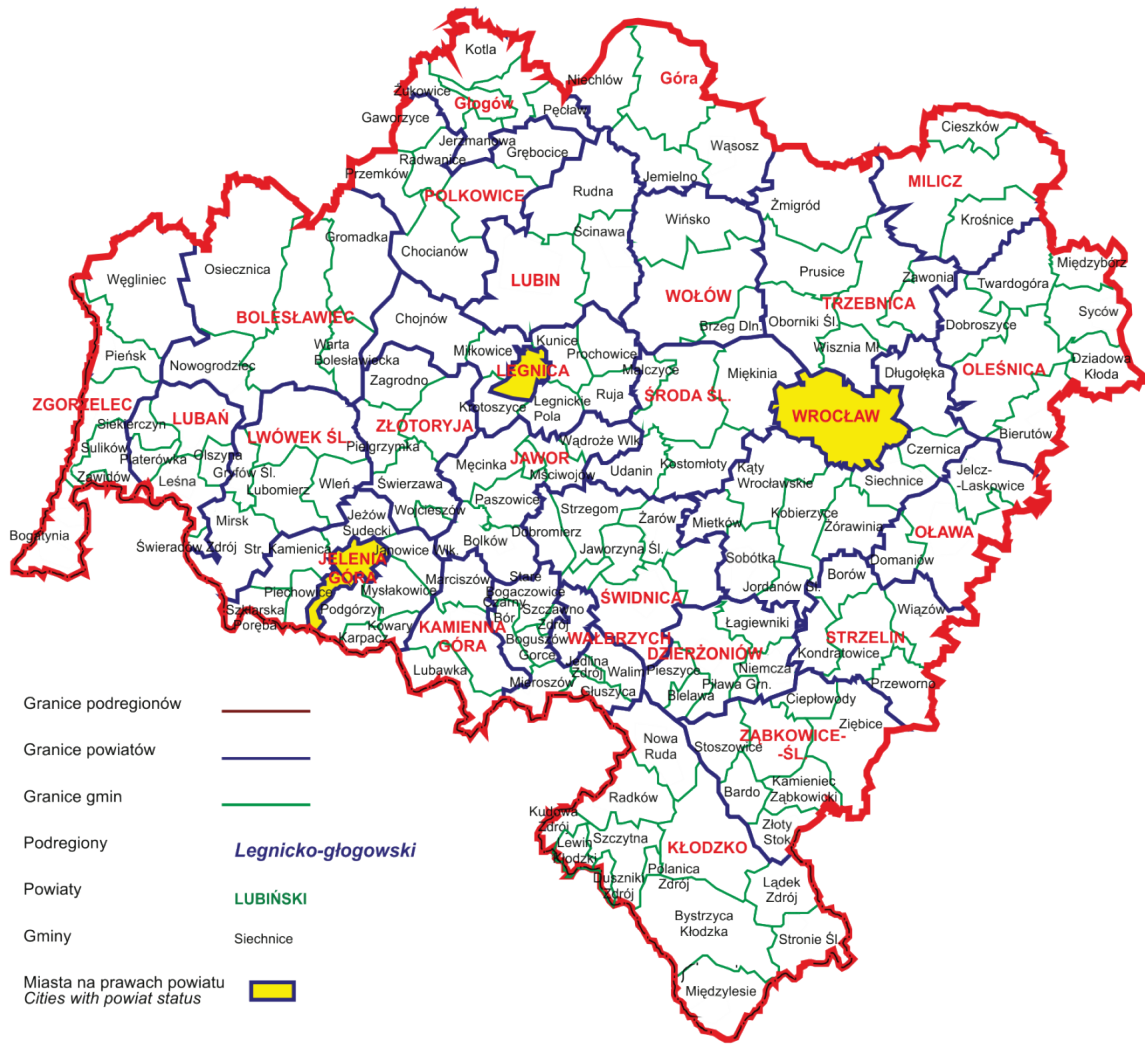
Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. województwo dolnośląskie obejmowało obszar 19947 km² (6,4% terytorium kraju; 7. miejsce wśród województw) i zamieszkiwało go 2877,8 tys. osób, co stanowiło 7,5% populacji Polski. Pod względem liczby ludności dolnośląskie plasowało się na 5. miejscu w kraju.

Odmienne niż w latach wcześniejszych, w 2010 r. odnotowano nieznaczny dodatni przyrost rzeczywisty ludności (w przypadku Polski ogółem również odnotowano dodatni przyrost). Oprócz województwa dolnośląskiego, dodatnim przyrostem rzeczywistym wyróżniało się jeszcze 6 województw, w tym sąsiadujące wielkopolskie i lubuskie. W województwie opolskim, podobnie jak w pozostałych województwach, odnotowano w 2010 r. ubytek rzeczywisty ludności.

Jedną z najczęściej stosowanych w badaniach demograficznych charakterystyk (rozmieszczenia ludności) – jest **współczynnik gęstości zaludnienia** (relacja liczby ludności do powierzchni badanego obszaru). W 2010 r. na 1 km² powierzchni województwa przypadały przeciętnie 144 osoby plasując dolnośląskie pod względem gęstości zaludnienia na 4. miejscu wśród pozostałych województw (średnia dla Polski – 122 osoby na 1 km²). W województwach sąsiadujących z dolnośląskim odnotowano niższe wartości wskaźnika gęstości zaludnienia, tj. w województwie lubuskim – 72 osoby/km², w opolskim – 110 osób/km², a w wielkopolskim – 114 osób/km².

PODZIAŁ TERYTORIALNY WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Stan w dniu 1 I 2011 r.

Jedną z przyczyn nierównomiernego rozmieszczenia ludności jest zróżnicowane regionalne ze względu na **stopień urbanizacji** i związany z nim poziom koncentracji ludności na obszarach miejskich. Województwo dolnośląskie wyróżniało się na tle pozostałych województw wysokim poziomem urbanizacji, wyrażonym udziałem ludności miejskiej w ogólnej liczbie ludności. Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. na obszarze województwa znajdowało się 91 miast, których ludność stanowiła 70,1% ogółu mieszkańców – co dawało drugie miejsce w kraju, po województwie śląskim (78,0). W Polsce odsetek ludności miejskiej wynosił 60,9%, natomiast w województwach sąsiadujących z dolnośląskim: lubuskim – 63,5%, wielkopolskim – 55,9% oraz w opolskim – 52,3%.

Struktura ludności według płci oraz wieku ma istotne znaczenie w analizach demograficznych, gdyż determinuje zarówno bieżące, jak i przyszłe procesy demograficzne, m.in. natężenie małżeństw, urodzeń i zgonów, a w konsekwencji tempo zmian liczby ludności.

Na Dolnym Śląsku w ostatnich latach struktura ludności według płci nie ulegała istotnym zmianom. W ogólnej liczbie mieszkańców nieznacznie przeważają kobiety. W końcu 2010 r. w województwie dolnośląskim mieszkało 1378,5 tys. mężczyzn i 1499,3 tys. kobiet (52,1% ogółu ludności), czyli o 120,8 tys. więcej kobiet niż mężczyzn.

Współczynnik feminizacji (określający liczbę kobiet przypadającą na 100 mężczyzn) wyniósł 109, co dawało 3. miejsce, po województwach łódzkim i mazowieckim (w kraju – 107). W województwach sąsiadujących z dolnośląskim, na 100 mężczyzn przypadało mniej kobiet, w lubuskim i w wielkopolskim – po 106 kobiet, a w opolskim – 107 kobiet.

Ludność województwa dolnośląskiego **starzeje się** z każdym rokiem. Proces starzenia się ludności jest wynikiem zmniejszania się udziału roczników młodszych (np. dzieci w wieku 0-14 lat) i zwiększania się udziału roczników starszych (np. osób w wieku 65 lat i więcej).

W dniu 31 XII 2010 r. populacja dzieci liczyła w województwie dolnośląskim 402,6 tys. osób, z tego w miastach 264,7 tys. osób, a na wsi 138,0 tys. osób. Na 100 mieszkańców Dolnego Śląska przypadało średnio 14 dzieci w wieku 0-14 lat (w kraju – 15). Niższą od poziomu w województwie dolnośląskim wartość tego wskaźnika odnotowano w województwie opolskim (13 dzieci). Natomiast w województwie lubuskim oraz wielkopolskim na 100 mieszkańców przypadało odpowiednio 15 i 16 dzieci.

Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. zbiorowość osób w wieku 65 lat i więcej liczyła w woj. dolnośląskim 386,8 tys. i stanowiła w ogólnej liczbie ludności 13,4%. Była to porównywalna wielkość do przeciętnej w kraju. Niższe odsetki osób starszych odnotowano w województwie lubuskim oraz wielkopolskim (11,8% i 11,9%).

Ważnym czynnikiem charakteryzującym młodość demograficzną (starość demograficzną) jest relacja między liczbą dzieci a liczbą osób starszych. Dysproporcje w udziałach dzieci (w wieku 0-14 lat) i osób starszych (w wieku 65 lat i więcej) warunkują tempo zmian ludności oraz kształtowanie się przyszłościowych trendów płodności i umieralności. Według stanu z końca 2010 r. na 100 osób w wieku 65 lat i więcej przypadało na Dolnym Śląsku średnio 104 dzieci w wieku 0-14 lat, tj. o 7 dzieci mniej niż przeciętnie w skali całego kraju. Spośród pozostałych województw w 4 województwach było mniej dzieci niż osób starszych, czyli w wieku 65 lat i więcej. Do grupy tej należało m.in. województwo opolskie – na 100 osób starszych przypadało 94 dzieci. Zdecydowanie młodszym społeczeństwem okazali się mieszkańcy województwa lubuskiego – 130 dzieci oraz wielkopolskiego – 134 dzieci.

W województwie dolnośląskim w 2010 r. w porównaniu do poprzedniego roku nie zaobserwowano istotnych przesunięć w strukturze ludności według **ekonomicznych grup wieku**. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, tj. do 17 roku życia zmniejszyła się o 0,9%, w wieku produkcyjnym – o 0,3%, natomiast w wieku poprodukcyjnym – zwiększyła się o 2,4%.

W ogólnej liczbie ludności udział dzieci i młodzieży – osób w wieku przedprodukcyjnym – wynosił 17,4%. Był to jeden z najniższych udziałów odnotowanych w Polsce (14. miejsce wśród województw). Przeciętna wartość w kraju wynosiła 18,7% (najwyższy odsetek odnotowano w woj. pomorskim – 20,1%, a najniższy w woj. opolskim – 16,8%).

W końcu 2010 r. na Dolnym Śląsku osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 17,0% ogółu mieszkańców, co dawało 8. miejsce wśród województw (przeciętna w kraju wynosiła 16,9%).

Współczynnik obciążenia demograficznego, określający liczbę osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym wyniósł 52,4. Województwo dolnośląskie wyróżniało się na tle pozostałych województw najniższym obciążeniem ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym: na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadają, tak jak przed rokiem, 52 osoby w wieku nieprodukcyjnym (55 osób w kraju), w tym 27 osób w wieku przedprodukcyjnym i 26 osób w wieku poprodukcyjnym.

Zjawiska społeczno-demograficzne, takie jak: zawieranie i rozwiązywanie małżeństw, urodzenia i zgony, związane z naturalną, biologiczną reprodukcją ludności określa się mianem *ruchu naturalnego*.

W 2010 roku w województwie **zawarto 16,4 tys. małżeństw**, a 5,8 tys. par **rozwiódło się**. **Współczynnik małżeństw brutto**, wyrażający liczbę zawartych małżeństw w danym roku na 1000 ludności, ukształtował się w 2010 r. na poziomie 5,7, plasując województwo dolnośląskie na 14. miejscu wśród pozostałych województw (przeciętna w kraju – 6,0). W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2010 r. orzeczono 20 rozwodów, w kraju 2010 r. – 16), plasując dolnośląskie, po województwie warmińsko-mazurskim, na 2. miejscu wśród pozostałych województw.

Współczynnik rozwodów w przeliczeniu na 1000 nowo zawartych małżeństw wyniósł 354. Na Dolnym Śląsku na 1000 nowo zawartych małżeństw w 2010 r. przypadało o 85 rozwodów więcej niż przeciętnie w kraju i była to najwyższa wartość wskaźnika wśród województw. Najmniej orzeczonych rozwodów na 1000 nowo zawartych małżeństw odnotowano w województwie podkarpackim – 158 rozwodów, czyli ponad dwukrotnie mniej niż województwie dolnośląskim.

W 2010 r. zarejestrowano 29,5 tys. **urodzeń żywych**. Najprostszym miernikiem natężenia urodzeń jest **surowy współczynnik urodzeń (rodności)** – liczba urodzeń żywych na 1000 ludności. W 2010 r. współczynnik ten wyniósł 10,3. Pod względem wartości tego wskaźnika województwo zajmowało 11. miejsce wśród pozostałych województw (w kraju na 1000 ludności rodziło się 10,8 dzieci).

W województwach sąsiadujących z woj. dolnośląskim nie wystąpiły znaczne dysproporcje w natężeniu urodzeń żywych. Surowy współczynnik urodzeń (rodności) w przypadku województwa lubuskiego wyniósł 10,8, w przypadku opolskiego – 8,9, natomiast nieznacznie większy był w województwie wielkopolskim – 12,0.

W 2010 r. zarejestrowano 29,7 tys. **zgonów**. Warto zauważyć, że rok 2010 r. był pierwszym od wielu lat, w którym zarejestrowano spadek liczby zgonów. **Surowy współczynnik zgonów (umieralność)**, czyli liczba zarejestrowanych w danym roku zgonów na 1000 ludności, ukształtował się na poziomie 10,3, plasując województwo dolnośląskie na 4. miejscu wśród województw (po łódzkim, lubelskim i świętokrzyskim), wobec 9,9 w kraju. Dla sąsiadujących z woj. dolnośląskim województw: lubuskiego, wielkopolskiego i opolskiego otrzymano nieznacznie niższe wartości współczynnika zgonów odpowiednio 9,4; 9,1; 9,6.

Podobnie jak w latach poprzednich, w strukturze zgonów według płci nieznacznie więcej było mężczyzn (52,5%) niż kobiet. Natężenie zgonów mierzone surowym współczynnikiem zgonów było wyższe wśród mężczyzn niż wśród kobiet (zjawisko **nadumieralności mężczyzn**). Średnio na 10 tys. mężczyzn przypadało w 2010 r. – 113 zgonów, a na 10 tys. kobiet – 94 zgony, czyli o 19 mniej niż wśród mężczyzn.

W 2010 r. roku odnotowano 181 **zgonów niemowląt** (100 chłopców i 81 dziewczynek), tj. o 13 zgonów mniej niż w 2009 r. **Współczynnik umieralności niemowląt** wyrażający liczbę zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych wyniósł 6,1 i była to jedna z najwyższych wartości wśród pozostałych województw (2. lokata).

W ogólnej liczbie zmarłych niemowląt większość dzieci (71,3%) zmarła w okresie noworodkowym, tj. przed ukończeniem pierwszego miesiąca życia, w tym 53,6% w pierwszym tygodniu życia.

W 2010 roku w województwie dolnośląskim **przeciętne dalsze trwanie życia** dla mężczyzn wynosiło 71,7 lat, a dla kobiet – 80,2.

Odtwarzanie liczby i struktury ludności według wieku (i płci) pod wpływem zmian natężenia ruchu naturalnego, tj. natężenia urodzeń i zgonów określa się mianem **reprodukcji ludności**. **Przyrost naturalny** obliczany jest jako różnica między liczbą urodzeń a liczbą zgonów. Nadwyżka zgonów nad urodzeniami spowodowała, iż przyrost naturalny był ujemny, w 2010 roku wyniósł minus 172 osoby. W przeliczeniu na 1000 ludności przyrost naturalny w województwie kształtował się na poziomie minus 0,1 (wobec minus 0,4 w 2009 r. i minus 1,0 w 2005 r.). W 2010 r. w Polsce współczynnik przyrostu naturalnego wynosił plus 0,9, czyli średnio na każde 10000 ludności przypadało 9 urodzeń nadwyżki nad liczbą zgonów. W województwie dolnośląskim średnio na każde 10000 ludności przypadał 1 zgon nadwyżki nad liczbą urodzeń (12. lokata w kraju), a w województwie opolskim - 7 zgonów nadwyżki na liczbą urodzeń. W pozostałych województwach, lubuskim i wielkopolskim przyrost naturalny był dodatni - na każde 10000 ludności przypadało 14 i 29 urodzeń nadwyżki nad liczbą zgonów.

Kolejną miarą charakteryzującą reprodukcję ludności jest **współczynnik dzietności (teoretycznej)** budowany w oparciu o cząstkowe współczynniki płodności. **Współczynnik dzietności** w 2010 r. kształtował się na poziomie 1,304 i był niższy niż w roku poprzednim. Zatem przy założeniu, że w poszczególnych fazach okresu rozrodczego (15-49 lat) kobiety rodziłyby z intensywnością obserwowaną wśród kobiet w badanym roku, to 1000 kobiet urodziłoby przeciętnie 1304 dzieci, tj. o 78 dzieci mniej niż średnio w kraju. Pod względem wartości tego wskaźnika województwo dolnośląskie zajmowało 14. miejsce wśród pozostałych województw.

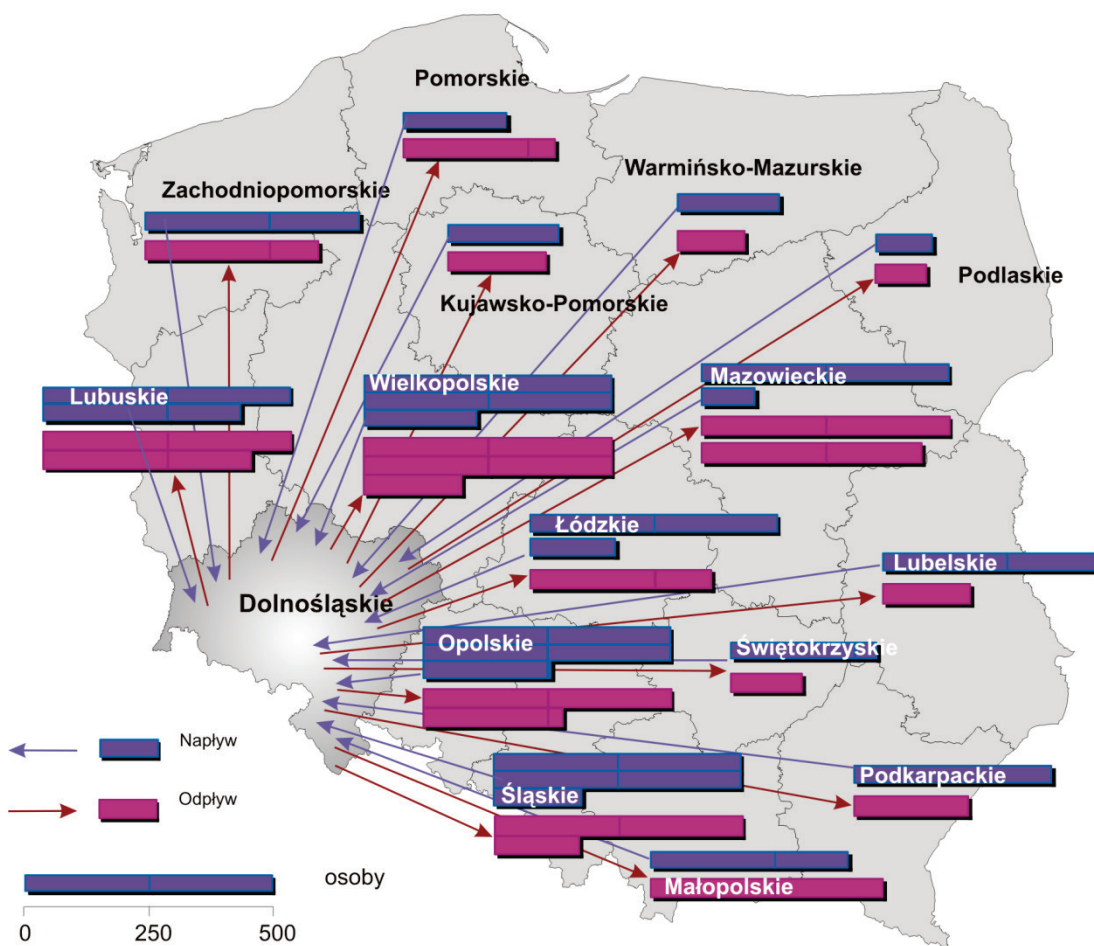
Na porównywalnym z województwem dolnośląskim poziomie kształtowała się dzietność kobiet w województwie lubuskim (1,350), w województwie opolskim była niższa (1,135), a wielkopolskim – wyższa (1,482).

Obok przyrostu naturalnego, czynnikiem wpływającym bezpośrednio na rozwój ludności, tj. powodującym względnie trwałe zwiększenie bądź zmniejszenie liczebności populacji, a także wpływającym na jej rozmieszczenie są **migracje**, czyli przemieszczenia ludności związane ze zmianą stałego miejsca zamieszkania lub miejsca czasowego pobytu.

Od dwóch lat w województwie dolnośląskim występuje dodatnie **saldo migracji na pobyt stały**, co oznacza, że liczba zameldowanych na pobyt stały w ciągu roku – napływ (z innych województw i zagranicy) przekraczała liczbę osób wymeldowanych z pobytu stałego w tym okresie – odpływ (do innych województw i za granicę). W 2010 r. liczba ludności województwa w wyniku migracji stałych (wewnętrznych i zagranicznych) zwiększyła się o 1385 osób (w roku poprzednim wzrost o 907 osób), z tego w miastach ubyłoby 3,8 tys. osób a na wsi liczba ludności zwiększyła się o 5,2 tys. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców **saldo migracji na pobyt stały** kształtowało się na poziomie 4 osób nadwyżki zameldowań na pobyt stały nad liczbą wymeldowań z pobytu stałego – 5. miejsce wśród pozostałych województw.

Znacznie większym niż w woj. dolnośląskim dodatnim saldem ruchu migracyjnego na 10 tys. ludności charakteryzowały się województwa: mazowieckie (112), małopolskie (21), pomorskie (16) i wielkopolskie (6). W pozostałych województwach saldo ruchu migracyjnego było ujemne, w tym największe w woj. świętokrzyskim (minus 25) oraz w podkarpackim (minus 19).

NAPŁYW MIGRANTÓW Z INNYCH WOJEWÓDZTW I ODPIY W MIGRANTÓW DO INNYCH WOJEWÓDZTW NA POBYT STAŁY W 2010 R.

W 2010 r., podobnie jak w 2009 r. i w latach wcześniejszych, odnotowano ujemne **saldo migracji zagranicznych**, które wyniosło minus 194 osoby (przed rokiem minus 224). Z powodu wyjazdu na stałe za granicę województwo dolnośląskie opuściło 2007 mieszkańców, natomiast przybyło z zagranicy 1813 osób. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców saldo migracji zagranicznych na pobyt stały kształtowało się w województwie dolnośląskim na poziomie minus 0,7.

W 2010 r. nadal przeważająca część emigrantów z województwa dolnośląskiego udawała się do krajów europejskich, w tym najwięcej osób wyemigrowało do Niemiec (35,6% ogółu emigrantów) i Wielkiej Brytanii (19,7%).

Tabl. 1. **Ludność w województwie dolnośląskim na tle kraju i województw sąsiadujących w 2010 r.**
(stan w dniu 31 XII)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
Ludność w tys.	38200,0	2877,8	1011,0	1028,6	3419,4
w odsetkach	100,0	7,5	2,6	2,7	9,0
w tym kobiety	19755,7	1499,3	521,0	531,1	1760,7
Ludność w miastach w tys.	23264,4	2016,8	641,7	537,5	1910,7
w % ogółu ludności	60,9	70,1	63,5	52,3	55,9
Ludność na 1 km ²	122	144	72	109	115
Kobiety na 100 mężczyzn	107	109	106	107	106
Ekonomiczne grupy wieku w tys.					
wiek: przedprodukcyjny	7140,2	499,4	193,1	173,2	676,9
produkcyjny	24615,2	1887,8	664,0	676,4	2218,4
poprodukcyjny	6444,6	490,6	154,0	178,9	524,1
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	55,2	52,4	52,3	52,1	54,1
Biologiczne grupy wieku w tys.					
0-14 lat	5758,5	402,6	155,6	137,5	549,9
15-64	27257,0	2088,4	736,0	744,5	2463,3
65 lat i więcej	5184,6	386,8	119,4	146,7	406,2
Urodzenia żywe na 1000 ludności	10,8	10,3	10,8	8,9	12,0
Płodność kobiet	43,5	41,9	43,1	34,8	47,3
Współczynniki:					
dzietności ogólnej	1,382	1,304	1,350	1,135	1,482
reprodukcji brutto	0,665	0,627	0,652	0,516	0,720
dynamiki demograficznej	1,092	0,994	1,153	0,927	1,318
Zgony na 1000 ludności	9,9	10,3	9,4	9,6	9,1
Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych	5,0	6,1	5,4	5,2	4,4
Przyrost naturalny na 1000 ludności	0,9	-0,1	1,4	-0,7	2,9
Przeciętna liczba lat dalszego trwania życia w momencie urodzenia					
mężczyźni	72,1	71,7	71,5	73	72,5
kobiety	80,6	80,2	80,1	80,4	80,5
Migracje wewnętrzne					
napływ	422621	35848	12781	10428	42363
odpływ	422621	34269	13255	11099	40657
saldo migracji	x	1579	-474	-671	1706
Migracje zagraniczne					
imigracja	15246	1813	557	726	661
emigracja	17360	2007	557	1848	1094
saldo migracji	-2114	-194	0	-1122	-433
Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności	-0,1	0,5	-0,1	-1,4	0,6

OCHRONA ŚRODOWISKA

Do jednych z ważniejszych barier rozwoju społeczno-gospodarczego regionu zalicza się niekorzystne warunki środowiska, na które wpływ mają zanieczyszczenia powietrza, gleby i wód, rodzaj i wielkość wytworzonych odpadów poziom eksploatacji zasobów i stopień ingerencji w środowisko naturalne.

Zanieczyszczone powietrze, zły stan wód, negatywnie wpływa na warunki życia ludności, a także ogranicza rekreacyjny potencjał powiatu. Odpady wywierają niekorzystny wpływ na środowisko poprzez zanieczyszczanie powietrza, wód powierzchniowych oraz podziemnych. Składowiska odpadów zajmują coraz większą powierzchnię, a niewłaściwa gospodarka odpadami stwarza zagrożenia dla życia i zdrowia ludzi.

W 2010 r. roczna **emisja zanieczyszczeń gazowych** kształtowała się woj. dolnośląskim na poziomie 16,3 mln ton (7,6% ogólnej emisji gazów w Polsce). Przeciętnie w kraju na 1 km² przypadało 691,3 tony zanieczyszczeń gazowych, przy czym najmniej w województwie warmińsko-mazurskim 63,4 t/km², a najwięcej w województwie śląskim – 3518,2 t/km². Województwo dolnośląskie z wartością 819,4 t/km² było na 6. miejscu wśród województw.

Tabl. 2. **Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych oraz odpady wytworzone i nagromadzone w województwie dolnośląskim na tle kraju i sąsiadujących województw**

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
Emisja zanieczyszczeń gazowych:					
w t/rok	216155409	16343721	2080915	13736434	16801325
w t na 1 km ²	691,3	819,4	148,8	1459,5	563,3
Emisja zanieczyszczeń pyłowych:					
w t/rok	62508	5217	1389	2689	5612
w kg na 1 km ²	199,9	261,5	99,3	285,7	188,2
Odpady wytworzone i nagromadzone (z wyłączeniem odpadów komunalnych na 1 km ²	362,9	1682,0	65,4	90,7	173,4
Udział odpadów składowanych w ilości odpadów wytworzonych w ciągu roku	18,2	28,1	6,4	7,2	22,3
Udział odpadów poddanych odzyskowi w ilości odpadów wytworzonych w ciągu roku	74,3	69,0	77,2	79,7	65,8

W przypadku zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza emitujących pyły, prawie wszystkie zanieczyszczenia wytworzone były zatrzymane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń – w województwie dolnośląskim – 99,8%, w kraju 99,7% (a najmniej w województwie warmińsko-mazurskim – 97,7%). W przypadku zakładów emitujących gazy odsetek zanieczyszczeń wytworzonych i zatrzymanych w urządzeniach do redukcji był w każdym województwie znacznie niższy. Województwo dolnośląskie wyróżniało się na tle pozostałych wysokim odsetkiem zatrzy-

many gazowych (bez CO₂) zanieczyszczeń w urządzeniach do redukcji – 90,0%, wobec 57,4% w kraju.

W wartościach bezwzględnych znacznie mniejsze były zanieczyszczenia powietrza pyłowe niż gazowe. W ciągu roku łączna emisja zanieczyszczeń pyłowych powstałych na terenie województwa dolnośląskiego wynosiła 5217 t (8,3% zanieczyszczeń pyłowych w kraju). W stosunku do powierzchni emisja zanieczyszczeń pyłowych była zdecydowanie większa od przeciętnej wielkości w kraju. Wśród województw sąsiadujących z województwem dolnośląskim – w lubuskim odnotowano zanieczyszczenia powietrza w najmniejszym stopniu, a w województwie opolskim – w największym stopniu.

W 2010 roku w Polsce zebranych zostało 10 044,2 tys. ton **odpadów** komunalnych, tj. odpadów powstałych w gospodarstwach domowych, a także odpadów niezawierających odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Podobną zmianę zaobserwowano w ilości odpadów wytworzonych – w 2010 roku było to 12038,4 tys. ton, podczas gdy w roku poprzednim 12052,5 tys. ton. Najwięcej odpadów komunalnych zebrano w województwach mazowieckim (1573,1 tys. ton) i śląskim (1380,2) oraz dolnośląskim (994,4) oraz wielkopolskim (915,1), podczas gdy najmniej w województwach świętokrzyskim (199,5) oraz podlaskim (242,9), opolskim (260,1), lubuskim (297,1) i warmińsko-mazurskim (328,2)

Kolejnym wskaźnikiem charakteryzującym badany problem jest ilość zmieszanych odpadów komunalnych z gospodarstw domowych zebranych w ciągu roku przypadająca na 1 mieszkańca.

W roku 2010 r. na 1 mieszkańca Polski przypadało około 315 kg wytworzonych odpadów, natomiast ilość zebranych odpadów komunalnych przypadająca na 1 mieszkańca kształtowała się na poziomie ok. 263 kg. Na Dolnym Śląsku w ciągu roku zebrano 994,4 kg odpadów komunalnych, co dawało 345 kg na 1 mieszkańca. Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku wynosiły 7,1% wobec 8,5% w kraju.

Stopień zanieczyszczenia wód powierzchniowych i gleb jest determinowany poziomem emisji ścieków i innych szkodliwych substancji, a także posiadaniem odpowiedniej infrastruktury oraz środków mających na celu oczyszczanie wód i rekultywację gruntów.

Do ścieków zaliczane są m.in. wody zużyte na cele bytowe lub gospodarcze, wody opadowe lub roztopowe, ujęte w systemy kanalizacyjne (pochodzące z powierzchni zanieczyszczonych, np. z centrów miast, terenów przemysłowych i składowych), wody odciekowe ze składowisk odpadów i wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych. Według stanu w dniu 31 XII na Dolnym Śląsku było 81 oczyszczalni ścieków przemysłowych oraz 208 – komunalnych, pracujących na sieci kanalizacyjnej. Z oczyszczalni ścieków korzystało 2217,7 tys. mieszkańców, czyli 77,1% ogólnej liczby ludności (wobec 65,2% w kraju). W województwach sąsiadujących z dolnośląskim, odsetek ten kształtował się na nieco niższym poziomie: lubuskie – 68,4%, opolskie – 65,8 i wielkopolskie – 63,0%.

Jako atuty środowiska przyrodniczego można potraktować występowanie znacznych **obszarów prawnie chronionych** oraz wysoką dostępność terenów zielonych.

Do obszarów prawnie chronionych zaliczane są tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych. Zajmują one zwykle rozległe tereny, obejmujące doliny rzeczne, kompleksy leśne, ciągi wzgórz, pola wydymowe czy torfowiska.

Tabl. 3. Powierzchnia obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych w województwie dolnośląskim na tle kraju i sąsiadujących województw

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
O g ó ł e m w ha	10143124,6	369870,5	543885,3	256261,4	948446,1
w % powierzchni ogólnej	32,4	18,5	38,9	27,2	31,8
Parki narodowe ^b	314474,5	11920,5	13642,8	–	7961,7
Rezerваты przyrody	164202,1	10486,0	3674,1	893,1	4103,1
Parki krajobrazowe ^{bc}	2529022,0	195437,1	76933,4	61689,0	178034,1
Obszary chronionego krajobrazu ^c	6990047,7	138553,7	436441,8	189628,3	753658,2
Stanowiska dokumentacyjne	885,2	0,1	5,6	19,1	0,1
Użytki ekologiczne	51029,5	5201,6	3135,1	709,5	2521,9
Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	93463,6	8271,5	10052,5	3322,4	2167,0

a Łącznie z tą częścią obszarów Natura 2000, która mieści się w granicach obszarów prawnie chronionych.

b Bez otuliny. c Bez rezerwatów i innych form ochrony przyrody położonych na ich terenie.

Powierzchnia **obszarów prawnie chronionej przyrody** w końcu 2010 r. wynosiła ok. 369,9 tys. ha, co stanowiło 18,5 % powierzchni (w kraju – 32,4%). Wśród prawnie chronionych form ochrony przyrody największy udział (52,8%) mają **parki krajobrazowe**.

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Stopień wyposażenia regionu w podstawową **infrastrukturę techniczną** oraz **dostępność transportową** są ważnymi czynnikami, które determinują rozwój społeczno-gospodarczy.

W niniejszym raporcie do opisu infrastruktury technicznej wykorzystano podstawowe informacje o czynnych urządzeniach komunalnych oraz usługach komunalnych w zakresie gospodarki wodociągowo-kanalizacyjnej i gazu sieciowego. Dane o korzystających z wodociągu i kanalizacji obejmują ludność zamieszkałą w budynkach mieszkalnych dołączonych do określonej sieci oraz ludność korzystającą z wodociągu poprzez źródła podwórzowe i uliczne a w przypadku kanalizacji – wpusty kanalizacyjne. Dane o korzystających z gazu dotyczą ludności w mieszkaniach wyposażonych w instalację gazu z sieci. Ponadto skorzystano z informacji dotyczących transportu drogowego, kolejowego oraz łączności.

Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. łączna długość sieci **rozdzielczej wodociągowej** wynosiła 14,4 tys. km, co stanowiło 5,3% długości sieci w kraju. W Polsce w przekroju województw największe zagęszczenie sieci (w km na 100 km²) występowało na terenach województwa śląskiego (160,4 km), i kujawsko-pomorskiego (121,2), a najmniejsze na terenach województwa zachodniopomorskiego (42,2) i lubuskiego (46,2). Województwo dolnośląskie z wartością 72,3 km długości sieci rozdzielczej wodociągowej w przeliczeniu na 100 km² powierzchni zajmowało 12. miejsce wśród województw. Zbliżonym do województwa dolnośląskiego stopniem zagęszczenia siecią rozdzielczą wodociągową wyróżniało się województwo opolskie, natomiast w sąsiadującym województwie lubuskim na 100 km² powierzchni przypadało o 26,1 km mniej sieci wodociągowej niż w dolnośląskim, a w wielkopolskim – o 25,1 km więcej.

Tabl. 4. Sieć kanalizacyjna, wodociągowa i gazowa w województwie dolnośląskim na tle kraju i sąsiadujących województw

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
Sieć rozdzielcza:					
wodociągowa w km	272888,0	14429,5	6459,8	6809,6	29064,4
w km na 100 km ²	87,3	72,3	46,2	72,4	97,4
kanalizacyjna w km	107509,1	8248,6	2709,0	3043,4	9520,8
km na 100 km ²	34,4	41,4	19,4	32,3	31,9
gazowa w km	133127,4	8062,6	3573,8	2318,3	13046,5
w km na 100 km ²	36,4	30,6	19,6	15,8	35,9
Ludność korzystająca z sieci:					
wodociągowej w tys. osób	33410,2	2632,5	903,9	972,0	3164,3
w % ogółu ludności	87,5	91,5	89,4	94,5	92,5
kanalizacyjnej w tys. osób	23737,8	1962,1	640,0	608,6	2085,7
w % ogółu ludności	62,1	68,2	63,3	59,2	61,0
gazowej w tys. osób	20114,2	1810,4	532,8	427,7	1638,7
w % ogółu ludności	52,7	62,9	52,7	41,6	47,9

Długość **sieci kanalizacyjnej** była zdecydowanie krótsza niż sieci wodociągowej i wyniosła w końcu 2010 r. na Dolnym Śląsku 8,2 tys. km. Jeszcze krótsza była sieć gazowa 80,6 tys. km. Pod względem gęstości sieci kanalizacyjnej województwo dolnośląskie było 5. województwem w kraju, a pod względem gęstości sieci gazowej – 6. województwem. Na 100 km² powierzchni województwa dolnośląskiego przypadało średnio 41,4 km sieci rozdzielczej kanalizacyjnej i była to wartość większa niż w województwach sąsiadujących (o 6,1 km dłuższa niż przeciętnie w kraju). Znacznie większe zróżnicowanie województw wystąpiło w przypadku zagęszczenia czynną **siecią gazową** – od 4,8 km na 100 km² powierzchni w województwie podlaskim do 136,2 km² w województwie małopolskim (na Dolnym Śląsku – 30,6 km²).

W 2010 roku w województwie dolnośląskim z sieci wodociągowej korzystało 2632,5 tys. osób, tj. 91,5% ludności, czyli pomimo mniejszego zagęszczenia siecią niż w Polsce ogółem, stopień jej wykorzystania był wyższy. Mniejszą dostępnością dla mieszkańców okazała się sieć kanalizacyjna – 1962,1 tys. korzystających z sieci, tj. 68,2% (większy odsetek niż w sąsiadujących województwach), oraz sieć gazowa – 1810,4 tys. korzystających, tj. 62,6% ludności.

Tabl. 5. Sieć kolejowa^a i drogowa oraz samochody osobowe w województwie dolnośląskim na tle kraju i sąsiadujących województw

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
Linie kolejowe eksploatowane ogółem:					
w km	20228	1769	967	868	2131
w tym normalnotorowe	20089	1769	967	868	2038
na 100 km ²	6,4	8,9	6,9	9,2	6,8
Drogi publiczne o twardej nawierzchni ogółem w km	273760	18426	8167	8615	26944
w tym: krajowe	18606	1395	815	779	1731
wojewódzkie	28399	2360	1587	987	2693
z ogółem na 100 km ²	87,6	92,4	58,4	91,5	90,3
Samochody osobowe ogółem w tys. sztuk	17239,8	1309,4	469,7	493,4	1745,6
na 1000 ludności	451,3	455,0	464,6	479,7	510,5

a Dane dotyczą sieci PKP oraz innych podmiotów, będących zarządcami sieci kolejowej.

Długość eksploatowanej **sieci kolejowej** ogółem, według danych sieci PKP oraz innych podmiotów będących zarządcami sieci kolejowej, liczyła w końcu 2010 r. w województwie dolnośląskim 1769 km, co dawało w przeliczeniu na 100 km² ok. 8,9 km sieci kolejowej (3. wielkość w kraju).

W przekroju województw na 100 km² przypadało od 3,8 km sieci kolejowej w województwie podlaskim do 17,5 km – w śląskim.

Liczba zarejestrowanych na obszarze Dolnego Śląska **samochodów osobowych** (wg centralnej ewidencji pojazdów prowadzonej przez MSWiA) wynosiła 1309,4 tys. sztuk, co dawało w przeliczeniu na 1000 ludności 455 samochodów. W sąsiadujących z województwem dolnośląskim lubuskim, wielkopolskim i opolskim wskaźnik ten przyjmował wyższe wartości niż na Dolnym Śląsku i wyniósł odpowiednio: 466, 510, 478.

W województwie dolnośląskim ogólna długość **dróg publicznych** o twardej nawierzchni w końcu 2010 r. wynosiła 18,4 tys. km, w tym 1,4 tys. km stanowiły drogi krajowe o szczególnym znaczeniu komunikacyjnym. Drogi krajowe obejmują m.in. autostrady, drogi międzynarodowe, drogi dojazdowe do ogólnodostępnych, drogi alternatywne dla autostrad płatnych, drogi stanowiące ciągi obwodnicowe dużych aglomeracji miejskich, drogi o znaczeniu obronnym. Pod względem gęstości sieci dróg województwo dolnośląskie zajmowało 6. miejsce wśród województw; według stanu w dniu 31 XII 2010 r. na 100 km² przypadało 92,4 km dróg publicznych o twardej nawierzchni. Najwięcej tego typu dróg było w województwie śląskim 172,4 km, a najmniej w warmińsko-mazurskim – 52,3 km).

Cywilny transport lotniczy był związany tylko z jednym, dynamicznie rozwijającym się **portem lotniczym** w województwie, zlokalizowanym we Wrocławiu. W 2010 roku odnotowano w tym porcie 796,8 tys. przyjazdów pasażerów, 806,0 tys. wyjazdów pasażerów oraz 25,1 tys. osób – tranzyt.

W porównaniu do sytuacji w zakresie transportu lotniczego, w sąsiadujących województwach cywilny transport lotniczy należał do mocnych stron woj. dolnośląskiego. W 2010 r. łącznie odnotowano 1628,0 tys. pasażerów (przyjazdy, wyjazdy, tranzyt), podczas gdy w wielkopolskim – 1419 tys. pasażerów, w lubuskim – 4,6 tys. pasażerów. W opolskim nie funkcjonował żaden cywilny port lotniczy.

GOSPODARKA

Do ważniejszych czynników determinujących gospodarkę regionu należą m.in. produkt krajowy brutto, wielkość produkcji sprzedanej w przemyśle oraz w budownictwie, nakłady inwestycyjne, napływ kapitału zagranicznego, wydajność pracy, a także lokalna przedsiębiorczość. Wzrost gospodarczy, wywołuje zmiany w strukturze gospodarki, a jednocześnie przekształcenia strukturalne są jednym z głównych celów procesu wzrostu i świadczą o rozwoju gospodarczym. W raporcie uwzględniono więc wskaźniki charakteryzujące strukturę gospodarki, w tym sektor usług rynkowych oraz sektor rolniczy. Wiodącym wskaźnikiem makroekonomicznym ukazujących skalę aktywności gospodarczej jest produkt krajowy brutto (PKB). Jest on miarą agregatową obrazującą końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. Uznany jest za dobre przybliżenie poziomu rozwoju (regionalnego). Przyjmując wartość PKB na 1 mieszkańca wskazuje on na poziom rozwoju gospodarczego województw.

Tabl. 6. **Rachunki regionalne w województwie dolnośląskim na tle kraju i sąsiadujących województw w 2009 r.**

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
PKB ogółem w mln zł	1343366	110448	30358	29680	127361
PKB na 1 mieszkańca w zł	35210	38395	30068	28761	37424
Wartość dodana brutto ogółem w mln zł	1193691	98142	26975	26373	113171
Wartość dodana brutto na 1 mieszkańca w zł	31287	34117	26718	25557	33255

Tabl. 7. **Struktura PKB w województwie dolnośląskim w 2009 r.**

Wyszczególnienie	PKB	
	w mln zł	w odsetkach
Ogółem	110448	x
W tym wartość dodana brutto	98142	100,0
w tym sektor:		
przedsiębiorstw	52349	53,3
instytucji rządowych i samorządowych	13353	13,6
gospodarstw domowych	27534	28,1
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	1739	1,8
Przemysł	32037	32,6
Budownictwo	7468	7,6
Handel; naprawa pojazdów samochodowych ^Δ , transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia ^Δ , informacja i komunikacja	24595	25,1
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości ^Δ	9322	9,5
Pozostałe usługi	22981	23,4

Według danych za 2009 r.¹ oszacowana wartość **Produktu Krajowego Brutto** kształtowała się w województwie dolnośląskim na poziomie 110448 mln zł, co stanowiło 8,2% PKB w kraju. Była to druga, po województwie mazowieckim, co do wielkości wartość wśród województw. Wkład województw sąsiadujących z województwem dolnośląskim w wartość PKB w skali całego kraju jest następujący: lubuskie – 2,3%; opolskie – 2,3% oraz wielkopolskie – 9,5%.

Pomiędzy województwami odnotowano znaczące dysproporcje w poziomie osiągniętego PKB na 1 mieszkańca. Województwem o najwyższym poziomie rozwoju gospodarczego było mazowieckie. Wartość osiągniętego PKB na 1 mieszkańca wynosiła 56383 zł w 2009 roku, co stanowiło 160,1% średniej krajowej (w przypadku dolnośląskiego – 109,0%, wielkopolskiego – 106,3% oraz lubuskiego

i opolskiego – 85,4% i 81,7%). Dla 4 województw, a mianowicie: lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego i warmińsko-mazurskiego wartość PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca kształtowała się na poziomie poniżej ¾ poziomu krajowego.

Wartość Produktu Krajowego Brutto województwa dolnośląskiego w 30,8% pochodziła z Wrocławia oraz w 22,8% z podregionu legnicko-głogowskiego; pozostała część województwa miała łącznie swój udział na poziomie 46,4%. Według danych za 2009 r. na Dolnym Śląsku wartość dodana brutto w 53,3% pochodziła z działalności przedsiębiorstw. Znaczny wkład w wartość dodaną brutto miały gospodarstwa domowe – 28,1%.

Analizując strukturę wartości dodanej brutto według sektorów gospodarki można stwierdzić, iż ok. 1/3 wartości dodanej brutto pochodziło z przemysłu, a ¼ – z usług rynkowych. Sektor rolniczy nie odgrywał znaczącej roli w tworzeniu PKB.

Podstawę wzrostu gospodarczego stanowi wzrost **produkcji przemysłowej** na bazie istniejących zasobów kopalin użytecznych oraz rozwijające się nowoczesne specjalności przetwórstwa przemysłowego i sfery usług. W 2010 r. utrzymywał się wysoki wzrost produkcji sprzedanej przemysłu (nieco wolniejszy niż trzy lata temu).

W 2010 r. wartość produkcji sprzedanej przemysłu w całej gospodarce w województwie dolnośląskim wyniosła 89292,6 mln zł (w cenach bieżących), co stanowiło 9,1% krajowej produkcji. W przypadku przedsiębiorstw przemysłowych o liczbie pracujących powyżej 9 osób z sektora prywatnego pochodziło 95,2% wartości sprzedanej przemysłu, natomiast z sektora publicznego – 4,8%.

W strukturze produkcji sprzedanej przemysłu według sekcji najwyższy udział stanowiło przetwórstwo przemysłowe (73,3%), w tym szczególnie wyróżniały się działy: produkcja pojazdów

¹ Okres badania wynika z dostępności danych.

samochodowych, przyczep i naczip (16,0%), produkcja urządzeń elektrycznych (11,5%), produkcja maszyn i urządzeń (5,9%).

Wydajność pracy w przemyśle (produktywność), mierzona produkcją sprzedaną na 1 zatrudnionego w 2010 r. wyniosła 424,4 tys. zł. Wydajność pracy na 1 zatrudnionego w sektorze prywatnym wyniosła 440,7 tys. zł, a w sektorze publicznym – 278,5 tys. zł.

Tabl.8. **Produkcja sprzedana przemysłu (ceny bieżące) w województwie dolnośląskim na tle kraju i sąsiadujących województw**

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
Produkcja sprzedana przemysłu w mln zł	985715,9	89292,6	24597,2	18673,6	103799,6
Polska=100	100,0	9,1	2,5	1,9	10,5
2009=100	109,0	112,3	117,2	90,4	106,8
na 1 mieszkańca w zł	25813	31035	24337	18132	30402

Kolejnym istotnym czynnikiem rozwoju gospodarczego są **nakłady inwestycyjne** (finansowe lub rzeczowe), których celem jest stworzenie nowych środków trwałych, rozbudowa lub modernizacja istniejących obiektów majątku trwałego, a także wyposażenie pierwsze inwestycji. Nakłady inwestycyjne stanowią więc źródło odtworzenia i tworzenia nowego kapitału produkcyjnego.

W Polsce w 2010 roku nakłady inwestycyjne w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiły 5690 zł. Wśród województw kształtowały się w przedziale od 3846 zł w województwie lubelskim do 8282 zł w mazowieckim. Województwo dolnośląskie z nakładami inwestycyjnymi 6239 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca zajmowało 3. miejsce w kraju (po woj. mazowieckim i lubuskim).

W 2010 r. inwestorzy z terenu województwa dolnośląskiego na realizację nowych obiektów majątkowych oraz rozbudowę i modernizację istniejących przeznaczili kwotę 10294,9 mln zł, co stanowiło 11,5% nakładów poniesionych przez inwestorów krajowych. Nakłady inwestycyjne zrealizowane przez inwestorów sektora prywatnego wyniosły 8881,6 mln zł. (86,3% wartości nakładów ogółem).

Tabl.9. **Nakłady inwestycyjne i wartość brutto środków trwałych w województwie dolnośląskim na tle kraju i sąsiadujących województw**
(stan w dniu 31 XII)

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
Wartość brutto środków trwałych w mln zł	2520940,2	200344,5	61292,6	67939	226208,2
na 1 mieszkańca zł	65993	69616	60624	66051	66154
Nakłady inwestycyjne ogółem w mln zł	217287,3	17950,2	7497,2	4675,3	18883,9
na 1 mieszkańca zł	5690	6239	7418	4540	5531

W 2010 r. rozpoczęto 8868 inwestycji. Łączna wartość kosztorysowa nowo rozpoczętych inwestycji wyniosła 2400,1 mln zł (o 40,2% niższa niż w 2009 r). Na ulepszenie (tj. przebudowę, rozbudowę, rekonstrukcję lub modernizację) istniejących środków trwałych przypadało 23,7% wartości kosztorysowej wszystkich inwestycji rozpoczętych. W skali roku najbardziej zwiększyła się wartość kosztorysowa inwestycji rozpoczętych przez przedsiębiorstwa działające w sekcjach: działal-

ność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją – 13 razy, obsługa rynku nieruchomości – 12 razy, zakwaterowanie i gastronomia – 363,8%, pozostała działalność usługowa – 358%.

Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. **wartość brutto środków trwałych** zlokalizowanych w województwie dolnośląskim, tj. kompletnych i nadających się do użytku składników majątkowych o przewidywanym okresie używania dłuższym niż rok (poza gruntami) wynosiła w bieżących cenach ewidencyjnych 200344,5 mln zł. Jest to łączna kwota nakładów poniesionych na zakup lub wytworzenie, bez potrącenia wartości zużycia umorzenia środków trwałych.

Z ogólnej wartości majątku trwałego w gospodarce Dolnego Śląska przypadało na środki trwałe sektora publicznego 76702,3 zł, co stanowiło 38,3% ogólnej wartości (wobec 39,6% w kraju), zaś sektora prywatnego 123642,2 mln zł, tj. 61,7% (wobec 60,4% w kraju).

W przeliczeniu na 1 mieszkańca wartość brutto środków trwałych kształtowała się na poziomie 69616 zł (o 5,5% przewyższając przeciętną w kraju) i była to druga, po województwie mazowieckim, natomiast w województwach opolskim i wielkopolskim była ona tylko nieznacznie wyższa, a lubuskim – niższa o 8,1%.

Pozyskanie **kapitału zagranicznego** do regionu jest istotnym czynnikiem rozwoju gospodarczego, który wspiera znacząco rozwój przedsiębiorczości lokalnej, sprzyja tworzeniu nowych miejsc pracy, stanowi impuls do dalszego rozwoju, a także jest źródłem wiedzy i innowacji. Według stanu na dzień 31 XII 2010 roku na Dolnym Śląsku prowadziły działalność gospodarczą 2274 podmioty, w których był zaangażowany kapitał pochodzący od inwestorów zagranicznych, niezależnie od jego wielkości, struktury i udziału w kapitale podstawowym, a także kraju pochodzenia. Większą liczbę podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego odnotowano jedynie w województwie mazowieckim – 8576 jednostek. Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego w województwie dolnośląskim stanowiły 9,9% podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce. W końcu 2010 r. w badanej zbiorowości podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego znalazło pracę łącznie 145,8 tys. osób.

Tabl. 10. **Kapitał zagraniczny w województwie dolnośląskim na tle kraju i sąsiadujących województw**

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
Udział kapitału zagranicznego w ogólnej wartości kapitału podstawowego %	84,4	91,3	92,8	88,2	92,0
Wartość kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców w tys. zł	41693	50419	18609	14832	41773
Liczba spółek z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców	6,0	7,9	7,7	4,6	6,0

Województwo dolnośląskie pod względem liczby podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w przeliczeniu na 10 tys. ludności (8 podmiotów) zajmowało wśród pozostałych województw 2. miejsce, po mazowieckim – 17 jednostek (wobec 6 jednostek w kraju). Zbliżona do poziomu w woj. dolnośląskim wartość wskaźnika wystąpiła w sąsiadującym województwie lubuskim – również 8 podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w przeliczeniu na 10 tys. ludności.

Wartość kapitału podstawowego posiadanego przez podmioty gospodarcze na koniec 2010 r. wyniosła 15901,1 mln zł (8,4% ogółu wartości kapitału prezentowanej zbiorowości w Polsce), z czego ponad 14509,9 mln zł stanowił kapitał zagraniczny (9,1% kapitału zagranicznego w Polsce),

oraz 1013,9 mln zł krajowy (3,9% kapitału krajowego w Polsce) 377,4 mln zł – rozproszony, czyli taki, który trudno przypisać konkretnemu udziałowcowi (9,8% kapitału rozproszonego w kraju).

Największy udział w zainwestowanym kapitale zagranicznym w województwie dolnośląskim w końcu 2010 roku miał kapitał niemiecki – o łącznej wartości zaangażowanego (wniesionego) kapitału w wysokości 5537,7 mln zł, w następnej kolejności sytuowały się kapitały: niderlandzki – 2006,7 mln zł, francuski – 1540,3 mln zł oraz belgijski – 1354,2 mln zł.

Ważną rolę dla gospodarki regionu pełni także **budownictwo**, zarówno obiektów mieszkalnych, zaspokajając potrzeby mieszkaniowe ludności, jak i obiektów niemieszkalnych, produkcyjnych.

Przedsiębiorstwa budowlane o liczbie pracujących powyżej 9 osób w 2010 r. zrealizowały przychody ze sprzedaży wyrobów i usług w kwocie 10318,3 mln zł. Rosnącej w skali roku produkcji sprzedanej towarzyszyło zmniejszenie przeciętnego zatrudnienia i wzrost przeciętnego wynagrodzenia brutto (o 6,1%).

Tabl. 11. **Budownictwo w województwie dolnośląskim na tle kraju i sąsiadujących województw**

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
Produkcja budowlano- montażowa ^a (w cenach bieżących) w mln zł	160858	13037	3147	3151	15209
na 1 mieszkańca w zł	4112	4531	3113	3060	4455
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności	3,6	4,4	3,3	2,1	4,0
Mieszkania których budowę rozpoczęto	158064	12922	4152	1982	14174

a Zrealizowana na terenie województwa.

W 2010 r. oddano do użytkowania 12746 mieszkań (o 9,9% mniej niż w 2009 r.; w kraju – o 15,1%). Najwięcej mieszkań przekazali inwestorzy indywidualni – 5278 (co stanowiło 41,4% ogólnej liczby mieszkań oddanych do użytkowania) oraz budujący na sprzedaż lub wynajem – 5192 (tj. 40,7%).

Wskaźniki mieszkań oddanych do użytkowania na 10 tys. ludności oraz na 1000 zawartych małżeństw w 2010 r. w województwie były wyższe niż w kraju. W 2010 r. na 10 tys. ludności oddano do użytkowania 44 mieszkania (w kraju 36), a na 1000 zawartych małżeństw przekazano 778 mieszkań w województwie (595 w kraju).

Dobre warunki gospodarcze to także odpowiednio wysokie dochody gospodarstw domowych. **Dochody gospodarstw domowych do dyspozycji** brutto na 1 mieszkańca informują o możliwościach gospodarstw domowych do nabycia dóbr i usług oraz zaspokajania wspólnych i indywidualnych potrzeb członków gospodarstwa. Rosnące dochody gospodarstw domowych w ujęciu realnym wskazują na rosnące możliwości nabywania dóbr i usług, w tym dóbr i usług lepszej jakości.

Dochody roczne do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych po skorygowaniu o: podatki od dochodów i majątku, składki na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne, świadczenia z ubezpieczeń społecznych, świadczenia z pomocy społecznej i transfery w 2009 roku w Polsce gospodarstwa domowe uzyskały przeciętnie dochody do dyspozycji brutto na 1 mieszkańca wysokości 22557 zł. W województwie dolnośląskim przeciętne dochody do dyspozycji brutto na 1 mieszkańca wynosiły – 23178 zł, tj. o 621 zł mniej niż przeciętna wielkość w kraju. W graniczącym z woj. dolnośląskim od północnej strony województwie wielkopolskim dochody do dyspozycji brutto na 1 mieszkańca wynosiły 23389 zł, tj. była o 211 zł wyższe. Natomiast, w lubuskim i opolskim przeciętne dochody do dyspozycji brutto na 1 mieszkańca były mniejsze niż w dolnośląskim odpowiednio o 3347 zł i o 3736 zł.

Województwo dolnośląskie to region o szczególnych potencjałach rozwojowych w zakresie **turystyki**. Województwo położone jest w centrum Europy, w dolinie Odry, u stóp Sudetów. Przyciąga turystów pięknymi krajobrazami i bogactwem przyrody, licznymi zabytkami i uzdrowiskami, znanymi ze swoich wód mineralnych, które odwiedzają kuracjusze z całej Europy.

Na terenie województwa dolnośląskiego w końcu lipca 2010 r. funkcjonowało 726 turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania (10,1% obiektów w Polsce). Bazę turystyczną tworzyły 363 obiekty hotelowe (w tym 200 hoteli, 6 moteli i 58 pensjonatów) oraz 363 pozostałe obiekty noclegowe. W ogólnej liczbie turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania 93,4% stanowiły obiekty całoroczne.

Obiekty zbiorowego zakwaterowania dysponowały 49,1 tys. miejscami noclegowymi (tj. 8,0% miejsc noclegowych w kraju), w tym w dyspozycji hoteli, moteli, pensjonatów i innych obiektów hotelowych pozostawało 53,4% ogólnej liczby miejsc.

Tabl. 12. **Turystyka w województwie dolnośląskim tle kraju i sąsiadujących województw**

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
Liczba obiektów turystycznych zbiorowego zakwaterowania ogółem (stan w dniu w 31 VII)	7206	726	298	111	625
w tym hotele	1796	200	66	29	209
Miejsca noclegowe ogółem w tys. (stan w dniu w 31 VII)	610,1	49,1	20,3	7,8	42,9
Korzystający z noclegów (w ciągu roku) ogółem w tys.	20461,5	1895,5	626,0	224,5	1598,9
w tym turyści zagraniczni	4135,0	418,8	160,1	31,2	253,2
na 1000 ludności	108,3	144,2	158,5	30,3	74,2
Wskaźniki:					
gęstości bazy noclegowej (liczba miejsc noclegowych na 100 km ²)	195	246	145	83	144
funkcji turystycznej (liczba miejsc noclegowych na 1000 ludności)	16,0	17,1	20,0	7,6	12,6
rozwoju bazy noclegowej	33,5	38,6	30,0	28,9	37,2
stopień wykorzystania miejsc noclegowych w %	34,3	29,1	27,4	25,1	26,0

Pod względem rozwoju infrastruktury turystycznej województwo jest niejednolite – charakteryzuje się znacznym stopniem koncentracji przestrzennej. Ponad połowa wszystkich zasobów jest zlokalizowana w dwóch powiatach o dużych walorach turystycznych, zajmujących łącznie 2,3 tys. km² (11,4% ogółu powierzchni województwa), tj. w powiecie jeleniogórskim (243 obiekty – 33,5% ogólnej liczby obiektów turystycznych województwa) i w powiecie kłodzkim (118 obiektów – 16,3%). Według stanu z końca lipca 2010 r. powiaty te skupiały łącznie 22,9 tys. miejsc noclegowych w obiektach turystycznych (46,6% ogółu miejsc w województwie).

W 2010 r. średnio w Polsce na 1000 km² przypadały 23 obiekty noclegowe, przy czym najwięcej w województwie małopolskim – 58 obiektów, a najmniej w województwie podlaskim – 9 obiektów. Województwo dolnośląskie z wielkością 36 obiektów noclegowych na 1000 km² (podobnie jak zachodniopomorskie) plasowało się na 4. miejscu.

Podobnie jak w innych województwach, w ogólnej liczbie korzystających z turystycznych obiektów zdecydowanie dominowali turyści krajowi (78,1%); zagraniczni turyści stanowili 21,9% (414,8 tys. osób).

Tabl. 13. Turyści zagraniczni korzystający z noclegów w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania według kraju zamieszkania w województwie dolnośląskim na tle kraju i sąsiadujących województw

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
Ogółem	4134970	414800	160148	31155	253245
w tym:					
Białoruś	81928	5317	17877	160	3574
Dania	79932	4880	3539	308	5218
Francja	187267	16910	3631	1031	13653
Niderlandy	105631	11769	5175	1662	10344
Niemcy	1128378	177390	36155	15209	94525
Rosja	214544	36073	41378	516	5629
Stany Zjednoczone	165596	8711	680	395	5207
Szwecja	102784	5499	1244	348	5900
Ukraina	134930	9430	9401	1525	4273
Wlk. Brytania	355979	25175	1977	1191	16555
Włochy	194892	15352	1582	841	11152

Spośród turystów zagranicznych korzystających z noclegów na obszarze Dolnego Śląska największy odsetek stanowili turyści z Niemiec – 42,8% (414,8 tys. osób). Wyższe odsetki turystów zagranicznych z Niemiec odnotowano w województwach: zachodniopomorskim (74,1%), warmińsko-mazurskim (58,2% i opolskim (48,8%).

Stopień wykorzystania miejsc noclegowych, mierzony relacją liczby udzielonych noclegów do nominalnej liczby miejsc noclegowych, w 2010 r. ukształtował się na poziomie 29,1% i była to jedna z niższych wartości wśród województw. Najwyższym stopniem wykorzystania miejsc noclegowych wyróżniało się województwo zachodniopomorskie (44,3%, czyli o 15,2 pkt. proc. wyższym).

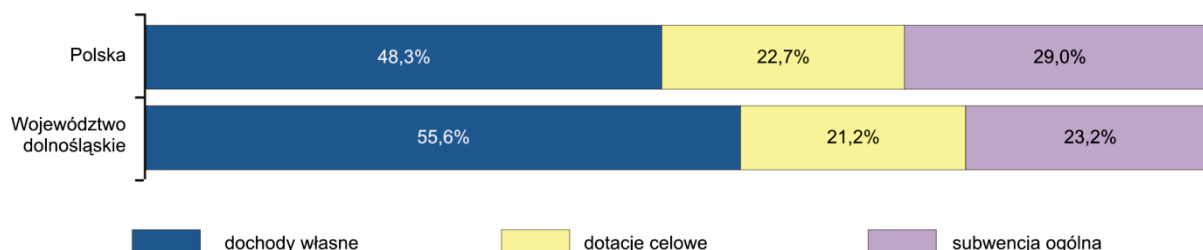
Kolejnym czynnikiem ważnym dla gospodarki regionu jest potencjał dochodu jednostek samorządu terytorialnego. W 2010 r. łączne dochody **budżetów jednostek samorządu terytorialnego** województwa dolnośląskiego, tj. gmin, powiatów, miast na prawach powiatu oraz województwa wyniosły 12782,6 mln zł i w porównaniu z 2009 r. wzrosły o 6,8% (w kraju dochody zwiększyły się w skali roku o 5,1%).

Blisko połowę dochodów ogółem jednostek samorządu terytorialnego w 2010 r. zrealizowały gminy (47,2%). Udział dochodów miast na prawach powiatu wyniósł 30,0%, a powiatów – 14,9%. Łączne dochody jednostek samorządu terytorialnego województwa dolnośląskiego w 2010 r. stanowiły 7,9% wszystkich dochodów jednostek samorządu terytorialnego w kraju.

Największy udział w strukturze zagregowanych dochodów budżetów jednostek samorządu terytorialnego w 2010 r. miały dochody własne – 55,6% (48,3%). Zrealizowano je w kwocie 7106,5 mln zł, a najwyższe wpływy w tej grupie pochodziły z tytułu udziału w podatku od osób fizycznych (30,0% dochodów własnych; 16,7% dochodów ogółem).

Subwencja ogólna w 2010 r. stanowiła 23,2% dochodów ogółem, a dotacje celowe – 21,2%.

Struktura dochodów budżetów jednostek samorządu terytorialnego według rodzajów w 2010 r.

Na 1 mieszkańca Dolnego Śląska w 2010 r. z dochodów ogółem jednostek samorządu terytorialnego przypadało 4442,85 zł, tj. o 4,2% więcej niż średnio w kraju. Wyższe niż w dolnośląskim dochody na 1 mieszkańca zanotowano jedynie w województwach mazowieckim i pomorskim.

Wydatki ogółem jednostek samorządu terytorialnego w województwie dolnośląskim w 2010 r. wyniosły łącznie 14027,1 mln zł. Oznacza to, że na 1 mieszkańca wydano 4875,40 zł (wobec 4655,17 zł średnio w kraju), co uplasowało dolnośląskie na 4. lokacie wśród województw o najwyższych wydatkach per capita. Zagregowane wydatki jednostek samorządu terytorialnego stanowiły 7,9% łącznych wydatków wszystkich jednostek samorządu terytorialnego w kraju.

Zarówno w województwie dolnośląskim, jak i w kraju w 2010 r. główną część wydatków jednostek samorządu terytorialnego stanowiły wydatki bieżące (odpowiednio 75,5% i 75,1%). W województwie dolnośląskim zamknęły się one w kwocie 10587,4 mln zł. Największą część wydatków bieżących, tj. 74,8% przeznaczono na wydatki bieżące jednostek budżetowych (w tym na wynagrodzenia – 34,3%). Na wydatki majątkowe jednostki samorządu terytorialnego w 2010 r. przeznaczyły 3439,7 mln zł. Było to 24,5% ogółu wydatków budżetowych, w tym 23,5% stanowiły wydatki o charakterze inwestycyjnym. Najwyższy udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem zaobserwowano w samorządzie województwa (36,7%), a znacznie niższe w powiatach (13,5%).

W 2010 r. w województwie dolnośląskim budżety jednostek samorządu terytorialnego ogółem zamknęły się deficytem w wysokości 1244,5 mln zł. Największy łączny deficyt wykazały gminy (681,7 mln zł), najniższy natomiast – powiaty (103,0 mln zł). Kwota niedoboru w budżetach gmin stanowiła 11,3% dochodów gmin, w budżetach powiatów 5,4% ich dochodów, a w budżetach miast na prawach powiatu – 4,4%.

RYNEK PRACY

Jednym z ważniejszych czynników charakteryzujących rynek pracy jest zjawisko bezrobocia, nadwyżki siły roboczej. Powstanie zjawiska bezrobocia może być konsekwencją nierównowagi na rynku pracy, tj. niedopasowania struktury podaży pracy i popytu na pracę ze względu na posiadane kwalifikacje, wykształcenie, zawód czy miejsce zamieszkania.

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych, zależy zarówno od lokalizacji, charakteru danego regionu, stopnia uprzemysłowienia, urbanizacji, przeobrażeń gospodarczych.

W końcu grudnia 2010 r. liczba **bezrobotnych zarejestrowanych** w dolnośląskich urzędach pracy ukształtowała się na poziomie 150,3 tys. (7,7 % ogółu zarejestrowanych w kraju)

Stopa bezrobocia rejestrowanego na koniec grudnia 2010 r. stopa bezrobocia wyniosła 13,1% (w kraju 12,4%). W rankingu z innymi województwami Dolnośląskie pod względem wysokości stopy bezrobocia plasowało się na 7. miejscu. Najlepszą sytuacją w zakresie bezrobocia w skali kraju charakteryzowało się województwo wielkopolskie ze stopą bezrobocia równą 9,2%. Spośród sąsiadujących województw większy problem z jawnym bezrobociem i nadwyżką siły roboczej odnotowano w lubuskim, w którym stopa bezrobocia wynosiła 15,5% i opolskim (13,6%)

Liczba ofert zatrudnienia (wolne miejsca pracy i miejsca aktywizacji zawodowej) skierowanych przez pracodawców do urzędów pracy w ciągu roku wyniosła łącznie 81,9 tys. (8,0% ogółu ofert pracy w kraju). W 2010 r. pracodawcy zgłosili 3,0 tys. ofert pracy dla osób niepełnosprawnych.

W końcu grudnia 2010 r. urzędy pracy dysponowały 3886 wolnymi miejscami pracy i miejscami aktywizacji zawodowej. W końcu miesiąca 3057 miejsc pracy pozostawało nierozdysponowanych, co oznacza, że na 1 ofertę pracy przypadało 49 bezrobotnych (przed rokiem 60).

Tabl. 14. **Rejestrowane bezrobocie w województwie dolnośląskim na tle kraju i sąsiadujących województw** (stan w dniu 31 XII)

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
Bezrobotni ogółem	1954706	150282	59225	48775	135172
z ogółem (w %):					
poprzednio pracujący	79,3	84,5	80,8	81,6	83,0
pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok	29,1	26,3	32,2	24,0	24,1
w wieku 25 lat i więcej	21,9	18,0	24,7	22,2	25,3
w wieku powyżej 50 lat	21,6	27,2	17,7	24,2	19,0
Stopa bezrobocia	12,4	13,1	15,5	13,6	9,2
Liczba ofert pracy	1021231	81862	55016	38632	76688

Najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych stanowiły osoby w wieku 25 – 34 lata, tj. 41,8 tys. (27,8% ogółu bezrobotnych). W strukturze bezrobotnych według wykształcenia, podobnie jak w latach wcześniejszych, najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych stanowiły osoby z niskim poziomem wykształcenia. Najwięcej było osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym oraz zasadniczym zawodowym, których udział w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu 2010 r. wynosił odpowiednio 31,4% i 28,5%.

Biorąc pod uwagę czas pozostawania bez pracy można zauważyć, że co trzecia osoba bezrobotna pozostawała bez pracy przez okres 3 miesięcy i mniej. Udział osób pozostających bez pracy dłużej niż 1 rok stanowił 26,3% (wobec 29,1% w kraju).

Analizując strukturę bezrobotnych pod względem stażu pracy można zaobserwować, że najwięcej było osób pracujących poprzednio od 1 roku do 5 lat – 33,5 tys. osób (22,3% ogólnej liczby bezrobotnych), Zdecydowana większość bezrobotnych, to osoby poprzednio pracujące – 84,5% (w kraju 79,3%).

W 2010 r. liczba **nowo zarejestrowanych bezrobotnych** wyniosła 255,9 tys. osób i w ujęciu rocznym zmniejszyła się o 2,8 tys., tj. o 1,1%. Najliczniejszą grupę stanowiły osoby rejestrujące się po raz kolejny, a ich udział w nowo zarejestrowanych ogółem wyniósł 81,3%.

Z ewidencji bezrobotnych w 2010 r. **skreślono** 251,9 tys. osób. Główną przyczynę wyrejestrowania stanowiło podjęcie pracy, w wyniku czego z rejestru bezrobotnych skreślono 98,9 tys. osób. Udział tej kategorii w ogólnej liczbie wyrejestrowanych zwiększył się o 1,7 pkt. proc. w ujęciu rocznym i wynosił 39,3%. Spośród podejmujących pracę 5,8 tys. osób podjęło działalność gospodarczą w ramach jednorazowo przyznanych środków.

Popytowa strona rynku pracy, tj. zapotrzebowanie pracodawców (przedsiębiorstw) na pracę, charakteryzuje zagospodarowanie miejscami pracy – aktualna liczba pracujących (tzw. popyt zrealizowany) oraz wolne miejsca pracy i nowo utworzone miejscami pracy, a ponadto zlikwidowane miejsca pracy (tzw. popyt niezrealizowany).

Tabl. 15. **Popyt na pracę w województwie dolnośląskim na tle kraju i sąsiadujących województw**

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
Liczba pracujących ^a ogółem (w tys.)	13778,3	997,0	323,0	311,0	1327,8
na 100 osób w wieku 15 lat i więcej	42,5	40,3	37,8	34,9	46,3
Wolne miejsca pracy (przeciętna roczna) w tys.	69,0	5,8	1,6	1,7	7,0
Nowoutworzone miejsca pracy w ciągu roku (w tys.)	609,3	43,7	13,6	14,1	70,5
Zlikwidowane miejsca pracy w ciągu roku (w tys.)	456,5	31,5	10,5	10,3	45,9

a Według faktycznego miejsca pracy; z pracującymi w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie (dane szacunkowe).

Według stanu na koniec 2010 r. liczba pracujących w gospodarce narodowej w województwie dolnośląskim (według faktycznego miejsca pracy) wyniosła 997,0 tys. osób. Pod względem liczby pracujących województwo dolnośląskie zajmowało w kraju 5. lokatę po województwach: mazowieckim, śląskim, wielkopolskim, małopolskim i skupiało 7,2% ogółu pracujących w kraju.

W końcu 2010 r. na 100 osób w wieku 15 lat i więcej mieszkańców województwa dolnośląskiego przypadało 40 osób pracujących w gospodarce narodowej (łącznie z pracującymi w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie), co dało 9. miejsce wśród pozostałych województw. Najwyższy poziom tego wskaźnika wystąpił w województwie mazowieckim (50 pracujących na 100 osób w wieku 15 lat i więcej) i było to o 10 pracujących więcej niż w województwie dolnośląskim. W województwach sąsiadujących z Dolnym Śląskiem jedynie w wielkopolskim wskaźnik ten był wyższy (46). Przeciętna w kraju wartość wskaźnika była wyższa niż na Dolnym Śląsku – 42 pracujących.

Na Dolnym Śląsku w wyniku ruchu zatrudnionych, bądź utworzenia nowych miejsc, przedsiębiorstwa dysponowały przeciętnie rocznie 5,8 tys. wolnymi miejscami pracy (wobec 7,0 tys. odnotowanych w województwie wielkopolskim oraz 1,6 i 1,7 tys. w woj. lubuskim i opolskim).

W 2010 roku w województwie dolnośląskim powstało 43,7 tys. **nowych miejsc pracy** (7,2% ogółu nowych miejsc w kraju). Najwięcej nowo utworzonych miejsc pracy zarejestrowano w woj. mazowieckim (123,2 tys.) oraz śląskim i wielkopolskim (odpowiednio 70,7 i 70,5).

Na obszarze Dolnego Śląska w ciągu 2010 roku zostało zlikwidowanych łącznie 37,4 tys. miejsc pracy, co ostatecznie dawało dodatnie saldo – różnica między liczbą nowych i zlikwidowanych stanowisk pracy wyniosła 12,2 tys. Wśród województw najwyższe saldo miejsc pracy w przedsiębiorstwach wystąpiło w przedsiębiorstwach zlokalizowanych w województwie mazowieckim, gdzie zlikwidowano 97,9 tys. miejsc, ale jednocześnie zostało utworzonych 123,2 tys. miejsc. W żadnym z województw nie wystąpiła nadwyżka zlikwidowanych miejsc pracy nad nowymi (odnotowano ujemne saldo).

GOSPODARKA OPARTA NA WIEDZY. INNOWACYJNOŚĆ

Zgodnie z koncepcją gospodarki opartej na wiedzy (GOW), jednym z ważniejszych czynników determinujących tempo i poziom rozwoju gospodarczego regionu jest innowacyjność oraz transfer i wykorzystanie wiedzy. Działalność na rzecz rozwoju innowacyjności, transferu technologii, wiedzy i tworzenia zaplecza badawczego prowadzone są w jednostkach badawczych, w tym w centrach transferu technologii, jednostkach B+R na wyższych, uczelniach, inkubatorach technologicznych, parkach technologicznych i przemysłowych.

Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. **działalność badawczo-rozwojową** prowadziło na terenie województwa dolnośląskiego 146 jednostek, tworzących tzw. sferę B+R. Pod względem liczby jednostek sfery B+R województwo dolnośląskie plasowało się na 5. miejscu wśród województw (po mazowieckim, śląskim, małopolskim i wielkopolskim). Dolnośląskie jednostki stanowiły w 2010 r. 8,3% ogółu polskich podmiotów działających w Polsce w tym obszarze.

W ogólnej liczbie jednostek objętych badaniem największą zbiorowość stanowiły jednostki rozwojowe czyli podmioty gospodarcze (przede wszystkim przedsiębiorstwa przemysłowe) prowadzące, obok swojej podstawowej działalności, działalność badawczą i rozwojową, głównie o charakterze prac rozwojowych – 91 jednostek. Sfera B+R zatrudniała łącznie 5498 osób (liczonych według tzw. ekwiwalentach pełnego czasu pracy) w tym 4666 pracowników naukowo-badawczych (stanowiących 84,9% ogółu) i 662 techników, pracowników równorzędnych.

Według danych za 2010 r. łączna wartość nakładów wewnętrznych poniesionych na prace B+R wykonane w jednostkach sprawozdawczych, niezależnie od źródła pochodzenia środków, wyniosła w województwie dolnośląskim 630,0 mln zł.

Największe nakłady na działalność badawczo-rozwojową, podobnie jak w latach wcześniejszych, odnotowano w województwie mazowieckim – 4248,7mln zł (stanowiących 40,8% krajowych nakładów), natomiast najmniejsze w opolskim – 38,5mln zł, tj. 0,4%.

W przeliczeniu na 1 mieszkańca nakłady na działalność badawczo-rozwojową kształtowały się w woj. dolnośląskim na poziomie 219,0 zł. Podobnie jak w latach poprzednich, była to wartość znacznie niższa od średniej dla Polski (w 2010 r. wynosiła 272,8 zł).

Tabl. 16. **Nauka i technika, innowacyjność przedsiębiorstw przemysłowych oraz społeczeństwo informacyjne w województwie dolnośląskim na tle kraju i sąsiadujących województw**

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
Nakłady na działalność badawczo-rozwojową:					
w mln zł	10416,2	630,0	45,5	38,5	777,8
na 1 mieszkańca w zł	272,8	219,0	45,0	37,4	227,8
Odsetek przedsiębiorstw ^a innowacyjnych w przemyśle	16,6	15,9	19,3	16,2	16,5
Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem	11,3	6,0	4,5	5,3	11,2
Liczba studentów ogółem w tys.	1817,5	168,5	26,4	39,9	164,2
Liczba studentów w % ludności w wieku 19-24 lata	56,7	67,2	34,5	45,8	59,4
Nauczyciele akademicy ^b	101627	9 018	1 505	1 701	9 667
Udział przedsiębiorstw ^a posiadających dostęp do Internetu	95,8	96,1	96,5	95,1	98,5
posiadających własną stronę internetową	65,5	67,5	65,1	50,6	64,3
wykorzystujących sieć LAN	71,5	75,2	66,8	65,5	68,9
wykorzystujących sieć INTRANET	42,7	44,8	42,1	36,4	43,5

a Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób; b Dane o pełno – i niepełnozatrudnionych w szkole wyższej będącej podstawowym miejscem pracy (w przeliczeniu na pełne etaty); bez szkół resortów obrony narodowej oraz spraw wewnętrznych i administracji.

W ogólnej liczbie przedsiębiorstw, o liczbie pracujących powyżej 9 osób, przedsiębiorstwa które w latach 2008-2010 wprowadziły innowacje produktowe lub procesowe stanowiły 15,9%. W przypadku przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób – odsetek ten wynosił 34,3% (w kraju 35,3%). Na 100 przedsiębiorstw objętych badaniem, przypadło 12 takich, które wprowadziło w ciągu ostatnich trzech lat nowy produkt (w kraju – 14).

Dla rozwoju gospodarki opartej na wiedzy istotne znaczenie odgrywają zasoby ludzkie, które ze względu na posiadane wykształcenie, kwalifikacje zajmują się lub potencjalnie mogą zająć się pracą związaną z tworzeniem, rozwojem, upowszechnianiem i zastosowaniem wiedzy naukowo-technicznej.

W roku akademickim 2010/2011 w 38 szkołach wyższych wszystkich typów kształciło się łącznie 168,5 tys. **studentów** (według faktycznego miejsca nauki). Największym ośrodkiem akademickim na Dolnym Śląsku jest Wrocław, a największymi uczelniami Uniwersytet Wrocławski i Politechnika Wroclawska. W roku akademickim 2010/2011 indeksy posiadało odpowiednio 34,6 tys. studentów, i 32,9 tys. studentów. Studenci tych dwóch uczelni stanowili w województwie dolnośląskim 40,7% ogółu studiujących. Wśród uczelni niepublicznych najwięcej studentów studiowało w Wyższej Szkole

Bankowej we Wrocławiu – 10,6 tys. studentów oraz w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu – 9,2 tys. studentów.

W 2010 r. w Polsce na 100 osób w wieku 19-24 lata przypadało 57 studentów. Województwo dolnośląskie z wartością wspomnianego wskaźnika równą 67 studentów. zajmowało 3. miejsce wśród województw, po mazowieckim (70,0%) i, małopolskim (69,4%). W województwach lubuskim i opolskim wskaźniki te były niższe i wyniosły odpowiednio 34 i 46, a w wielkopolskim wyższe – 59.

W roku akademickim 2010/2011w szkołach wyższych na Dolnym Śląsku pracowało 9018 **nauczycieli akademickich** (pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na pełnozatrudnionych).

Według stanu z początku roku akademickiego 2010/2011, na 25 dolnośląskich uczelniach studiowało łącznie 2,1 tys. obcokrajowców, tj. o 38,2% więcej niż przed rokiem. Najliczniejszą grupę stanowili studenci zagraniczni studiujący na Uniwersytecie Wrocławskim (30,0% ogólnej liczby obcokrajowców), następnie uczący się na Akademii Medycznej (21,6%) i na Politechnice Wrocławskiej (17,1%).

W roku akademickim 2009/2010 szkoły wyższe opuściło 40,0 tys. absolwentów, z czego prawie 2/3 to absolwenci uczelni publicznych (27,4 tys.). W porównaniu do poprzedniego roku akademickiego liczba absolwentów wzrosła o 3,4 tys. osób, tj. więcej o 9,4%. Połowa wszystkich absolwentów (50,1%) ukończyła studia pierwszego stopnia, czyli 20,1 tys. absolwentów, z czego 2,9 tys. absolwentów z tytułem inżyniera i 17,2 tys. osób z tytułem licencjata. Studia magisterskie jednolite ukończyło 9,1 tys. absolwentów (tj. 22,8% ogółu). Studia drugiego stopnia ukończyło 10,8 tys. osób.

W roku akademickim 2010/2011 na studiach doktoranckich prowadzonych przez szkoły wyższe i instytuty naukowe kształciło się 3,9 tys. osób. Kobiety stanowiły 51,2% ogółu doktorantów. Wśród kierunków studiów doktoranckich największą popularnością w obu analizowanych latach cieszyły się nauki: humanistyczne, techniczne i ekonomiczne.

Obserwuje się spadek zainteresowania studiami podyplomowymi. W roku akademickim 2010/2011 na tego rodzaju studiach kształciło się 14,5 tys. wszystkich słuchaczy, tj. o 1,4 tys. mniej niż w roku poprzednim.

Rozpatrując zasoby ludzkie jako potencjalne kadry dla działalności badawczej i rozwojowej należy również uwzględnić **członków Polskiej Akademii Nauk**. Według danych Oddziału we Wrocławiu PAN w końcu 2010 r. było zarejestrowanych 18 członków. Skład grona członków Oddziału odzwierciedla specyfikę wrocławskiego środowiska naukowego, w którym dominuje matematyka, fizyka i chemia (7 członków) oraz nauki techniczne (5 członków) i następnie inne dziedziny.

WYBRANE PROBLEMY SPOŁECZNE. WYKLUCZENIE SPOŁECZNE

Do grup społecznych, które z racji kształtowania się niekorzystnych czynników, doświadczają marginalizacji, izolacji społecznej zaliczyć można grupy, w których ma miejsce problemowa sytuacja związana z biedą, ubóstwem materialnym, a także z alkoholizmem, narkomania, przestępczością (szczególnie wśród nieletnich), bezrobociem wśród młodzieży, chorobami psychicznymi, a także niepełnoprawnością. Z uwagi na obszerność zagadnień nie omawiano szczegółowo wszystkich wymienionych problemów.

Jednym z najbardziej jaskrawych przejawów marginalizacji społecznej, z powodu braku środków niezbędnych do zaspokojenia elementarnych potrzeb, uznanych w danych warunkach za podstawowe, jest skrajne ubóstwo oraz bezdomność.

Ważnym źródłem informacji umożliwiającej monitorowanie problemów społecznych są dane o udzielonych, przez ośrodki pomocy społecznej, potrzebującym rodzinom świadczeń społecznych

z powodu ubóstwa, bezdomności, niepełnosprawności oraz przemocy w rodzinie, alkoholizmu czy narkomanii. Informacji o skali zagrożenia ubóstwem w gospodarstwach domowych w przekrojach międzywojewódzkich dostarcza badanie reprezentacyjne „Budżety gospodarstw domowych”.

Tab. 17. **Zagrożenie ubóstwem w województwie dolnośląskim na tle kraju i sąsiadujących województw**

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem skrajnym (w %)	5,7	5,2	4,0	3,5	6,6
Udział pracujących otrzymujących przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto poniżej 50% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w województwie	5,0	4,8	4,8	5,1	5,5
Bezdomni (mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej)	15250	883	141	483	1561

W analizach zasięgu ubóstwa skrajnego uwzględnia się granicę ubóstwa – poziom minimum socjalnego, liczony przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPiSS), stanowiący miarę integracji społecznej jako granicę ostrzegającą przed ubóstwem.

Minimum egzystencji (zwane też minimum biologicznym) jest modelem zaspokajania potrzeb bytowo-konsumpcyjnych na bardzo niskim poziomie. Koszyk minimum egzystencji uwzględnia jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia. W koszyku minimum egzystencji uwzględnia się jedynie wydatki na towary i usługi umożliwiające jedynie tzw. „przeżycie”, grupami potrzeb o największym znaczeniu są wyżywienie oraz potrzeby mieszkaniowe.

I tak, w 2010 r. średnio na osobę dla gospodarstwa domowego 2-osobowego oszacowane minimum egzystencji wynosiło 397,1 zł. Według wyników badań budżetów domowych w województwie dolnośląskim w 2010 r., odsetek osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji (tzn. zagrożonych ubóstwem skrajnym) wyniósł 5,2% ogółu osób w gospodarstwach domowych (w kraju 5,7%). Zatem, na obszarze Dolnego Śląska **ubóstwo skrajne** objęło w 2010 r. średnio co dziewiętnastą osobę w gospodarstwie domowym; około co trzydziestą w sąsiadującym województwie opolskim.

W 2010 r. odnotowano w Polsce 15250 osób bezdomnych, mieszkańców stacjonarnych domów pomocy społecznej, nieposiadających swojego, własnego domu, a w województwie dolnośląskim – 883.

Oprócz stacjonarnych form pomocy społecznej realizowana jest również pomoc środowiskowa, polegająca na udzielaniu świadczeń pieniężnych i niepieniężnych osobom spełniającym określone kryteria i zakwalifikowanym do otrzymywania takiej pomocy w miejscu ich zamieszkania.

Według danych Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego w 2010 r. przyznano w ramach zadań zleconych i własnych (bez względu na ich rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania) przyznano 136,0 tys. świadczeń pomocy społecznej. Świadczenia otrzymało 93,9 tys. rodzin (tj. 227,4 tys. osób).

Tabl. 18. **Rodziny objęte pomocą społeczną według powodów przyznania pomocy**^a

Wyszczególnienie	Rodziny	
	ogółem	w tym na wsi
Ubóstwo	49757	16046
Sieroctwo	130	65
Bezdomność	2841	461
Potrzeba ochrony macierzyństwa	5347	2594
Bezrobocie	49683	17752
Niepełnosprawność	28807	8209
Długotrwała lub ciężka choroba	28454	8308
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	16565	4966
Przemoc w rodzinie	1020	242
Alkoholizm	7128	2181
Narkomania	382	41
Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu	1604	408
Brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze	586	58
Zdarzenia losowe	1371	657
Sytuacja kryzysowa	364	135

a Dane Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego.

W jednej rodzinie mogło wystąpić kilka przyczyn udzielenia pomocy środowiskowej. Podobnie jak rok wcześniej, najczęściej pomocy udzielano z powodu ubóstwa – było ono przyczyną przyznania świadczenia dla 49,8 tys. rodzin. Innymi powodami udzielenia pomocy były: bezrobocie (49,7 tys. rodzin), długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność (28,8 tys. rodzin), oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych lub w prowadzeniu gospodarstwa domowego.

Ponadto, jako powody przyznania pomocy wystąpiły: alkoholizm – 7,1 tys. rodzin, potrzeba ochrony macierzyństwa – 5,3 tys. rodzin, bezdomność – 2,8 tys. rodzin, trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego lub placówki opiekuńczo-wychowawczej – 1,6 tys. rodzin, zdarzenia losowe – 1,4 tys. rodzin, przemoc w rodzinie – 1,0 tys. rodzin lub inna sytuacja kryzysowa – 0,4 tys. rodzin, narkomania – 0,4 tys. rodzin, sieroctwo – 0,1 tys. rodzin.

Kolejną istotną przyczyną marginalizacji życia jest przestępczość, kryminogenność, występowanie patologii społecznych zagrożenie poziomu bezpieczeństwa. Według statystyk policyjnych w 2010 r. zarejestrowano w województwie dolnośląskim 114,3 tys. **przestępstw stwierdzonych** w zakończonych postępowaniach wykonawczych (stanowiły one 10,0% wszystkich przestępstw odnotowanych w skali kraju). W sąsiadującym województwie lubuskim odnotowano prawie trzykrotnie mniej przestępstw stwierdzonych, a w opolskim – prawie czterokrotnie mniej. Słabą stroną województwa dolnośląskiego była też wykrywalność przestępstw. Otóż, wskaźnik wykrywalności przestępstw stwierdzonych przyjmował wartości znacznie niższe od wartości w innych województwach, w szczególności od wartości w sąsiadujących województwach. Trudniejsza sytuacja pod względem wykrywalności przestępstw i zapewnienia bezpieczeństwa wystąpiła w województwach: kujawsko-pomorskim, łódzkim, małopolskim mazowieckim i śląskim.

Znacznie lepiej kształtowała się sytuacja na Dolnym Śląsku pod względem bezpieczeństwa na drogach. Na 100 tys. mieszkańców przypadało 8,4 ofiar śmiertelnych, m.in. o 2 osoby mniej niż w opolskim.

Tabl. 18. **Zagrożenie przestępczością oraz bezpieczeństwo w komunikacji drogowej w województwie dolnośląskim na tle kraju i sąsiadujących województw**

Wyszczególnienie	Polska	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie
Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach wykonawczych	1138523	114342	39230	30575	96929
Wskaźnik wykrywalności przestępstw stwierdzonych w %	67,9	67,8	76,1	73,0	73,3
Ofiary śmiertelne wypadków na 100 tys. ludności	10,2	8,4	10,7	10,4	10,0

Analiza wybranych elementów rozwoju społeczno-gospodarczego województwa dolnośląskiego w porównaniu z sąsiadującymi województwami wykazała, iż w wielu przypadkach wartości wybranych cech kształtowały się odmiennie w województwie niż poza granicami.

Dolnośląskie jest regionem bardziej zurbanizowanym, o większej gęstości zaludnienia. Ponadto, wyróżnia się dobrym wyposażeniem w infrastrukturę techniczną, szczególnie stopniem zagęszczenia sieci gazowej, kanalizacyjnej oraz kolejowej i drogowej. Relatywnie dobra sytuacja wystąpiła w zakresie wskaźników charakteryzujących turystyki, tj. gęstości i rozwoju bazy noclegowej, funkcji turystycznej oraz stopnia wykorzystania miejsc noclegowych.

Województwo dolnośląskie najczęściej postrzegane jest jako wyróżniające się centrum akademickie i naukowo-badawcze, skupiający dużą liczbę uczelni, studentów oraz jednostek naukowo-badawczych.

W zakresie kształtowania się wartości PKB, wartości dodanej brutto, nakładów inwestycyjnych oraz napływu kapitału zagranicznego większość podstawowych wskaźników osiągała zbliżony poziom do wyników uzyskanych przez województwo wielkopolskie.

Do słabszych strona Dolnego Śląska, można natomiast zaliczyć zbyt małą powierzchnię obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych oraz znaczny udział odpadów składowanych w ilości odpadów wytworzonych w ciągu roku.

Odnotowano również nieznacznie wyższe niż w sąsiednich województwach wartości współczynnika umieralności ogólnej i także umieralności niemowląt oraz relatywnie niską wykrywalność przestępstw stwierdzonych w postępowaniu wykonawczym.

2. WYBRANE ASPEKTY SYTUACJI SPOŁECZNO - GOSPODARCZEJ WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO NA TLE SĄSIADUJĄCYCH REGIONÓW PRZYGRANICZNYCH NIEMIEC I CZECH

Jednostkami terytorialnymi sąsiadującymi bezpośrednio z województwem dolnośląskim na styku pomiędzy Polską, Republiką Czeską i Republiką Federalną Niemiec jest ze strony niemieckiej Wolne Państwo Saksonia (Freistaat Sachsen), a ze strony czeskiej województwo libereckie (Liberecký kraj). Porównanie wybranych danych i wskaźników charakteryzujących sytuację społeczno-gospodarczą w tych regionach pokazuje wiele podobieństw, ale także występowanie istotnych różnic.

Tabl. 1. Wybrane dane o województwie dolnośląskim, libereckim i Saksonii w 2010 r.

Wyszczególnienie	Województwo dolnośląskie	Województwo libereckie	Saksonia
Powierzchnia w km ² (31 XII)	19947	3163	18420
Ludność (31 XII)	2877840	439942	4149477
Ludność na 1 km ² (31 XII)	144	139	225
Współczynnik:			
przyrostu rzeczywistego	0,04	2,1	-4,6
urbanizacji	70,1	78,1	
młodości demograficznej	104,1	103,0	46,5
starości	13,4	14,6	24,7
przyrostu naturalnego	-0,1	2,0	-3,8
salda migracji	0,5	0,1	-0,9
napływu migracyjnego	9,2	10,0	16,2
Mobilność przestrzenna	30,0	19,9	33,4
Udział ludności korzystającej:			
z sieci rozdzielczej wodociągowej	91,5	88,6	99,3
z sieci rozdzielczej kanalizacyjnej	68,2	68,2	90,6
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności	4,4	2,9	1,1
Długość linii kolejowych eksploatowanych w km na 100 km ² (31 XII)	9,5	17,5	13,1
Wskaźnik gęstości bazy noclegowej (miejsca noclegowe na 1 km ²) (31 VII)	2,5 ^a	12,0	6,4
Miejsca noclegowe na 1000 ludności (31 VII)	17,1 ^a	86,3	28,5
Turyści zagraniczni korzystający z miejsc noclegowych na 1000 ludności	144,2	337,4	167,4
Korzystający z noclegów na 1 miejsce noclegowe	38,6	16,7	52,9
Pracujący na 100 osób w wieku 15 lat i więcej ^b	48,5	53,9	52,4
Stopa bezrobocia rejestrowanego w % (31 XII)	13,1	10,5	11,8
Stopa bezrobocia według BAEL ^b (w %)...	11,3	7,0	11,2

^a Stan w dniu 31 XII. ^b Dane średnioroczne; dane opracowano na podstawie reprezentacyjnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL). Metodologia badania jest zgodna z założeniami Międzynarodowej Organizacji Pracy (International Labour Organisation - ILO).

Ź r ó d ł o: Urząd Statystyczny we Wrocławiu; Czeski Urząd Statystyczny, Przedstawicielstwo Okręgowe w Libercu; Krajowy Urząd Statystyczny Wolego Państwa Saksonii w Kamenz.

Tabl. 1. Wybrane dane o województwie dolnośląskim, libereckim i Saksonii w 2010 r. (dok.)

Wyszczególnienie	Województwo dolnośląskie	Województwo libereckie	Saksonia
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w euro	854 ^a	859 ^b	2547
Zgony z powodu nowotworów na 100 tys. ludności	268,4 ^c	270,0	293,5
Zgony z powodu chorób układu krążenia na 100 tys. ludności	523,0 ^c	479,4	577,0
Przestępstwa stwierdzone na 1000 ludności	39,7	31,3	70,0
Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 100 tys. ludności	8,4	4,1	4,0
Dzieci w żłobkach na 100 dzieci w wieku 0-3 lata	3,5	69,3	37,7 ^d
Dzieci w przedszkolach na 100 dzieci w wieku 3-6 lat	57,4	78,8	95,0 ^e

a Według rocznego kursu średniego NBP w 2010 r., 1 euro=3,9946 zł. b Według rocznego kursu średniego ČNB w 2010 r. 1 euro= 25,290 Kč. c W 2009 r. d W wieku 2 lata i mniej. e W wieku 3-4 lata.

Ź r ó d ł o: Urząd Statystyczny we Wrocławiu; Czeski Urząd Statystyczny, Przedstawicielstwo Okręgowe w Libercu; Krajowy Urząd Statystyczny Wolego Państwa Saksonii w Kamenz.

Pod względem powierzchni największe jest województwo dolnośląskie, nieco mniejsza jest od niego Saksonia, natomiast województwo libereckie jest przeszło sześciokrotnie mniejsze. Najgęściej zaludnionym regionem była w 2010 r. Saksonia (225 osób na km²), w której zamieszkiwało średnio o 81 osób więcej na jednym kilometrze kwadratowym niż w województwie dolnośląskim i o 86 osób więcej niż w województwie libereckim.

Z porównania struktury wiekowej ludności widać dużą dysproporcję pomiędzy regionami polskim i czeskim, w których udział ludzi młodych (0-18 lat) był zbliżony, a niemieckim, gdzie był on znacznie niższy. Z kolei w Saksonii dużo wyższy odsetek stanowiły osoby w wieku starszym (65 lat i więcej), także na tle pozostałych landów niemieckich ludność Saksonii należała do najstarszych. Blisko ¼ społeczeństwa tego regionu była w 2010 r. w wieku 65 lat i więcej (w województwie dolnośląskim 13,4%, w libereckim 14,6%). Pod względem przyrostu naturalnego najkorzystniejsza sytuacja wystąpiła w województwie libereckim, w którym zarejestrowano w 2010 r. więcej urodzeń żywych niż zgonów. W województwie dolnośląskim liczba zgonów była minimalnie wyższa od liczby urodzeń (współczynnik przyrostu naturalnego na 1000 ludności wyniósł -0,1), natomiast w Saksonii był on najmniej korzystny (-3,8), tj. liczba zgonów (50909) znacznie przekroczyła liczbę urodzeń żywych (35091).

W ruchu wędrownym najkorzystniejsza sytuacja wystąpiła w 2010 r. w województwie dolnośląskim (współczynnik salda migracji na 1000 ludności wyniósł 0,5), również w województwie libereckim zarejestrowano nieznaczną przewagę napływu nad odpływem (współczynnik salda migracji 0,1), natomiast w Saksonii odpływ był większy od napływu (współczynnik salda migracji -0,9). Jednak w porównaniu do lat 2008 i 2009, w których również przeważał odpływ, można zaobserwować jego wyraźną tendencję spadkową.

Z najlepiej rozbudowanej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej korzystała w 2010 r. ludność Saksonii. Szczególnie duża dysproporcja wystąpiła pomiędzy regionem niemieckim, a polskim i czeskim w przypadku odsetka ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej, który wyniósł 90,6%, a po stronie polskiej i czeskiej 68,2%.

Najwięcej nowych mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców oddano do użytkowania w województwie dolnośląskim (4,4), nieco mniej w województwie libereckim (2,9), a najmniej

w Saksonii (1,1). Pomimo to pod względem liczby mieszkań przypadających na 1000 ludności najlepsza sytuacja była w Saksonii (560,5 mieszkań), w libereckim kraju wskaźnik ten wyniósł 412,1 (dane wstępne ze spisu ludności, stan w dniu 26 III 2011 r.), a w województwie dolnośląskim 370,4.

Pogranicze polsko-czesko-niemieckie to region wyróżniający się dużą atrakcyjnością turystyczną. Zdecydowanie najlepiej rozwinięta baza noclegowa funkcjonowała w części czeskiej pogranicza – w województwie libereckim. Na 1 km² przypadało średnio 12,0 miejsc noclegowych, podczas gdy w Saksonii wskaźnik ten wyniósł 6,4, a w województwie dolnośląskim 2,5. Również wskaźnik liczby turystów zagranicznych przypadających na 1000 ludności był po stronie czeskiej w 2010 r. najwyższy i wyniósł 337,4.

Ważnym zjawiskiem dotyczącym rynku pracy, o wymiarze zarówno gospodarczym jak i społecznym, jest bezrobocie. Najniższą stopę bezrobocia rejestrowanego odnotowano w 2010 r. w czeskiej części pogranicza (10,5%), a najwyższą w polskiej (13,1%). Podobne zróżnicowanie zjawiska bezrobocia ilustruje wskaźnik stopy bezrobocia wyliczony na podstawie tzw. Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) liczony według jednakowej metodologii w krajach Unii Europejskiej. W ostatnich kilku latach można zauważyć w Saksonii wyraźny trend zmniejszania się liczby osób pozostających bez pracy. Według najnowszych danych z grudnia 2011 r. stopa bezrobocia rejestrowanego wyniosła w Saksonii 9,8%, w libereckim kraju 9,5%, a w województwie dolnośląskim 12,5%. Wskaźnik liczby pracujących przypadających na 100 osób w wieku 15 lat i więcej, wyliczony na podstawie badania BAEL, był nieco wyższy (korzystniejszy) w województwie libereckim i Saksonii niż w województwie dolnośląskim.

Z porównania przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto przeliczonego na euro wynika, że w 2010 r. było ono bardzo zbliżone w polskim i czeskim regionie pogranicza (wyniosło odpowiednio 854 i 859 euro), a w Saksonii osiągnęło poziom blisko 3-krotnie wyższy, tj. wyniosło 2547 euro. Z analizy dynamiki przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w ostatnich latach wynika, że zmniejsza się dystans w tym zakresie pomiędzy polską i czeską częścią pogranicza, a częścią saksońską. W 2003 r. mieszkańcy Saksonii zarabiali przeszło 4-krotnie więcej niż mieszkańcy województwa dolnośląskiego i libereckiego.

Tabl. 2. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto

Wyszczególnienie	2003	2006	2007	2008	2009	2010	
	w euro						2003 =100 ^a
Polska	501	636	711	837	717	807	146,5
Województwo dolnośląskie ^b	508	672	756	892	762	854	152,8
Republika Czeska ^c	516	690	755	906	883	941	144,8
Województwo libereckie ^c	470	626	685	817	792	859	145,1
Niemcy	2902	3077	3015	3096	3141	3227	111,2
Saksonia	2127	2260	2292	2366	2489	2547	119,7

a Do wyliczenia dynamik przyjęto wynagrodzenia wyrażone w walutach krajowych. b Dane dotyczą podmiotów, w których liczba pracujących przekracza 9 osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracujących. c W 2010 r. dane nieostateczne.

Ź r ó d ł o: Urząd Statystyczny we Wrocławiu; Czeski Urząd Statystyczny, Przedstawicielstwo Okręgowe w Libercu; Krajowy Urząd Statystyczny Wolego Państwa Saksonii w Kamenz.

Porównanie wskaźników udziału dzieci objętych opieką w żłobkach i przedszkolach w zbiorowości dzieci w wieku przedszkolnym, pomimo niepełnej porównywalności ze względów metodologicznych, pokazuje znacznie lepszą sytuację w tym zakresie w województwie libereckim i Saksonii niż w województwie dolnośląskim.

3. ZRÓŻNICOWANIE WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO W RAMACH BADANYCH ZAKRESÓW TEMATYCZNYCH

3.1. POTENCJAŁ DEMOGRAFICZNY / ZAGROŻENIA DEMOGRAFICZNE

W niniejszym raporcie potencjał demograficzny przedstawiono za pomocą wybranych cech demograficznych charakteryzujących stan i rozmieszczenie ludności, strukturę ludności, ruch naturalny oraz ruch wędrownikowy. Szczególnie uwypuklono te wskaźniki, które mogą wskazać na zróżnicowanie przemian demograficznych w poszczególnych powiatach, a także mogą służyć do identyfikacji negatywnych zjawisk (zagrożeń demograficznych).

W układzie przestrzennym umożliwiają one:

- monitorowanie procesów demograficznych wpływających na sytuację społeczno-ekonomiczną województwa, co pozwala na dostosowanie polityki społecznej (w tym określenie odpowiedniego poziomu infrastruktury społecznej) do skutków zachodzących zmian i przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom,
- określenie stopnia zróżnicowania rozwoju demograficznego powiatów, pod względem wartości wyróżnionych grup wskaźników charakteryzujących stan liczebny i rozmieszczenie ludności, strukturę ludności, ruch naturalny i ruch migracyjny,
- identyfikację obszarów wyróżniających się najlepszą sytuacją pod względem potencjału demograficznego oraz obszarów, w których miejsce mają niekorzystne dla rozwoju społeczno-gospodarczego procesy depopulacyjne (ubytek liczby ludności), utrzymująca się w czasie nadwyżka zgonów nad urodzeniami żywymi, odpływ migracyjny, starzenie się społeczeństwa, w tym starzenie się potencjalnych zasobów siły roboczej.

Tabl. 1.1. Potencjał demograficzny/zagrożenia demograficzne - wstępny zestaw potencjalnych wskaźników diagnostycznych

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
<i>1.1. Stan i rozmieszczenie ludności</i>			
1.1.1. Gęstość zaludnienia	Liczba mieszkańców przypadająca na 1 km ² powierzchni (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 31 XII)	S	Jedna z najczęściej stosowanych w badaniach demograficznych charakterystyk rozmieszczenia ludności
1.1.2. Współczynnik przyrostu rzeczywistego (w ‰)	Wyrażona w promilach zmiana liczby ludności w ciągu roku (tj. różnica między dwoma stanami ludności na początek i koniec badanego roku w porównaniu do stanu na początku roku)	S	Umożliwia określenie rocznego tempa wzrostu/ubytku ludności oraz monitorowanie procesów depopulacyjnych
1.1.3. Współczynnik urbanizacji (w ‰)	Udział ludności miejskiej w ludności ogółem (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 31 XII)	S	Im większy stopień urbanizacji tym większe możliwości rozwoju działalności usługowej. Zróżnicowane regionalne ze względu na stopień urbanizacji i związany z nią poziom koncentracji ludności na obszarach miejskich jest jedną z przyczyn nierównomiernego rozmieszczenia ludności. Wskaźnik ten umożliwi monitorowanie rozwoju liczebnego mieszkańców miast

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
<i>1.2 Struktura ludności</i>			
1.2.1. Udział dzieci w ogólnej liczbie ludności	Udział dzieci w wieku 0 - 14 lat w ogólnej liczbie ludności (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 31 XII)	S	Charakteryzuje teraźniejszy i przyszłościowy potencjał demograficzny - młodość społeczeństwa.
1.2.2. Współczynnik młodości demograficznej	Liczba dzieci w wieku 0 - 14 lat przypadająca na 100 osób w wieku 65 lat i więcej (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 31 XII)	S	Charakteryzuje teraźniejszy i przyszłościowy potencjał demograficzny - młodość społeczeństwa. Dysproporcje w udziałach dzieci (w wieku 0-14 lat) i osób starszych (w wieku 65 lat i więcej) warunkują tempo zmian ludności oraz kształtowanie się przyszłościowych trendów płodności i umieralności
1.2.3. Współczynnik starości demograficznej	Udział osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 31 XII)	D	Charakteryzuje przyszłościowy potencjał demograficzny - starzenie się społeczeństwa w wyniku wzrostu udziału osób starszych. Starzenie się ludności wpływa w istotnym stopniu na rynek pracy, wydajność i wzrost gospodarczy, a także na ochronę socjalną i finanse publiczne
1.2.4. Udział osób w wieku 50 lat i więcej w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym	W ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym (mężczyźni w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat) udział osób w wieku 50 lat i więcej, czyli kobiet w wieku 50-59 lat i mężczyzn w wieku 50-64 lata (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 31 XII)	D	Prezentuje strukturę populacji osób charakteryzujących się zdolnością do pracy, tj. potencjalnych zasobów siły roboczej zasilających rynek pracy. W szczególności wskazuje na zjawisko starzenia się zasobów pracy
1.2.5. Obciążenie demograficzne osób w wieku produkcyjnym osobami w wieku poprodukcyjnym	Liczba osób w wieku poprodukcyjnym (tj. mężczyźni w wieku 65 lat i więcej oraz kobiety w wieku 60 lat i więcej) przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 31 XII)	D	Wskazuje na dysproporcję w udziałach ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Stopniowe zwiększanie się wartości tego współczynnika świadczy również o starzeniu się społeczeństwa oraz o zwiększonym obciążeniu demograficznym potencjalnych zasobów siły roboczej osobami, które mogą zasilać zasoby biernych zawodowo
<i>1.3. Ruch naturalny. Reprodukacja ludności</i>			
1.3.1. Współczynnik płodności kobiet	Liczba urodzeń żywych w badanym okresie przypadająca na 1000 kobiet w wieku rozrodczym, tj. w wieku 15-49 lat (według stałego miejsca zamieszkania matki, stan w dniu 30 VI)	S	Płodność kobiet jest jednym z ważniejszych czynników warunkujących przebieg procesu reprodukcji ludności, możliwości wzrostu liczby ludności

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
1.3.2. Standaryzowany współczynnik zgonów	Oznacza, w przeliczeniu na 1000 ludności liczbę zgonów, które wystąpiłyby w danej populacji, gdyby struktura wieku była taka sama, jak struktura wieku populacji wzorcowej przyjętej do badania (dla województwa ogółem) przy przyjęciu cząstkowych współczynników zgonów badanej populacji (stan na 30 VI, według stałego miejsca zameldowania)	D	Charakterystyka natężenia umieralności uwzględniająca różnice w strukturze wiekowej ludności
1.3.3. Współczynnik przyrostu naturalnego	Wielkość przyrostu naturalnego (tj. różnicy między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym roku) do liczby ludności (stan na 30 VI według stałego miejsca zameldowania) w przeliczeniu na 1000 ludności	S	Charakteryzuje możliwości wzrostu liczby ludności związane z naturalną, biologiczną reprodukcją ludności i jest wynikiem kształtowania się charakterystyk natężenia urodzeń i zgonów
<i>1.4. Ruch wędrowniczy</i>			
1.4.1. Współczynnik salda migracji (migracji netto)	Iloraz salda migracji na pobyt stały w ciągu roku do liczby ludności zameldowanej na pobyt stały w dniu 30 VI danego roku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Saldo migracji jest to różnica (ujemna lub dodatnia) pomiędzy napływem (zameldowaniami) i odpływem (wymeldowaniami z pobytu stałego) ludności	S	Migracje ludności obok przyrostu naturalnego są czynnikiem kształtującym stan liczebny ludności. W szczególności, dodatnie saldo migracji netto może świadczyć o atrakcyjności danej jednostki terytorialnej, szerokim dostępie do rozmaitych usług oraz rozwiniętej infrastrukturze społecznej, dobrej sytuacji na rynku pracy. Umożliwia identyfikację obszarów wyludniających się
1.4.2. Współczynnik odpływu migracyjnego	Współczynnik odpływu migracyjnego – liczba ludności opuszczająca daną jednostkę administracyjną – powiat (wymeldowania z pobytu stałego do innej jednostki w kraju lub za granicę) przypadająca na 1000 osób według stałego miejsca zamieszkania (stan w dniu 30 VI)	D	Wzrost odpływu ludności może świadczyć o pogorszeniu się warunków życia
1.4.3. Mobilność przestrzenna - obrót migracji na 1000 ludności	Suma wszystkich osób migrujących – napływ i odpływ migracyjny łącznie w przeliczeniu na 1000 ludności (według stałego miejsca, stan w dniu 30 VI)	S	Elastyczny rynek pracy wymaga mobilności przestrzennej – gotowości i możliwości podejmowania pracy poza miejscem zamieszkania. Obrót migracji wewnętrznych (ruchliwość ludności) może świadczyć o przestrzennej mobilności

W wyniku przeprowadzenia procedury doboru wskaźników ze wstępnego zestawu potencjalnych wskaźników diagnostycznych, wyeliminowano zmienne:

- charakteryzujące się małym zróżnicowaniem (wykorzystując klasyczny współczynnik zmienności oparty na odchyleniu standardowym), tj.: udział osób w wieku 50 lat i więcej w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym, współczynnik płodności kobiet,
- będące nośnikiem podobnych lub bardzo zbliżonych informacji (wykorzystując klasyczny współczynnik korelacji Pearsona jako miarę podobieństwa), tj.: udział dzieci w wieku w wieku 0-14 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności, współczynnik starości demograficznej, obciążenie demograficzne osób w wieku produkcyjnym osobami w wieku poprodukcyjnym.

Pozostałe cechy, po wyeliminowaniu nieistotnych z punktu widzenia przyjętych założeń, utworzyły **finalny zestaw wskaźników diagnostycznych:**

Stan i rozmieszczenie ludności

- gęstość zaludnienia (w osobach na 1 km²)
- współczynnik przyrostu rzeczywistego (w ‰)
- współczynnik urbanizacji (w ‰)

Struktura ludności

- współczynnik młodości demograficznej

Ruch naturalny. Reprodukcyjność ludności

- standaryzowany współczynnik zgonów
- współczynnik przyrostu naturalnego

Ruch wędrowniczy

- współczynnik salda migracji (migracji netto)
- współczynnik odpływu migracyjnego
- mobilność przestrzenna - obrót migracji na 1000 ludności

Stan i rozmieszczenie ludności

Mierniki rozwoju umożliwiające ranking powiatów pod względem różnic w stanie i rozmieszczeniu ludności obliczono na podstawie gęstości zaludnienia, stopnia urbanizacji oraz współczynnika przyrostu rzeczywistego ludności, tzn. wskaźników, które są podstawą wielu analiz demograficznych, charakteryzujących zasoby ludnościowe.

Współczynnik gęstości zaludnienia jest jedną z najczęściej stosowanych w badaniach demograficznych charakterystyk rozmieszczenia przestrzennego ludności. Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. w przeliczeniu na 1 km² powierzchni województwa dolnośląskiego przypadają przeciętnie 144 osoby. Najwyższą gęstością zaludnienia charakteryzowały się miasta na prawach powiatu: Wrocław (2162 osób/km²), Legnica (1846 osób/km²) i Jelenia Góra (769 osób/km²) oraz powiaty: wałbrzyski (769 osób/km²), dzierzoniowski (216 osób/km²) i świdnicki (2155 osób/km²), należące do najsilniej zurbanizowanych powiatów w województwie. Najniższa gęstość zaludnienia przypadła na powiaty: górski (49 osób/km²), milicki (52 osoby/km²) i lwówecki (67 osób/km²).

Jedną z przyczyn nierównomiernego rozmieszczenia ludności jest zróżnicowane regionalne ze względu na stopień urbanizacji i związany z nim poziom koncentracji ludności na obszarach miejskich. Poza 3 miastami na prawach powiatu mieszkańcy miast dominowali w ogólnej liczbie mieszkańców w 15 powiatach, a mieszkańcy wsi – w 10 powiatach. W jednym powiecie – złotoryjskim odnotowano zbliżone liczby mieszkańców w miastach i na wsi.

Według stanu z końca 2010 r. w 6 powiatach przeszło dwie trzecie ludności stanowiła ludność miejska, tj.: wałbrzyskim – 88,8%, dzierzoniowskim – 81,3%, głogowskim – 77,0%, lubińskim – 76,0%, świdnickim – 69,6% oraz zgorzeleckim – 68,3%. Na przeciwległym biegunie znalazły się

powiaty z podregionu wrocławskiego, w których ponad dwie trzecie ludności mieszkało na wsi (wrocławski – 85,1%, średzki – 82,3%, milicki – 67,9% i strzebiński – 67,1%). Zatem, średnio na 100 mieszkańców powiatu wrocławskiego przypadało 15 mieszkańców miast oraz 85 – wsi, podczas gdy w powiecie wałbrzyskim – 89 mieszkańców miast i 11 – wsi.

Współczynnik przyrostu rzeczywistego wskazuje, iż spośród 29 powiatów w 12 wystąpił w 2010 r. (w porównaniu do sytuacji sprzed roku) wzrost liczby mieszkańców, w tym największy w powiecie wrocławskim – o 3082 osoby (o 2,8%) i trzebnickim – o 768 osób (o 1,0%). Spadek liczby mieszkańców wystąpił natomiast w 13 powiatach, w tym największy w powiecie wałbrzyskim – o 1388 osób (o 0,8%) i w m. Jeleniej Górze – o 541 osób (0,6%). W 4 powiatach (strzebińskim, jaworskim, wołowskim oraz złotoryjskim) w końcu 2010 r. stan liczby ludności utrzymał się na poziomie roku poprzedniego.

Pod względem cząstkowego miernika dotyczącego stanu i rozmieszczenia ludności powiaty charakteryzowały się znacznym zróżnicowaniem – współczynnik zmienności wyniósł 49,0%. Najwyższe wartości mierników wystąpiły we Wrocławiu – miejsce 1 oraz Legnicy i Jeleniej Górze. Dla pozostałych 26 powiatów miernik rozwoju w aspekcie stanu i rozmieszczenia ludności kształtował się na poziomie poniżej wartości 0,4. Spośród nich szczególnie wyróżniały się powiaty: oławski, głogowski i wrocławski. Warto tu dodać, iż 16 powiatów nie osiągnęło ¼ poziomu wzorcowego, przy czym najniższymi wartościami miernika charakteryzowały się powiaty: ząbkowicki, strzebiński i milicki.

W tabl. 1.2 przedstawiono wyodrębnione metodą trzech średnich grupy powiatów według poziomu wartości miernika w aspekcie stanu i struktury ludności.

Tabl. 1.2. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – stan i rozmieszczenie ludności

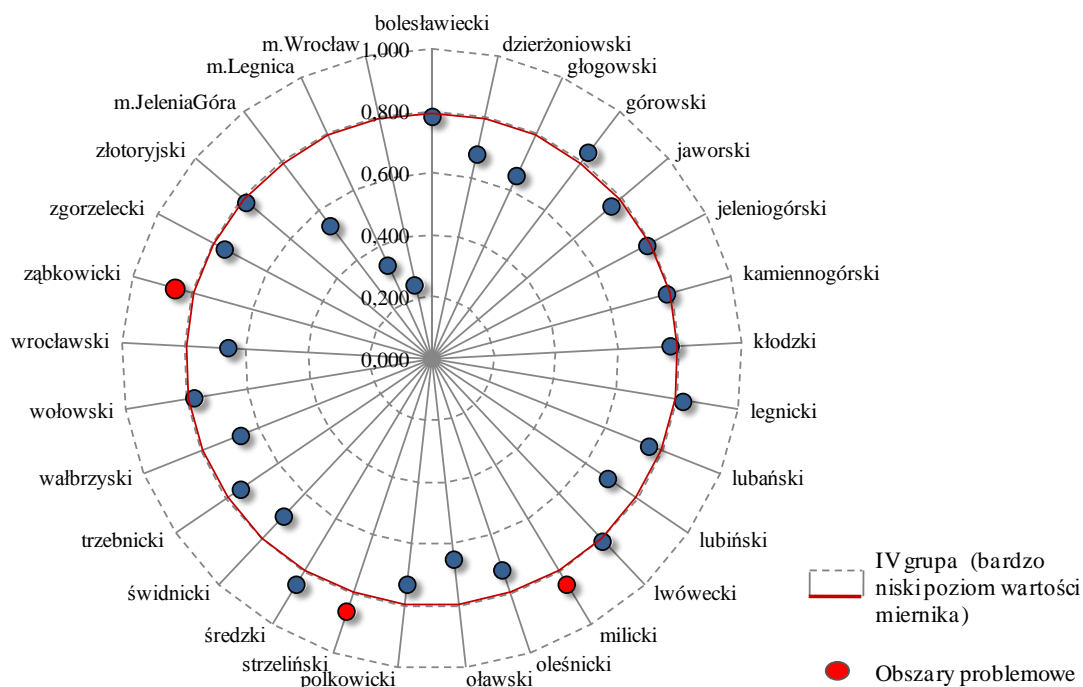
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Wrocław 2. m. Legnica 3. m. Jelenia Góra	4. oławski 5. głogowski 6. wrocławski 7. wałbrzyski 8. dzierzoniowski 9. lubiński 10. świdnicki 11. oleśnicki	12. polkowicki 13. trzebnicki 14. zgorzelecki 15. lubański 16. jaworski 17. kłodzki 18. wołowski 19. złotoryjski 20. bolesławiecki 21. jeleniogórski 22. kamiennogórski	23. lwówecki 24. legnicki 26. górowski 25. średzki 27. milicki 28. strzebiński 29. ząbkowicki
(0,407; 0,752]	(0,281; 0,407]	(0,205; 0,281]	[0,205; 0,141]

Na wysoką wartość miernika rozwoju powiatów (I grupa), tj. m. Wrocławia, m. Legnicy i m. Jeleniej Góry wpływ miał przede wszystkim miejski charakter powiatów oraz wysoka gęstość zaludnienia, a w przypadku powiatów dodatni roczny przyrost rzeczywisty ludności. Przewaga m. Wrocławia w porównaniu do pozostałych miast na prawach powiatu wynikała z dysproporcji w wartościach miernika gęstości zaludnienia.

Do grupy IV o bardzo niskim poziomie wartości miernika rozwoju zaliczono 7 powiatów, które charakteryzowały się głównie niskim stopniem urbanizacji oraz niską gęstością zaludnienia (m.in. średzki, strzebiński, milicki), czy też jednym z najwyższych ubytków ludności – wysokim, ujemnym przyrostem rzeczywistym (ząbkowicki).

Rys. 1.1. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie stanu i rozmieszczenia ludności, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie stanu i rozmieszczenia ludności to powiaty: **ząbkowicki, strzeliński i milicki**.

Ponadto, zbliżone wartości cząstkowego miernika rozwoju mają powiaty średzki i górowski, które formalnie zaliczono do grupy III.

Niski poziom urbanizacji oraz utrzymujący się ujemny przyrost rzeczywisty (szczególnie w powiecie ząbkowickim, strzelińskim oraz górowskim) może prowadzić do wyludniania się tych obszarów.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie stanu i rozmieszczenia ludności objął 3 miasta na prawach powiatów: **Wrocław, Legnica, Jelenia Góra**.

Miasta te skupiały 28,5% ogółu mieszkańców województwa dolnośląskiego.

Struktura ludności

Mienniki rozwoju umożliwiające ranking powiatów pod względem różnic w strukturze ludności obliczono na podstawie struktury wiekowej, gdyż warunkuje ona tempo zmian ludności oraz kształtowanie się przyszłościowych trendów płodności i umieralności, ma znaczenie także dla wielu sfer życia społeczno-ekonomicznego. Umożliwia m.in. określenie wielkości i struktury konsumpcji dóbr i usług, odpowiedniego poziomu infrastruktury, służby zdrowia, odpowiedniej liczby szkół, przedszkoli, żłobków.

Dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, ważnym czynnikiem jest struktura wiekowa potencjalnych zasobów siły roboczej zasilających rynek pracy, tj. osób w wieku produkcyjnym (w tym odsetek osób w wieku 50 lat i więcej). Istotnym czynnikiem charakteryzującym przyszłościowy potencjał demograficzny jest liczba dzieci w wieku 0-14 lat przypadająca na 100 osób w wieku 65 lat i więcej, którą interpretuje się także jako liczbę wnuków przypadającą na 100 dziadków lub babć (współczynnik młodości demograficznej).

Według stanu z końca 2010 r. spośród 29 powiatów w 5 odnotowano mniej dzieci (wnucząt) niż osób starszych (dziadków/babć), należały do nich: m. Jelenia Góra (72 dzieci w wieku 0-14 lat na 100 osób w wieku 65 lat), m. Wrocław (77 dzieci), powiat wałbrzyski (81 dzieci), dzierzoniowski

(89 dzieci) oraz kłodzki (93 dzieci). Najmłodszym społeczeństwem okazali się mieszkańcy powiatów: polkowickiego (164 dzieci), głogowskiego (160) i wrocławskiego (155).

Cząstkowy miernik rozwoju w aspekcie struktury ludności charakteryzował się, podobnie jak w przypadku miernika w aspekcie stanu i rozmieszczenia ludności, znacznym zróżnicowaniem (50,1%).

Na miejscu pierwszym pod względem wartości miernika rozwoju plasował się powiat polkowicki, drugim powiatem pod tym względem był powiat głogowski, a trzecim wrocławski. Najniższe noty uzyskały: Jelenia Góra, Wrocław oraz powiaty wałbrzyski i dzierzoniowski, w przypadku których cząstkowy miernik w aspekcie struktury ludności nie osiągnął 0,2 poziomu wzorcowego. Pozostałe miasto na prawach powiatu, tj. Legnica plasowało się na 23 lokacie.

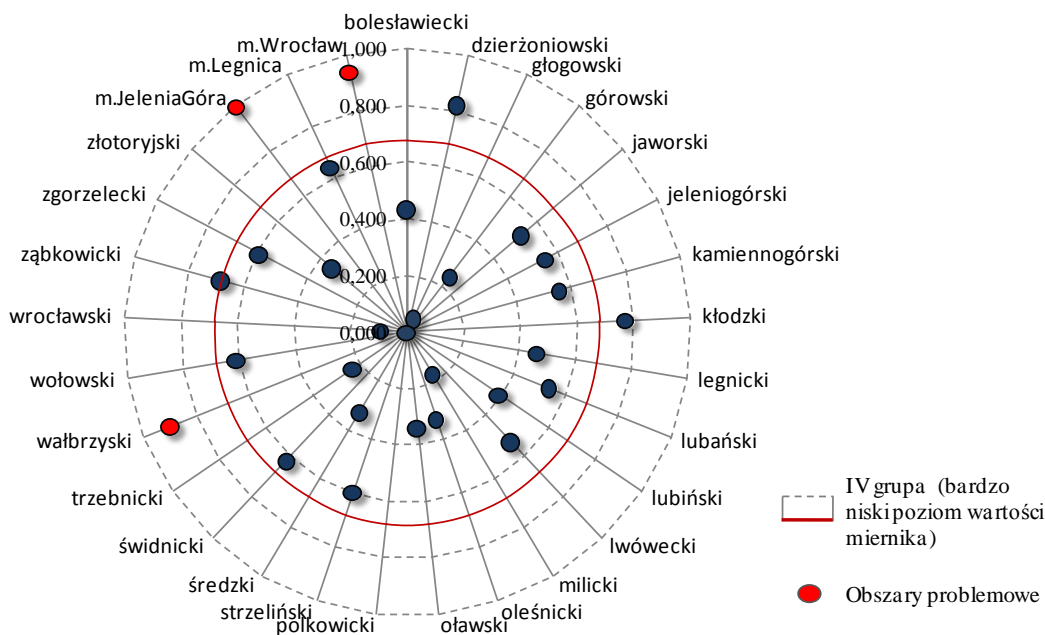
Tabl. 1.3. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – struktura ludności

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. polkowicki	7. oleśnicki	14. jaworski	23. m. Legnica
2. głogowski	8. średzki	15. lwówecki	24. ząbkowicki
3. wrocławski	9. oławski	16. lubański	25. kłodzki
4. milicki	10. złotoryjski	17. jeleniogórski	26. dzierzoniowski
5. trzebnicki	11. lubiński	18. kamiennogórski	27. wałbrzyski
6. górowski	12. bolesławiecki	19. zgorzelecki	28. m. Wrocław
	13. legnicki	20. strzeliński	29. m. Jelenia Góra
		21. wołowski	
		22. świdnicki	
(0,737; 1,000]	(0,507; 0,737]	(0,320; 0,507]	[0,000; 0,320]

Do wyodrębnionej metodą trzech średnich grupy o wysokim poziomie zaklasyfikowano 6 powiatów, które wyróżniały się na tle pozostałych jednostek najwyższą liczbą dzieci w wieku 0-14 lat w porównaniu do liczby osób starszych w wieku 65 lat i więcej.

Grupę o bardzo niskim poziomie miernika (IV) tworzyły miasta na prawach powiatu oraz powiaty leżące w południowo-wschodniej części województwa: wałbrzyski i dzierzoniowski (wyróżniające się znacznym stopniem urbanizacji) i przygraniczne kłodzki, ząbkowicki. I tak, na przykład we Wrocławiu i Jeleniej Górze średnio na 4 babcie/dziadków przypadało 3 wnucząt, podczas gdy w powiatach polkowickim, głogowskim i wrocławskim – średnio na 2 babcie/dziadków przypadało 3 wnucząt.

Rys. 1.2. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie struktury ludności, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie struktury ludności to: **m. Jelenia Góra, m. Wrocław i powiat wałbrzyski.**

Stopniowy spadek liczebności dzieci i utrzymujący się wzrost liczebności osób starszych (w wieku 65 lat i więcej) może prowadzić do pogłębiania się procesu starzenia się społeczeństwa.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie struktury ludności objął powiaty: **polkowicki, głogowski i wrocławski.**

Korzystna struktura ludności ma znaczący wpływ na przyszłościowy potencjał ludnościowy.

Ruch naturalny

W analizie ruchu naturalnego podstawowe znaczenie mają charakterystyki zmian natężenia urodzeń i zgonów (przyrostu naturalnego), w wyniku których następuje odtwarzanie liczby i struktury ludności według wieku (i płci) – reprodukcja ludności. Ponieważ na kształtowanie się natężenia reprodukcji, a w szczególności umieralności ludności wpływ ma struktura wiekowa, stąd zaproponowano do analizy standaryzowany współczynnik zgonów, przyjmując dla każdego powiatu stałą strukturę wieku (i różne, charakterystyczne cząstkowe współczynniki zgonów).

W województwie dolnośląskim odnotowano w 2010 roku nadwyżkę zgonów nad urodzeniami – przyrost naturalny był ujemny. W przeliczeniu na 1000 ludności przyrost naturalny kształtował się na poziomie minus 0,1, czyli średnio na każde 10000 ludności przypadał 1 zgon nadwyżki nad liczbą urodzeń. Analizując zróżnicowanie przestrzenne przyrostu naturalnego w układzie powiatów, można wyróżnić 16 jednostek, w których roczna liczba urodzeń nie tylko kompensowała roczną liczbę zgonów, lecz także dała nadwyżkę nad roczną liczbą zgonów - przyrost naturalny był dodatni. W przeliczeniu na 1000 ludności najwyższy (dodatni) przyrost naturalny wystąpił w powiatach: głogowskim (4,5), wrocławskim (4,0) i polkowickim (2,7). W 13 powiatach odnotowano, podobnie jak w skali całego województwa, ujemny przyrost naturalny. Najniższa wartość współczynnika przyrostu naturalnego wystąpiła w Jeleniej Górze i w powiecie wałbrzyskim (po minus 3,8), oraz w powiecie kłodzkim (minus 3,1).

Przyjmując stałą strukturę wiekową w każdym powiecie zaobserwowano, iż wśród powiatów dolnośląskich wyróżnia się pas potencjalnej wysokiej umieralności obejmujący przygraniczne powiaty na południu województwa, takie jak: wałbrzyski (11,3), jeleniogórski (11,4) i kłodzki (11,4). Ponadto, wysokie natężenie umieralności wystąpiło w dwóch sąsiadujących powiatach polkowickim (11,8) i legnickim (11,5). Najniższa wartość standaryzowanego współczynnika zgonów (najniższa potencjalna umieralność) wystąpiła we Wrocławiu (8,6). Relatywnie niską umieralnością wyróżniały się także sąsiadujące z Wrocławiem powiaty wrocławski (9,6), lubański (9,6) i głogowski (9,5).

Cząstkowy miernik rozwoju w aspekcie ruchu naturalnego przyjmował wartości od 0,086 (wałbrzyski) do 0,859 (głogowski). Zmienność kształtowała się na poziomie 44,8%, czyli niższym niż w przypadku mierników stanu i rozmieszczenia oraz struktury ludności. Dla 17 powiatów miernik ten przyjmował wartości poniżej ½ wartości wzorcowej. Dystans między powiatem wałbrzyskim, plasującym się na ostatnim miejscu, a powiatem głogowskim wynosił 0,773, czyli aby osiągnąć porównywalny poziom z przodującym powiatem, cząstkowy miernik rozwoju w aspekcie ruchu naturalnego dla powiatu wałbrzyskiego musiałby zwiększyć się dziesięciokrotnie.

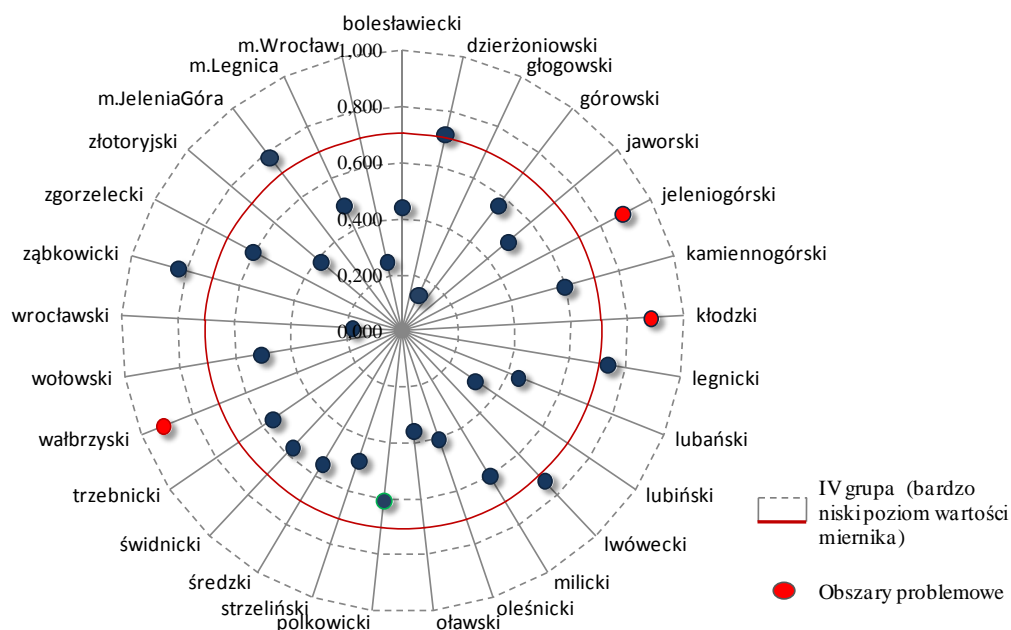
Tabl. 1.4. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – ruch naturalny

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. głogowski	7. oleśnicki	14. średzki	23. lwówecki
2. wrocławski	8. lubański	15. górowski	24. legnicki
3. m. Wrocław	9. bolesławiecki	16. trzebnicki	25. m. Jelenia Góra
4. lubiński	10. strzeliński	17. świdnicki	26. ząbkowicki
5. oławski	11. jaworski	18. milicki	27. kłodzki
6. zlotoryjski	12. m. Legnica	19. kamiennogórski	28. jeleniogórski
	13. wołowski	20. zgorzelecki	29. wałbrzyski
		21. polkowicki	
		22. dzierzoniowski	
(0,612; 0,859]	(0,612; 0,448]	(0,295; 0,448]	[0,089; 0,295]

Grupę I o wysokim poziomie wartości miernika w aspekcie ruchu naturalnego stanowiło 6 powiatów, w tym leżące w północno-zachodniej części województwa głogowski i lubiński oraz Wrocław i sąsiadujące z nim wrocławski oraz oławski. Powiaty te odznaczały się dodatnim przyrostem naturalnym oraz relatywnie niskim natężeniem umieralności (przy uwzględnieniu tylko zmiennych cząstkowych współczynników zgonów i stałej struktury wieku).

Do IV grupy o bardzo niskim poziomie należało 7 powiatów, spośród których 6 to pas przygranicznych powiatów w południowo-wschodniej części województwa (ząbkowicki, kłodzki, wałbrzyski, jeleniogórski, m. Jelenia Góra, lwówecki). Cechą wspólną tej grupy powiatów był ujemny przyrost naturalny oraz relatywnie wysokie natężenie umieralności (przy uwzględnieniu tylko zmiennych cząstkowych współczynników zgonów i stałej struktury wieku).

Rys. 1.3. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie ruchu naturalnego ludności, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie ruchu naturalnego ludności to powiaty: **wałbrzyski, jeleniogórski i kłodzki**.

Utrzymujący się wysoki poziom umieralności oraz ujemny przyrost naturalny może wpływać hamująco na reprodukcję ludności i przyczyniać się do wyludniania się tych obszarów.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie ruchu naturalnego ludności objęły 3 powiaty: **głogowski, wrocławski i m. Wrocław**.

Relatywnie niskie natężenie umieralności oraz utrzymujący się dodatni przyrost naturalny ma pozytywny wpływ na reprodukcję ludności – odtwarzanie liczby i struktury ludności według wieku.

Ruch wędrownkowy

Kolejnym czynnikiem determinującym potencjał demograficzny jest ruch wędrownkowy, to znaczy przemieszczanie się ludności związane ze zmianą stałego miejsca zamieszkania lub miejsca czasowego pobytu. Ruch wędrownkowy wpływa bezpośrednio na rozwój ludności, powodując względnie trwałe zwiększenie bądź zmniejszenie liczebności populacji, a także wpływając na jej rozmieszczenie. Szczególnie duże znaczenie ma saldo ruchu wędrownkowego, stanowiące różnicę między liczbą osób, które przybyły do powiatu na stałe a liczbą osób, które wyjechały.

Wielkość i kierunek migracji oraz ich natężenie zależą od wielu przyczyn, wśród których najczęściej wymienia się przyczyny o charakterze ekonomicznym (np. podjęcie pracy, poprawa sytuacji materialnej).

W 2010 r. w województwie dolnośląskim wystąpiło dodatnie saldo migracji na pobyt stały, co oznacza, że liczba zameldowanych na pobyt stały w ciągu roku – napływ (z innych województw i zagranicy) przekroczyła liczbę osób wymeldowanych z pobytu stałego w tym okresie – odpływ (do innych województw i za granicę). Liczba ludności województwa w wyniku migracji stałych (wewnętrznych i zagranicznych) zwiększyła się w 2010 r. o 1385 osób, co dawało w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców 4 osoby nadwyżki zameldowań na pobyt stały nad liczbą wymeldowań z pobytu stałego.

Liczba osób zameldowanych na pobyt stały w ciągu roku przekraczała liczbę wymeldowanych z pobytu stałego (dodatnie saldo migracji) w 10 powiatach: wrocławskim, trzebnickim, średzkim,

legnickim, oławskim, jeleniogórskim, Wrocławiu i oleśnickim, wołowskim i milickim, tj. głównie w powiatach sąsiadujących z trzema miastami na prawach powiatu. Szczególnie wyróżnić można powiat wrocławski (średnio 236 osób nadwyżki zameldowań nad wymeldowaniami na 10 tys. ludności) oraz średzki i trzebnicki (odpowiednio 63 i 85 osób nadwyżki zameldowań nad wymeldowaniami na 10 tys. ludności). Ubytek ludności z tytułu migracji (ujemne saldo migracji) odnotowano w 19 powiatach, przy czym największe rozmiary ujemnego salda migracji wystąpiły w zgorzeleckim (minus 44 osoby), wałbrzyskim (minus 40), głogowskim i lubińskim (po minus 39).

Wymieniony już wcześniej, atrakcyjny pod względem napływu migracyjnego powiat wrocławski odznaczał się także największą ruchliwością ludności – obrót migracji wewnętrznych wynosił 48 osób na 1000 ludności, natomiast najmniejszą ruchliwość zaobserwowano w Jeleniej Górze – 23 migrantów (przybywających i wyjeżdżających z miejsca zamieszkania) na 1000 ludności.

Spośród 29 dolnośląskich powiatów, szczególnie wyróżniającymi się obszarami o znacznym odpływie migracyjnym skutkującym ubytkiem ludności z tytułu ruchów migracyjnych były powiaty: m. Jelenia Góra (na 10 tys. mieszkańców przypadało 129 osób, które wymeldowały się z pobytu stałego z tego powiatu do innego), lubiński (106 wymeldowań), m. Legnica i jeleniogórski (po 105 wymeldowań).

Uzyskane wartości cząstkowych mierników rozwoju dotyczące ruchu wędrownego wskazują, że najbardziej atrakcyjnymi regionami dla migrantów były powiaty: wrocławski, trzebnicki i oławski.

W przypadku 22 powiatów miernik rozwoju w aspekcie ruchu wędrownego kształtował się na poziomie poniżej ½ wartości wzorcowej, w tym najniższe noty uzyskały Jelenia Góra i Legnica oraz powiaty lubiński i wałbrzyski. Spośród miast na prawach powiatu szczególnie wyróżniał się Wrocław (8. lokata).

Tabl. 1.5. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – ruch wędrowny

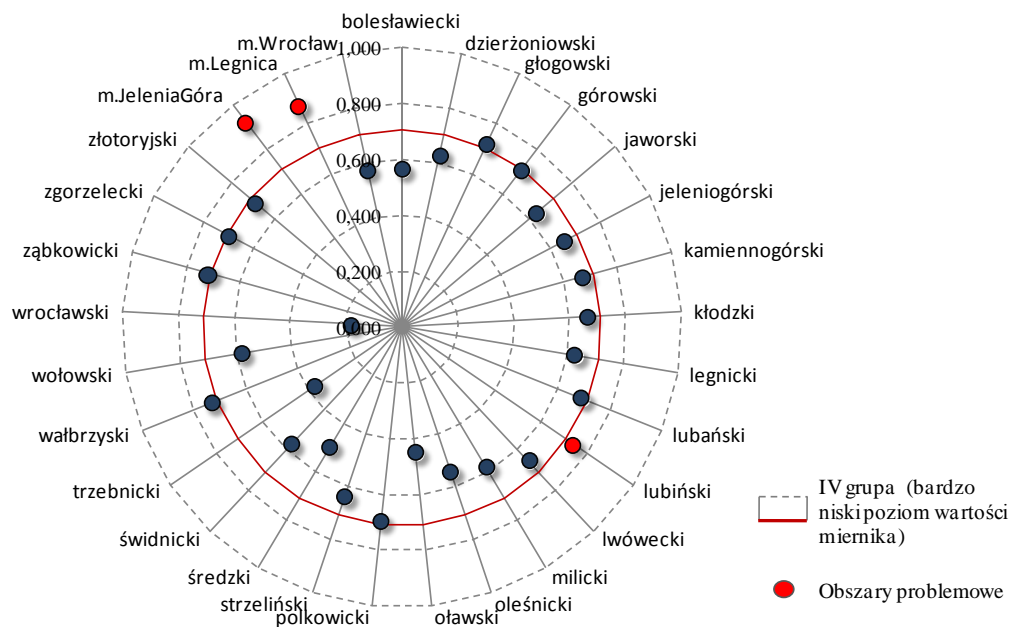
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. wrocławski 2. trzebnicki 3. oławski 4. średzki	5. oleśnicki 6. bolesławiecki 7. świdnicki 8. m. Wrocław 9. wołowski 10. milicki 11. legnicki	12. dzierzoniowski 13. jaworski 14. strzeliński 15. jeleniogórski 16. kłodzki 17. lwówecki 18. kamiennogórski 19. złotoryjski 20. lubański 21. polkowicki 22. zgorzelecki	23. górowski 24. ząbkowicki 25. głogowski 26. wałbrzyski 27. lubiński 28. m. Legnica 29. m. Jelenia Góra
(0,495; 0,819]	(0,370; 0,495]	(0,293; 0,370]	[0,077; 0,293]

Cechą charakterystyczną powiatów z I grupy (wrocławskiego, trzebnickiego, oławskiego i średzkiego) o wysokim poziomie miernika były wysokie współczynniki dodatniego salda ruchu migracyjnego, na który wpływ miał duży napływ ludności spoza powiatów, szczególnie znaczny napływ migracyjny z położonego w sąsiedztwie Wrocławia (rozwój strefy podmiejskiej, tzw. zjawisko suburbanizacji). Warto dodać, iż we Wrocławiu pomimo znacznego odpływu ludności, utrzymała się nadwyżka zameldowań na pobyt stały nad wymeldowaniami z pobytu stałego.

Ostatnia (IV) grupa o bardzo niskim poziomie miernika cząstkowego obejmowała powiaty, dla których rejestrowano najniższe (ujemne) saldo ruchów migracyjnych. Niskie wartości miernika były

wynikiem m.in. w przypadku Jeleniej Góry i Legnicy wysokiego, na tle pozostałych powiatów, odpływu migracyjnego (szczególnie do strefy podmiejskiej – powiatów jeleniogórskiego i legnickiego) oraz niskiego napływu migracyjnego, nie rekompensującego odpływu.

Rys. 1.4. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie ruchu wędrownego, ludności z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie ruchu wędrownego to: **m. Jelenia Góra, m. Legnica i powiat lubiński.**

Ponadto, z uwagi na zbliżoną wartość cząstkowego miernika rozwoju wyróżnić można powiat wałbrzyski.

W powiatach tych miały miejsce niekorzystne dla rozwoju społeczno-gospodarczego procesy depopulacyjne – ubytek liczby ludności, spowodowany znacznym utrzymującym się w pewnym okresie odpływem ludności (m. Jelenia Góra, m. Legnica i powiat lubiński) oraz niewielkim napływem ludności (wałbrzyski).

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie ruchu wędrownego obejmowały powiaty: **wrocławski, trzebnicki i oławski** – powiaty rozwojowe, atrakcyjne do zamieszkania, przyciągające ludność na swoje terytorium.

Zróżnicowanie powiatów pod względem wartości syntetycznego miernika rozwoju w zakresie potencjału demograficznego/zagrożeń demograficznych

W oparciu o zaproponowany finalny zestaw wskaźników diagnostycznych, z uwzględnieniem wag wskaźników (zależnych od wag przypisanych aspektom i wag przypisanych wskaźnikom w ramach aspektów) policzono dla każdego powiatu syntetyczny miernik rozwoju w zakresie potencjału demograficznego. Otrzymane wartości syntetycznego miernika rozwoju zawierały się w przedziale od 0,190 do 0,721 (zmiennność kształtowała się na poziomie 29,9%). W rankingu powiatów na pierwszym miejscu pod względem potencjału demograficznego plasował się powiat wrocławski, a na ostatnim - m. Jelenia Góra. Pozostałe miasta na prawach powiatu zajmowały odpowiednio 6. lokatę (m. Wrocław) i 13. lokatę (m. Legnica).

Na wartość syntetycznego miernika rozwoju w zakresie potencjału demograficznego/zagrożeń demograficznych miały wpływ wartości wskaźników z wszystkich aspektów tego zakresu, tj. charakteryzujących stan i rozmieszczenie ludności, strukturę ludności, ruch naturalny i ruch wędrownicowy. Najbardziej zróżnicowane były powiaty pod względem struktury ludności (współczynnik zmienności wyniósł 50,1%), następnie stanu i rozmieszczenia ludności (49,0%), a najmniej pod względem ruchu wędrownicowego (37,1%).

Wykorzystując metodę trzech średnich, podobnie, jak w przypadku analizowanych szczegółowo wcześniej wyróżnionych aspektów, w odniesieniu do potencjału demograficznego dokonano klasyfikacji powiatów według wartości syntetycznego miernika rozwoju, wyodrębniając cztery grupy poziomu wartości. Najbardziej liczne były grupy obejmujące powiaty o średnich i niskich wartościach miernika (łącznie 17 powiatów). Grupa I o wysokich wartościach miernika obejmowała 6 powiatów (wrocławski, głogowski, oławski, trzebnicki, oleśnicki i Wrocław). Na wysoką pozycję powiatu wrocławskiego w zakresie potencjału demograficznego wpłynęły szczególnie wysokie wartości wskaźników w aspekcie ruchu wędrownicowego (m.in. znacznego, dodatniego salda ruchu migracyjnego) i w aspekcie ruchu naturalnego (dodatni przyrost naturalny).

Grupa IV o bardzo niskim poziomie wartości miernika liczyła również 6 powiatów (dzierzoniowski, jeleniogórski, ząbkowicki, kłodzki, wałbrzyski i m. Jelenia Góra). Odległe miejsca w rankingu powiatów spowodowane były bardzo niskimi właściwościami wszystkich wskaźników w badanych aspektach: ruchu naturalnego – wałbrzyski (29. lokata), jeleniogórski (28.), kłodzki (27.) i struktury ludności – m. Jelenia Góra (29.), wałbrzyski (27.), ruchu migracyjnego - m. Jelenia Góra (29.), wałbrzyski (26.), a także w aspekcie stanu i rozmieszczenia ludności – powiat ząbkowicki (29.).

Do **obszarów problemowych** w zakresie potencjału demograficznego/zagrożeń demograficznych zaklasyfikowano grupę sąsiadujących ze sobą powiatów przygranicznych, w południowo-wschodniej części województwa: **m. Jelenią Górę, powiaty wałbrzyski i kłodzki**. Z uwagi na zbliżoną do powiatu kłodzkiego wartość częściowego miernika rozwoju zaliczyć można powiat ząbkowicki.

W powiatach tych utrzymujące się niekorzystne dla rozwoju społeczno-gospodarczego procesy depopulacyjne mogą stanowić barierę rozwojową. Cechą charakterystyczną wyodrębnionego obszaru jest:

- ✓ ubytek liczby ludności, spowodowany ujemnym przyrostem naturalnym (stosunkowo znaczną umieralnością), ujemnym saldem ruchów migracyjnych (relatywnie dużym natężeniem odpływu migracyjnego – m. Jelenia Góra, relatywnie słabym natężeniem napływu – powiat wałbrzyski), zaobserwowanym odpływem ludności (m. Jelenia Góra, m. Legnica i powiat lubiński) oraz niewielkim napływem ludności (wałbrzyski),
- ✓ niekorzystna struktura wiekowa świadcząca o postępującym starzeniu się mieszkańców – zdecydowana nadwyżka osób starszych (w wieku 65 lat i więcej) nad dziećmi (w wieku 0-14 lat).

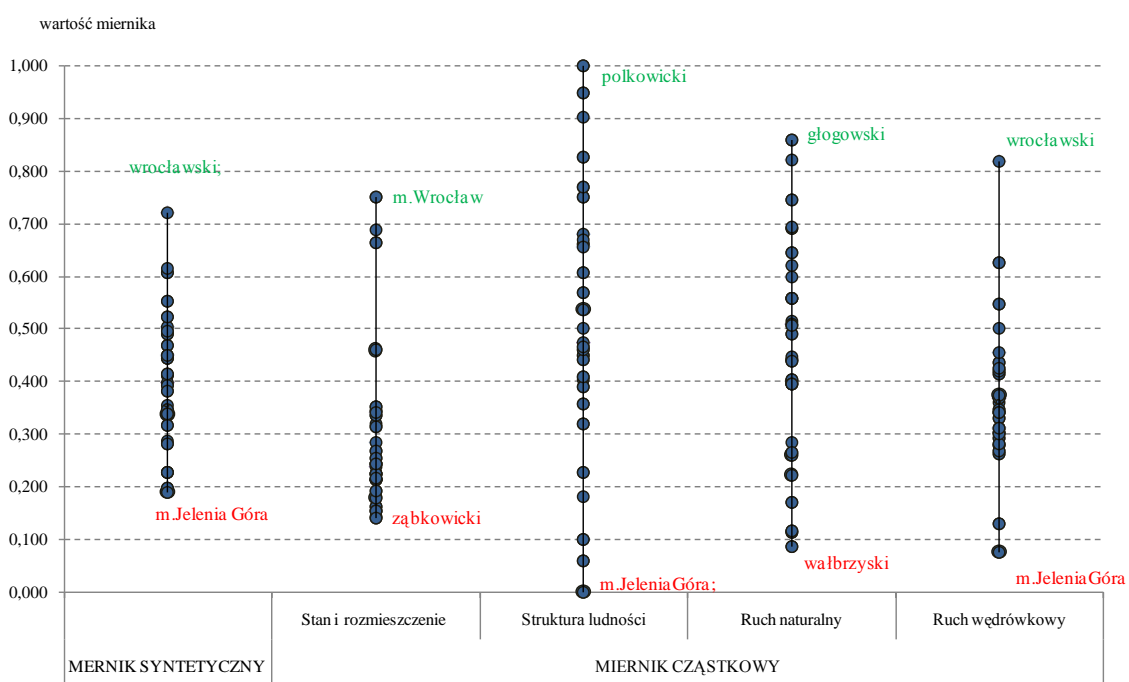
Obszary wzrostu w zakresie potencjału demograficznego/zagrożeń demograficznych obejmują powiaty: **wrocławski i oławski** leżące w otoczeniu Wrocławia oraz **głogowski** – leżący w północno-zachodniej części województwa.

Mocną stroną tych powiatów (potencjałami rozwojowymi w sferze uwarunkowań demograficznych) jest:

- ✓ dodatni przyrost naturalny (relatywnie na tle pozostałych powiatów niskie natężenie umieralności),
- ✓ dodatnie saldo ruchów migracyjnych, w tym duży napływ migracyjny, szczególnie z pobliskiej aglomeracji – m. Wrocławia (powiat wrocławski i oławski),
- ✓ korzystna struktura wiekowa świadcząca o młodości społeczeństwa (mająca wpływ na przyszłościowy potencjał ludnościowy) – zdecydowanie mniej osób starszych (w wieku powyżej 64 lat) niż dzieci (w wieku 0-14 lat) – powiat głogowski.

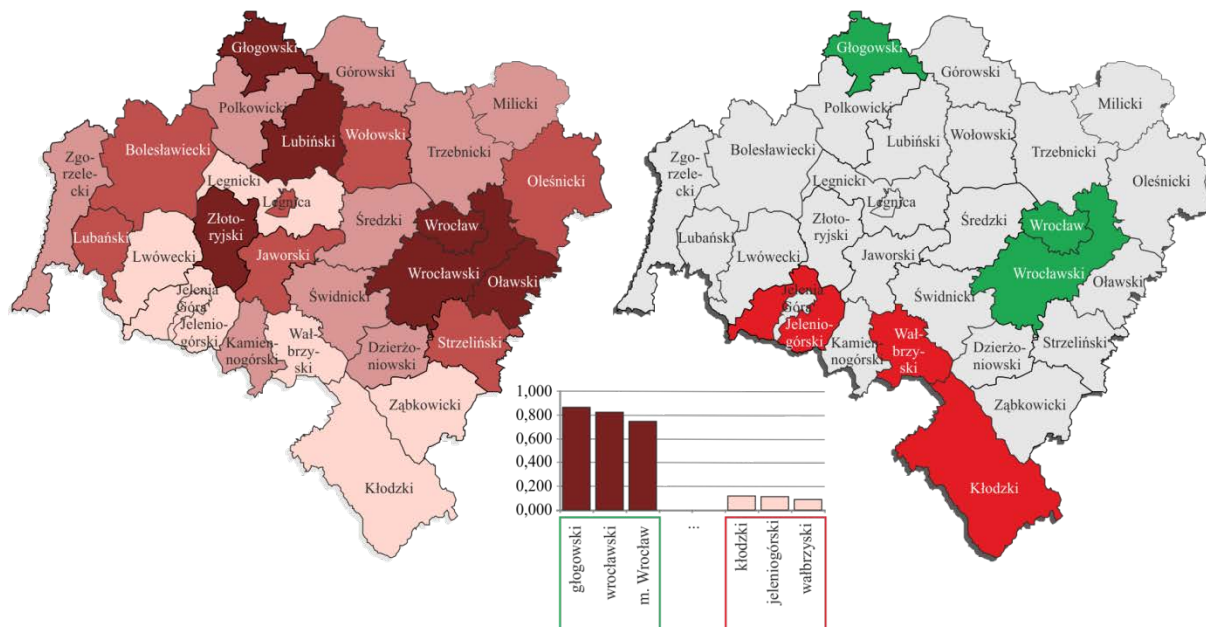
Obszar ten ma potencjał rozwojowy, przyciągający ludność na swoje terytorium, co świadczy o atrakcyjności tego obszaru, zarówno do zamieszkania, jak i pod względem możliwości podjęcia pracy.

Rys. 1.5. Zróżnicowanie powiatów według wartości miernika syntetycznego w zakresie potencjału demograficznego/ zagrożeń demograficznych oraz cząstkowych mierników dla badanych aspektów

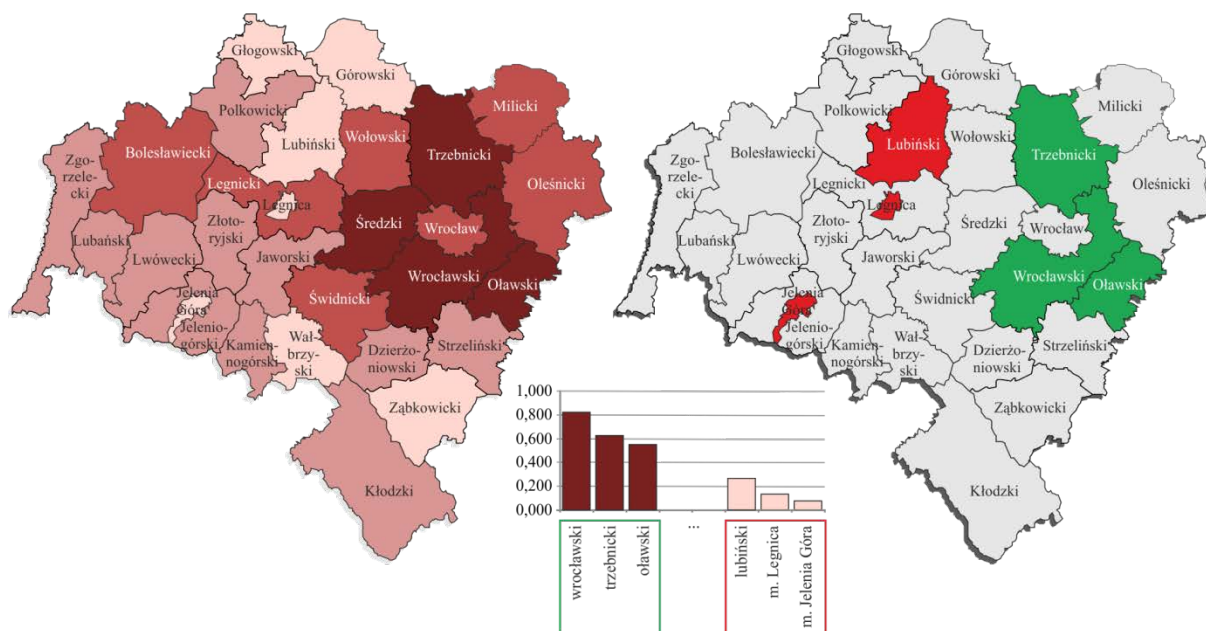

Rys. 1.6. Powiaty według grup poziomu wartości cząstkowych mierników w wybranych aspektach potencjału demograficznego / zagrożeń demograficznych

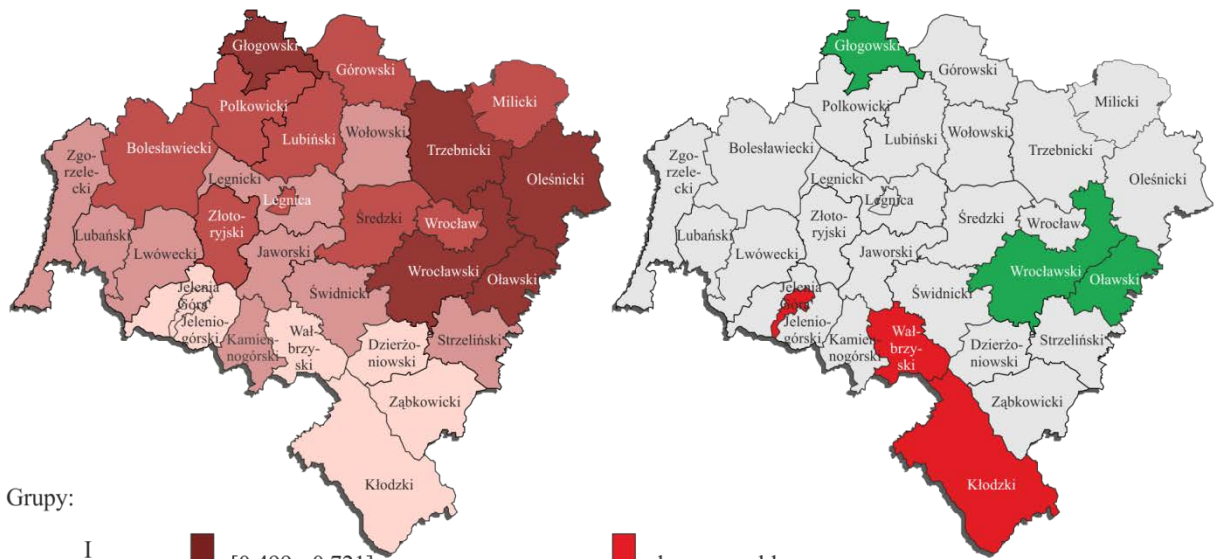
Ruch naturalny

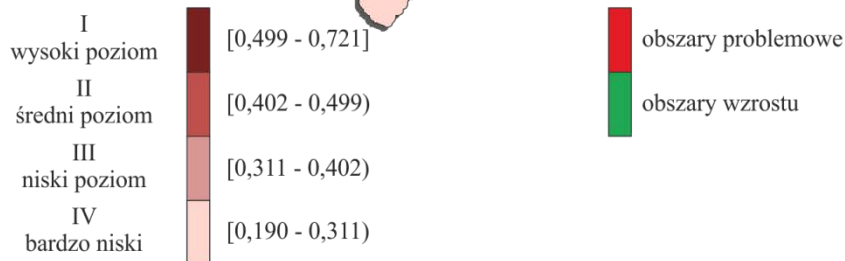
Ruch wędrowkowy

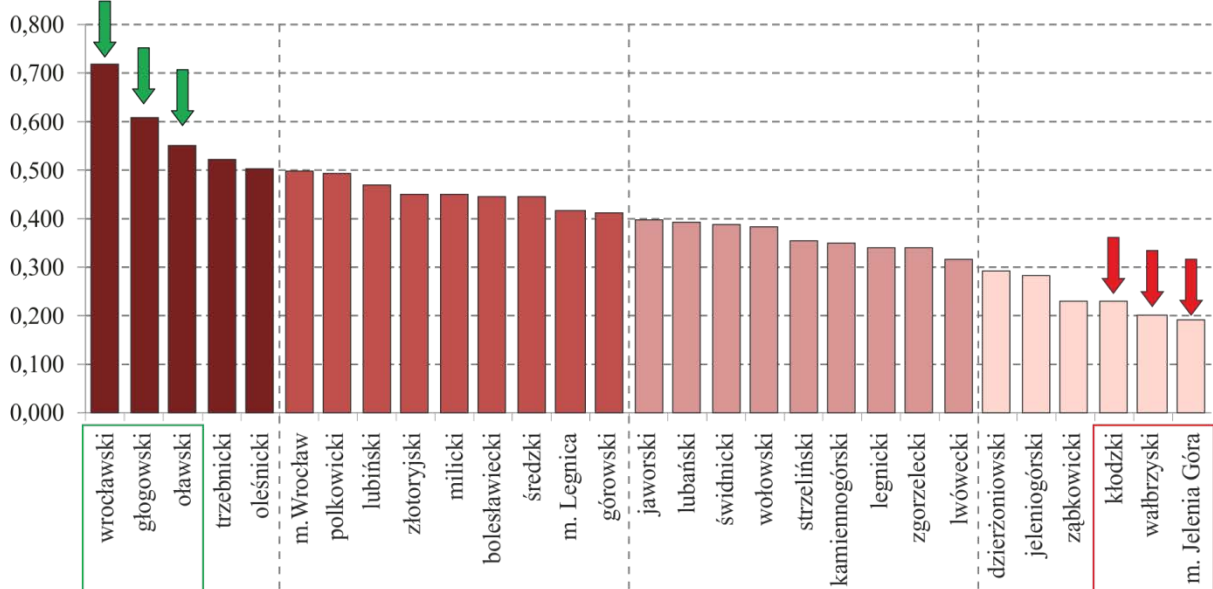
Rys.1.7. Powiaty według grup poziomu wartości miernika syntetycznego w zakresie potencjału demograficznego, z wyróżnieniem obszarów problemowych i obszarów wzrostu

Grupy:

wartość miernika

Tabl. 1.6. Powiaty uporządkowane według miernika syntetycznego w zakresie potencjału demograficznego / zagrożeń demograficznych

POWIATY	MERNIK SYNTETYCZNY		MERNIKI CZĄSTKOWE							
			<i>stan i rozmieszczenie ludności</i>		<i>struktura ludności</i>		<i>ruch naturalny</i>		<i>ruch wędrownkowy</i>	
	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata
Wrocławski	0,721	1	0,342	6	0,903	3	0,822	2	0,819	1
Głogowski	0,608	2	0,345	5	0,948	2	0,859	1	0,280	25
Oławski	0,552	3	0,353	4	0,662	9	0,645	5	0,548	3
Trzebnicki	0,523	4	0,256	13	0,771	5	0,440	16	0,626	2
Oleśnicki	0,505	5	0,284	11	0,679	7	0,599	7	0,456	5
m. Wrocław	0,495	6	0,752	1	0,059	28	0,746	3	0,424	8
Polkowicki	0,492	7	0,268	12	1,000	1	0,395	21	0,303	21
Lubiński	0,468	8	0,314	9	0,608	11	0,690	4	0,262	27
Złotoryjski	0,451	9	0,216	19	0,655	10	0,621	6	0,313	19
Milicki	0,449	10	0,153	27	0,827	4	0,403	18	0,415	10
Bolesławiecki	0,444	11	0,215	20	0,568	12	0,558	9	0,436	6
Średzki	0,444	12	0,156	26	0,669	8	0,448	14	0,502	4
m. Legnica	0,415	13	0,664	2	0,358	23	0,508	12	0,129	28
Górowski	0,412	14	0,162	25	0,752	6	0,441	15	0,292	23
Jaworski	0,398	15	0,239	16	0,474	14	0,510	11	0,369	13
Lubański	0,394	16	0,243	15	0,462	16	0,558	8	0,311	20
Świdnicki	0,386	17	0,306	10	0,379	22	0,433	17	0,424	7
Wołowski	0,382	18	0,225	18	0,392	21	0,490	13	0,421	9
Strzeliński	0,356	19	0,144	28	0,404	20	0,514	10	0,361	14
Kamiennogórski	0,347	20	0,213	22	0,442	18	0,401	19	0,331	18
Legnicki	0,338	21	0,178	24	0,538	13	0,261	24	0,375	11
Zgorzelecki	0,338	22	0,245	14	0,409	19	0,395	20	0,302	22
Lwówecki	0,316	23	0,194	23	0,465	15	0,266	23	0,341	17
Dzierżoniowski	0,288	24	0,321	8	0,180	26	0,284	22	0,369	12
Jeleniogórski	0,281	25	0,213	21	0,451	17	0,114	28	0,347	15
Ząbkowicki	0,228	26	0,141	29	0,320	24	0,170	26	0,283	24
Kłodzki	0,228	27	0,225	17	0,228	25	0,118	27	0,342	16
Wałbrzyski	0,198	28	0,336	7	0,102	27	0,086	29	0,269	26
m. Jelenia Góra	0,190	29	0,459	3	0,000	29	0,223	25	0,077	29

Podstawowe parametry statystyczne:

wartość maksymalna	0,721	29	0,752	29	1,000	29	0,859	29	0,819	29
wartość minimalna	0,190	1	0,141	1	0,000	1	0,086	1	0,077	1
zmiennosc w %	29,9	x	49,0	x	50,1	x	44,8	x	37,1	x

3.2. ŚRODOWISKO NATURALNE / OCHRONA ŚRODOWISKA

Stan i ochrona środowiska naturalnego stanowi determinantę atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej regionu, wpływa na warunki i jakość życia mieszkańców oraz decyzje migracyjne ludności. W jego ocenie uwzględniono:

- poziom zanieczyszczenia powietrza, gleby i wód,
- rodzaj i wielkość wytworzonych odpadów,
- poziom eksploatacji zasobów i stopień ingerencji w środowisko naturalne,
- działania podejmowane w zakresie ochrony i rekultywacji środowiska naturalnego.

Niekorzystne warunki środowiska stanowią barierę rozwoju społeczno-gospodarczego regionu i wpływają na wzrost dysproporcji terytorialnych. Identyfikacja obszarów wymagających interwencji umożliwi podjęcie działań mających na celu przeciwdziałanie niekorzystnym tendencjom i w zależności od skali oraz rodzaju problemu winna obejmować:

- działania zwiększające świadomość i współpracę lokalnej społeczności i przedsiębiorstw, w postaci instrumentów finansowych, m.in. ulg podatkowych (np. w zakresie eko-produkcji), dofinansowania (np. indywidualnych oczyszczalni ścieków, instalacji kolektorów słonecznych), promowania zachowań proekologicznych (np. w zakresie selekcji odpadów, akcji „sprzątania świata”, recyklingu), a także systemu opłat, kar i grzywien,
- działania w zakresie odbudowy zasobów naturalnych, np. rekultywację zdegradowanych terenów, tworzenie terenów zieleni i zalesianie, a także objęcie ochroną obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych,
- zadania inwestycyjne (np. budowa oczyszczalni ścieków, elektrowni wodnej, zbiornika wody pitnej) oraz podejmowanie działań mających na celu przyciągnięcie inwestorów (np. zastosowanie ulg podatkowych).

Diagnoza sytuacji powiatów województwa dolnośląskiego w ujęciu przestrzennym ma na celu:

- określenie czynników, które mogą przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego, a także tych które negatywnie wpływają na stan środowiska naturalnego,
- identyfikację obszarów problemowych, w których kumulują się niekorzystne zjawiska oraz obszarów wzrostu, które posiadają potencjał rozwojowy.

Do oceny stanu i ochrony środowiska naturalnego wytypowano zestaw wskaźników, które zgrupowano w cztery aspekty tematyczne (tabl. 2.1.).

Tabl. 2.1. Środowisko naturalne – wstępny zestaw potencjalnych wskaźników diagnostycznych

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
<i>2.1. Zanieczyszczenia powietrza</i>			
2.1.1. Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych - zanieczyszczenia gazowe na 1 km ² (w tonach)	Wielkość roczna o emisji zorganizowanej gazów (z urządzeń technologicznych i o-grzewczych) oraz niezorganizowanej (z hałd, składowisk, w toku przeładunku substancji sypkich lub lotnych, z hal produkcyjnych itp.) w przeliczeniu na powierzchnię jednostki terytorialnej. Dane o emisji gazów dotyczą: dwutlenku siarki, tlenu węgla, dwutlenku węgla, tlenków azotu, węglowodorów oraz innych rodzajów zanieczyszczeń gazowych	D	Wskaźnik pozwala na monitorowanie negatywnych skutków oddziaływania na środowisko zakładów o wysokiej skali progowej emisji zanieczyszczeń gazowych. Zanieczyszczenia powietrza są głównymi przyczynami globalnych zagrożeń środowiska, do których można zaliczyć zmiany klimatyczne, powstawanie dziury ozonowej oraz kwaśnych deszczy

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
2.1.2. Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych - zanieczyszczenia pyłowe na 100 km ² (w tonach)	Wielkość roczna o emisji pyłów zorganizowanej (z urządzeń technologicznych i ogrzewczych) oraz niezorganizowanej (z hałd, składowisk, w toku przeładunku substancji sypkich lub lotnych, z hal produkcyjnych itp.) w przeliczeniu na jednostkę powierzchni. Dane o emisji pyłów dotyczą: pyłów ze spalania paliw, cementowo-wapienniczych i materiałów ogniotrwałych, krzemowych, nawozów sztucznych, węglowo-grafitowych, sadzy oraz innych rodzajów zanieczyszczeń pyłowych	D	Wskaźnik pozwala na monitorowanie negatywnych skutków oddziaływania na środowisko zakładów o wysokiej skali progowej emisji zanieczyszczeń pyłowych
2.1.3. Udział zanieczyszczeń pyłowych powietrza zatrzymanych lub zneutralizowanych w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń w zakładach szczególnie uciążliwych w ogólnej wielkości wytworzonych zanieczyszczeń pyłowych (w %)	Dotyczy jednostek organizacyjnych ustalonych przez Ministerstwo Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych na podstawie wysokości opłat wnoszonych za roczną emisję substancji zanieczyszczających powietrze	S	Wskaźnik pozwala na monitorowanie stopnia zatrzymanych i zneutralizowanych zanieczyszczeń pyłowych w urządzeniach oczyszczających w zakładach szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza
2.2. Zanieczyszczenia wód powierzchniowych i gleb			
2.2.1. Odsetek nieoczyszczanych ścieków w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczenia - odprowadzonych do wód lub do ziemi (w %)	Ścieki wymagające oczyszczenia – odprowadzane siecią kanałów lub rowów otwartych bezpośrednio do wód lub do ziemi, lub do sieci kanalizacyjnej z jednostek produkcyjnych (łącznie z zanieczyszczonymi wodami chłodniczymi; jak również łącznie z zanieczyszczonymi wodami z odwadniania zakładów górniczych), z innych jednostek oraz z gospodarstw domowych	D	Wskaźnik świadczy o jakości wód, efektach działań w ochronie środowiska naturalnego. Umożliwia monitorowanie utrzymania wód w czystości i efektów działań w zakresie oczyszczania ścieków komunalnych i przemysłowych
2.2.2. Przepustowość dobową komunalnych i przemysłowych oczyszczalni na 1000 ludności (w m ³ /dobę)	Przepustowość oczyszczalni – wydajność oczyszczalni komunalnych i przemysłowych według dokumentacji technicznej w przeliczeniu na 1000 osób (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 30 VI). Dane o oczyszczalniach ścieków dotyczą oczyszczalni pracujących na sieci kanalizacyjnej	S	Wskaźnik pozwala m. in. na ocenę stanu przygotowania powiatu do przyjęcia nowych inwestorów

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
2.2.3. Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni gruntów ogółem (w %)	<p>Udział powierzchni gruntów zdewastowanych (które w wyniku działalności człowieka lub innych czynników utraciły całkowicie wartości użytkowe) i powierzchni gruntów zdegradowanych (których wartość użytkowa zmalała w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych lub wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej) wymagających rekultywacji w ogólnej powierzchni gruntów.</p> <p>Rekultywacja gruntów polega na nadaniu lub przywróceniu gruntom zdegradowanym lub zdewastowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych przez właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawienie właściwości fizycznych i chemicznych, uregulowanie stosunków wodnych, odtworzenie gleb, umocnienie skarp oraz odbudowanie lub zbudowanie niezbędnych dróg</p>	D	<p>Za priorytetowe cele w zakresie ochrony gleb i powierzchni ziemi należy uznać utrzymanie jakości gleb i ziemi powyżej lub co najmniej na poziomie wymaganych standardów, bądź doprowadzenie jakości gleb i ziemi co najmniej do wymaganych standardów, jeżeli nie są dotrzymane.</p> <p>Wskaźnik pozwala na monitorowanie poziomu dewastacji i degradacji gleby</p>
2.3. Odpady uciążliwe dla środowiska			
2.3.1. Odpady wytworzone (z wyłączeniem odpadów komunalnych) w ciągu roku na 1 km ² (w tonach)	<p>Ilość odpadów powstałych w wyniku prowadzonej działalności lub bytowania w ciągu roku wyrażona tonach w przeliczeniu na 1 km².</p> <p>Informacje o ilości i rodzajach odpadów dotyczą zakładów, które wytworzyły w ciągu roku powyżej 1 tys. ton odpadów lub nagromadziły 1 mln ton i więcej odpadów (z wyłączeniem odpadów komunalnych)</p>	D	<p>Wskaźnik świadczy o skali zagrożenia dla środowiska oraz uciążliwościach spowodowanych wytwarzaniem odpadów przemysłowych. Monitoruje ilość odpadów wytworzonych w czasie i pozwala ocenić działalność w zakresie zapobiegania i ich wykorzystywania</p>
2.3.2. Odpady komunalne zmieszane (bez odpadów zebranych selektywnie) zebrane w ciągu roku na 1 mieszkańca (w kg)	<p>Odpady komunalne są to odpady powstające w gospodarstwach domowych, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych, pochodzące od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych. Informacje o odpadach obejmują odpady zebrane ogółem w skali roku, w tym z gospodarstw domowych, z handlu, małego biznesu, biur, instytucji oraz usług komunalnych (bez odpadów zebranych selektywnie z przeznaczeniem na recykling)</p>	D	<p>Wskaźnik wskazuje na poziom zanieczyszczenia terenów z powodu zebranych odpadów komunalnych</p>

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
<i>2.4. Walory środowiska przyrodniczego</i>			
2.4.1. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (w %)	Obszar prawnie chroniony obejmuje: obszary chronionego krajobrazu, parki krajobrazowe, parki spacerowo-wypoczynkowe, parki narodowe, rezerваты przyrody, stanowiska dokumentacyjne (nie wyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do udostępnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych oraz fragmenty eksploatowanych i nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych), użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (stan w dniu 31 XII)	S	Określa walory środowiska naturalnego i jego ochronę
2.4.2. Liczba mieszkańców miast na 1 ha parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej ogólnodostępnej	Liczba mieszkańców miast przypadająca na jednostkę powierzchni terenów zielonych. Parki spacerowo-wypoczynkowe są to tereny zieleni o powierzchni co najmniej 2 ha, urządzone i konserwowane z przeznaczeniem na cele wypoczynkowe ludności, wyposażone w drogi, place, aleje spacerowe, ławki itp. Zieleńce są to obiekty o powierzchni poniżej 2 ha, w których funkcji dominuje wypoczynek. Tereny zieleni osiedlowej występują przy zabudowie mieszkaniowej, pełnią funkcję wypoczynkową i izolacyjną	D	Dostęp do terenów zielonych w miastach

W wyniku przeprowadzonej wstępnej analizy wskaźników wyeliminowano 2 cechy – emisję gazowych zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych oraz udział zanieczyszczeń pyłowych powietrza zatrzymanych lub zneutralizowanych w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń w zakładach szczególnie uciążliwych w ogólnej wielkości wytworzonych zanieczyszczeń.

Pozostałe cechy weszły w skład **finalnego zestawu wskaźników diagnostycznych**:

<p><i>Zanieczyszczenia powietrza</i></p> <ul style="list-style-type: none"> emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych - zanieczyszczenia pyłowe na 100 km² (w tonach) <p><i>Zanieczyszczenia wód powierzchniowych i gleb</i></p> <ul style="list-style-type: none"> odsetek nieoczyszczanych ścieków w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczenia – odprowadzonych do wód lub do ziemi (w %) przepustowość dobową komunalnych i przemysłowych oczyszczalni na 1000 ludności (w m³/dobę) udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni gruntów ogółem (w %)
--

Odpady uciążliwe dla środowiska

- odpady wytworzone (z wyłączeniem odpadów komunalnych) w ciągu roku na 1 km² (w tonach)
- odpady komunalne zmieszane (bez odpadów zebranych selektywnie) zebrane w ciągu roku na 1 mieszkańca (w kg)

Walory środowiska przyrodniczego

- udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (w %)
- liczba mieszkańców miast na 1 ha parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej ogólnodostępnej

Zanieczyszczenia powietrza

Zanieczyszczenia powietrza stanowią podstawowe zagrożenie dla środowiska naturalnego, w szczególności zanieczyszczenia gazowe (głównie dwutlenek węgla, dwutlenek siarki i tlenki azotu) i pyłowe (powstające głównie przy spalaniu paliw stałych, np. węgla). Przyczyniają się one do powstawania schorzeń układu oddechowego, powodują korozję metali i materiałów budowlanych, zaburzają procesy fotosyntezy u roślin, przyczyniają się do skażenia wód i gleb, a w skali globalnej mają wpływ na zmiany klimatyczne. Wśród przyczyn zanieczyszczenia powietrza wymienia się m.in. źródła naturalne, komunikacyjne oraz w znacznej części źródła przemysłowe (głównie z elektrociepłowni i kopalni węgla kamiennego).

Powiaty województwa dolnośląskiego są umiarkowanie zróżnicowane pod względem zanieczyszczeń pyłowych. W tablicy 2.2. zaprezentowano grupy powiatów wyodrębnione ze względu na poziom zanieczyszczenia powietrza przez zakłady kwalifikowane jako szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza.

Tabl. 2.2. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie - zanieczyszczenia powietrza

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. oleśnicki, trzebnicki	16. lubański	23. m. Jelenia Góra	29. zgorzelecki
2. -	17. kłodzki	24. wałbrzyski	
3. ząbkowicki	18. złotoryjski	25. polkowicki	
4. legnicki	19. jeleniogórski	26. lubiński	
5. lwówecki	20. strzeliński	27. m. Legnica	
6. milicki	21. głogowski	28. m. Wrocław	
7. górowski	22. świdnicki		
8. średzki			
9. kamiennogórski			
10. jaworski			
11. bolesławiecki			
12. wołowski			
13. oławski			
14. dzierzoniowski			
15. wrocławski			
(0,9782; 1,000]	(0,896; 0,978]	(0,636; 0,896]	[0,636; 0,000]

Pierwsze dwie grupy, charakteryzujące się relatywnie korzystną sytuacją w rozpatrywanym aspekcie, skupiały łącznie $\frac{3}{4}$ powiatów województwa dolnośląskiego, przy czym warto zauważyć, że w powiatach należących do I grupy – oleśnickim i trzebnickim nie funkcjonowały tego typu zakłady. Najmniejszą natomiast emisją pyłowych zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w przeliczeniu na 100 km² charakteryzowały się powiaty ząbkowicki i legnicki

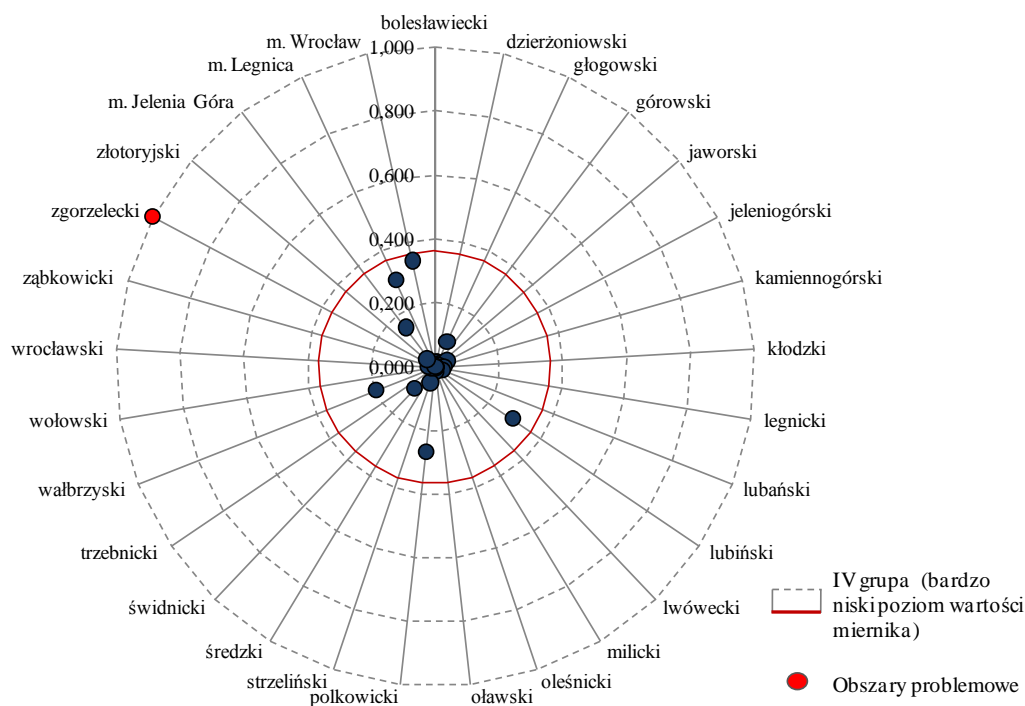
(po 0,1 tony). Emisja pyłów w powiatach z grupy pierwszej nie przekraczała 6,2 tony rocznie (powiat wrocławski). Umiarkowany poziom emisji cechował powiaty z grupy drugiej, relatywnie wysoki dotyczył głogowskiego (24,8 ton) i świdnickiego (27,0 ton).

Do grupy III należały ośrodki przemysłowe, w tym trzy miasta na prawach powiatu. Najmniejszą emisję odnotowano w m. Jelenia Góra (43,9 ton), znacznie wyższą w największych miastach województwa, tj. Legnicy (85,3) i Wrocławiu (97,0 ton). Należy jednak zaznaczyć, że w większości powiatów należących do tej grupy ponad 90,0% emitowanych (przez zakłady szczególnie uciążliwe) pyłowych zanieczyszczeń powietrza zostaje zatrzymanych lub zneutralizowanych w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń.

Osobną IV grupę stanowiły tylko powiat zgorzelecki. Odnotowano w nim ekstremalnie wysoką wartość wskaźnika (286,9 ton)¹, trzykrotnie wyższą niż we Wrocławiu, Legnicy i powiecie lubińskim. Mimo tak wysokiej emisji, blisko 99,9% spośród wytworzonych zanieczyszczeń zostało zredukowanych.

Dystans powiatów do wzorca zaprezentowano na rys. 2.1.

Rys. 2.1. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie zanieczyszczenia powietrza, z wyróżnieniem obszarów problemowych

W większości powiatów, z wyjątkiem zgorzeleckiego, miernik cząstkowy przyjmował wartości wyższe niż 0,6, co można uznać za bardzo dobry wynik. Bardzo korzystna sytuacja w aspekcie zanieczyszczenia powietrza cechuje również powiaty: ząbkowicki i legnicki, a także lwówecki i milicki oraz górski i średzki. Charakteryzują się one bardzo niskim poziomem zanieczyszczeń powietrza.

Do **obszarów problemowych** w aspekcie zanieczyszczenia powietrza zaliczyć można powiat: **zgorzelecki**.

¹ Powiat zgorzelecki charakteryzuje się również najwyższym w województwie poziomem emisji gazowych zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w przeliczeniu na 1 km². Wielkość emisji wynosiła w 2010 roku 13019,1 ton rocznie, co stanowiło ponad 20% więcej niż w Legnicy (8957,8 ton) i 3 razy więcej niż we Wrocławiu (4285,8 ton).

Cechuje się on skrajnie wysokim poziomem emisji zanieczyszczeń pyłowych. Zanieczyszczenia te pochodzą od zlokalizowanych na terenie powiatu zakładów szczególnie uciążliwych, a w szczególności zajmujących się przemysłem wydobywczym i energetycznym.

Za potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie zanieczyszczenia powietrza można przyjąć powiaty: **oleśnicki, trzebnicki i ząbkowicki**.

W 2 pierwszych powiatach nie odnotowano zakładów szczególnie uciążliwych ze względu na emisję zanieczyszczeń pyłowych. Powiat trzebnicki można raczej określić jako obszar rekreacyjno-turystyczny niż przemysłowy, ze względu na występowanie terenów górzystych, leśnych i wodnych. Z kolei w powiecie oleśnickim funkcjonują zakłady przemysłowe o niskiej skali progowej emisji zanieczyszczeń. Wiodącymi branżami są tu przemysł drzewny i meblarski oraz obuwniczy.

Zanieczyszczenia wód powierzchniowych i gleb

Stopień zanieczyszczenia wód powierzchniowych i gleb jest determinowany poziomem emisji ścieków i innych szkodliwych substancji, a także posiadaniem odpowiedniej infrastruktury oraz środków mających na celu oczyszczanie wód i rekultywację gruntów.

Do ścieków zaliczane są m.in. wody zużyte na cele bytowe lub gospodarcze, wody opadowe lub roztopowe, ujęte w systemy kanalizacyjne (pochodzące z powierzchni zanieczyszczonych, np. z centrów miast, terenów przemysłowych i składowych), wody odciekowe ze składowisk odpadów i wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych.

Najwięcej ścieków wymagających oczyszczania wytwarzanych jest w powiecie zgorzeleckim (41930,5 dam³), tj. o 10,0% więcej niż we Wrocławiu, o 25,0% więcej niż w powiecie lubińskim (30946,0 dam³) i prawie ośmiokrotnie więcej niż w wałbrzyskim (5381,0 dam³). Relatywnie wysoka emisja dotyczy także lubińskiego (30946,0 dam³) i Wrocławia (37607,0 dam³). Najmniej ścieków wytwarzanych jest w powiecie milickim (683,0 dam³), relatywnie mało również w średzkim (861,0 dam³) i górowskim (956,0 dam³).

W zależności od dysponowania odpowiednią infrastrukturą wielkość oczyszczanych ścieków jest zróżnicowana w powiatach. W blisko 3/4 powiatów, w tym w trzech miastach na prawach powiatu, oczyszczane są wszystkie ścieki wymagające oczyszczania – odprowadzane do wód lub do ziemi. Niskie wartości wskaźnika obrazującego odsetek nieoczyszczanych ścieków w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczania odnotowano w powiatach jeleniogórskim (0,1%) oraz kłodzkim i wołowskim (po 1,1%).

Najwyższe wartości wskaźnik przyjął w powiatach bolesławieckim (56,7%) i lwóweckim (51,2%). Ponad połowa wytworzonych tam ścieków wymagających oczyszczenia pozostaje nieoczyszczona, tj. nie zostaje poddana żadnemu procesowi oczyszczania. Należy jednak zaznaczyć, że wielkość wytworzanych ścieków w obu powiatach jest umiarkowanie wysoka (lwówecki 2084 dam³, bolesławiecki 6605 dam³), natomiast przepustowość dobową komunalnych i przemysłowych oczyszczalni jest relatywnie niska (bolesławiecki – 28223 m³, lwówecki – 10244 m³).

Przepustowość komunalnych i przemysłowych oczyszczalni ścieków jest w większości powiatów proporcjonalna do występującego zapotrzebowania, tzn. poziomu wytworzanych ścieków. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców, wysokimi wartościami wskaźnika wyróżniały się powiaty jaworski (2732,3 m³) i lubiński (2351,9 m³). Relatywnie wysoka wartość cechowała również zgorzelecki (1333,1 m³). Wydajność niektórych z funkcjonujących oczyszczalni jest na tyle duża, że obsługują one również sąsiednie powiaty. Najniższą wartością wskaźnika (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) charakteryzował się powiat górowski (148,6 m³), relatywnie niską również wałbrzyski (166,2 m³), wrocławski (165,4 m³) i trzebnicki (151,6 m³).

O jakości gruntów świadczy odsetek gruntów wymagających rekultywacji. Do takich gruntów zaliczają się grunty zdegradowane, których wartość użytkowa zmalała w wyniku pogorszenia się

warunków przyrodniczych lub wskutek zmian środowiska, działalności przemysłowej oraz nieodpowiedniej działalności rolniczej, a także grunty zdewastowane, które w wyniku działalności człowieka lub innych czynników utraciły całkowicie wartości użytkowe.

W miastach na prawach powiatu oraz powiecie średzkim nie wystąpiły takie grunty, natomiast w powiecie jeleniogórskim ich wielkość była znikoma (wartość wskaźnika 0,0)

W 3/4 powiatów odsetek gruntów wymagających rekultywacji był niewielki (poniżej 0,5%). Najwyższy udział gruntów zdegradowanych lub zdewastowanych odnotowano w powiecie zgorzeleckim (2,4%), relatywnie wysoki cechował również powiat świdnicki (1,5%) oraz bolesławiecki (1,0%).

Biorąc pod uwagę wielkości poszczególnych wskaźników, dla każdego powiatu wyznaczono wartość miary cząstkowej. Następnie wyodrębniono grupy powiatów o podobnej sytuacji w rozpatrywanym aspekcie (tabl. 2.3.).

Tabl. 2.3. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie - zanieczyszczenia wód powierzchniowych i gleb

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. jaworski 2. lubiński 3. m. Legnica 4. głogowski 5. wołowski	6. m. Wrocław 7. m. Jelenia Góra 8. jeleniogórski 9. średzki 10. kamiennogórski 11. dzierzoniowski 12. oleśnicki 13. milicki 14. polkowicki 15. ząbkowicki 16. górowski 17. kłodzki 18. oławski 19. strzeliński	20. trzebnicki 21. wałbrzyski 22. wrocławski 23. lubański 24. złotoryjski 25. legnicki 26. świdnicki	27. zgorzelecki 28. lwówecki 29. bolesławiecki
(0,704; 0,949]	(0,636; 0,704]	(0,507; 0,636]	[0,212; 0,507]

Do grupy I zaliczone zostały powiaty o niskim udziale gruntów zdewastowanych lub zdegradowanych, niewielkim odsetku ścieków nieoczyszczanych oraz dużej przepustowości oczyszczalni ścieków. Są to powiaty położone w centralnej i północnej części województwa, w szczególności z podregionu legnicko-głogowskiego (w tym m. Legnica), bądź przylegające od strony południowej lub wschodniej.

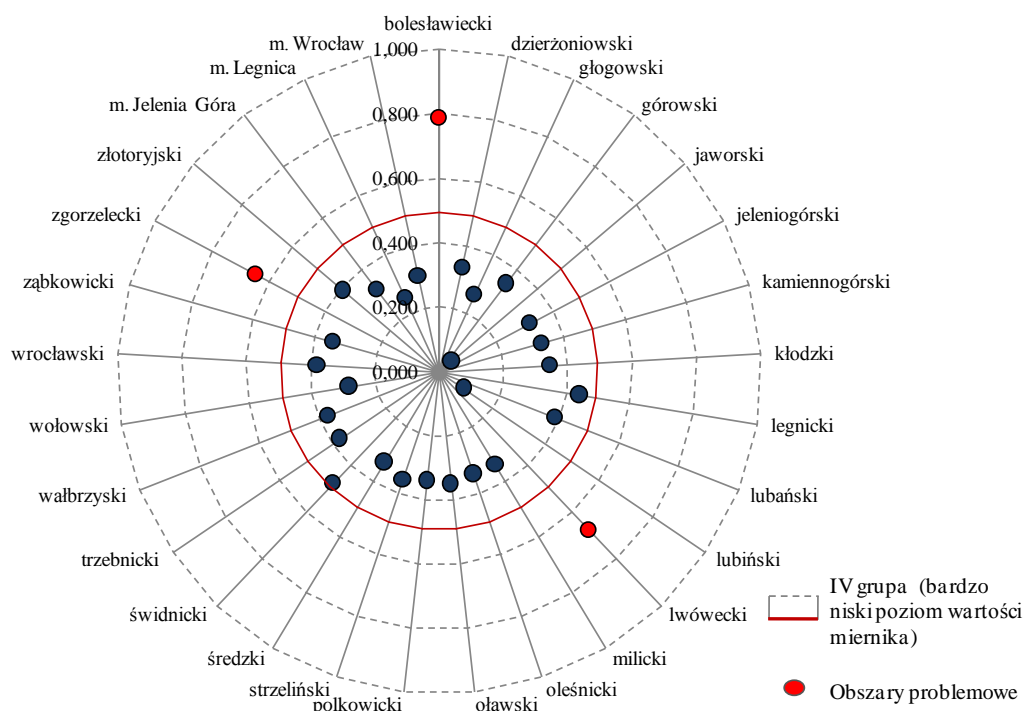
Znaczna część powiatów (w tym miasta Wrocław i Jelenia Góra) została zakwalifikowana do grupy II, cechującej się średnim poziomem miary cząstkowej. Podobnie jak w przypadku grupy pierwszej, udział gruntów wymagających rekultywacji oraz odsetek ścieków nieoczyszczanych był relatywnie niski, natomiast lokalne oczyszczalnie ścieków cechowały się mniejszą wydajnością. Powierzchnia tych powiatów stanowi blisko połowę obszaru województwa dolnośląskiego.

Grupa III skupiła powiaty o większej powierzchni gruntów wymagających rekultywacji, niż w poprzednich klasach, ale podobne do grupy drugiej w zakresie przepustowości oczyszczalni i odsetka ścieków nieoczyszczanych.

W grupie IV znalazły się powiaty o znacznej powierzchni gruntów zdewastowanych lub zdegradowanych oraz bardzo wysokim odsetku ścieków nieoczyszczanych.

Dystans powiatów do wzorca zaprezentowano na rys. 2.2.

Rys. 2.2. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie zanieczyszczenie wód powierzchniowych i gleb, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Większość powiatów charakteryzuje się zbliżoną wartością wskaźnika cząstkowego, jednak rozkład punktów nie jest jednorodny. Od pozostałych wyraźnie odbiegają powiaty jaworski i lubiński, m. Legnica oraz zgorzelecki, lwówecki i bolesławiecki.

Do **obszarów problemowych** w aspekcie zanieczyszczenia wód powierzchniowych i gleb zaliczyć można powiaty: **zgorzelecki**, **lwówecki**, a w szczególności powiat **bolesławiecki**.

Powiat bolesławiecki jest drugim co do wielkości powierzchni powiatem województwa dolnośląskiego (1304 km²). Tereny powiatu są zasobne w złoża naturalnych kruszyw, w tym w wysokiej jakości surowce kaolinowe, stosowane w ceramice.

Mimo tego, że powiat nie należy do regionów wysoce zurbanizowanych, cechuje się wysoką emisją ścieków oraz niedostateczną infrastrukturą służącą ich oczyszczaniu, a także wysokim udziałem gruntów wymagających rekultywacji.

Za potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie zanieczyszczenia wód powierzchniowych i gleb uznać można w szczególności powiaty: **jaworski** i **lubiński**.

W powiecie lubińskim przeważa sektor przemysłowy (w szczególności przemysł miedziowy oraz odzieżowy, energetyczny, transportu i budownictwa), przy mniejszym znaczeniu sektora rolniczego, natomiast powiat jaworski ma charakter rolniczo-przemysłowy. Oba powiaty cechuje dobry stan gleb oraz infrastruktura środowiskowa.

Ponadto, ze względu na przyjętą metodologię, do obszaru wzrostu również zaliczyć można **m. Legnicę**.

Odpady uciążliwe dla środowiska

Do substancji lub przedmiotów należących do odpadów zalicza się m.in. produkty nieodpowiadające wymaganiom jakościowym, bądź takie których termin przydatności do właściwego użycia upłynął, przedmioty lub ich części nienadające się do użytku (np. zużyte baterie), substancje, które nie spełniają już należycie swojej funkcji (np. zanieczyszczone kwasy lub rozpuszczalniki), pozostałości z procesów przemysłowych.

Odpady klasyfikuje się w zależności od źródeł powstawania, stopnia uciążliwości bądź stwarzania zagrożeń dla życia lub zdrowia ludzi oraz środowiska. Ze względu na źródło ich powstawania wymienia się m.in. odpady powstające przy poszukiwaniu, wydobywaniu, fizycznej i chemicznej przeróbce rud oraz innych kopalin, odpady z produkcji, przygotowania, obrotu i stosowania produktów przemysłu chemicznego, odpady medyczne i weterynaryjne, odpady komunalne.

Wielkość wytworzonych w ciągu roku odpadów (z wyłączeniem komunalnych) przypadających na 1 km² była bardzo zróżnicowana terytorialnie. Największą wartością wskaźnika cechował się powiat polkowicki (26619,5 ton). Było to prawie 10 krotnie więcej niż w powiecie zgorzeleckim (2641,2 ton), blisko 24 krotnie więcej niż we Wrocławiu (1144,7 ton) i prawie 200 krotnie więcej niż w powiecie wałbrzyskim (133,2 ton). Wysokie wartości odnotowano również w powiecie lubińskim (9798,2 ton), w Legnicy (5825,2 ton) i powiecie głogowskim (2625,3 ton).

Bardzo niskie wartości wskaźnika wystąpiły w powiatach: górowskim (8,1 tony), kamiennogórowskim (8,3 ton), lubańskim (8,6 ton) i oleśnickim (9,1 ton). W powiecie trzebnickim nie odnotowano odpadów innych niż komunalne.

Do odpadów komunalnych zaliczane są w szczególności odpady zebrane z gospodarstw domowych, a także od innych wytwórców odpadów, np. z handlu, małego biznesu, biur, instytucji i usług komunalnych. Sytuację powiatów w tym zakresie obrazuje wskaźnik wielkości zmieszanych (niesegregowanych) odpadów komunalnych przypadających na 1 mieszkańca. Nie obejmuje on odpadów zebranych selektywnie z przeznaczeniem na recykling. Zróżnicowanie powiatów względem wartości tego wskaźnika jest zdecydowanie mniejsze niż w przypadku wskaźnika poprzedniego, nie uwzględniającego odpadów inne niż komunalne.

Najwięcej odpadów na osobę wytworzonych zostało w Legnicy (606,9 kg), 1/3 mniej odpadów wytworzyli wrocławianie (417,1 kg) oraz mieszkańcy powiatu jeleniogórskiego (404,9 kg). Skrajnie niską wartość wskaźnika odnotowano w powiecie strzelińskim (97,7 kg), czyli ponad 6 krotnie mniej niż w m. Legnicy i 4 krotnie mniej niż we Wrocławiu. Relatywnie niską wartością cechowały się również powiaty milicki i ząbkowicki (odpowiednio 145,5 kg i 166,0 kg).

Na podstawie wartości obu rozpatrywanych wskaźników dla każdego powiatu określono wielkość miary cząstkowej, a następnie dokonano podziału powiatów na grupy o podobnej sytuacji w zakresie emisji odpadów uciążliwych dla środowiska (tabl. 2.4.).

Tabl. 2.4. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – odpady uciążliwe dla środowiska

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. strzeliński 2. milicki 3. ząbkowicki 4. średzki 5. trzebnicki 6. wołowski 7. oleśnicki 8. bolesławiecki 9. lubański 10. złotoryjski 11. lwówecki	12. górowski 13. legnicki 14. oławski 15. dzierzoniowski 16. kłodzki 17. wrocławski 18. wałbrzyski	19. zgorzelecki 20. świdnicki 21. głogowski 22. kamiennogórowski 23. m. Jelenia Góra 24. jaworski 25. jeleniogórowski 26. m. Wrocław	27. lubiński 28. m. Legnica 29. polkowicki
(0,873; 0,997]	(0,786; 0,873]	(0,644; 0,786]	[0,302; 0,644]

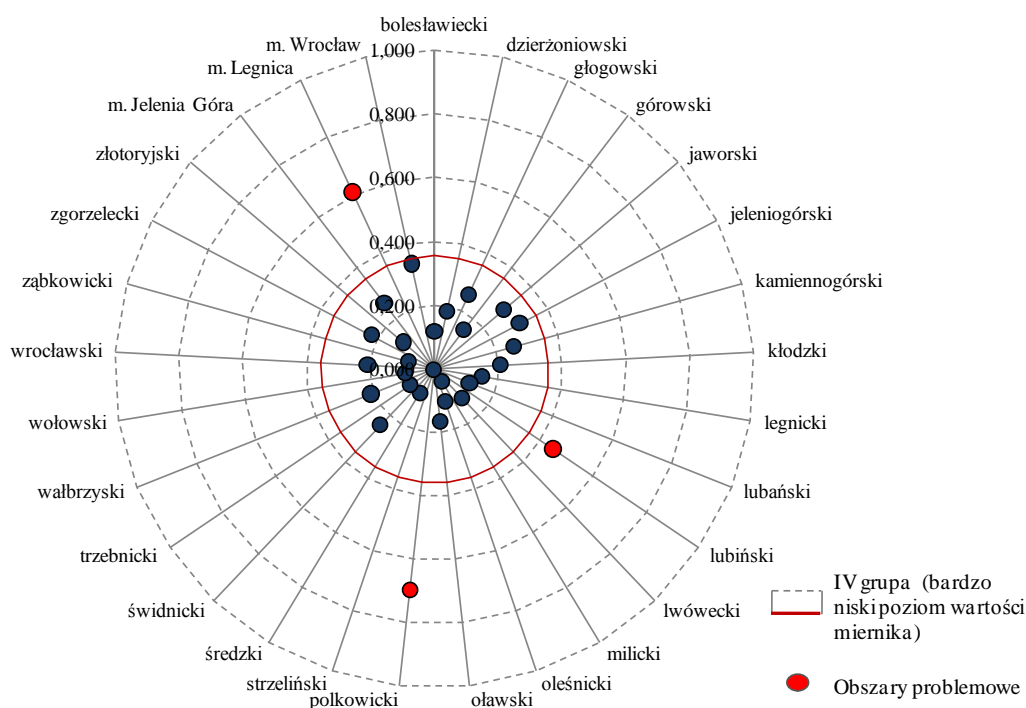
Łącznie 2/3 powiatów zostało zakwalifikowanych do grupy I i II, co jest wynikiem pozytywnym. Do najliczniejszej pierwszej grupy trafiły w szczególności powiaty charakteryzujące się relatywnie niskim poziomem odpadów komunalnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Były to głównie powiaty zaliczane w przeważającej części do podregionu wrocławskiego. W grupie II znalazły się powiaty, w których wytworzona ilość odpadów komunalnych oraz odpadów pozostałych była dość niska.

Do grupy III zaliczone zostały dwa miasta na prawach powiatów Wrocław i Jelenia Góra oraz, w przeważającej części powiaty podregionu jeleniogórskiego. Cechowały się one umiarkowanie dużą ilością wytwarzanych odpadów komunalnych, a w przypadku 3 powiatów (zgorzeleckiego, głogowskiego, m. Wrocławia) – wysoką ilością odpadów wytworzonych (bez komunalnych).

Powiaty zaklasyfikowane do ostatniej IV grupy cechowały się wysokimi wartościami obu rozpatrywanych wskaźników. Należały do niej dwa graniczące ze sobą powiaty (lubiński i polkowicki) oraz m. Legnica.

Dystans powiatów do wzorca zaprezentowano na rys. 2.3.

Rys. 2.3. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie odpady uciążliwe dla środowiska, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszarami problemowymi w aspekcie odpady uciążliwe dla środowiska można określić w szczególności powiat **polkowicki** oraz **m. Legnicę**.

Gospodarka powiatu polkowickiego związana jest przede wszystkim z przemysłem wydobywczym (miedzi, soli i srebra) i motoryzacyjnym. Polkowice są obszarem zaliczanym do Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Dostatecznie trudna sytuacja w zakresie odpadów uciążliwych dla środowiska występuje również w Legnicy. Legnica jest drugim pod względem gęstości zaludnienia powiatem województwa dolnośląskiego, choć najmniejszym pod względem powierzchni. Stanowi ważny ośrodek Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego, z zakładami przemysłu miedziowego oraz Legnickim Parkiem Technologicznym.

Wysoka emisja odpadów (bez komunalnych) w obu powiatach wynika z prowadzonej na dużą skalę działalności przemysłowej.

Ponadto, ze względu na przyjętą metodologię, do obszaru problemowego zaliczyć można również **powiat lubiński**.

Potencjalnymi **obszarami wzrostu** w aspekcie odpady uciążliwe dla środowiska są powiaty: **ząbkowicki, milicki**, a w szczególności **strzeliński**.

Powiat strzeliński cechuje się bardzo małą gęstością zaludnienia. Dominującą gałęzią gospodarki jest rolnictwo i przetwórstwo oraz przemysł wydobywczy. Charakteryzuje się skrajnie małą ilością wytworzonych odpadów komunalnych oraz relatywnie małą ilością wytworzonych odpadów (bez komunalnych).

Powiat milicki jest słabo zurbanizowany, posiada warunki sprzyjające rozwojowi turystyki. Cechuje się on relatywnie małą ilością wytwarzanych odpadów.

Walory środowiska przyrodniczego

Jako atuty środowiska przyrodniczego można potraktować występowanie znacznych obszarów prawnie chronionych oraz wysoką dostępność terenów zielonych. Powiaty województwa dolnośląskiego charakteryzuje znaczne zróżnicowanie w tym zakresie.

Do obszarów prawnie chronionych zaliczane są tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych. Zajmują one zwykle rozległe tereny, obejmujące doliny rzeczne, kompleksy leśne, ciągi wzgórz, pola wydymowe czy torfowiska.

Obszary prawnie chronione stanowiły około 2/3 terenu powiatów górowskiego (70,7 %) i milickiego (67,8 %), blisko 1/3 obszaru powiatu kłodzkiego (37,5 %) i wałbrzyskiego (32,5 %), a także około 1/4 obszaru powiatów polkowickiego (26,7 %), jaworskiego (26,2 %), jeleniogórskiego (25,1 %) i trzebnickiego (24,0 %).

Najmniejszym udziałem tego rodzaju obszarów cechował się powiat oławski (0,05 %), relatywnie niskim również powiat zgorzelecki (0,1 %), miasto Legnica (0,4 %) i powiat średzki (0,7 %).

Niedobór terenów zielonych dotyka w szczególności ośrodki silnie zurbanizowane. Poziom dostępności zieleni miejskiej obrazuje wskaźnik liczby mieszkańców miast przypadającej na 1 hektar parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej ogólnodostępnej.

Do najbardziej „zielonych” należą miasta powiatu wrocławskiego, w którym na 1 hektar zieleni przypada niespełna 110 mieszkańców. Relatywnie korzystna sytuacja charakteryzuje również powiaty ząbkowicki (na 1 hektar zieleni przypada 120 mieszkańców) oraz wołowski (na 1 hektar zieleni przypada 129 mieszkańców). Dostateczna sytuacja dotyczy także powiatów średzkiego (153 osoby na hektar zieleni), milickiego (około 154 osoby na hektar zieleni) i polkowickiego (154 osoby na hektar zieleni).

Najmniej terenów zieleni występuje w miastach powiatu kamiennogórskiego, gdzie na 1 hektar zieleni miejskiej przypada aż 1350 osób. Obszary zieleni stanowią zaledwie 0,04 % powierzchni miast w tym powiecie. Relatywnie wysoką wartość wskaźnika odnotowano w miastach powiatów wałbrzyskiego i jeleniogórskiego (odpowiednio około 690 i 615 osób na hektar).

Na podstawie wartości obu rozpatrywanych wskaźników dla każdego powiatu określono wielkość miary cząstkowej, a następnie dokonano podziału powiatów na grupy o podobnej sytuacji w zakresie walorów środowiska przyrodniczego (tabl. 2.5.).

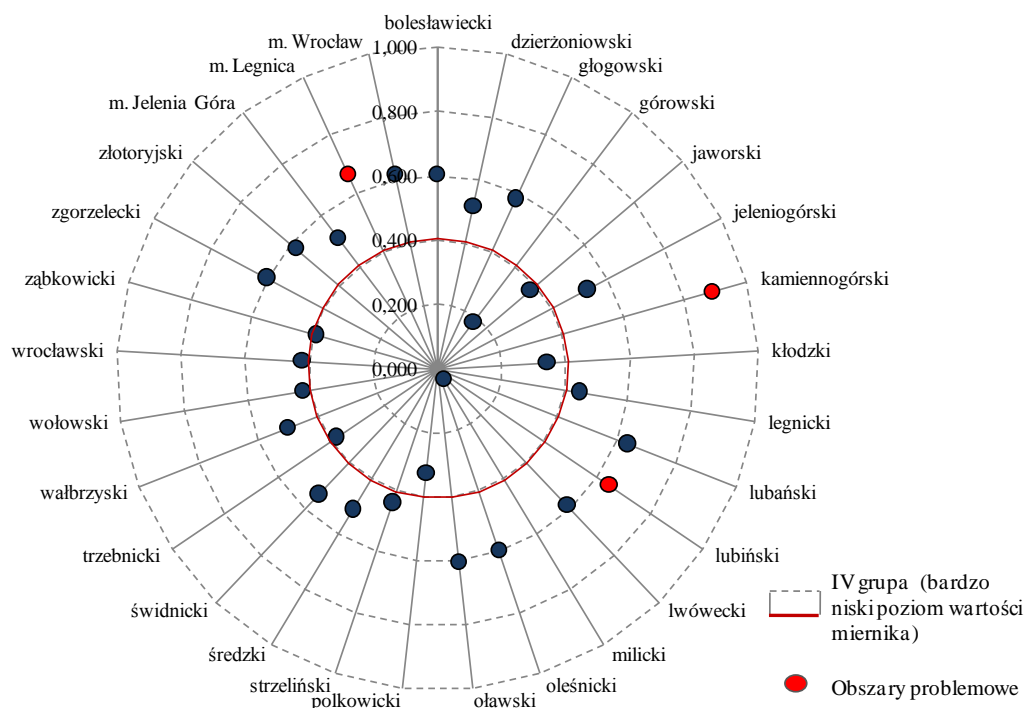
Tabl. 2.5. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – walory środowiska przyrodniczego

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. milicki 2. górowski 3. polkowicki 4. kłodzki	5. jaworski 6. trzebnicki 7. ząbkowicki 8. wrocławski 9. wołowski 10. strzeliński 11. legnicki	12. wałbrzyski 13. m. Jelenia Góra 14. średzki 15. dzierzoniowski 16. jeleniogórski 17. świdnicki 18. złotoryjski 19. głogowski 20. lwówecki	21. oleśnicki 22. zgorzelecki 23. bolesławiecki 24. oławski 25. m. Wrocław 26. lubański 27. lubiński 28. m. Legnica 29. kamiennogórski
(0,656; 0,962]	(0,500; 0,657]	(0,405; 0,500]	[0,113; 0,405]

Grupa I o największych walorach przyrodniczych skupia 4 powiaty. Powiaty II grupy (7 powiatów) cechują się dość dużą dostępnością zieleni miejskiej oraz mniejszą niż w grupie pierwszej powierzchnią obszarów prawnie chronionych. Do III grupy zakwalifikowano głównie powiaty podregionów jeleniogórskiego i wałbrzyskiego, położone w południowo-zachodniej części województwa dolnośląskiego, charakteryzował się dość dużą dostępnością zieleni miejskiej, ale niewielką powierzchnią terenów prawnie chronionych.

Powiaty IV grupy w większości cechują się niewielkim udziałem obszarów chronionych oraz niską dostępnością zieleni miejskiej. Są to najczęściej powiaty zlokalizowane w podregionach jeleniogórskim i wrocławskim oraz dwa największe w województwie miasta na prawach powiatu, tj. Legnica i Wrocław.

Rys. 2.4. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie walory środowiska przyrodniczego, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszarem problemowym w aspekcie walory środowiska przyrodniczego jest w szczególności powiat **kamiennogórski**.

Powiat kamiennogórski jest bardzo zróżnicowany krajobrazowo (rzeki, pasma górskie, łąki i lasy). Powiat cechuje się najmniejszą dostępnością zieleni miejskiej oraz relatywnie małą powierzchnią obszarów prawnie chronionych.

Ponadto, ze względu na przyjętą metodologię, do obszaru problemowego można również zaliczyć **m. Legnicę i powiat lubiński**.

Potencjalny **obszar wzrostu** w aspekcie walory środowiska przyrodniczego stanowi powiat **milicki**.

Na terenie powiatu milickiego funkcjonuje największy w Polsce Park Krajobrazowy - Dolina Baryczy. Istniejący kompleks stawów rybnych, tzw. Stawy Milickie, stanowi największy ośrodek hodowli karpia w Polsce i Europie. Jest on objęty światowym programem ochrony jezior *Living Lakes* (m.in. wraz z Jeziorem Bodeńskim, Jeziorem Bajkał i Morzem Martwym). Atutem powiatu jest występowanie terenów prawnie chronionych, których obszar zajmuje ponad 2/3 jego powierzchni, a także duża dostępność zieleni miejskiej. Występujące walory przyrodnicze sprzyjają rozwojowi turystyki w tym obszarze.

Ponadto, ze względu na przyjętą metodologię, do obszaru wzrostu można również zaliczyć powiaty **górowski i polkowicki**.

Zróżnicowanie powiatów pod względem wartości syntetycznego miernika rozwoju w zakresie środowiska naturalnego/ ochrony środowiska

Biorąc pod uwagę finalny zestaw wskaźników diagnostycznych oraz ustalony poziom ważności każdego wskaźnika i aspektu dla wszystkich powiatów wyznaczono miernik syntetyczny.

Wartości tego miernika zawierały się w przedziale od 0,894 (powiat milicki – 1. lokata) do 0,382 (powiat zgorzelecki – 29. lokata). Na wartości miernika syntetycznego wpływ miały wszystkie analizowane aspekty, tj. zanieczyszczenie powietrza, zanieczyszczenie wód powierzchniowych i gleb, odpady uciążliwe dla środowiska, walory środowiska przyrodniczego, chociaż wielkość i kierunek tego wpływu jest zróżnicowany. I tak, powiat jaworski zajął 1. pozycję w aspekcie zanieczyszczenia wód powierzchniowych i gleb, ale aż 24. lokatę w przypadku odpadów uciążliwych dla środowiska.

Można natomiast zauważyć wyraźną kumulację niekorzystnych zjawisk w powiatach zamykających ranking (w szczególności w zgorzeleckim), chociaż i w tym przypadku można zaobserwować również sytuację, w której powiat pod względem jednego aspektu znajduje się na wysokiej lokacie, natomiast w innych aspektach osiąga słabe pozycje (np. m. Legnica, m. Wrocław, powiat lubiński).

Oceniając sytuację powiatów pod względem wszystkich aspektów łącznie na podstawie miernika syntetycznego można stwierdzić, że była ona zróżnicowana w niewielkim stopniu – współczynnik zmienności przyjął wartość 14,1%. Przy dosyć wyrównanej sytuacji w zakresie środowiska naturalnego znacznie odbiegają od pozostałych powiaty milicki i zgorzelecki. Największe różnice terytorialne w zakresie środowiska naturalnego dotyczą aspektów walory środowiska przyrodniczego (współczynnik zmienności 31,5%), natomiast najmniejsze – aspektu odpady uciążliwe dla środowiska. Względnie wyrównana sytuacja dotyczy zanieczyszczenia powietrza, poza powiatem zgorzeleckim, który odbiega diametralnie od pozostałych.

Wykorzystując metodę trzech średnich (podobnie jak w przypadku analizowanych aspektów) dokonano klasyfikacji powiatów na cztery grupy wielkości wyznaczonego miernika syntetycznego.

W grupie I, charakteryzującej się najkorzystniejszą sytuacją, znalazły się w szczególności powiaty podregionu wrocławskiego (głównie zlokalizowane w części północnej). Są to powiaty o relatywnie niskim zanieczyszczeniu powietrza, wód powierzchniowych i gleb oraz niskim poziomie odpadów, a także korzystnych walorach przyrodniczych. Grupa II cechuje się również niskim zanieczyszczeniem powietrza i poziomem odpadów, ale większymi zanieczyszczeniami wód powierzchniowych i gleb oraz mniej korzystnymi cechami krajobrazu przyrodniczego.

Powiaty III grupy charakteryzuje przeciętna sytuacja w zakresie rozpatrywanych aspektów. Zlokalizowane są one głównie w południowo-zachodniej części województwa, w szczególności w podregionie jeleniogórskim. Grupę IV tworzą powiaty o słabych walorach przyrodniczych, dużym zanieczyszczeniu wód powierzchniowych i gleb oraz znacznej produkcji odpadów. Wśród nich znajdują się dwa największe miasta na prawach powiatu Wrocław i Legnica.

Za **obszar problemowy** w zakresie środowiska naturalnego / ochrony środowiska można uznać przede wszystkim powiat **zgorzelecki**.

Znacznie odbiega on od pozostałych powiatów pod względem stanu i eksploatacji środowiska naturalnego. Szczególnie dotyczy to dużej ilości wytwarzanych zanieczyszczeń powietrza (29. lokata), zanieczyszczeń wód powierzchniowych i złego stanu gleb (27. pozycja) oraz skromnych walorów przyrodniczych (22. lokata). Ze względu na występowanie znacznych złóż węgla brunatnego podstawą gospodarki powiatu jest przemysł wydobywczy (głównie węgiel brunatny, a także kruszywo i glina) i energetyczny. Strefa tzw. worka turowskiego stanowi najbardziej uprzemysłowiony obszar województwa dolnośląskiego.

Niekorzystne zjawiska w tym powiecie dotyczą:

- ✓ wysokiej emisji zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w przeliczeniu na 100 km²,
- ✓ najwyższego w województwie udziału gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji,
- ✓ bardzo niewielkiego udziału obszarów prawnie chronionych,
- ✓ relatywnie wysokiego poziomu nieoczyszczanych ścieków wymagających oczyszczania (odprowadzanych do wód lub do ziemi),
- ✓ dosyć dużej ilości wytworzonych odpadów poza komunalnych w przeliczeniu na km².

Ponadto, do obszaru problemowego można zaliczyć powiat **polkowicki** i **miasto Legnicę** – o wysokim poziomie wytworzonych odpadów.

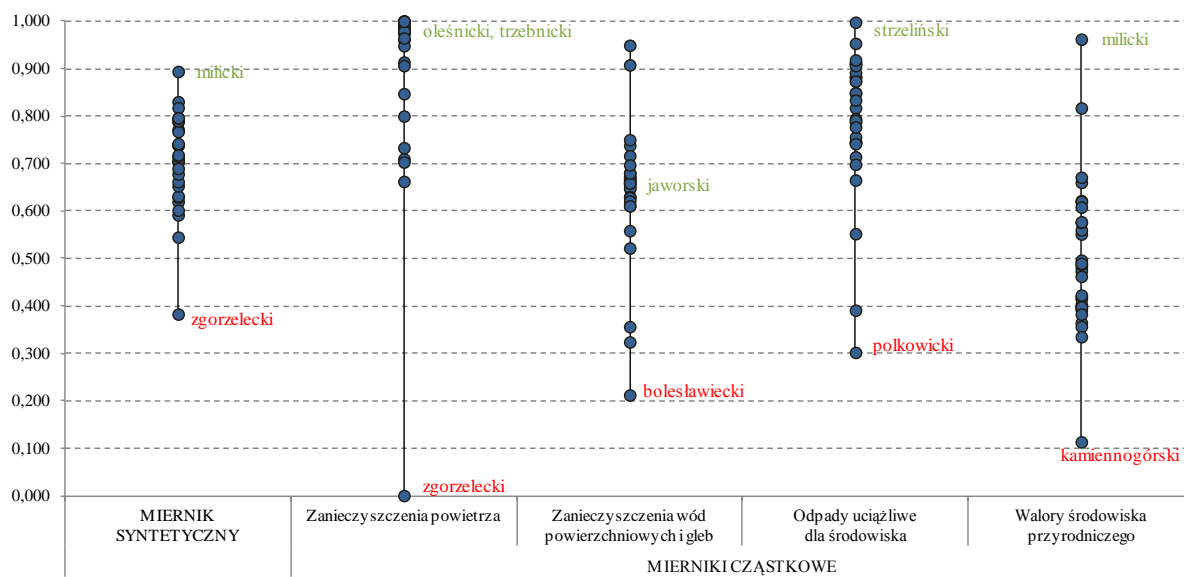
Potencjalnymi **obszarami wzrostu** w zakresie środowiska naturalnego / ochrony środowiska są powiaty: **milicki** oraz **górowski** i **jaworski**.

W powiatach tych:

- ✓ wszystkie ścieki wymagające oczyszczania zostają poddawane oczyszczaniu,
- ✓ wytwarzana jest niewielka ilość odpadów (z wyłączeniem komunalnych) w przeliczeniu na km², a na jednego mieszkańca przypada niewielki udział odpadów komunalnych (niesegregowanych),
- ✓ około 2/3 powierzchni stanowią obszary prawnie chronione.

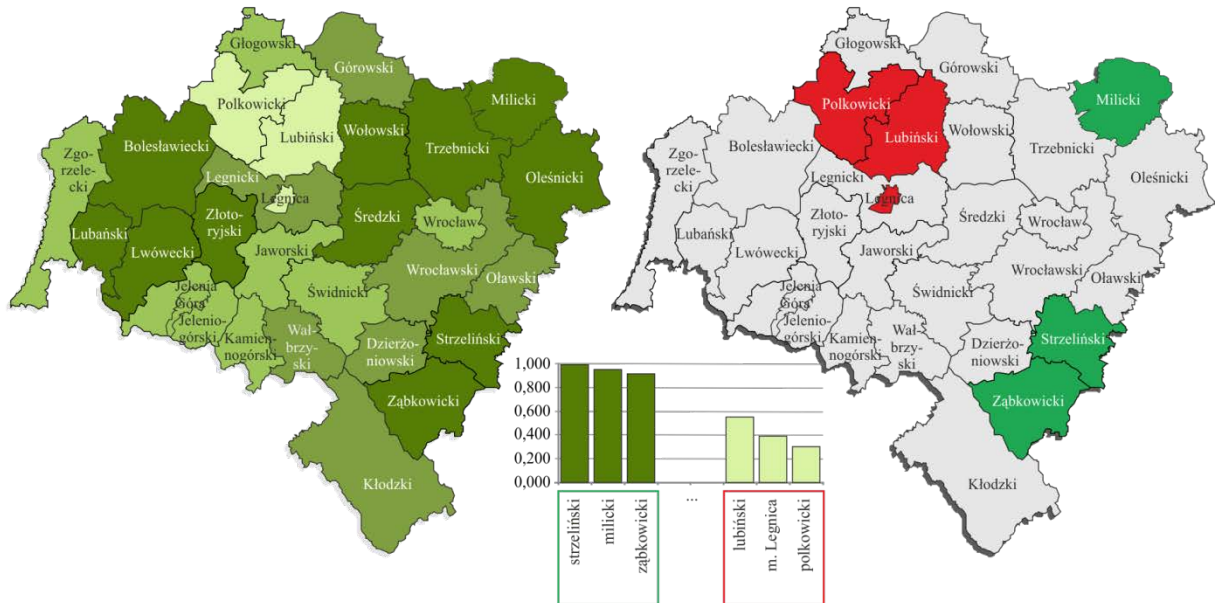
Powiat milicki jest jednym z najmniejszych pod względem powierzchni powiatów w Polsce, o bardzo małej gęstości zaludnienia. Obszar powiatu cechuje unikatowa flora i fauna (m.in. 270 gatunków ptaków), bogactwo krajobrazowe (wielkie i zróżnicowane kompleksy leśne i stawowe) oraz dobrze przygotowana baza turystyczna. Uzyskał on najwyższą lokatę w zakresie walorów środowiska przyrodniczego oraz 2. pozycję w zakresie odpadów uciążliwych dla środowiska.

Rys. 2.5. Zróżnicowanie powiatów według wartości miernika syntetycznego w zakresie potencjału środowiska naturalnego / ochrony środowiska oraz cząstkowych mierników dla badanych aspektów

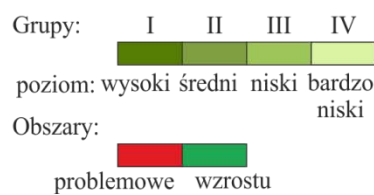
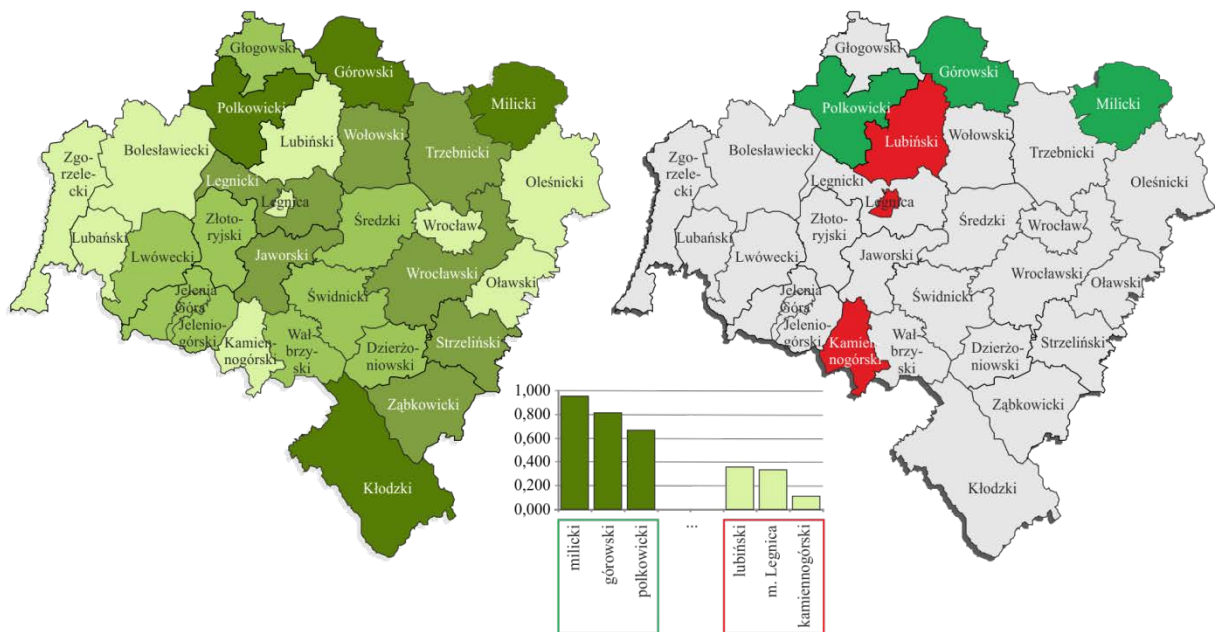

Rys. 2.6. Powiaty według grup poziomu wartości cząstkowych mierników w wybranych aspektach środowiska naturalnego / ochrony środowiska

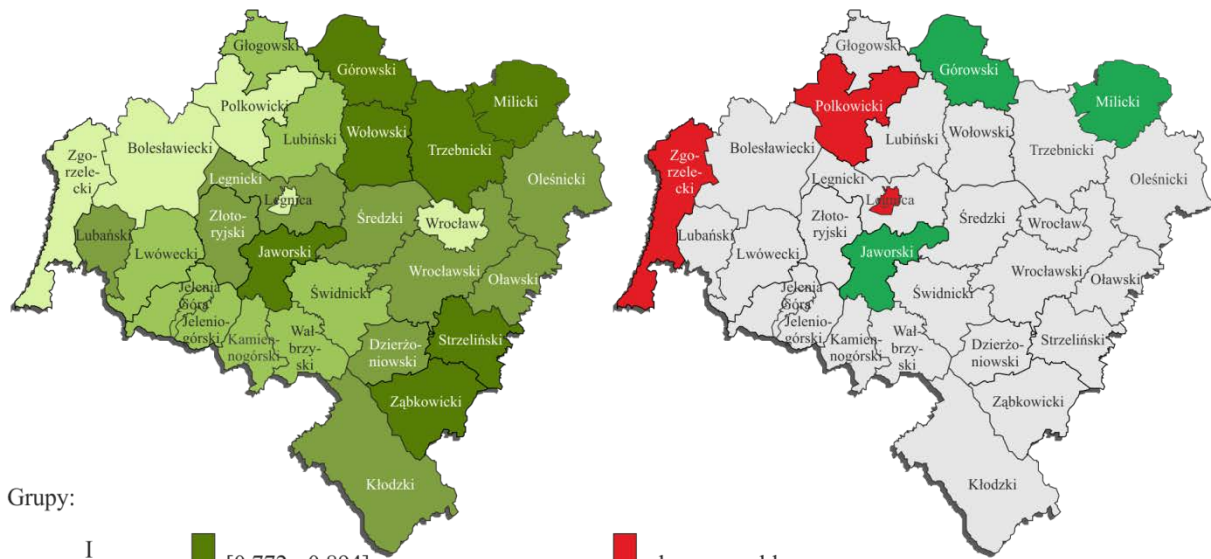
Odpady uciążliwe dla środowiska

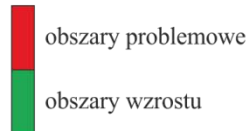
Walory środowiska przyrodniczego

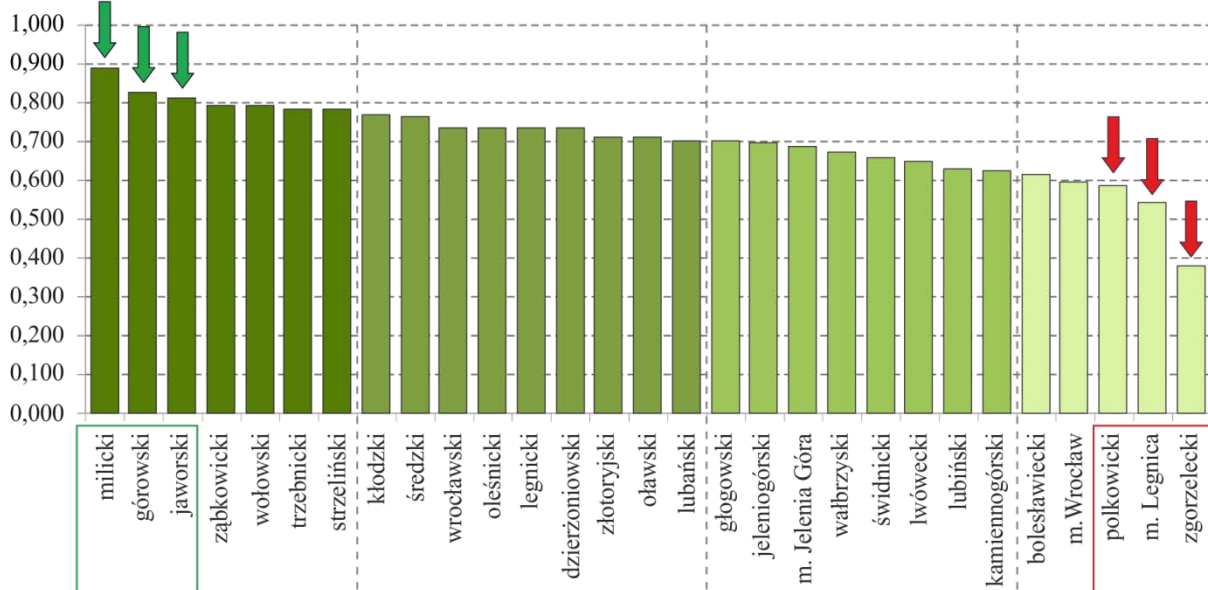
Rys. 2.7. Powiaty według grup poziomu wartości miernika syntetycznego w zakresie środowiska naturalnego / ochrony środowiska, z wyróżnieniem obszarów problemowych i obszarów wzrostu

Grupy:

wartość miernika

Tabl. 2.6. Powiaty uporządkowane według miernika syntetycznego w zakresie środowiska naturalnego/ochrony środowiska

POWIATY	MERNIK SYNTETYCZNY		MERNIKI CZĄSTKOWE							
			zanieczyszczenia powietrza		zanieczyszczenia wód powierzchniowych i gleb		odpady uciążliwe dla środowiska		walory środowiska przyrodniczego	
	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata
milicki	0,894	1	0,998	6	0,662	13	0,953	2	0,962	1
górowski	0,830	2	0,997	7	0,658	16	0,849	12	0,817	2
jaworski	0,817	3	0,986	10	0,949	1	0,714	24	0,622	5
zábkwowski	0,796	4	1,000	3	0,659	15	0,918	3	0,608	7
wołowski	0,796	5	0,985	12	0,716	5	0,906	6	0,576	9
trzebnicki	0,790	6	1,000	1	0,630	20	0,910	5	0,620	6
strzeliński	0,788	7	0,948	20	0,647	19	0,997	1	0,560	10
klódzki	0,771	8	0,974	17	0,657	17	0,794	16	0,660	4
średzki	0,767	9	0,997	8	0,672	9	0,912	4	0,488	14
wrocławski	0,742	10	0,978	15	0,621	22	0,791	17	0,577	8
oleśnicki	0,740	11	1,000	1	0,665	12	0,891	7	0,402	21
legnicki	0,739	12	1,000	4	0,558	25	0,849	13	0,551	11
dzierżoniowski	0,738	13	0,983	14	0,669	11	0,817	15	0,482	15
złotoryjski	0,718	14	0,964	18	0,611	24	0,874	10	0,422	18
oławski	0,715	15	0,985	13	0,650	18	0,833	14	0,392	24
lubański	0,708	16	0,975	16	0,611	23	0,881	9	0,365	26
gógowski	0,704	17	0,914	21	0,738	4	0,746	21	0,419	19
jeleniogórski	0,703	18	0,960	19	0,680	8	0,698	25	0,474	16
m. Jelenia Góra	0,689	19	0,847	23	0,680	7	0,741	23	0,489	13
wałbrzyski	0,678	20	0,800	24	0,628	21	0,787	18	0,496	12
świdnicki	0,661	21	0,906	22	0,522	26	0,756	20	0,462	17
lwówecki	0,652	22	0,999	5	0,324	28	0,873	11	0,414	20
lubiński	0,631	23	0,710	26	0,908	2	0,552	27	0,356	27
kamiennogórski	0,629	24	0,989	9	0,670	10	0,744	22	0,113	29
bolesławiecki	0,619	25	0,985	11	0,212	29	0,883	8	0,397	23
m. Wrocław	0,601	26	0,662	28	0,697	6	0,665	26	0,382	25
polkowicki	0,591	27	0,733	25	0,660	14	0,302	29	0,671	3
m. Legnica	0,545	28	0,703	27	0,750	3	0,391	28	0,335	28
zgorzelecki	0,382	29	0,000	29	0,356	27	0,777	19	0,397	22

Podstawowe parametry statystyczne:

wartość maksymalna	0,894	29	1,000	29	0,949	29	0,997	29	0,962	29
wartość minimalna	0,382	1	0,000	1	0,212	1	0,302	1	0,113	1
zmiennosc w %	14,1	x	22,1	x	22,5	x	19,3	x	31,5	x

3.3. POTENCJAŁ INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

Na poziom rozwoju społeczno-gospodarczego regionów istotny wpływ ma stopień wyposażenia w infrastrukturę techniczną oraz dostępność transportową. Im wyższy jest poziom rozwoju infrastruktury technicznej, tym lepsze są warunki funkcjonowania i rozwoju gospodarki. Dostępność do urządzeń infrastruktury technicznej warunkuje zarówno atrakcyjność osadniczą wpływając na warunki bytowe ludności, ale także na atrakcyjność produkcyjną czy inwestycyjną danego regionu.

Do opisu infrastruktury technicznej powiatów województwa dolnośląskiego wybrano wskaźniki charakteryzujące ich wyposażenie w wodociągi, kanalizację, sieć gazową oraz drogi, czyli w techniczne urządzenia użytku publicznego zorganizowane w systemach sieciowych. Dodatkowo w analizie uwzględniono gęstość sieci kolejowej.

Zaproponowane wskaźniki w układzie przestrzennym umożliwiają:

- monitorowanie efektów działań w zakresie wyposażenia powiatów w infrastrukturę techniczną,
- identyfikację obszarów wyróżniających się najlepszą sytuacją pod względem wyposażenia w infrastrukturę techniczną oraz obszarów o słabym potencjale technicznym.

Do charakterystyki infrastruktury technicznej wytypowano 9 wskaźników pogrupowanych w pięć aspektów, z których trzy dotyczyły infrastruktury (wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej), natomiast dwa transportu (drogowego i kolejowego) – tabl. 3.1.

Tabl. 3.1. **Potencjał infrastruktury technicznej - wstępny zestaw potencjalnych wskaźników diagnostycznych**

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
<i>3.1. Infrastruktura wodociągowa</i>			
3.1.1. Długość sieci rozdzielczej wodociągowej (w km na 100 km ²)	Długość sieci rozdzielczej wodociągowej w km na jednostkę powierzchni w km ² (stan w dniu 31 XII). Informacje o długości sieci wodociągowej dotyczą sieci rozdzielczej (bez przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i innych obiektów) oraz sieci przesyłowej (magistralnej), tj. przewodów odprowadzających do sieci rozdzielczej wodę	S	Charakteryzuje gęstość sieci wodociągowej
3.1.2. Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej rozdzielczej w ogólnej liczbie ludności (w %)	Odsetek osób korzystających z sieci wodociągowej (stan w dniu 31 XII)	S	Wskaźnik wskazuje na stopień zapewnienia ludności dostępu do sieci wodociągowej
<i>3.2. Infrastruktura kanalizacyjna</i>			
3.2.1. Długość sieci kanalizacyjnej (w km na 100 km ²)	Długość sieci rozdzielczej kanalizacyjnej w km na jednostkę powierzchni w km ² (stan w dniu 31 XII) Dane o długości sieci kanalizacyjnej, oprócz przewodów ulicznych, uwzględniają kolektory, tj. przewody odbierające	S	Charakteryzuje gęstość sieci kanalizacyjnej

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
	ścieki z sieci ulicznej; nie uwzględniają natomiast kanałów przeznaczonych wyłącznie do odprowadzania wód opadowych		
3.2.2. Udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej rozdzielczej w ogólnej liczbie ludności (w %)	Odsetek osób korzystających z sieci kanalizacyjnej (stan w dniu 31 XII)	S	Wskaźnik wskazuje na stopień zapewnienia ludności dostępu do sieci kanalizacyjnej
3.3. Infrastruktura gazowa			
3.3.1. Długość czynnej sieci gazowej (w km na 100 km ²)	Długość sieci rozdzielczej gazowej w km na jednostkę powierzchni w km ² (stan w dniu 31 XII). Informacje o długości sieci gazowej dotyczą sieci rozdzielczej (bez przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i innych obiektów) oraz sieci przesyłowej (magistralnej), tj. przewodów doprowadzających do sieci rozdzielczej gaz	S	Charakteryzuje gęstość sieci gazowej
3.3.2. Udział ludności korzystającej z sieci gazowej w ogólnej liczbie ludności (w %)	Odsetek osób korzystających z sieci gazowej (stan w dniu 31 XII)	S	Wskaźnik wskazuje na stopień zapewnienia ludności dostępu do sieci gazowej
3.4. Infrastruktura drogowa			
3.4.1. Długość dróg o nawierzchni twardej (w km na 100 km ²)	Długość dróg publicznych o nawierzchni twardej, ulepszonej (z kostki kamiennej, klinkieru, betonu, z płyt kamienno-betonowych, bitumu) oraz nieulepszonej (o nawierzchni tłuczniowej i brukowej) na 100 km ² (stan w dniu 31 XII)	S	Charakteryzuje gęstość sieci drogowej
3.4.2. Odsetek dróg o nawierzchni twardej ulepszonej (w %)	Udział długości dróg o nawierzchni twardej ulepszonej w ogólnej długości dróg publicznych o nawierzchni twardej (stan w dniu 31 XII)	S	Charakteryzuje jakość sieci drogowej
3.5. Infrastruktura kolejowa			
3.5.1. Długość linii kolejowych eksploatowanych (w km na 100 km ²)	Suma długości linii kolejowych normalnotorowych, wąskotorowych i szerokotorowych czynnych w przeliczeniu na 100 km ² (stan w dniu 31 XII)	S	Charakteryzuje gęstość sieci kolejowej w eksploatacji

W wyniku wstępnej analizy danych z uwagi na małe zróżnicowanie między powiatami, a więc względne podobieństwo potencjału powiatów, ze wstępnego zestawu wskaźników usunięto odsetek dróg o nawierzchni twardej ulepszonej i odsetek osób korzystających z wodociągów. Pozostałe wskaźniki zostały wyeliminowane z powodu statystycznie istotnej korelacji z pozostałymi cechami aspektu.

Otrzymany **finalny zestaw wskaźników statystycznie diagnostycznych** zawiera 5 cech (po jednej w każdym aspekcie):

Infrastruktura wodociągowa

- długość sieci rozdzielczej wodociągowej (w km na 100 km²)

Infrastruktura kanalizacyjna

- długość sieci kanalizacyjnej (w km na 100 km²)

Infrastruktura gazowa

- długość czynnej sieci gazowej (w km na 100 km²)

Infrastruktura drogowa

- długość dróg o nawierzchni twardej (w km na 100 km²)

Infrastruktura kolejowa

- długość linii kolejowych eksploatowanych (w km na 100 km²)

Infrastruktura wodociągowa

Rozwój lokalny uzależniony jest od bardzo wielu czynników, w tym między innymi od wyposażenia regionu w podstawową infrastrukturę techniczną. Do oceny poziomu rozwoju infrastruktury wodociągowej wykorzystano wskaźnik gęstości sieci (długość sieci wodociągowej na 100 km²).

W 2010 roku w województwie dolnośląskim z sieci wodociągowej korzystało 2 632,5 tys. osób, tj. 91,5% ludności (ludność korzystająca z sieci wodociągowej). Łączna długość czynnej sieci rozdzielczej wodociągowej wynosiła 14 429,5 km, z czego najwięcej przypadało na miasto Wrocław (8,8%), powiat wrocławski (8,2%) i powiat oleśnicki (5,3%).

Gęstość sieci wodociągowej była w znacznym stopniu zróżnicowana (współczynnik zmienności równy 70,2%), na co wpływ miała gęstość zaludnienia i struktura zagospodarowania terenu. Przeciętnie w województwie dolnośląskim gęstość sieci wodociągowej wynosiła 72,3 km na 100 km². Najwyższe wartości uzyskały miasta na prawach powiatu: Wrocław (431,6 km na 100 km²), Legnica (332,6) oraz Jelenia Góra (235,9). Pozostałe powiaty charakteryzowały się znacznie niższą gęstością sieci wodociągowej. I tak, w powiecie wrocławskim było to 106,1 km na 100 km², w wałbrzyskim – 95,6, świdnickim – 91,3, głogowskim – 87,7 i w oławskim – 85,8 km na 100 km². Powiatami o najmniejszej gęstości sieci wodociągowej były: kłodzki (44,3 km na 100 km²), wołowski (45,8), lwówecki (45,9) i złotoryjski (49,3).

W tablicy 3.2. przedstawiono, wyodrębnione metodą trzech średnich, grupy powiatów według poziomu wartości miernika w aspekcie – infrastruktura wodociągowa.

Tabl. 3.2. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – infrastruktura wodociągowa

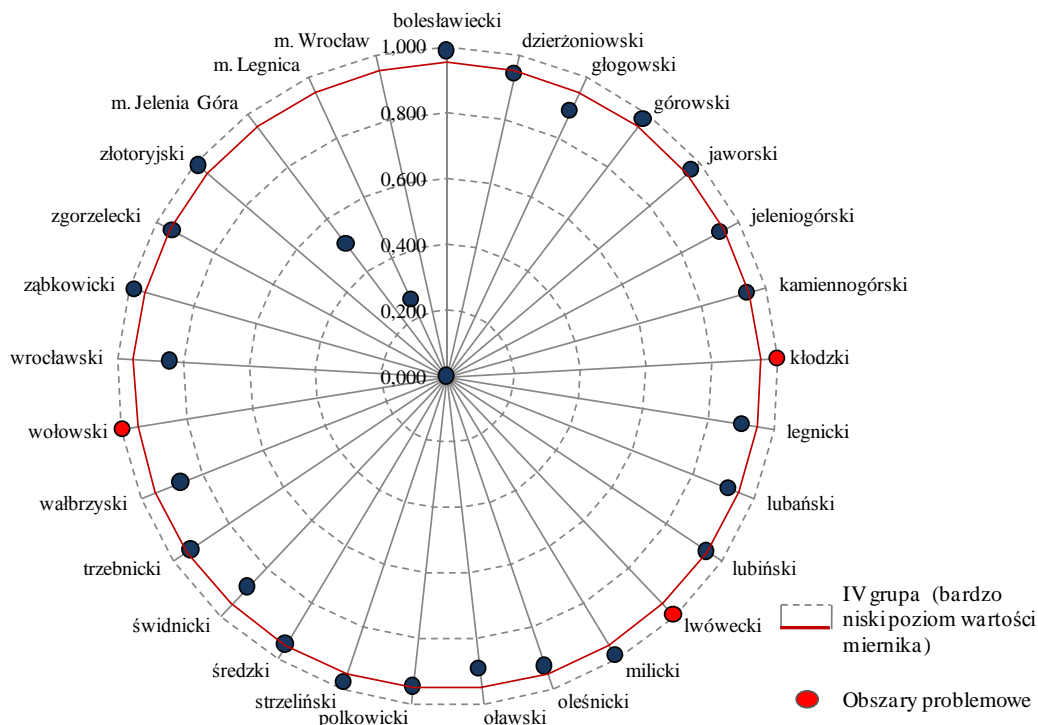
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Wrocław 2. m. Legnica	3. m. Jelenia Góra 4. wrocławski 5. wałbrzyski	6. świdnicki 7. głogowski 8. oławski 9. legnicki 10. lubański 11. oleśnicki 12. jeleniogórski 13. trzebnicki 14. dzierzoniowski 15. zgorzelecki 16. kamiennogórski 17. polkowicki 18. lubiński 19. średzki	20. jaworski 21. strzeliński 22. górowski 23. ząbkowicki 24. milicki 25. bolesławiecki 26. zlotoryjski 27. lwówecki 28. wołowski 29. kłodzki
(0,506 – 1,000]	(0,129 - 0,506]	(0,050 - 0,129]	[0,000- 0,050]

W grupie I o wysokim poziomie rozwoju znalazły się dwa miasta na prawach powiatu – Wrocław i Legnica, które znacznie odbiegały poziomem miary rozwoju od pozostałych jednostek, w tym od trzeciego miasta na prawach powiatu – Jeleniej Góry. Wartość miary rozwoju w Jeleniej Górze (3. lokata, grupa II) była o połowę niższa niż we Wrocławiu (1. lokata). Ma to związek ze zdefiniowaniem wskaźnika, który wyraża gęstość sieci wodociągowej na powierzchnię (na 100 km²). Jelenia Góra ma relatywnie dużą powierzchnię lasów na swoim terenie (32,3% wobec 7,3% we Wrocławiu). Przekłada się to na potrzeby w zakresie długości sieci wodociągowej (jak i innego rodzaju infrastruktury). Podobnie duże różnice widoczne są między Jelenią Górą a kolejnym powiatem wrocławskim (należącym podobnie jak Jelenia Góra, do grupy II o średnim poziomie rozwoju), w którym gęstość sieci wodociągowej jest o ponad połowę mniejsza. Trzecim powiatem grupy II był wałbrzyski z miastem Wałbrzychem.

Najliczniejszą grupę III tworzyły powiaty o niskim poziomie rozwoju (14 jednostek), w których gęstość sieci wodociągowej wahała się od 91,3 km na 100 km² w powiecie świdnickim do 64,3 w średzkiem. Ostatnia grupa IV objęła 10 powiatów o najniższej gęstości sieci wodociągowej. Najlepszą pozycję w tej grupie miał powiat jaworski (20. lokata z wartością wskaźnika gęstości sieci wodociągowej na poziomie 56,9 km na 100 km². Ranking zamknął powiat kłodzki (44,3).

Miasta, ze względu na swą specyfikę i duży stopień urbanizacji, dzieli znaczny dystans w poziomie rozwoju w aspekcie infrastruktura wodociągowa od pozostałych powiatów (rys. 3.1.)

Rys. 3.1. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie infrastruktura wodociągowa, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Do **obszarów problemowych**, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie infrastruktura wodociągowa zaliczono powiaty: **kłodzki, wołowski i lwówecki**.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie infrastruktura wodociągowa to miasta **Wrocław i Legnica**.

Infrastruktura kanalizacyjna

Ważnym elementem infrastruktury regionu, ułatwiającym właściwą gospodarkę ściekami i ochronę środowiska przyrodniczego, jest sieć kanalizacyjna. Do oceny poziomu rozwoju infrastruktury kanalizacyjnej wykorzystano wskaźnik gęstości sieci (długość sieci kanalizacyjnej na 100 km²).

W 2010 roku w województwie dolnośląskim było 8 248,6 km sieci kanalizacyjnej, która obsługiwała 1 962,1 tys. osób. Przeciętnie w województwie dolnośląskim w 2010 roku 68,2% ludności miało dostęp do sieci kanalizacyjnej (dla porównania do wodociągowej 91,5%). Wyposażenie regionu w sieć kanalizacyjną mierzone gęstością sieci kanalizacyjnej było czynnikiem istotnie różnicującym powiaty (współczynnik zmienności 97,8%).

Wskaźnik gęstości sieci kanalizacyjnej kształtował się od 6,8 km na 100 km² w powiecie górskim do 345,4 km na 100 km² w mieście Legnicy. Podobnie jak w przypadku sieci wodociągowej, miasta znacznie odbiegają od pozostałych powiatów. Uwidacznia się to zarówno dużą większą gęstością sieci kanalizacyjnej, jak i dużymi różnicami w wartościach miary rozwoju.

W tabl. 3.3. przedstawiono zestawienie grup powiatów według poziomu rozwoju otrzymane na podstawie wskaźnika gęstości sieci kanalizacyjnej.

Tabl. 3.3. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – infrastruktura kanalizacyjna

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Legnica 2. m. Wrocław	3. m. Jelenia Góra 4. lubiński 5. wrocławski	6. głogowski 7. legnicki 8. jeleniogórski 9. wałbrzyski 10. dzierzoniowski 11. bolesławiecki 12. lubański 13. polkowicki 14. oławski 15. świdnicki 16. jaworski	17. złotoryjski 18. kamiennogórski 19. wołowski 20. średzki 21. lwówecki 22. zgorzelecki 23. oleśnicki 24. kłodzki 25. milicki 26. ząbkowicki 27. trzebnicki 28. strzeliński 29. górowski
(0,547 – 1,000]	(0,162 - 0, 547]	(0,081 - 0,162]	[0,000- 0,081]

W grupie I powiatów o wysokim poziomie rozwoju znalazły się dwa miasta Legnica i Wrocław. Grupę II o średnim poziomie rozwoju otwiera miasto Jelenia Góra z wartością 178,9 km sieci kanalizacyjnej na 100 km², co było wartością około 60% mniejszą w porównaniu do drugiego w rankingu Wrocławia (291,1 km). Z powiatów ziemskich największą gęstością sieci kanalizacyjnej charakteryzowały się: lubiński (82,6 km na 100 km²) i wrocławski (62,1 km), które łącznie z miastem Jelenią Górą utworzyły grupę II.

Niski poziom rozwoju w aspekcie infrastruktura kanalizacyjna osiągnęło 11 powiatów (grupa III). W ramach tej grupy najlepiej wypadł powiat głogowski (59,5 km), najgorzej – jaworski (37,3 km). W grupie tej znalazł się także zurbanizowany powiat wałbrzyski (9. lokata), w którym gęstość sieci kanalizacyjnej była relatywnie mała i wynosiła 54,1 km na 100 km².

Ostatnią grupę IV o najniższym poziomie rozwoju utworzyło 13 powiatów, począwszy od złotoryjskiego (34,3 km) do wspomnianego powyżej górowskiego (6,8 km), który osiągnął najniższy wskaźnik gęstości sieci kanalizacyjnej. W kolejnych powiatach wartość wskaźnika była co najmniej o połowę wyższa, i tak w powiecie strzelińskim wynosiła 11,4 km, w trzebnickim – 13,9 km, a w ząbkowickim – 14,7 km na 100 km².

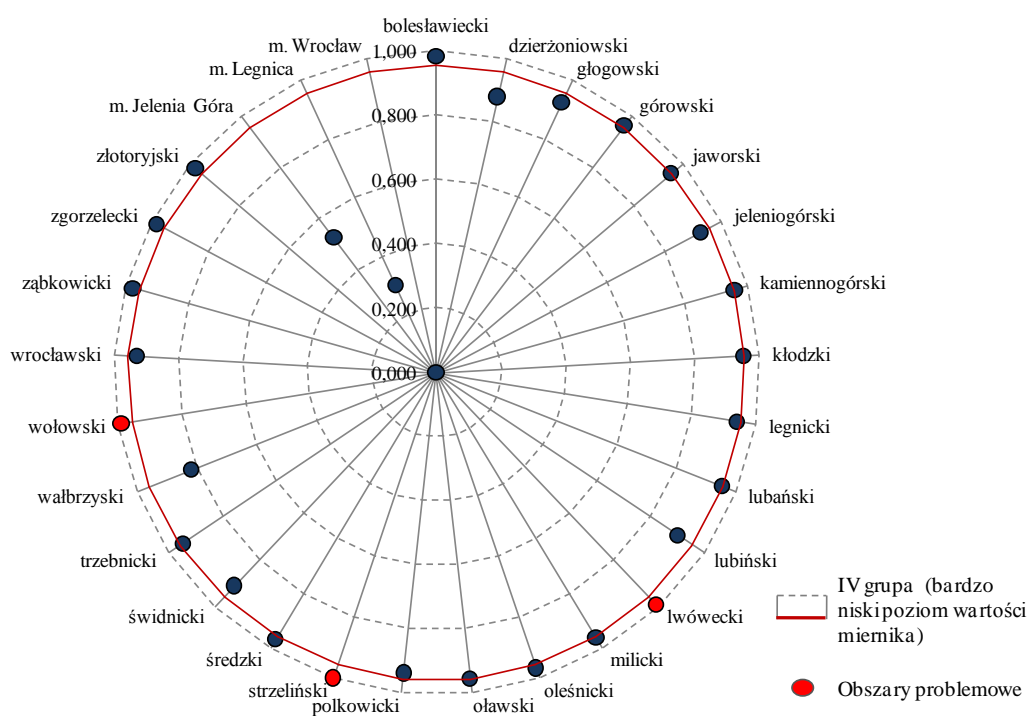

Tabl. 3.4. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – infrastruktura kanalizacyjna

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Wrocław 2. m. Legnica	3. m. Jelenia Góra 4. wałbrzyski 5. dzierzoniowski	6. lubiński 7. świdnicki 8. głogowski 9. wrocławski 10. jeleniogórski 11. polkowicki 12. legnicki 13. trzebnicki 14. kłodzki 15. lubański 16. jaworski	17. oławski 18. kamiennogórski 19. milicki 20. górowski 21. średzki 22. oleśnicki 23. ząbkowicki 24. złotoryjski 25. bolesławiecki 26. zgorzelecki 27. wołowski 28. lwówecki 29. strzeliński
(0,497 – 1,000]	(0,122 - 0,497]	(0,044 - 0,122]	[0,000- 0,044]

Grupa I objęła dwa miasta – Wrocław i Legnicę. Grupę II o średnim poziomie rozwoju utworzyły miasto Jelenia Góra oraz powiaty wałbrzyski i dzierzoniowski. Jedenaście powiatów zakwalifikowano do grupy III o niskim poziomie rozwoju, przy czym najkorzystniejszą sytuację miał powiat lubiński (54,6 km na 100 km²), a na końcu grupy był jaworski (29,4 km na 100 km²). W grupie IV o najniższym poziomie rozwoju znalazło się najwięcej bo 13 powiatów. Gęstość sieci gazowej powiatów zakwalifikowanych do tej grupy wynosiła od 24,0 km na 100 km² w powiecie oławskim do 13,3 w lwóweckim i 8,7 km na 100 km² w strzelińskim. Te powiaty miały największy dystans do pokonania w relacji do pozycji lidera.

Rys. 3.3. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie infrastruktura gazowa, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Do **obszarów problemowych**, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie infrastruktura kanalizacyjna zaliczono powiaty: **strzeliński, lwówecki i wołowski**.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie infrastruktura gazowa to miasta: **Wrocław i Legnica**.

Infrastruktura drogowa

Infrastruktura drogowa jest jednym z istotniejszych elementów determinujących rozwój regionu, gdyż umożliwia dostęp do zlokalizowanych na danym terenie instytucji i zasobów oraz sprawny transport osób i towarów, przyczyniając się tym samym do wzrostu atrakcyjności terenu.

Ocenę poziomu rozwoju infrastruktury drogowej w województwie dolnośląskim przeprowadzono z wykorzystaniem wskaźnika gęstości dróg gminnych, powiatowych, wojewódzkich oraz autostrad w przeliczeniu na 100 km² powierzchni.

W województwie dolnośląskim w 2010 roku było 23468 km dróg publicznych o nawierzchni twardej i gruntowej (w tym 199,2 km autostrad). Spośród wszystkich dróg na terenie województwa dolnośląskiego: 6344,8 km dróg o nawierzchni twardej (tj. 27,0%) było w zarządzie gmin, 8326,5 km (35,5%) w zarządzie powiatów oraz 2401,5 km (10,2%) – województwa.

Znakomita większość dróg w województwie dolnośląskim była o nawierzchni twardej. Udział dróg (wśród gminnych i powiatowych) o nawierzchni twardej wyniósł 91,8%.

Biorąc pod uwagę drogi o nawierzchni twardej na 100 km² powierzchni województwa przypadało 92,5 km, a o nawierzchni twardej ulepszonej nieco mniej – 86,3 km. W miastach dróg o nawierzchni twardej na 100 km² powierzchni było 24,8 km (tj. 17,2 km na 10 tys. mieszkańców). Oznacza to, że dróg zamiejskich było 67,5 km na 100 km².

Zróznicowanie powiatów pod względem gęstości sieci drogowej o nawierzchni twardej (drogi gminne, powiatowe, wojewódzkie i autostrady) było na umiarkowanym poziomie (współczynnik zmienności 40,3%). Sytuacja w miastach na prawach powiatu wyróżniała się na tle pozostałych powiatów szczególnie dużą gęstością dróg. I tak, w Legnicy na 100 km² przypadało 406,0 km dróg, we Wrocławiu znacznie mniej bo 306,5 km, a w Jeleniej Górze – jedynie 219,1 km.

Powiaty ziemskie wykazywały znacząco mniejszą gęstość dróg (od 129,5 km na 100 km²) w wysoce zurbanizowanym powiecie wałbrzyskim do 58,8 km w silnie zalesionym bolesławieckim). Obok powiatu wałbrzyskiego wysoką wartość wskaźnika uzyskały powiaty: lubański (128,0 km), jeleniogórski (121,7 km), świdnicki (113,6 km), dzierzoniowski (113,1 km) oraz jaworski (105,3 km). Powiat lubański posiada jedną z bardziej zagęszczonych sieci dróg o nawierzchni twardej (gminnych, powiatowych, wojewódzkich i autostrad), jednocześnie wykazując najmniejszy w regionie odsetek dróg gminnych i powiatowych o nawierzchni twardej.

Powiatami o małej gęstości dróg (oprócz bolesławieckiego) były: milicki (59,3 km na 100 km²), wołowski (67,9 km) oraz polkowicki (68,6 km).

Z wykorzystaniem metody 3 średnich podzielono powiaty województwa dolnośląskiego na te o wysokim, średnim, niskim i bardzo niskim poziomie rozwoju infrastruktury drogowej (tabl. 3.5.).

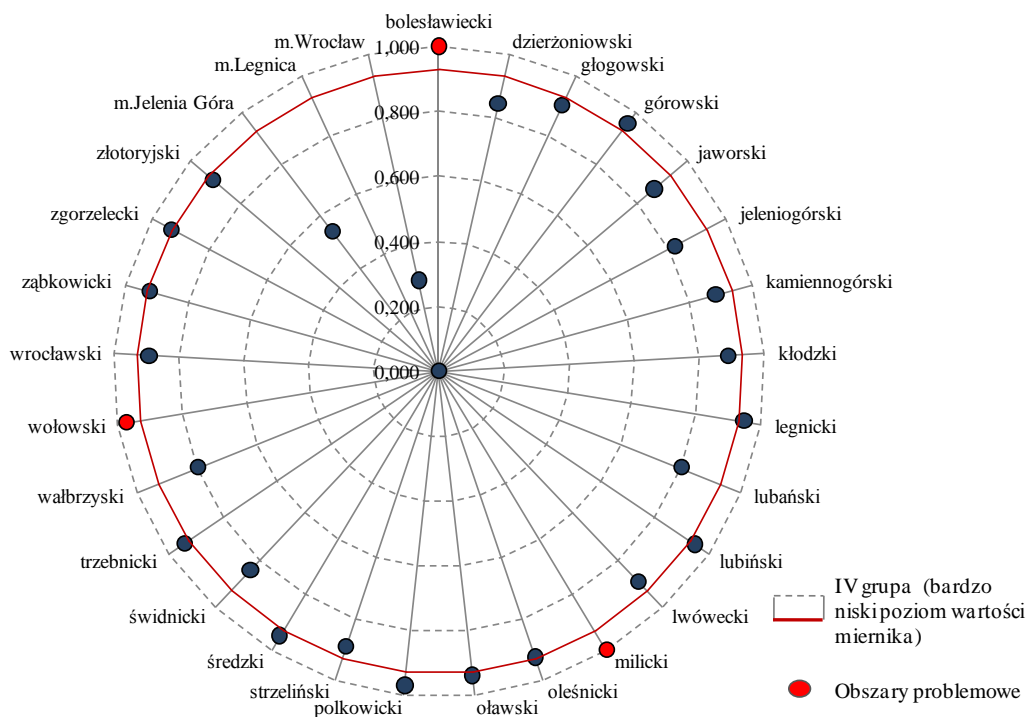

Tabl. 3.5. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – infrastruktura drogowa

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Legnica 2. m. Wrocław 3. m. Jelenia Góra	4. wałbrzyski 5. lubański 6. jeleniogórski 7. świdnicki 8. dzierzoniowski	9. jaworski 10. kamiennogórski 11. kłodzki 12. wrocławski 13. strzeliński 14. lwówecki 15. głogowski 16. zlotoryjski 17. ząbkowicki 18. oleśnicki 19. zgorzelecki	1. oławski 2. trzebnicki 3. lubiński 4. średzki 5. legnicki 6. górowski 7. polkowicki 8. wołowski 9. milicki 10. bolesławiecki
(0,384 – 1,000]	(0,156 - 0,384]	(0,069 - 0,156]	[0,000- 0,069]

W grupie I znalazły się trzy miasta na prawach powiatu (Legnica, Wrocław i Jelenia Góra), z dużą przewagą Legnicy nad pozostałymi. Grupę II utworzyło 5 powiatów (wałbrzyski, lubański, jeleniogórski, świdnicki i dzierzoniowski). Najwięcej, bo 11 powiatów znalazło się w grupie III o niskim poziomie oraz 10 – w grupie IV o bardzo niskim poziomie rozwoju infrastruktury drogowej. Grupę III otwiera powiat jaworski, w którym gęstość dróg o nawierzchni twardej wynosiła 105,3 km na 100 km², a zamyka powiat zgorzelecki z wartością 83,1 km. W grupie IV gęstość dróg wahała się od 79,4 km na 100 km² (oławski) do 58,8 km (bolesławiecki).

Rys. 3.4. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie infrastruktura drogowa, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Do **obszarów problemowych**, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie infrastruktura drogowa zaliczono powiaty: **bolesławiecki, milicki i wołowski**.

Niska gęstość sieci drogowej w tych powiatach związana jest z strukturą zagospodarowania terenu, szczególnie widoczne jest to w powiecie bolesławieckim i wołowskim, w których występuje bardzo duży poziom lesistości terenu.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie infrastruktura drogowa to miasta **Legnica, Wrocław i Jelenia Góra**.

Należy zaznaczyć, że wartość miary dla miasta Jelenia Góra jest o połowę niższa niż w Legnicy.

Infrastruktura kolejowa

Ocenę poziomu rozwoju infrastruktury kolejowej w województwie dolnośląskim przeprowadzono z wykorzystaniem wskaźnika gęstości linii kolejowych (długość linii kolejowych w km w przeliczeniu na 100 km² powierzchni).

Ogólnie w województwie dolnośląskim jest 1891,6 km linii kolejowych. Najdłuższe odcinki przypadają na powiaty: Wrocław (170,4 km), kłodzki (168,2 km), zgorzelecki (138,1 km) i wrocławski (128,7 km). Najkrótsze odcinki linii kolejowej biegną przez powiaty: dzierzoniowski (22,5 km), kłodzki (24,1 km) i strzeliński (24,8 km).

Gęstość linii kolejowej w 2010 roku w poszczególnych powiatach stanowiła podstawę grupowania powiatów w aspekcie infrastruktura kolejowa. Z wykorzystaniem metody trzech średnich podzielono powiaty na 4 grupy (tabl. 3.6.).

Tabl. 3.6. **Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – infrastruktura kolejowa**

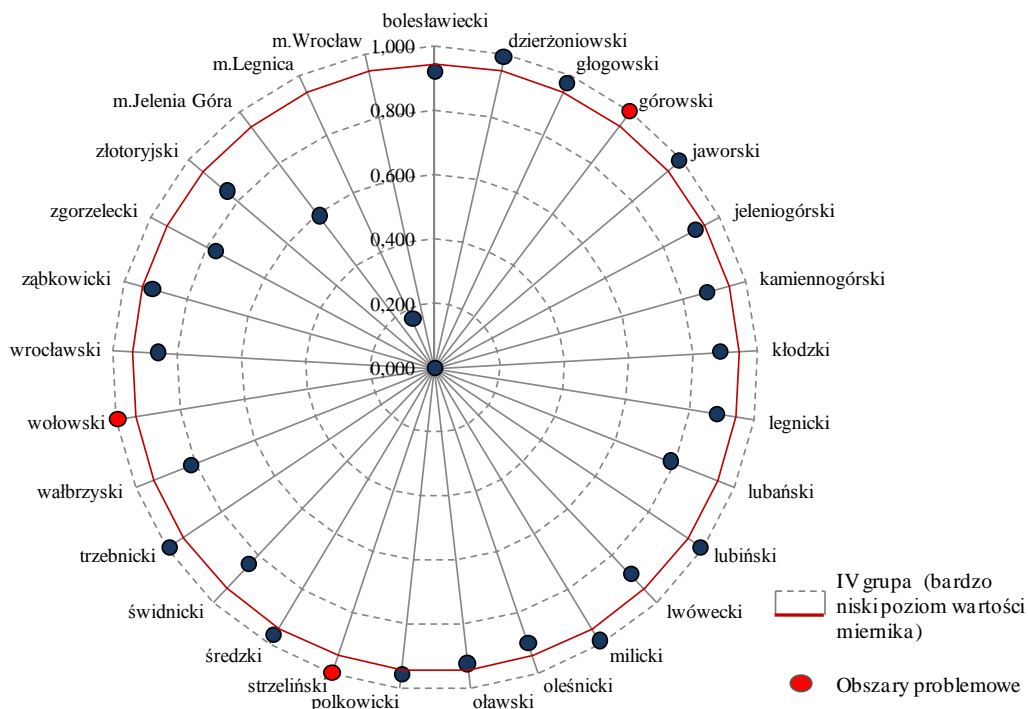
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Wrocław 2. m. Legnica 3. m. Jelenia Góra	4. zgorzelecki 5. lubański 6. wałbrzyski 7. świdnicki 8. złotoryjski	9. wrocławski 10. kamiennogórski 11. lwówecki 12. legnicki 13. kłodzki 14. oleśnicki 15. ząbkowicki 16. jeleniogórski 17. bolesławiecki 18. oławski	19. polkowicki 20. średzki 21. głogowski 22. dzierzoniowski 23. milicki 24. jaworski 25. trzebnicki 26. lubiński 27. wołowski 28. górowski 29. strzeliński
(0,398 – 1,000]	(0,151 - 0,398]	(0,058 - 0,151]	[0,000- 0,058]

Podobnie, jak w poprzednich aspektach charakteryzujących infrastrukturę wodociagową, kanalizacyjną, gazową i drogową, również pod względem infrastruktury kolejowej przodowały miasta na prawach powiatu: Wrocław (58,2 km linii kolejowych na 100 km²), Legnica (49,2 km) i Jelenia Góra (26,1 km). W powiatach gęstość linii kolejowej była na znacznie niższym poziomie niż w miastach; największą gęstością charakteryzowały się powiaty: zgorzelecki (16,5 km), lubański (15,6 km) i wałbrzyski. Powiaty te weszły w skład grupy II o średnim poziomie rozwoju infrastruktury kolejowej obok powiatów świdnickiego (12,7 km) i złotoryjskiego (12,4 km). Grupa III o niskim poziomie rozwoju składała się z 10 powiatów, z których największą gęstością charakteryzował się powiat wrocławski (11,5 km), a najmniejszą – oławski (8,2 km). W powiatach ostatniej grupy IV

o bardzo niskim poziomie rozwoju, gęstość linii kolejowych wynosiła od 6,3 km na 100 km² w powiecie polkowickim do 4,0 km w strzelińskim.

Dystans jaki muszą pokonać powiaty województwa dolnośląskiego do lidera (miasta Wrocławia) w zakresie infrastruktury kolejowej przedstawiono na rys. 3.5.

Rys. 3.5. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie infrastruktura kolejowa, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Do **obszarów problemowych**, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie infrastruktura kolejowa zaliczono powiaty: **strzeliński, górowski i wołowski**.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie infrastruktura kolejowa wyrażone gęstością sieci kolejowej to miasta: **Wrocław, Legnica i Jelenia Góra**.
Należy zaznaczyć, że wartość miary dla miasta Jelenia Góra stanowi 2/5 wartości dla Wrocławia i jest o połowę niższa niż w Legnicy.

Zróżnicowanie powiatów pod względem wartości syntetycznego miernika rozwoju w zakresie potencjału infrastruktury technicznej

Wartości pięciu mierników cząstkowych opisujących zasoby sieci: wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej, drogowej i kolejowej, stały się podstawą obliczenia miary syntetycznej dla zakresu potencjału infrastruktury technicznej.

Oceniając łączne zasoby infrastruktury technicznej w województwie dolnośląskim należy zwrócić uwagę na ich duże zróżnicowanie (współczynnik zmienności 150,5%), co wynika z odmiennej pozycji miast, które ze względu na swoją specyfikę dysponują dużo większym zagęszczeniem infrastruktury technicznej. Jeżeli wykluczymy miasta z analizy, miara syntetyczna wykaże dużo mniejszą zmienność (49,6%).

Powiaty województwa dolnośląskiego były najbardziej zróżnicowane pod względem wyposażenia w infrastrukturę gazową (180,0%) i wodociągową (173,7%), natomiast wyrównane pod względem infrastruktury drogowej (136,3%). Duże wartości współczynnika zmienności dla cząstkowych miar rozwoju, podobnie jak dla miary syntetycznej dla całego zakresu, wynikają z uwzględnienia miast. Jeśli je wyeliminujemy z analizy okaże się, że pozostałe powiaty wyposażone są w infrastrukturę w dużo bardziej równomierny sposób (współczynnik zmienności dla cząstkowych miar rozwoju kształtował się od 59,7% dla infrastruktury kanalizacyjnej i 61,6% dla drogowej po 83,0% dla kolejowej).

Wykorzystując metodę trzech średnich dokonano klasyfikacji powiatów według wartości syntetycznego miernika rozwoju infrastruktury technicznej, wyodrębniając cztery grupy o różnym poziomie rozwoju. Grupa I o wysokim poziomie rozwoju utworzona została przez dwa miasta Wrocław i Legnicę. Grupę II o średnim poziomie rozwoju również utworzyły dwie jednostki i było to miasto Jelenia Góra oraz powiat wałbrzyski z położonym na jego terenie 121-tysięcznym miastem Wałbrzychem.

Wśród powiatów z czołówki rankingu widoczne są istotne różnice. I tak, w Jeleniej Górze (3. lokata) syntetyczna miara rozwoju była około połowę niższa niż dla miasta Legnicy (2. lokata). Podobnie było między Jelenią Górą a kolejnym powiatem wałbrzyskim.

Najwięcej powiatów (13) zostało zakwalifikowanych do grupy IV o najniższym poziomie rozwoju. Niewiele mniej (12) zostało włączonych do grupy III o niskim poziomie rozwoju.

Obszar wzrostu utworzyły dwa miasta. Wrocław miał najbardziej rozwiniętą infrastrukturę wodociągową, gazową i kolejową. Z kolei Legnica przodowała pod względem gęstości sieci kanalizacyjnej i drogowej. Obydwa miasta pod względem infrastruktury można uznać za dobrze rozwinięte, co sprzyja ich dalszemu rozwojowi.

Miasto Jelenia Góra pod każdym względem zajmowało w rankingu 3. lokatę.

Jeżeli taką samą klasyfikację przeprowadzilibyśmy w odniesieniu do powiatów, poza miastami na prawach powiatów, to do obszarów wzrostu zaliczylibyśmy: wałbrzyski, lubański i wrocławski. Powiat wałbrzyski najlepsze oceny dostałby pod względem infrastruktury drogowej i gazowej (4. lokata), najdalszą 9. lokatę dla infrastruktury kanalizacyjnej. W powiecie lubańskim najlepiej rozwinięta była sieć drogowa i kolejowa (5. lokaty), najslabiej – gazowa (15. lokata). Powiat wrocławski miał relatywnie gęsto rozbudowaną sieć wodociągową (4. lokata) i kanalizacyjną (5. lokata), natomiast słabiej – drogową (12. lokata).

Obszary problemowe (powiaty milicki, górowski i wołowski) to tereny o słabo rozwiniętej infrastrukturze, przy czym w każdym z powiatów inny typ infrastruktury był słabiej rozwinięty. I tak, w powiecie wołowskim najgorzej sytuacja wyglądała pod względem infrastruktury wodociągowej (28. lokata), najlepiej natomiast – kanalizacyjnej (19. lokata). Powiat górowski miał szczególnie słabo rozwiniętą sieć kanalizacyjną (29. lokata) oraz zły dostęp do transportu kolejowego (28. lokata), najwyższą, 20. lokatę zajął pod względem infrastruktury gazowej. Powiat milicki, który znajduje się na końcu rankingu zajmował od 28. lokaty pod względem gęstości dróg do 19. lokaty dla sieci gazowej.

Do **obszarów problemowych**, zgodnie z przyjętą metodologią, w zakresie potencjał infrastruktury technicznej zaliczono powiaty: **milicki, górowski i wołowski**.

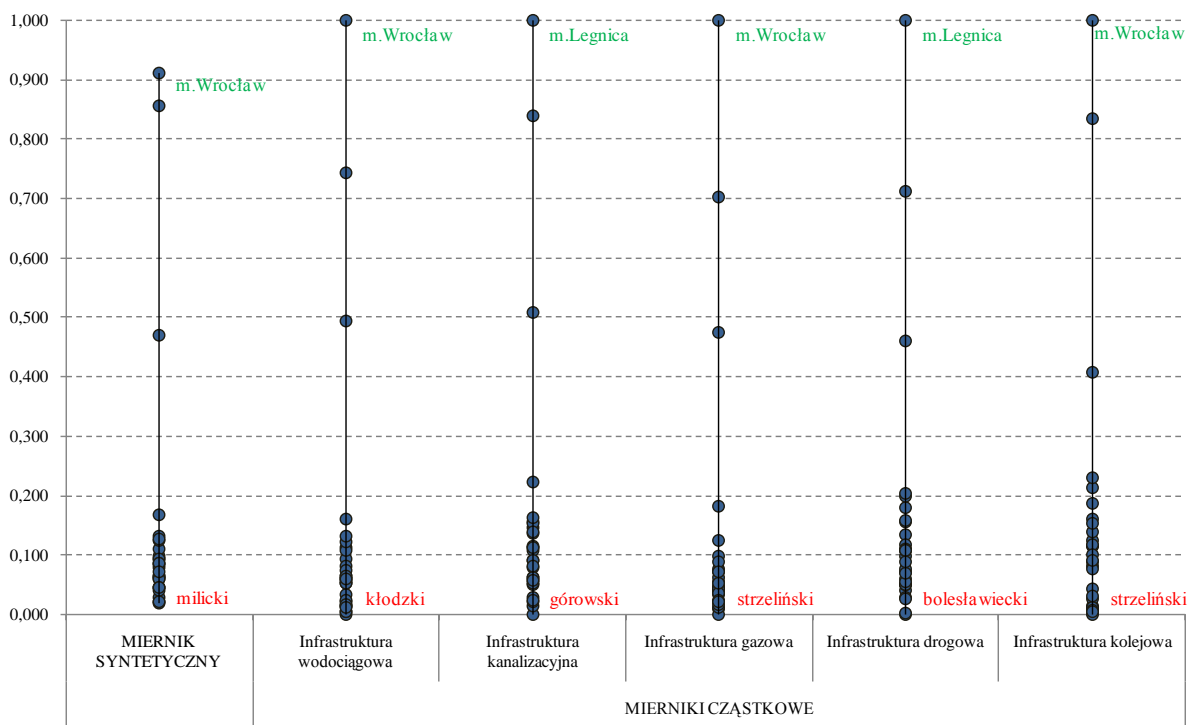
Powiaty te charakteryzowały się:

- ✓ bardzo słabo rozwiniętą infrastrukturę drogową i kolejową,
- ✓ niskim wskaźnikiem gęstości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, z wyjątkiem powiatu wołowskiego, w którym sytuacja była nieco korzystniejsza w aspekcie infrastruktury kanalizacyjnej,
- ✓ niskim wskaźnikiem infrastruktury gazowej – najniższy w powiecie wołowskim.

Potencjalne obszary wzrostu w zakresie potencjału infrastruktury technicznej tworzą miasta: **Wrocław** i **Legnica** oraz **Jelenia Góra**.

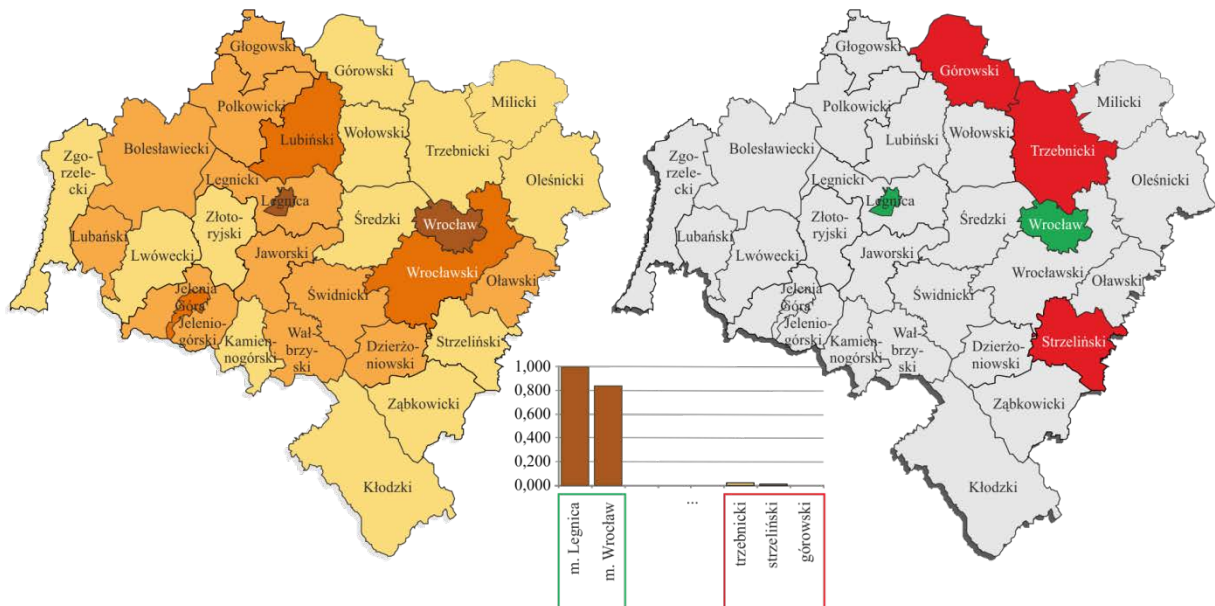
Należy zaznaczyć, że ze względu na gęstość wyposażenia w infrastrukturę techniczną, miasta znacząco różnią się od pozostałych powiatów (z wyłączeniem Jeleniej Góry, która w rankingu we wszystkich aspektach zajmowała 3. miejsce). Zdecydowanym liderem w zakresie infrastruktury technicznej jest miasto Wrocław.

Rys. 3.6. Zróżnicowanie powiatów według wartości miernika syntetycznego w zakresie potencjału infrastruktury technicznej oraz cząstkowych mierników dla badanych aspektów

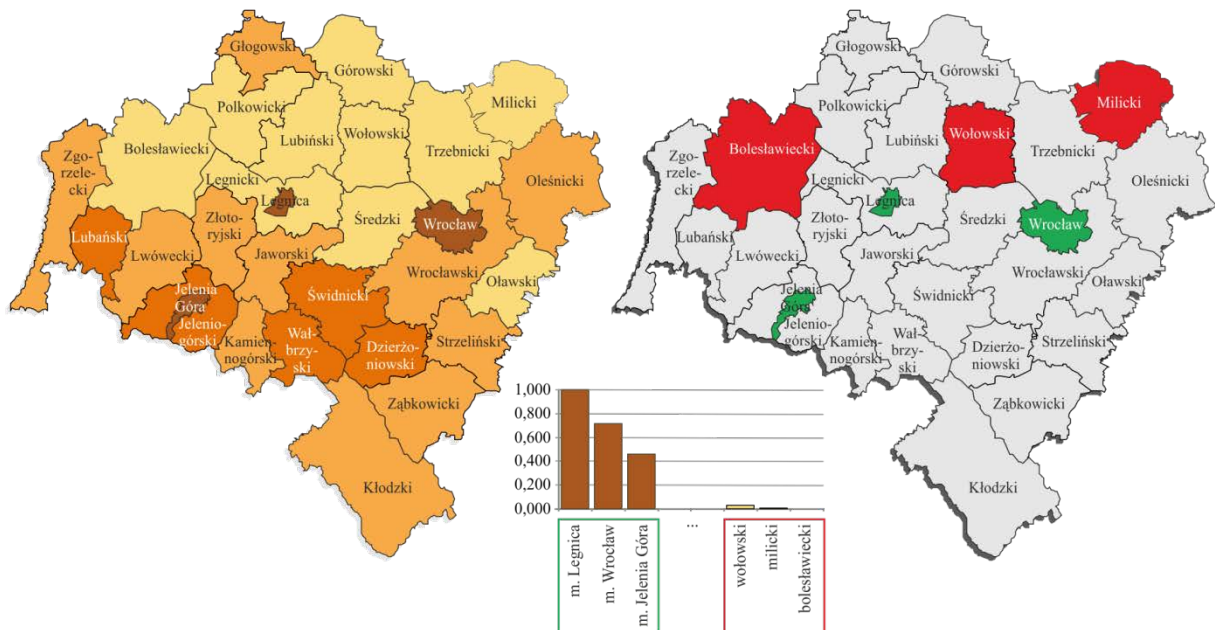

Rys. 3.7. Powiaty według grup poziomu wartości cząstkowych mierników w wybranych aspektach infrastruktury technicznej

Infrastruktura kanalizacyjna

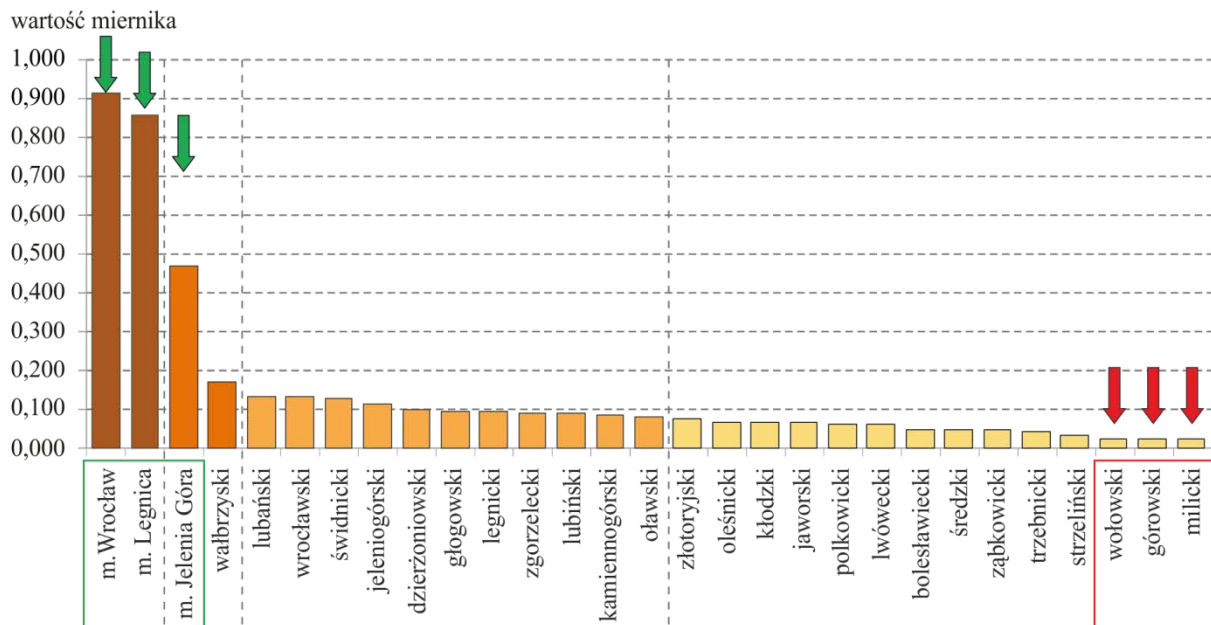
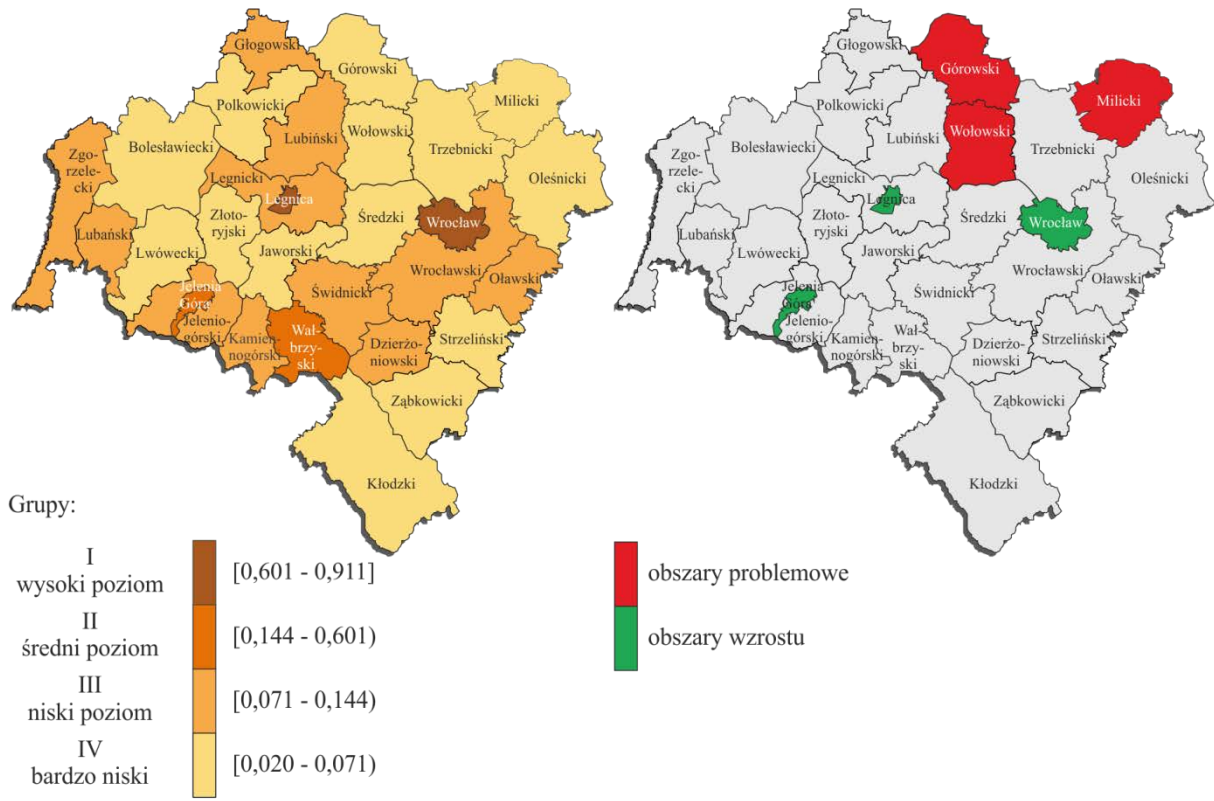

Infrastruktura drogowa

Grupy: I II III IV
 poziom: wysoki średni niski bardzo niski
 Obszary: problemowe wzrostu

Rys. 3.8. Powiaty według grup poziomu wartości miernika syntetycznego w zakresie infrastruktury technicznej, z wyróżnieniem obszarów problemowych i obszarów wzrostu

Tabl. 3.7. Powiaty uporządkowane według miernika syntetycznego w zakresie infrastruktury technicznej

POWIATY	MERNIK SYNTETYCZNY		MERNIKI CZĄSTKOWE									
			infrastruktura wodociągowa		infrastruktura kanalizacyjna		infrastruktura gazowa		infrastruktura drogowa		infrastruktura kolejowa	
	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata
m. Wrocław	0,911	1	1,000	1	0,840	2	1,000	1	0,713	2	1,000	1
m. Legnica	0,856	2	0,744	2	1,000	1	0,702	2	1,000	1	0,834	2
m. Jelenia Góra	0,470	3	0,495	3	0,508	3	0,475	3	0,462	3	0,408	3
Wałbrzyski	0,169	4	0,133	5	0,140	9	0,183	4	0,204	4	0,186	6
Lubański	0,131	5	0,082	10	0,114	12	0,045	15	0,199	5	0,214	5
Wrocławski	0,128	6	0,160	4	0,163	5	0,072	9	0,108	12	0,139	9
Świdnicki	0,124	7	0,121	6	0,091	15	0,090	7	0,158	7	0,160	7
Jeleniogórski	0,110	8	0,066	12	0,146	8	0,071	10	0,181	6	0,089	16
Dzierżoniowski	0,098	9	0,060	14	0,136	10	0,124	5	0,156	8	0,013	22
Głogowski	0,094	10	0,112	7	0,156	6	0,077	8	0,097	15	0,027	21
Legnicki	0,094	11	0,094	9	0,153	7	0,055	12	0,050	24	0,116	12
Zgorzelecki	0,087	12	0,060	15	0,057	22	0,018	26	0,070	19	0,230	4
Lubiński	0,086	13	0,054	18	0,224	4	0,097	6	0,050	22	0,006	26
Kamiennogórski	0,085	14	0,060	16	0,080	18	0,042	18	0,118	10	0,125	10
Oławski	0,079	15	0,107	8	0,108	14	0,043	17	0,059	20	0,077	18
Złotoryjski	0,072	16	0,013	26	0,081	17	0,022	24	0,089	16	0,155	8
Oleśnicki	0,066	17	0,073	11	0,053	23	0,033	22	0,071	18	0,100	14
Kłodzki	0,064	18	0,000	29	0,050	24	0,047	14	0,110	11	0,115	13
Jaworski	0,062	19	0,033	20	0,090	16	0,044	16	0,134	9	0,010	24
Polkowicki	0,060	20	0,055	17	0,112	13	0,062	11	0,028	26	0,043	19
Lwówecki	0,059	21	0,004	27	0,057	21	0,010	28	0,107	14	0,119	11
Bolesławiecki	0,047	22	0,015	25	0,115	11	0,021	25	0,000	29	0,081	17
Średzki	0,046	23	0,052	19	0,063	20	0,036	21	0,050	23	0,031	20
Ząbkowicki	0,046	24	0,016	23	0,023	26	0,024	23	0,077	17	0,090	15
Trzebnicki	0,040	25	0,064	13	0,021	27	0,054	13	0,054	21	0,007	25
Strzebiński	0,029	26	0,023	21	0,013	28	0,000	29	0,107	13	0,000	29
Wołowski	0,022	27	0,004	28	0,063	19	0,011	27	0,026	27	0,004	27
Górowski	0,021	28	0,021	22	0,000	29	0,037	20	0,041	25	0,003	28
Milicki	0,020	29	0,015	24	0,030	25	0,041	19	0,001	28	0,012	23

Podstawowe parametry statystyczne:

MAX	0,911	29	1,000	29	1,000	29	1,000	29	1,000	29	1,000	29
MIN	0,020	1	0,000	1	0,000	1	0,000	1	0,000	1	0,000	1
zmiennosc w %	150,5	x	173,7	x	140,3	x	180,0	x	136,3	x	149,9	x

3.4. POTENCJAŁ GOSPODARCZY/ STRUKTURA GOSPODARKI

Do analizy potencjału i struktury gospodarki powiatów województwa dolnośląskiego uwzględniono czynniki stymulujące wzrost gospodarczy, m.in. takie jak: produkcja sprzedana w przemyśle oraz w budownictwie, nakłady inwestycyjne, kapitał zagraniczny, wydajność pracy. Wzrost gospodarczy, wywołuje zmiany w strukturze gospodarki, a jednocześnie przekształcenia strukturalne są jednym z głównych celów procesu wzrostu i świadczą o rozwoju gospodarczym. W badaniu uwzględniono więc wskaźniki charakteryzujące strukturę gospodarki, w tym sektor usług rynkowych oraz sektor rolniczy. Rozwój gospodarki wiąże się ze stopniowym i jednostajnym zmniejszaniem udziału rolnictwa oraz ze stopniowym zwiększaniem udziału usług, szczególnie rynkowych.

Ponadto do analizy potencjału gospodarczego wybrano wskaźniki charakteryzujące stan finansów jednostek samorządu terytorialnego, które mają wpływ na rozbudowę potencjału rozwojowego regionu, w tym wskaźniki dotyczące gromadzenia wielkości i struktury dochodów oraz wydatków.

Z uwagi na specyfikę położenia województwa dolnośląskiego i wzrastające znaczenie turystyki dla ekonomicznego, społecznego i kulturalnego rozwoju regionu w opracowaniu dodatkowo uwzględniono także wskaźniki świadczące o zagospodarowaniu i atrakcyjności turystycznej powiatów.

Zaproponowane w tym zakresie tematycznym wskaźniki umożliwiają w układzie przestrzennym:

- monitorowanie rozwoju gospodarczego w przekroju powiatów,
- identyfikację obszarów wyróżniających się wysokim poziomem posiadanego potencjału gospodarczego oraz obszarów, które cechuje słaby rozwój gospodarczy (np. niski poziom nakładów inwestycyjnych, słaby napływ kapitału zagranicznego, niska produktywność pracy).

Poniżej przedstawiono wstępny zestaw wskaźników diagnostycznych pogrupowanych w 8 aspektach tematycznych wykorzystanych do oceny sytuacji powiatów województwa dolnośląskiego w zakresie potencjału i struktury gospodarki w 2010 roku (tabl. 4.1).

Tabl. 4.1. **Potencjał gospodarczy / struktura gospodarki - wstępny zestaw potencjalnych wskaźników diagnostycznych**

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
<i>4.1. Produkcja przemysłowa/produktywność pracy</i>			
4.1.1. Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca (ceny bieżące; w zł)	Roczna wartość produkcji sprzedanej przemysłu w przeliczeniu na 1 mieszkańca (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 30 VI). Produkcja sprzedana przemysłu dotyczy całokształtu działalności podmiotu gospodarczego (zarówno działalności przemysłowej, jak i nieprzemysłowej) i obejmuje: wartość sprzedanych wyrobów gotowych, półfabrykatów i części własnej produkcji; wartość robót i usług świadczonych odpłatnie. Produkcja sprzedana przemysłu prezentuje się w cenach bazowych. Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób. Dane opracowano metodą przedsiębiorstw	S	Wskaźnik charakteryzuje poziom gospodarczy danego regionu

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
4.1.2. Produkcja sprzedana przemysłu na 1 pracującego w przemyśle (ceny bieżące; w zł)	Wydajność pracy – wartość rocznej produkcji sprzedanej przemysłu w przeliczeniu na 1 pracującego w przemyśle (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 30 VI). Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób	S	Określa poziom oraz zróżnicowanie terytorialne wydajności pracy w przemyśle
4.2. Budownictwo			
4.2.1. Liczba oddanych mieszkań do użytkowania na 1000 ludności	Informacje o mieszkaniach oddanych do użytkowania dotyczą mieszkań w budynkach nowo wybudowanych i rozbudowanych (w części stanowiącej rozbudowę) oraz uzyskanych w wyniku przebudowy pomieszczeń niemieszkalnych	S	Świadczy o rozwoju budownictwa oraz atrakcyjności powiatu pod względem zamieszkania
4.2.2. Udział gruntów przekazanych inwestorom pod budownictwo mieszkaniowe w ogólnej powierzchni gruntów w zasobach gmin (w %)	Udział powierzchni gruntów przekazanych inwestorom w ogólnej powierzchni gruntów pod budownictwo mieszkaniowe w zasobach gmin. Przez grunty przeznaczone pod budownictwo mieszkaniowe będące w zasobie gminy rozumie się powierzchnię terenów uzbrojonych i nieuzbrojonych, przewidzianych pod funkcję mieszkaniową. Przez grunty przekazane inwestorom, w tym deweloperom i osobom fizycznym, rozumie się tereny sprzedane oraz oddane nieodpłatnie pod budownictwo mieszkaniowe	S	Świadczy o atrakcyjności inwestycyjnej regionu dla budownictwa mieszkaniowego. Przekazywanie gruntów inwestorom umożliwia podjęcie decyzji o ulokowaniu kapitału na terenie danego regionu. Świadczy też o kierunkach zagospodarowania potencjalnych gruntów budowlanych
4.2.3. Produkcja sprzedana budowlano-montażowa na 1 mieszkańca (ceny bieżące; w zł)	Produkcja sprzedana budowlano-montażowa w przeliczeniu na 1 mieszkańca (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 30 VI). Produkcja budowlano-montażowa dotyczy działalności zrealizowanej na terenie kraju i obejmuje roboty budowlane o charakterze inwestycyjnym, remontowym i konserwacyjnym oraz budownictwo tymczasowe na placach budów - wykonane siłami własnymi systemem zleceńowym na rzecz obcych zleceńodawców. Produkcję budowlano-montażową prezentuje się w cenach producenta. Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób. Dane opracowano metodą przedsiębiorstw	S	Wskaźnik, który charakteryzuje jeden z ważniejszych obszarów informujących o wzroście gospodarczym danego regionu

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
4.2.4. Produkcja sprzedana budowlano-montażowa na 1 pracującego (ceny bieżące; w zł)	Wartość rocznej produkcji sprzedanej budowlano-montażowej w przeliczeniu na 1 pracującego w budownictwie (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 30 VI). Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób	S	Określa poziom wydajności pracy, czyli wykorzystywanych zasobów ludzkich w budownictwie
<i>4.3. Nakłady inwestycyjne</i>			
4.3.1. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca (ceny bieżące; w zł)	Roczna wartość poniesionych nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 30 VI). Nakłady inwestycyjne są to nakłady finansowe lub rzeczowe, których celem jest stworzenie nowych środków trwałych lub ulepszenie (przebudowa, rozbudowa, rekonstrukcja lub modernizacja) istniejących obiektów majątku trwałego, a także nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji. Dane prezentowane według lokalizacji inwestycji	S	Nakłady inwestycyjne to jeden z ważniejszych czynników rozwoju gospodarczego, który jest źródłem nowego kapitału produkcyjnego
<i>4.4. Kapitał zagraniczny</i>			
4.4.1. Liczba spółek z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców	Liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego, tj. kapitału pochodzącego od inwestorów zagranicznych, niezależnie od jego wielkości, struktury i udziału w kapitale podstawowym, a także kraju pochodzenia w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców (stan w dniu 31 XII)	S	Świadczy o zdolności regionu do przyciągania kapitału zagranicznego
4.4.2. Udział kapitału zagranicznego w ogólnej wartości kapitału podstawowego spółek z takim kapitałem (w %)	Wskaźnik dotyczy tylko spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Kapitał podstawowy to rzeczywisty wkład właściciela lub współwłaściciela, wniesiony na uruchomienie jednostki gospodarczej z chwilą jej założenia, ewentualnie później podwyższony. Kapitał zagraniczny to kapitał wniesiony do przedsiębiorstwa, w postaci środków finansowych (gotówka, akcje, obligacje), rzeczowych aktywów trwałych (maszyny,	S	Informuje o udziale kapitału zagranicznego w spółkach z takim kapitałem. Napływ kapitału zagranicznego, szczególnie w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych jest ważnym czynnikiem pobudzającym rozwój gospodarczy. Wzrost udziału kapitału zagranicznego w gospodarce może wpływać na efektywność funkcjonowania przedsiębiorstw oraz dyfuzji innowacji

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
	urządzenia, środki transportu, nieruchomości) oraz wartości niematerialnych i prawnych (patenty, licencje itp.) przez podmiot zagraniczny (stan w dniu 31 XII)		
4.4.3. Wartość kapitału zagranicznego spółek na 10 tys. mieszkańców (w zł)	Wartość kapitału zagranicznego wniesionego do przedsiębiorstwa, w postaci środków finansowych (gotówka, akcje, obligacje), rzeczowych aktywów trwałych (maszyny, urządzenia, środki transportu, nieruchomości) oraz wartości niematerialnych i prawnych (patenty, licencje itp.) przez podmiot zagraniczny w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 31 XII)	S	Świadczy o wielkości kapitału zagranicznego w regionie
4.5. Rolnictwo			
4.5.1. Udział podmiotów zarejestrowanych w sektorze rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo w ogólnej liczbie zarejestrowanych podmiotów (w %)	Odsetek podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON w sekcji „Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” (osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą) w ogólnej liczbie podmiotów zarejestrowanych w rejestrze	D	Malejąca rola rolnictwa w gospodarce świadczy o unowocześnianiu się gospodarki
4.5.2. Udział użytków rolnych w powierzchni ogółem (w %)	Udział powierzchni użytków rolnych w powierzchni ogółem (stan w dniu 31 XII). Do użytków rolnych zalicza się grunty orne (powierzchnia pod zasiewami, odłogi, ugory), sady, łąki trwałe oraz pastwiska trwałe	D	Wysoki poziom wskaźnika wskazuje na charakter gospodarczy regionu oraz może świadczyć o istnieniu bariery rozwojowej regionu
4.6. Sektor usług			
4.6.1. Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON w sekcjach: handel naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON w sekcjach: handel naprawa pojazdów samochodowych i transport; gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (według faktycznego miejsca zamieszkania stan w dniu 31 XII)	S	Świadczy o rozwoju sektora usług; o nowoczesności struktury działalności gospodarczej

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
4.6.2. Udział spółek handlowych w ogólnej liczbie jednostek zarejestrowanych w rejestrze REGON (w %)	Spółki handlowe to spółki działające w oparciu o przepisy kodeksu handlowego. Dzieli się na osobowe (jawne, komandytowe, partnerskie, komandytowo-akcyjne) i kapitałowe (akcyjne z ograniczoną odpowiedzialnością) (stan w dniu 31 XII)	S	Świadczy o stabilności gospodarczej regionu
4.7. Turystyka			
4.7.1. Wskaźnik gęstości bazy noclegowej	Liczba miejsc noclegowych na 100 km ² . Miejsca noclegowe w obiektach turystyki dotyczą miejsc całorocznych i sezonowych, nie uwzględniają miejsc w obiektach przejściowo nieczynnych z powodu przebudowy, remontu itp. (stan w dniu 31 VII)	S	Umożliwia ocenę stanu zagospodarowania turystycznego danego obszaru
4.7.2. Wskaźnik funkcji turystycznej	Liczba miejsc noclegowych na 1000 ludności (definicja miejsc jak we wskaźniku 4.7.1)	S	Umożliwia ocenę stanu zagospodarowania turystycznego danego obszaru oraz wielkości infrastruktury turystycznej
4.7.3. Liczba turystów zagranicznych korzystających z noclegów w obiektach turystycznych na 1000 ludności	Liczba turystów zagranicznych korzystających z noclegów w obiektach turystycznych na 1000 ludności (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 30 VI)	S	Atrakcyjność turystyczna powiatu
4.7.4. Wskaźnik poziomu rozwoju bazy noclegowej	Liczba korzystających z noclegów w obiektach turystycznych na 1 miejsce noclegowe. Baza noclegowa turystyki dotyczy turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania, bez pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych	S	Umożliwia monitorowanie poziomu rozwoju oraz wykorzystania bazy noclegowej
4.7.5. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych (w %)	Stopień wykorzystania miejsc noclegowych lub pokoi jest to stosunek liczby udzielonych noclegów lub pokoi w danym roku do nominalnej liczby miejsc noclegowych lub pokoi (suma miejsc noclegowych lub pokoi przeznaczonych dla turystów w każdym dniu działalności obiektu)	S	Atrakcyjność oferty turystycznej i jej wykorzystanie
4.8. Finanse jednostek samorządu terytorialnego			
4.8.1. Dochody jednostek samorządu terytorialnego z tytułu udziału w podatkach dochodowych od osób prawnych i fizycznych na 1 mieszkańca (w zł)	Dochody gmin i powiatów obejmują dochody własne, w tym udziały z tytułu podatków dochodowych od osób fizycznych i prawnych, dochody z majątku, podatki i opłaty lokalne. Dodatkowo samorzady czerpią wpływy w postaci subwencji ogólnej i dotacji celowych z budżetu państwa	S	Informują o wielkości pozyskiwanych wpływów finansowych z tytułu podatków dochodowych, stanowiących ważny wpływ szeroko pojętych dochodów własnych jednostki samorządu terytorialnego

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
4.8.2. Udział wydatków majątkowych inwestycyjnych jednostek samorządu terytorialnego w wydatkach ogółem (w %)	Do wydatków inwestycyjnych, będących najważniejszą grupą wydatków majątkowych, zalicza się wydatki na inwestycje i zakupy inwestycyjne	S	Inwestycje zwiększają potencjał regionu i sprzyjają tworzeniu korzystnych warunków dla rozwoju
4.8.3. Otrzymane przez jednostki samorządu terytorialnego środki finansowe na programy i projekty UE w przeliczeniu na 1 mieszkańca (w zł)	Wartość środków pozyskanych na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 30 VI)	S	Świadczy o wielkości pozyskanych środków unijnych przez jednostki samorządu terytorialnego

W wyniku wstępnej analizy danych opracowana została lista wskaźników finalnych, na podstawie których skonstruowano syntetyczne miary rozwoju. Eliminacji wskaźników dokonano na podstawie analizy zmienności i korelacji. Większość wytypowanych cech diagnostycznych istotnie różnicowała potencjał rozwojowy powiatów (współczynnik zmienności powyżej 10%). Jedynie w przypadku cechy „udział kapitału zagranicznego w ogólnej wartości kapitału podstawowego spółek z takim kapitałem” sytuacja w powiatach okazała się nieistotnie zróżnicowana.

Pozostałe cechy diagnostyczne wyeliminowane zostały ze względu na korelacje ze wskaźnikami charakteryzującymi te same zagadnienia.

W wyniku przeprowadzonej selekcji zmiennych otrzymano **finalny zestaw wskaźników diagnostycznych:**

<p><i>Produkcja przemysłowa/produktywność pracy</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • produkcja sprzedana przemysłu na 1 pracującego w przemyśle (ceny bieżące; w zł) <p><i>Budownictwo</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • produkcja sprzedana budowlano-montażowa na 1 pracującego w budownictwie (ceny bieżące; w zł) • udział gruntów przekazanych inwestorom pod budownictwo mieszkaniowe w ogólnej powierzchni gruntów w zasobach gmin (w %) <p><i>Nakłady inwestycyjne</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca (ceny bieżące; w zł) <p><i>Kapitał zagraniczny</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • liczba spółek z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców • Wartość kapitału zagranicznego spółek na 10 tys. mieszkańców (w zł) <p><i>Rolnictwo</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • udział podmiotów zarejestrowanych w sekcji rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo w ogólnej liczbie zarejestrowanych podmiotów (w %) • udział użytków rolnych w powierzchni ogółem (w %) <p><i>Sektor usług</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON w sekcjach: handel naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja w przeliczeniu na 1000 mieszkańców
--

Turystyka

- wskaźnik funkcji turystycznej
- liczba turystów zagranicznych korzystających z noclegów w obiektach turystycznych na 1000 ludności
- wskaźnik poziomu rozwoju bazy noclegowej
- stopień wykorzystania miejsc noclegowych (w %)

Finanse gmin i powiatów

- dochody jednostek samorządu terytorialnego z tytułu udziałów w podatkach dochodowych od osób fizycznych i prawnych na 1 mieszkańca (w zł)
- udział wydatków majątkowych inwestycyjnych zrealizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego w wydatkach ogółem (w %)
- otrzymane przez jednostki samorządu terytorialnego środki finansowe na programy i projekty UE w przeliczeniu na 1 mieszkańca (w zł)

Produkcja przemysłowa / produktywność pracy

Rozwój gospodarczy regionów w dużej mierze uzależniony jest od struktury i rozmiarów produkcji, w tym produkcji przemysłowej. Do charakterystyki tego obszaru przyjęto wartość produkcji sprzedanej przemysłu na 1 pracującego. Sytuacja w województwie dolnośląskim wśród powiatów w tym aspekcie była silnie zróżnicowana, współczynnik zmienności wynosił 96,0%. W efekcie otrzymano bardzo duży rozrzut wartości miary rozwoju między grupami powiatów wyodrębnionymi na podstawie metody trzech średnich (por. tabl. 4.1.).

Tabl. 4. 2. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – produkcja przemysłowa / produktywność pracy

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. lubiński	2. wrocławski 3. wałbrzyski 4. wołowski 5. m. Wrocław 6. polkowicki 7. średzki	8. strzeliński 9. oławski 10. trzebnicki 11. dzierzoniowski 12. m. Legnica 13. oleśnicki 14. bolesławiecki 15. jeleniogórski 16. zlotoryjski 17. m. Jelenia Góra 18. jaworski 19. świdnicki	20. legnicki 21. milicki 22. ząbkowicki 23. lwówecki 24. kamiennogórski 25. kłodzki 26. lubański 27. górowski 28. zgorzelecki 29. głogowski
(0, 321– 1,000]	(0,131– 0, 321]	(0,071– 0, 131]	[0,000–0, 071]

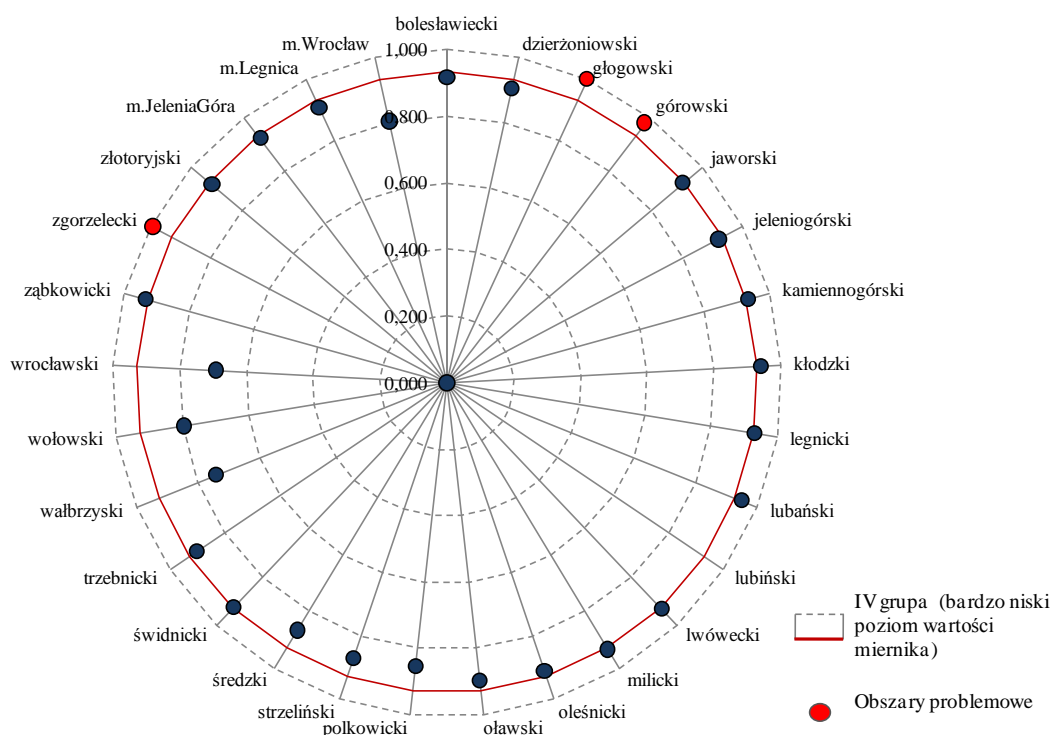
W grupie I o najwyższej produktywności znalazł się tylko jeden powiat – lubiński, w grupie II – 6 powiatów (w tym Wrocław i otaczający go powiat wrocławski, a także powiat wałbrzyski obejmujący miasto Wałbrzych), w grupie III – 12 powiatów (w tym miasta Legnica i Jelenia Góra oraz powiat jeleniogórski) oraz w ostatniej grupie IV o bardzo niskim poziomie rozwoju – 10 powiatów (położonych w pewnym oddaleniu od większych ośrodków miejskich i przemysłowych województwa, z wyjątkiem powiatu legnickiego).

W każdym z trzech powiatów o najniższej wartości wskaźnika (głogowski, zgorzelecki i górowski) wartość produkcji przemysłowej w przeliczeniu na 1 pracującego stanowiła niespełna 25% średniej wojewódzkiej i wynosiła odpowiednio w powiecie górowskim – 93 tys. zł, w zgorzeleckim – 58 tys. zł, w głogowskim – 46 tys. zł.

Pod względem produktywności w przedsiębiorstwach przemysłowych województwa dolnośląskiego w 2010 roku niekwestionowanym liderem był powiat lubiński (jedyne w I grupie – wartość miernika rozwoju równa 1). W grupie II cząstkowe mierniki rozwoju były ponad 3 krotnie niższe, przy czym najniższe dla powiatu wrocławskiego (0,309) i wałbrzyskiego (0,258). Warto podkreślić, że w 2 wymienionych powiatach, a także w powiecie wołowskim i we Wrocławiu wartość produkcji przemysłowej na 1 pracującego była wyższa o 377 tys. zł od średniej wartości dla województwa dolnośląskiego.

Większość powiatów województwa dolnośląskiego dzielił duży dystans od powiatu lubińskiego (rys. 4.1.) Należy jednak pamiętać, że w dużej mierze jest to wynikiem – nie tyle złej sytuacji w innych powiatach – ile rozmiarami prowadzonej działalności produkcyjnej w powiecie lubińskim.

Rys. 4.1. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie produkcja przemysłowa, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Do **obszarów problemowych**, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie produkcja przemysłowa/produktywność pracy zaliczono powiaty: **głogowski. zgorzelecki i górowski**, w których wartość produkcji przemysłowej na 1 pracującego stanowiła mniej niż 25% średniej wojewódzkiej.

Potencjalny **obszar wzrostu** w aspekcie produkcja przemysłowa to powiat **lubiński** – niekwestionowany lider.

Budownictwo

Ocenę poziomu rozwoju powiatów województwa dolnośląskiego w aspekcie budownictwo przeprowadzono na podstawie wskaźników charakteryzujących udział gruntów oddanych pod budownictwo mieszkaniowe oraz sprzedanej produkcji budowlano-montażowej na 1 pracującego

w budownictwie. Obie cechy istotnie różnicowały powiaty, przy czym większe różnice dotyczyły gruntów przekazanych w powiatach pod inwestycje na potrzeby budownictwa mieszkaniowego – współczynnik zmienności 82,5% wobec 69,4% dla produkcji budowlano-montażowej.

Pod względem gruntów oddanych inwestorom pod budownictwo mieszkaniowe najwyższe lokaty zajęły miasto Legnica (27,0%) i sąsiadujący powiat legnicki, w którym przekazano inwestorom pod budownictwo mieszkaniowe 11,8% gruntów oraz w dalszej kolejności powiaty: głogowski (9,9%), milicki (9,4%) i oławski (8,8%). Było to znacząco wyższe wartości niż wartość dla województwa, która wynosiła 3,2%. Z drugiej strony najmniej pod inwestycje przekazano w powiatach lubińskim (0,1%), górowskim (0,2%) i lubańskim (1,0%).

Wartość sprzedanej produkcji budowlano-montażowej na 1 pracującego w budownictwie była zdecydowanie najwyższa w powiecie wrocławskim i wynosiła 680,8 tys. zł, przy średniej wojewódzkiej – 168,5 tys. zł. W kolejnych powiatach wartość ta była znacznie niższa, i tak w mieście Jelenia Góra wynosiła 214,0 tys. zł, w powiecie lubińskim 207,9 tys. zł, a w lubańskim 198,9 tys. zł. Do powiatów o najniższej wartości produkcji tego wskaźnika należały: strzeleński (61,4 tys. zł), średzki (54,0 tys. zł) i polkowicki (34,7 tys. zł).

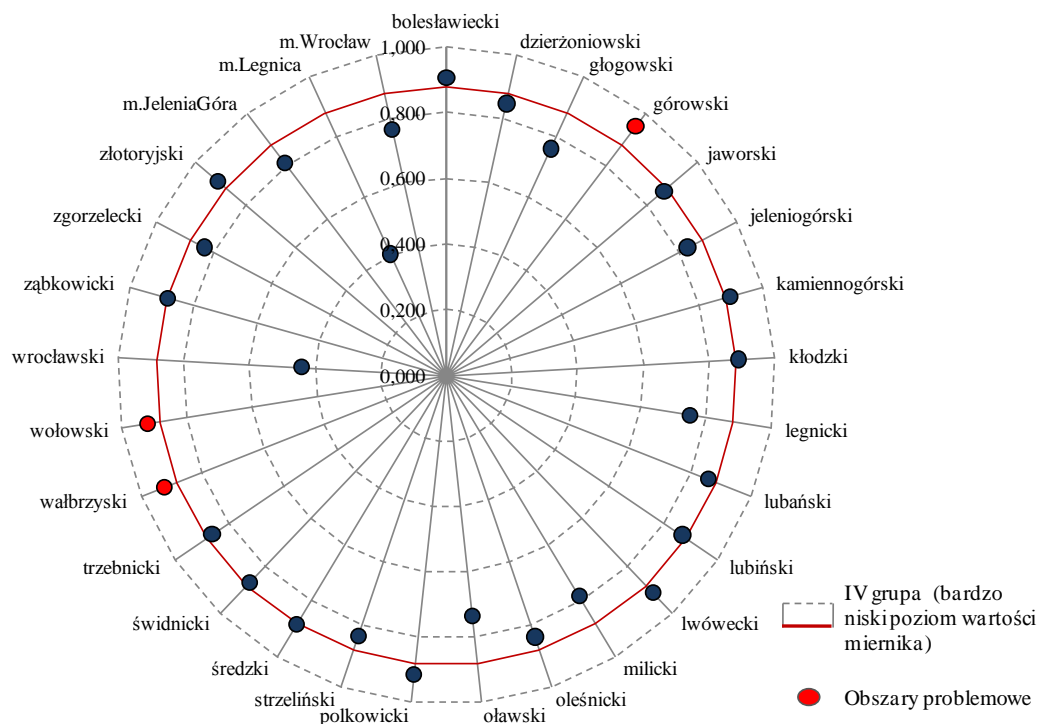
W tabl. 4.3. przedstawiono wyodrębnione metodą trzech średnich grupy powiatów według poziomu wartości miernika rozwoju w aspekcie budownictwo.

Tabl. 4. 3. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – budownictwo

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Legnica 2. wrocławski	3. oławski 4. legnicki 5. głogowski 6. m. Wrocław 7. milicki 8. m. Jelenia Góra	9. jeleniogórski 10. zgorzelecki 11. strzeleński 12. oleśnicki 13. dzierzoniowski 14. lubański 15. trzebnicki 16. jaworski 17. lubiński 18. świdnicki 19. ząbkowicki	20. średzki 21. kłodzki 22. kamiennogórski 23. bolesławiecki 24. zlotoryjski 25. lwówecki 26. polkowicki 27. wałbrzyski 28. wołowski 29. górowski
(0,318– 0,593]	(0,175– 0,318]	(0,120– 0,175]	[0,049–0,120]

Łączna ocena powiatów na podstawie cząstkowej miary rozwoju wskazuje, iż w aspekcie budownictwo rozwój powiatów był dość zróżnicowany. Dwa powiaty wyraźnie wyróżniały się na tle pozostałych i były to: miasto Legnica i powiat wrocławski. Miasto Legnica sytuowało się na 1. miejscu pod względem udziału gruntów przekazanych inwestorom i 11. pozycji w odniesieniu do wielkości produkcji budowlano-montażowej. W powiecie wrocławskim odnotowano natomiast największą wartość sprzedanej produkcji budowlano-montażowej na 1 pracującego. Grupa II objęła 6 powiatów (w tym miasta Wrocław i Jelenia Góra). Najlepszym w tej grupie był powiat oławski, a w dalszej kolejności legnicki i głogowski. Kolejne grupy objęły odpowiednio: III – 11, a IV – 10 powiatów, w tym obszary problemowe, czyli tereny powiatu wałbrzyskiego, wołowskiego i o najtrudniejszej sytuacji (w sensie najdalej oddalonego od wzorca) powiatu górowskiego. Z uwagi na zbliżone wartości miernika rozwoju do obszarów problemowych zaliczyć można także powiaty polkowicki i lwówecki.

Rys. 4.2. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie budownictwo, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Do **obszarów problemowych**, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie budownictwo zaliczono powiaty: **górowski, wołowski i wałbrzyski**.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie budownictwo to miasto **Legnica** oraz powiat **wrocławski**. Dobra pozycja Legnicy wynikała z największego udziału gruntów przekazanych inwestorom pod budownictwo mieszkaniowe, natomiast powiatu wrocławskiego - z największej wartości sprzedaży produkcji budowlano-montażowej na 1 pracującego.

Nakłady inwestycyjne

Analiza aspektu nakłady inwestycyjne przeprowadzona została na podstawie wskaźnika obrazującego wielkość poniesionych nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach zlokalizowanych na terenie poszczególnych powiatów w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Wskaźnik ten przyjmował znacząco różne wartości wśród powiatów województwa dolnośląskiego (współczynnik zmienności 85,2%).

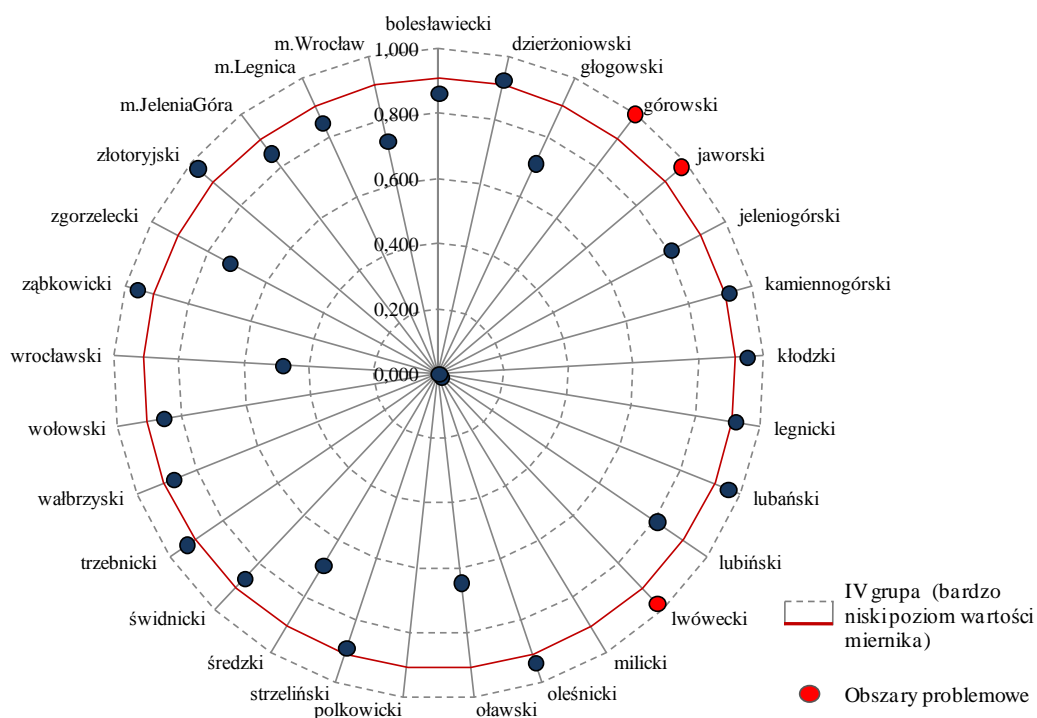
W 2010 roku przedsiębiorstwa województwa dolnośląskiego poniosły łącznie nakłady inwestycyjne w wysokości 3435,6 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Najwięcej zainwestowano w powiecie polkowickim i milickim, w których nakłady inwestycyjne wynosiły ponad 15 tys. zł na 1 mieszkańca. Trzecim obszarem wzrostu był powiat wrocławski, jednakże tutaj zrealizowane przez przedsiębiorstwa inwestycje były znacznie niższe i kształtowały się na poziomie 8,3 tys. zł na 1 mieszkańca. Te trzy powiaty utworzyły grupę I powiatów o najwyższym potencjale w aspekcie nakłady inwestycyjne (tabl. 4.4.).

Tabl. 4. 4. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – nakłady inwestycyjne

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. polkowicki 2. milicki 3. wrocławski	4. oławski 5. średzki 6. głogowski 7. zgorzelecki 8. m. Wrocław	9. jeleniogórski 10. lubiński 11. m. Jelenia Góra 12. m. Legnica 13. wołowski 14. bolesławiecki 15. świdnicki 16. wałbrzyski 17. strzeliński	18. dzierzoniowski 19. legnicki 20. kamiennogórski 21. oleśnicki 22. trzebnicki 23. kłodzki 24. lubański 25. ząbkowicki 26. złotoryjski 27. lwówecki 28. jaworski 29. górowski
(0,499– 1,000]	(0,201– 0,499]	(0,088– 0,201]	[0,000–0,088]

W grupie II o średnim poziomie rozwoju znalazło się 5 powiatów. Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca tych powiatów kształtowały się od 5,7 tys. zł w oławskim do 4,4 tys. zł we Wrocławiu. Grupę III utworzyło 9 powiatów, w tym miasta Jelenia Góra i Legnica. Najwięcej, bo 12 powiatów zakwalifikowano do grupy IV czwartej o bardzo niskim poziomie rozwoju, w której nakłady były niższe niż 1,5 tys. zł na osobę. Najmniej w 2010 roku (bo jedynie 295,0 zł) zainwestowano na terenie powiatu górowskiego, następnie jaworskiego, lwóweckiego i złotoryjskiego.

Rys. 4.3. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie nakłady inwestycyjne, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Do obszarów problemowych, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie nakłady inwestycyjne zaliczono powiaty: **lwówecki**, **jaworski**, a w szczególności **górowski**, w których nakłady inwestycyjne były ponad 10-krotnie niższe niż w województwie.

Potencjalne obszary wzrostu w aspekcie nakłady inwestycyjne to powiaty: **polkowicki, milicki i wrocławski**.

Powiaty **polkowicki i milicki** były zdecydowanymi liderami w tym obszarze.

Kapitał zagraniczny

Pozyskanie zagranicznego kapitału do regionu jest istotnym czynnikiem rozwoju, który sprzyja tworzeniu nowych miejsc pracy, stanowi impuls do dalszego rozwoju, a także jest źródłem wiedzy i innowacji. Ocenę znaczenia kapitału zagranicznego w powiatach województwa dolnośląskiego dokonano na podstawie liczby i wartości spółek z kapitałem zagranicznym. Oba wskaźniki różnicowały powiaty województwa w sposób istotny, przy czym wartość kapitału zagranicznego była czynnikiem wyraźniej różnicującym powiaty (współczynnik zmienności 99,7%, wobec 78,8% dla liczby spółek z kapitałem zagranicznym).

Najwięcej spółek z kapitałem zagranicznym zlokalizowanych było w 2010 r. w województwie dolnośląskim na terenie m. Wrocławia (17,6 na 10 tys. ludności) oraz powiatu wrocławskiego (15,8). Dużo spółek z kapitałem zagranicznym funkcjonowało w także w powiatach jeleniogórskim (9,7 na 10 tys. mieszkańców) oraz średzkim (9,1). Znacząco niższa liczba spółek z kapitałem zagranicznym (poniżej średniej wojewódzkiej wynoszącej 7,6 spółek na 10 tys. mieszkańców) była w powiatach ząbkowickim i lubińskim oraz najmniej w górowskim.

Łącznie w województwie dolnośląskim w 2010 roku wartość spółek z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców kształtowała się na poziomie 50,4 mln zł i była znacznie zróżnicowana między powiatami. W powiecie wrocławskim, w którym była najwyższa i wynosiła 153,5 mln zł była ponad 300-krotnie wyższa niż w powiecie lubińskim (29. lokata). Znaczące środki zagraniczne skupiają także spółki mające siedzibę we Wrocławiu (116,4 mln zł) oraz spółek z powiatu oławskiego (110,2 mln zł).

Cząstkowy miernik rozwoju w aspekcie kapitału zagranicznego przyjmował wartości od 0,001 (górowski) do 0,944 (wrocławski), co oznacza, że dystans między najlepszym a najslabszym wynosił 0,943, co wskazuje na duże zróżnicowanie między powiatami. Dla 19 powiatów miernik ten przyjmował wartości poniżej ½ wartości wzorcowej.

W tabl. 4.4. przedstawiono wyodrębnione metodą trzech średnich grupy powiatów według poziomu wartości miernika rozwoju w obszarze kapitał zagraniczny.

Tabl. 4. 5. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – kapitał zagraniczny

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. wrocławski	4. strzeliński	11. świdnicki	19. oleśnicki
2. m. Wrocław	5. m. Legnica	12. kamiennogórski	20. zlotoryjski
3. oławski	6. średzki	13. wołowski	21. kłodzki
	7. wałbrzyski	14. m. Jelenia Góra	22. lwówecki
	8. jeleniogórski	15. dzierzoniowski	23. milicki
	9. polkowicki	16. trzebnicki	24. zgorzelecki
	10. bolesławiecki	17. lubański	25. głogowski
		18. jaworski	26. legnicki
			27. ząbkowicki
			28. lubiński
			29. górowski
(0, 447– 0, 944]	(0, 216– 0, 447]	(0,094– 0, 216]	[0,001–0, 094]

Pierwsza z nich obrazuje liczbę zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w sektorze rolniczym, druga – udział użytków rolnych w powierzchni ogółem (użytki rolne – według siedziby użytkownika).

Najwięcej (powyżej 4%) zarejestrowanych podmiotów w sektorze rolniczym w ogólnej liczbie zarejestrowanych podmiotów w województwie dolnośląskim było w powiatach: milickim (5,5%), legnickim (5,1%), lwóweckim, górowskim, średzkim, ząbkowickim i strzelińskim. Najmniejszy (poniżej 0,7%) udział przedsiębiorstw zarejestrowanych z sektora rolniczego odnotowano dla miast na prawach powiatu: Wrocław, Legnica i Jelenia Góra.

Powiatami o dużym udziale użytków rolnych są tereny zlokalizowane w centralnie położonych w województwie powiatach: strzelińskim (84,2%), średzkim (79,3%), wrocławskim (77,4%), legnickim (76,0%) oraz świdnickim (75,4%). Najmniejszy udział użytków rolnych w powierzchni powiatu odnotowano w powiecie bolesławieckim, jednakże warto zauważyć, że jest to powiat o najwyższym poziomie lesistości w województwie (58,6% przy przeciętnej dla województwa równej 29,5%). Użytki rolne odgrywają małą rolę także w powiecie zgorzeleckim (39,6%) oraz w miastach: Legnica (39,7%), Jelenia Góra (39,9%) i Wrocław.

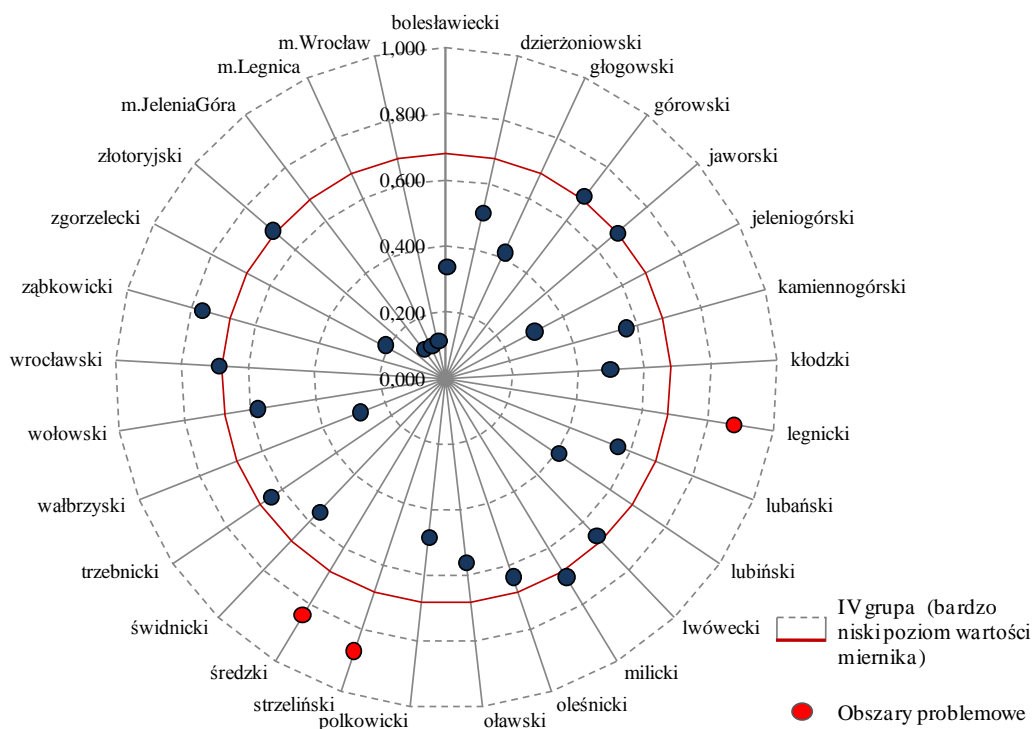
W tabl. 4.6. przedstawiono wyodrębnione metodą trzech średnich grupy powiatów według poziomu wartości miernika rozwoju w aspekcie rolnictwo.

Tabl. 4. 6. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – rolnictwo

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Legnica	7. bolesławiecki	13. lubański	22. złotoryjski
2. m. Jelenia Góra	8. lubiński	14. świdnicki	23. górowski
3. m. Wrocław	9. głogowski	15. oławski	24. wrocławski
4. zgorzelecki	10. polkowicki	16. kamiennogórski	25. milicki
5. wałbrzyski	11. kłodzki	17. wołowski	26. ząbkowicki
6. jeleniogórski	12. dzierzoniowski	18. oleśnicki	27. średzki
		19. trzebnicki	28. strzeliński
		20. lwówecki	29. legnicki
		21. jaworski	
(0,686– 0,894]	(0,472– 0,686]	(0,321– 0,472]	[0,117–0,321]

W grupie I powiatów o najwyższym poziomie rozwoju (niskim znaczeniu rolnictwa) znalazły się miasta na prawach powiatu: Legnica, Jelenia Góra, Wrocław oraz powiaty zgorzelecki i wałbrzyski (obejmujący 121-tysięczne miasto Wałbrzych), a także powiat jeleniogórski. Pozycja miast – ze względu na wyższe miary rozwoju – istotnie różniła się od pozostałych powiatów grupy I. W kolejnej grupie II o średnim poziomie rozwoju znalazło się 8 powiatów (bolesławiecki, lubiński, głogowski, polkowicki, kłodzki, dzierzoniowski). Najliczniejszą była grupa III – powiatów o niskim poziomie rozwoju (9 jednostek). Ostatnia grupa IV o bardzo niskim poziomie rozwoju objęła 7 powiatów, przy czym najmniej korzystna sytuacja była w średzkim, strzelińskim i legnickim.

Rys. 4.5. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie rolnictwo, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Do **obszarów problemowych**, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie rolnictwo, czyli takich o dużym znaczeniu rolnictwa w regionie, zaliczono powiaty: **średzki, strzeliński i legnicki**. Są to powiaty o największych udziałach użytków rolnych w powierzchni ogółem.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie rolnictwo to miasta: **Wrocław, Legnica i Jelenia Góra**.

Sektor usług

Sektor usług został zdiagnozowany poprzez wskaźnik obrazujący liczbę podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON w sekcjach: handel, naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Wskaźnik ten przyjmował wartości z przedziału 60,5% dla miasta Wrocławia do 27,8% dla powiatu wołowskiego. Można uznać, że był mało zróżnicowany w przekroju powiatów (współczynnik zmienności równy 23,9%).

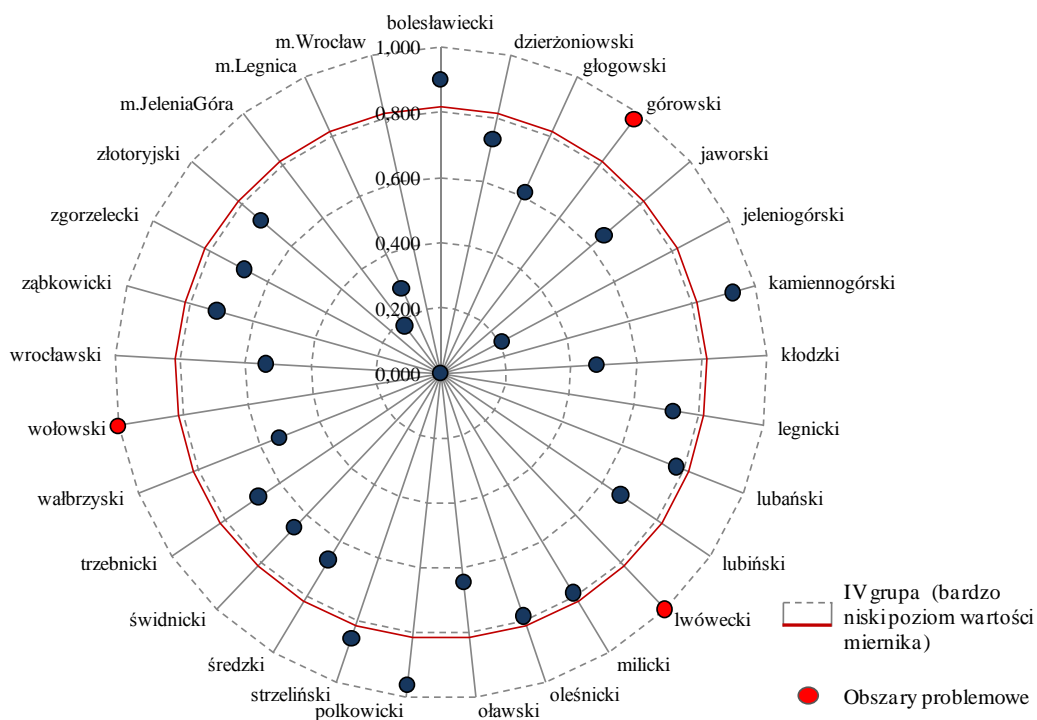
W tabl. 4.7. przedstawiono – wyodrębnione metodą trzech średnich – grupy powiatów według poziomu wartości miernika rozwoju w aspekcie sektor usług.

Tabl. 4.7. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – sektor usług

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Wrocław	5. kłodzki	13. średzki	23. strzebiński
2. m. Jelenia Góra	6. wałbrzyski	14. trzebnicki	24. bolesławiecki
3. jeleniogórski	7. wrocławski	15. zgorzelecki	25. kamiennogórski
4. m. Legnica	8. głogowski	16. ząbkowicki	26. polkowicki
	9. oławski	17. legnicki	27. górowski
	10. świdnicki	18. złotoryjski	28. lwówecki
	11. jaworski	19. dzierzoniowski	29. wołowski
	12. lubiński	20. lubański	
		21. milicki	
		22. oleśnicki	
(0,546– 1,000]	(0,334– 0,546]	(0,184– 0,334]	[0,000–0,184]

W grupie I z najlepiej rozwiniętym sektorem usług znalazły się 3 miasta na prawach powiatu: Wrocław (60,5%), Jelenia Góra (54,5%) i na czwartej pozycji Legnica (51,1%). Trzecie miejsce zajął powiat jeleniogórski (53,6%), co wiąże się z rozwiniętym sektorem usług turystycznych. Kolejną grupę II tworzy 8 powiatów, w tym obejmujący miasto Wałbrzych powiat wałbrzyski, turystyczny powiat kłodzki i kilka otaczających Wrocław (wrocławski, oławski, świdnicki). Dziesięć powiatów zakwalifikowano jako jednostki o niskim poziomie rozwoju sektora usług, a 7 – o bardzo niskim, większość z nich położona jest w pewnym oddaleniu od miasta Wrocławia, z wyjątkiem powiatu strzebińskiego i wołowskiego.

Rys. 4.6. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie sektor usług, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Do **obszarów problemowych**, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie sektor usług zaliczono powiaty: **wołowski, lwówecki i górowski**.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie sektor usług to przede wszystkim miasto **Wrocław** oraz **Jelenia Góra** i powiat **jeleniogórski**.

Do grupy obszarów wzrostu z uwagi na miarę rozwoju zaliczyć można także miasto Legnicę.

Turystyka

Do charakterystyki aspektu turystyka wytypowano cztery wskaźniki obrazujące rozmiary i wykorzystanie bazy noclegowej powiatów, a w szczególności: liczbę miejsc noclegowych, liczbę turystów zagranicznych, liczbę korzystających i udzielonych noclegów. Zjawiska te różnicowały powiaty z różnym natężeniem. Największe różnice widoczne były w rozmieszczeniu bazy noclegowej (współczynnik zmienności 193,6%) oraz atrakcyjności powiatu dla turystów z zagranicy (98,3%). Wskaźnik obrazujący liczbę korzystających z noclegów w relacji do bazy noclegowej powiatu różnicował powiaty na poziomie 55,2%. Natomiast najmniejsze różnice widoczne były dla wskaźnika wykorzystania miejsc noclegowych (24,1%).

Wyróżniającym się regionem w województwie ze względu na funkcję turystyczną był powiat jeleniogórski, w którym liczba miejsc noclegowych na 1000 ludności wynosiła 219,8 i była czterokrotnie większa niż w kolejnych jednostkach (kłodzki – 53,9 i lubański – 50,2). Na czwartym miejscu był powiat milicki (23,8) oraz miasto Jelenia Góra (22,3). W pozostałych 24 powiatach liczba ta była niższa niż średnia województwa wynosząca w 2010 roku 17,1. Najmniej rozwinięta baza noclegowa w relacji do liczby mieszkańców była w powiatach: oławskim (1,4), górowskim (1,5), lubińskim (3,7) oraz głogowskim (4,0).

Turyści zagraniczni najchętniej odwiedzali powiaty: lubański (389,6 turystów na 1000 ludności), jeleniogórski (389,0) oraz miasto Wrocław (357,3). Powyżej średniej wojewódzkiej (w 2010 roku wynoszącej 144,2 osób na 1000 mieszkańców) była także liczba turystów zagranicznych odwiedzających miasto Jelenią Górę (238,0), powiat złotoryjski (201,5), zgorzelecki (191,2) oraz miasto Legnicę (145,7). Najmniej z noclegów korzystali turyści zagraniczni w dwóch powiatach górowskim (0,4 osoby na 1000 ludności) oraz ząbkowickim (0,5). Nieznacznie więcej w powiatach: wołowskim (2,1) i kamiennogórskim (5,7).

Wskaźnik rozwoju bazy noclegowej, obrazujący liczbę osób korzystających z noclegów w przeliczeniu na 1 miejsce noclegowe, w 2010 roku w województwie dolnośląskim przyjął wartość 38,6. Najwyższą wartość wskaźnik rozwoju bazy noclegowej osiągnął w powiecie złotoryjskim (91,0). W mieście Wrocław był on na poziomie 79,1, podobnie w powiecie oławskim (71,4). W kolejnych powiatach przyjmował znacznie niższe wartości (50,0 - 60,0) i były to powiaty: oleśnicki, lubiński, zgorzelecki, głogowski, bolesławiecki oraz miasto Legnica. Najmniej korzystających przypadło na 1 miejsce noclegowe w powiecie jaworskim (7,9) oraz wołowskim (11,9). W regionach turystycznych wskaźnik ten kształtował się na poziomie: 26,0 w powiecie jeleniogórskim, 25,7 – kłodzkim i 32,8 – lubańskim. Jego niska wartość może być związana z długością pobytów (liczby noclegów wykupowanych przez turystę). Jeżeli weźmiemy pod uwagę bezwzględną liczbę turystów to powiaty te odwiedziła w 2010 roku największa liczba osób (jeleniogórski – 365,4 tys. osób, kłodzki – 227,2 tys. osób oraz lubański – 93,2 tys. osób). Warto dodać, że w ujęciu absolutnym najwięcej osób korzystało z noclegów we Wrocławiu (695,3 tys. osób).

Stopień wykorzystania miejsc noclegowych wskazujący na kondycję sektora turystycznego w 2010 roku w województwie dolnośląskim wahał się od 12,7% w powiecie kamiennogórskim, 14,7% w trzebnickim i 14,8% w jaworskim do 40,9% w powiecie głogowskim i 40,8% we Wrocławiu. Niską wartość wskaźnika notowały także powiaty milicki i wrocławski (po 18,7%).

Tabl. 4. 8. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – turystyka

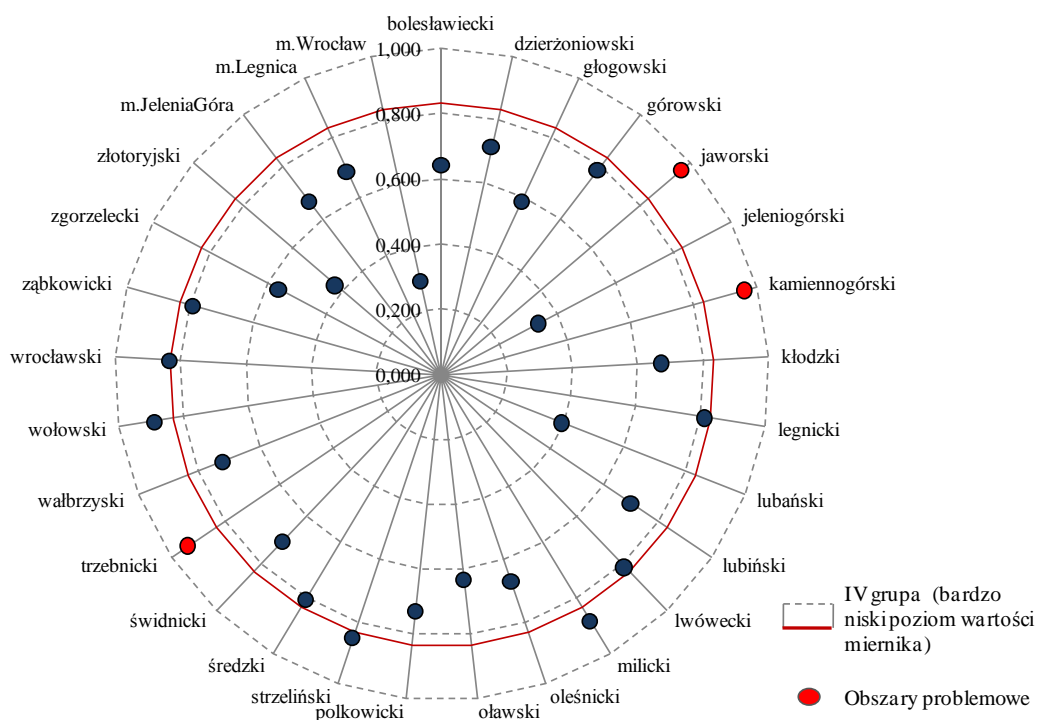
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Wrocław	6. głogowski	15. dzierzoniowski	24. strzeliński
2. jeleniogórski	7. oławski	16. wałbrzyski	25. milicki
3. lubański	8. bolesławiecki	17. polkowicki	26. wołowski
4. złotoryjski	9. m. Jelenia Góra	18. ząbkowicki	27. trzebnicki
5. zgorzelecki	10. oleśnicki	19. górowski	28. kamiennogórski
	11. kłodzki	20. średzki	29. jaworski
	12. m. Legnica	21. lwówecki	
	13. lubiński	22. legnicki	
	14. świdnicki	23. wrocławski	
(0,430 – 0,707]	(0,294 – 0,430]	(0,168 – 0,294]	[0,034 – 0,168]

W grupie I o najwyższym poziomie rozwoju (wyodrębnionych z wykorzystaniem metody trzech średnich) znalazło się 5 powiatów, w tym na pierwszym miejscu Wrocław. W zbliżonej sytuacji były powiaty jeleniogórski oraz lubański (2. i 3. pozycja). Mocną stroną powiatu jeleniogórskiego była duża baza noclegowa (1. lokata) oraz liczba turystów zagranicznych (2. lokata). Pozycja dwóch kolejnych powiatów, zajmujących 4. i 5. lokatę, tj. złotoryjskiego i zgorzeleckiego wyraźnie odbiegała od czołówki.

W grupie II znalazło się 9 jednostek, w tym miasta Jelenia Góra i Legnica oraz powiat kłodzki. Słabą stroną tego ostatniego była niska realizacja wskaźnika rozwoju bazy noclegowej (20. lokata) oraz wykorzystania bazy noclegowej (16. lokata), przy relatywnie dobrze rozwiniętej bazie noclegowej (2. lokata) oraz popularności terenu wśród turystów zagranicznych (8. lokata).

Grupa III o słabym poziomie rozwoju była najliczniejsza i zawierała 9 jednostek, w tym powiat wałbrzyski. Najniższy poziom rozwoju odnotowano w powiatach: jaworskim, kamiennogórskim, trzebnickim, wołowskim, milickim i strzelińskim, które utworzyły ostatnią, czyli IV grupę.

Rys. 4.7. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie turystyka, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Do **obszarów problemowych**, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie turystyka zaliczono powiaty: **jaworski, kamiennogórski i trzebnicki**.

Ich niskie pozycje wynikały z małej liczby turystów zagranicznych oraz małego wykorzystania bazy noclegowej.

Obszary wzrostu w aspekcie turystyka to miasto **Wrocław** – lider, oraz powiaty **jeleniogórski i lubański**. Wrocław swoją wysoką lokatę zawdzięcza: dużej liczbie turystów zagranicznych korzystających z noclegów (3. lokata), wysokiemu wskaźnikowi rozwoju bazy turystycznej (2. lokata) oraz znacznemu wykorzystaniu bazy noclegowej (2. lokata).

Finanse jednostek samorządu terytorialnego

Ocenę poziomu rozwoju powiatów województwa dolnośląskiego w zakresie sytuacji finansowej gmin i powiatów przeprowadzono na podstawie 3 wskaźników charakteryzujących potencjał dochodowy z tytułu udziałów w podatkach dochodowych gmin i powiatu, wielkość przekazanych na inwestycje środków budżetowych oraz wielkość pozyskanych środków z budżetu UE. Wartości wskaźników obrazują analizowane zagadnienia jako sumę wartości dla powiatu i położonych na jego terenie gmin.

Cechą najbardziej różnicującą powiaty była wielkość pozyskanych środków z budżetu UE na 1 mieszkańca (współczynnik zmienności 128,7%). Pozostałe cechy wykazywały średni poziom zmienności (wpływy z tytułu udziałów w podatkach dochodowych – 41,2%; wydatki inwestycyjne – 34,3%).

Największe wpływy z tytułu udziałów w podatkach dochodowych od osób fizycznych i prawnych do budżetu gmin i powiatów odnotowano w powiecie polkowickim (1311 zł na 1 mieszkańca), we Wrocławiu (1262 zł) i powiecie lubińskim (1196 zł). Wysokie wpływy zasilły także budżety lokalne w powiatach głogowskim (957 zł) oraz wrocławskim (959 zł). Wpływy przewyższające średnią dla województwa odnotowano jeszcze tylko w Legnicy (808 zł). W pozostałych 23 powiatach wpływy z udziałów w podatkach dochodowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca były niższe niż średnia wojewódzka, która w 2010 roku wynosiła 785 zł. Najniższe wpływy z tego tytułu uzyskały jednostki lokalne powiatów górowskiego 333 zł oraz lwóweckiego 368 zł.

Aktywność inwestycyjna wśród jednostek lokalnych była zróżnicowana i tak największą część budżetu na inwestycje przeznaczyły władze lokalne jednostek położonych na obszarze powiatów trzebnickiego (34,5% wydatków ogółem), bolesławieckiego (25,6%) oraz miasta Wrocławia (24,2%). Poniżej 6% wydatków skierowały na inwestycje władze lokalne powiatu wałbrzyskiego (jedynie 3,3%), kamiennogórskiego i górowskiego (po 5,1%) oraz lubańskiego (5,4%).

Największą skutecznością w pozyskiwaniu środków na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych wykazały się władze miasta Wrocław, które w 2010 roku pozyskały w przeliczeniu na 1 mieszkańca kwotę 203 zł. Żaden inny powiat (czyli władze lokalne tego powiatu plus gmin położonych na jego terenie łącznie) nie zbliżyły się do tej wartości. Na drugim miejscu był powiat świdnicki (59 zł), w dalszej kolejności miasta Jelenia Góra (51 zł) i Legnica (49 zł) oraz powiat jaworski (49 zł). Władze lokalne czterech powiatów pozyskały mniej niż 5 zł na mieszkańca i były to: lwówecki, polkowicki, wołowski oraz oławski.

W tabl. 4.9. przedstawiono – wyodrębnione metodą trzech średnich – grupy powiatów według poziomu wartości miernika rozwoju w aspekcie finanse jednostek samorządu terytorialnego.

Tabl. 4. 9. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – finanse samorządu terytorialnego

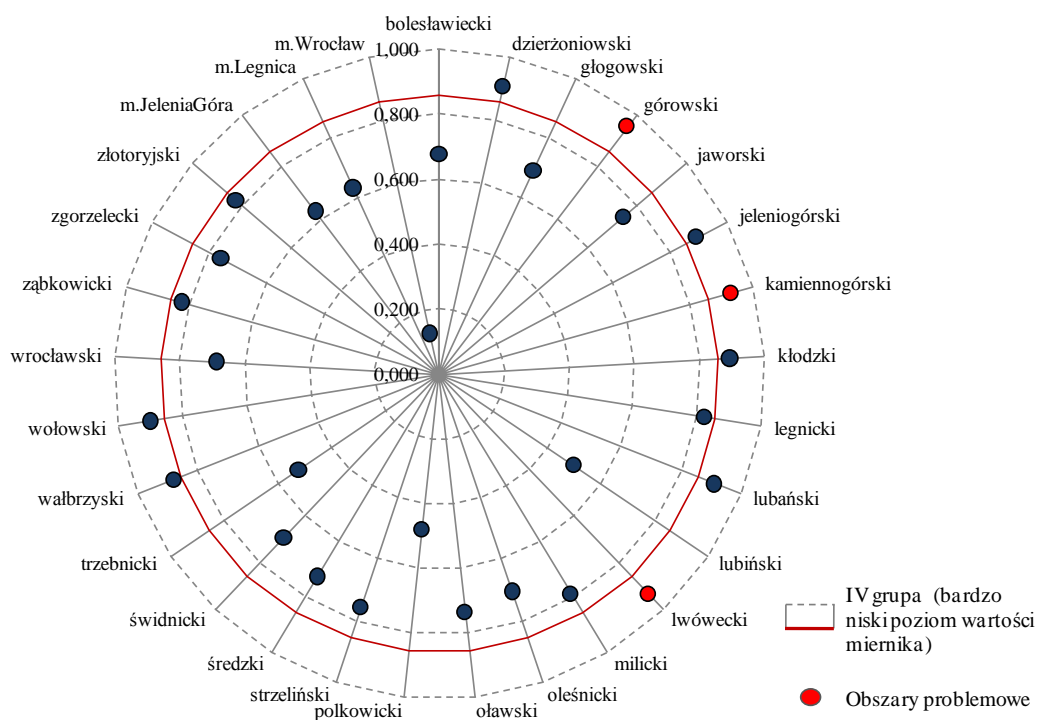
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Wrocław	5. m. Jelenia Góra	14. jaworski	21. wałbrzyski
2. polkowicki	6. m. Legnica	15. strzebiński	22. jeleniogórski
3. lubiński	7. bolesławiecki	16. zgorzelecki	23. kłodzki
4. trzebnicki	8. wrocławski	17. milicki	24. wołowski
	9. głogowski	18. złotoryjski	25. dzierzoniowski
	10. świdnicki	19. ząbkowicki	26. lubański
	11. oleśnicki	20. legnicki	27. kamiennogórski
	12. średzki		28. lwówecki
	13. oławski		29. górowski
(0,400 – 0,874]	(0,258– 0,400]	(0,143– 0,258]	[0,046–0,143]

Najwyższym poziomem rozwoju w zakresie finansów gmin i powiatów województwa dolnośląskiego w 2010 roku charakteryzowały się cztery powiaty (grupa I). Miasto Wrocław zajęło pozycję zdecydowanego lidera.

Kolejne powiaty (polkowicki, lubiński oraz trzebnicki) uzyskały miarę rozwoju o około 40% niższą. Powiaty polkowicki i lubiński swoje pozycje zawdzięczają wysokim wpływom z podatków dochodowych ale jednocześnie zajęły odległe miejsca pod względem pozyskanych z UE środków finansowych (27. lokata i 24. lokata). Powiat trzebnicki natomiast przeznaczył na inwestycje najwięcej w województwie (1. lokata).

Najliczniejszą grupę II o średnim poziomie rozwoju utworzyło 9 powiatów, w tym miasta Jelenia Góra i Legnica oraz powiaty położone w bezpośrednim sąsiedztwie Wrocławia. Poziom rozwoju 7 powiatów grupy III można określić jako niski, a kolejnych 9 – jako bardzo niski (grupa IV). Wśród najsłabszych powiatów w regionie wymienić należy: lwówecki, kamiennogórski i na ostatnim miejscu górowski.

Rys. 4.8. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie finanse samorządu terytorialnego, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Do **obszarów problemowych**, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie finans samorządu terytorialnego zaliczono powiaty: **Iwówceki, kamiennogórski** i w szczególności **górowski**. Ostatnie miejsce powiatu górowskiego było pochodną niskich wpływów z tytułu podatków dochodowych na tle pozostałych powiatów w województwie oraz małej części wydatków przekazywanych na inwestycje. Jednocześnie powiat wykazał dobrą aktywność w pozyskiwaniu środków z UE (11. lokata).

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie finans samorządu terytorialnego to będący liderem **Wrocław** oraz powiaty **polkowicki i lubiński**. Wrocław pozycję lidera zajmuje ze względu na duże środki pozyskane z UE na 1 mieszkańca (1. lokata), wysokie wpływy z podatków dochodowych (2. lokata) i duże udziały środków przeznaczanych z budżetu na inwestycje (3. lokata).

Zróznicowanie powiatów pod względem wartości syntetycznego miernika rozwoju w zakresie potencjału gospodarczego / struktury gospodarki

Otrzymane wartości ośmiu mierników cząstkowych stały się podstawą obliczenia miary syntetycznej dla zakresu potencjał gospodarczy. Miara syntetyczna przyjmowała wartości od 0,597 (miasto Wrocław) do 0,083 (powiat górowski). Jak to opisano szczegółowo, sytuacja w powiatach była zróżnicowana w zależności od aspektu. Współczynnik zmienności dla miary syntetycznej wynosił 46,1%. Na poziom miary syntetycznej miały wpływ wszystkie aspekty, przy czym najbardziej zróżnicowane były powiaty pod względem produkcji przemysłowej (współczynnik zmienności wyniósł 135,4%), wynikało to z dużej różnicy między powiatem liderem – lubińskim i pozostałymi jednostkami. W dalszej kolejności dużym zróżnicowaniem charakteryzowały się nakłady inwestycyjne (121,8%) i kapitał zagraniczny (104,8%). Powiaty województwa dolnośląskiego były najmniej zróżnicowane w aspekcie rolnictwo (46,2%) i turystyka (58,6%).

Wykorzystując metodę trzech średnich dokonano klasyfikacji powiatów według wartości syntetycznego miernika rozwoju, wyodrębniając cztery grupy poziomu wartości. Najliczniejszą była grupa III o niskim poziomie rozwoju licząca 10 powiatów. Grupę II o średniej wartości miar rozwoju utworzyło 5 powiatów (jeleniogórski, oławski, wałbrzyski, zgorzelecki i głogowski). Również 5 powiatów zakwalifikowano do grupy I o wysokich wartościach miernika, w której znalazły się obszary wzrostu, tj. miasta Wrocław, Legnica oraz powiat wrocławski, a także o dość dobrej sytuacji powiat lubiński i miasto Jelenia Góra. Dziewięć powiatów charakteryzowało się bardzo niskim poziomem rozwoju (IV grupa), w tym trzy powiaty zakwalifikowane jako obszary problemowe: kamiennogórski, Iwówceki i górowski.

Powiat górowski – o najtrudniejszej sytuacji – zajmował w większości aspektów końcowe lokaty. Najgorzej wypadł w aspektach: budownictwo, nakłady inwestycyjne, kapitał zagraniczny (m.in. najmniejszej liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego na 1000 mieszkańców) oraz finans gmin i powiatów (w szczególności w kontekście wpływów z podatków dochodowych), w których zajmował ostatnie lokaty. Najlepsza sytuacja dotyczyła aspektów rolnictwo (23. lokata) oraz turystyka (19. lokata).

Powiat Iwówceki najdalej, 28. lokatę zajął w ocenie sektora usług oraz finansów gmin i powiatów, najwyższą 20. lokatę w rolnictwie. Natomiast powiat kamiennogórski odnotował najniższe wyniki dla turystyki (28. lokata) oraz w aspekcie finansów gmin i powiatów (27. lokata), najwyżej ocenione zostały aspekty kapitał zagraniczny (12. lokata) oraz rolnictwo (16. lokata).

Na wysoką pozycję Wrocławia na tle innych powiatów w zakresie potencjału gospodarczego wpłynęły w szczególności wysokie wartości wskaźników w aspekcie sektora usług (największy udział sektora usług w województwie), turystyka (m.in. z uwagi na wskaźnik rozwoju bazy noclegowej i wykorzystania miejsc noclegowych) i w aspekcie finansów gmin i powiatów (dzięki m.in. bardzo dużym środkom pozyskanym z budżetu UE). W przypadku miasta Legnicy o wysokiej pozycji zdecydowały w szczególności aspekty: budownictwo i rolnictwo. Powiat wrocławski przodował w wielkości kapitału zagranicznego, a powiat lubiński m.in. w wielkości produkcji przemysłowej.

Do **obszarów problemowych**, zgodnie z przyjętą metodologią, w zakresie potencjału gospodarczego/struktury gospodarki zakwalifikowano powiaty: **górowski, lwówecki i kamiennogórski**. Powiaty te charakteryzują się słabym rozwojem gospodarczym.

Cechą charakterystyczną wyodrębnionych obszarów jest:

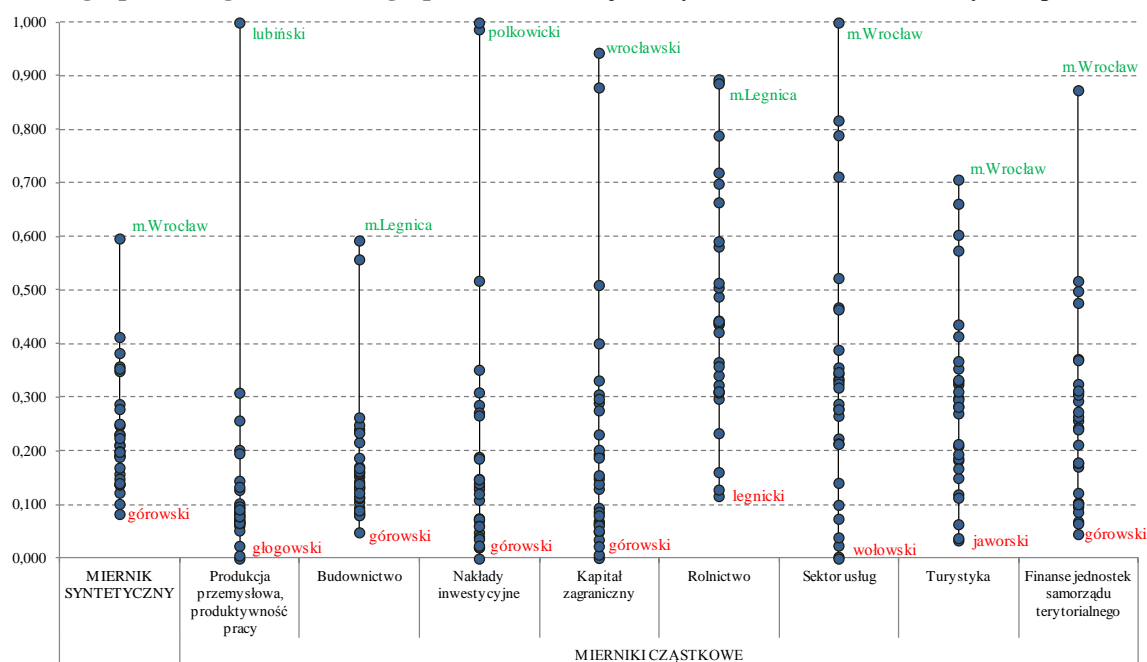
- ✓ niska wartość produkcji przemysłowej i budowlano-montażowej na 1 mieszkańca,
- ✓ niskie nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca,
- ✓ słabo rozwinięty sektor usług – mała liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych,
- ✓ słaby potencjał dochodowy z tytułu udziału w podatkach od osób prawnych i fizycznych,
- ✓ mała część wydatków z budżetu przeznaczonych na inwestycje.

Obszary wzrostu w zakresie potencjału gospodarczego/struktury gospodarki objęły: miasta **Wrocław i Legnicę** oraz powiat **wrocławski**.

Mocną stroną tych obszarów są:

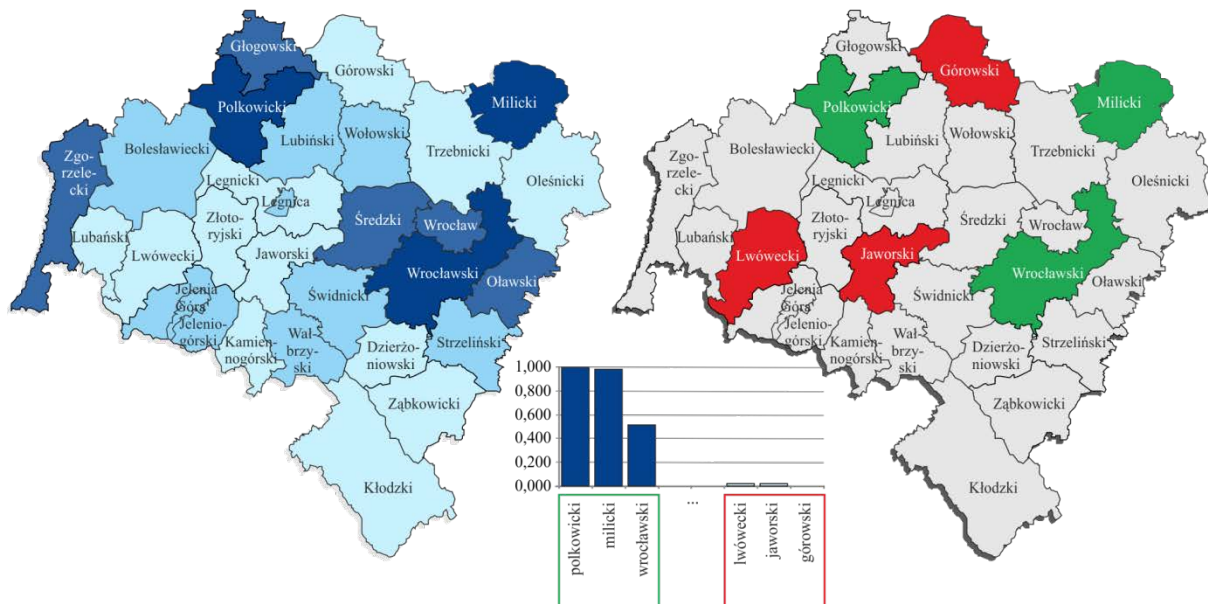
- ✓ wysokie wartości produkcji budowlano-montażowej na 1 mieszkańca,
- ✓ mocno rozwinięty sektor usług
- ✓ duże środki pozyskane z UE na 1 mieszkańca,
- ✓ duża część wydatków z budżetu przeznaczona na inwestycje,
- ✓ mocny potencjał dochodowy z tytułu udziału w podatkach od osób prawnych i fizycznych.

Rys. 4.9. Zróżnicowanie powiatów według wartości miernika syntetycznego w zakresie potencjału gospodarczego / struktura gospodarki oraz częściowych mierników dla badanych aspektów

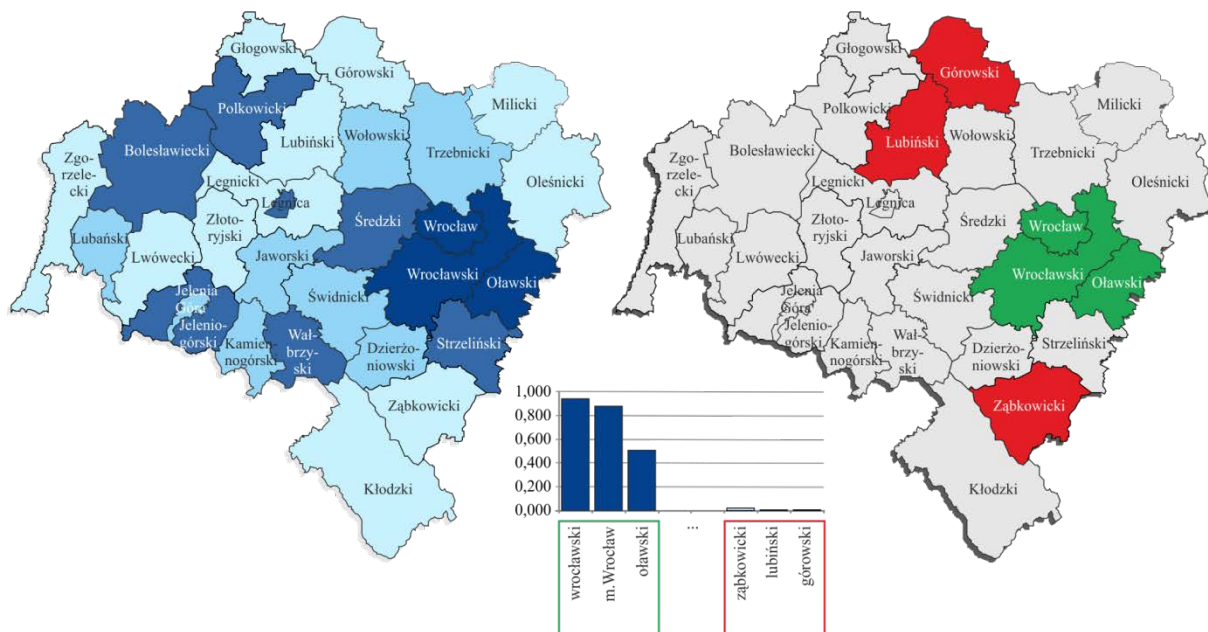

Rys. 4.10. Powiaty według grup poziomu wartości cząstkowych mierników w wybranych aspektach potencjału gospodarczego / struktury gospodarki

Nakłady inwestycyjne

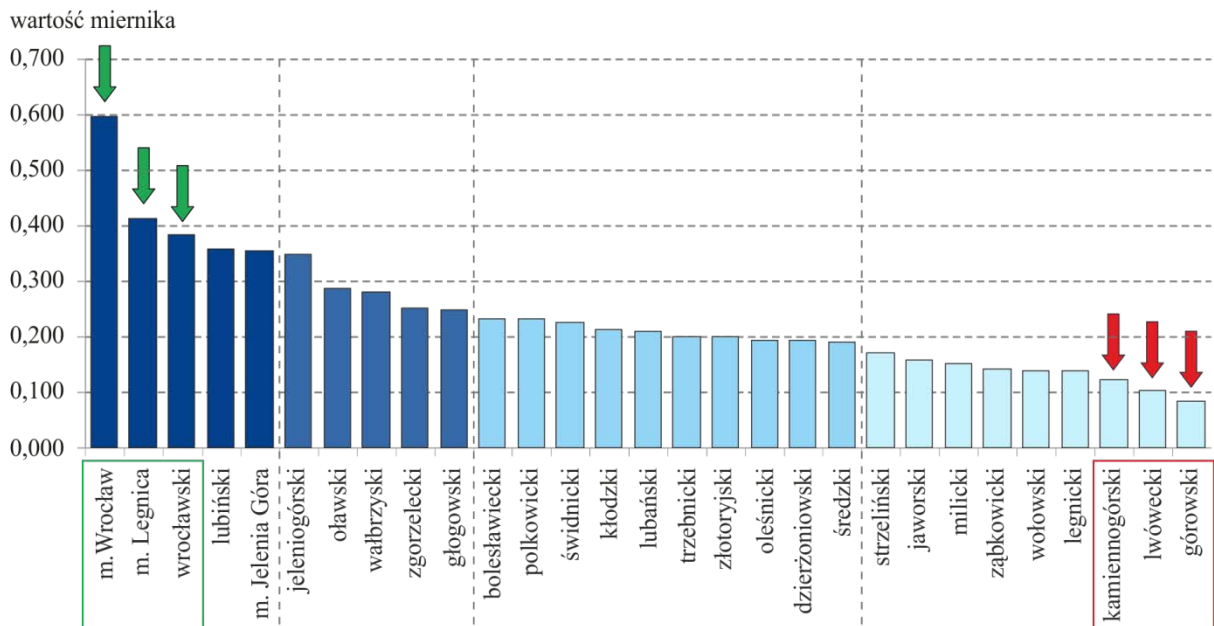
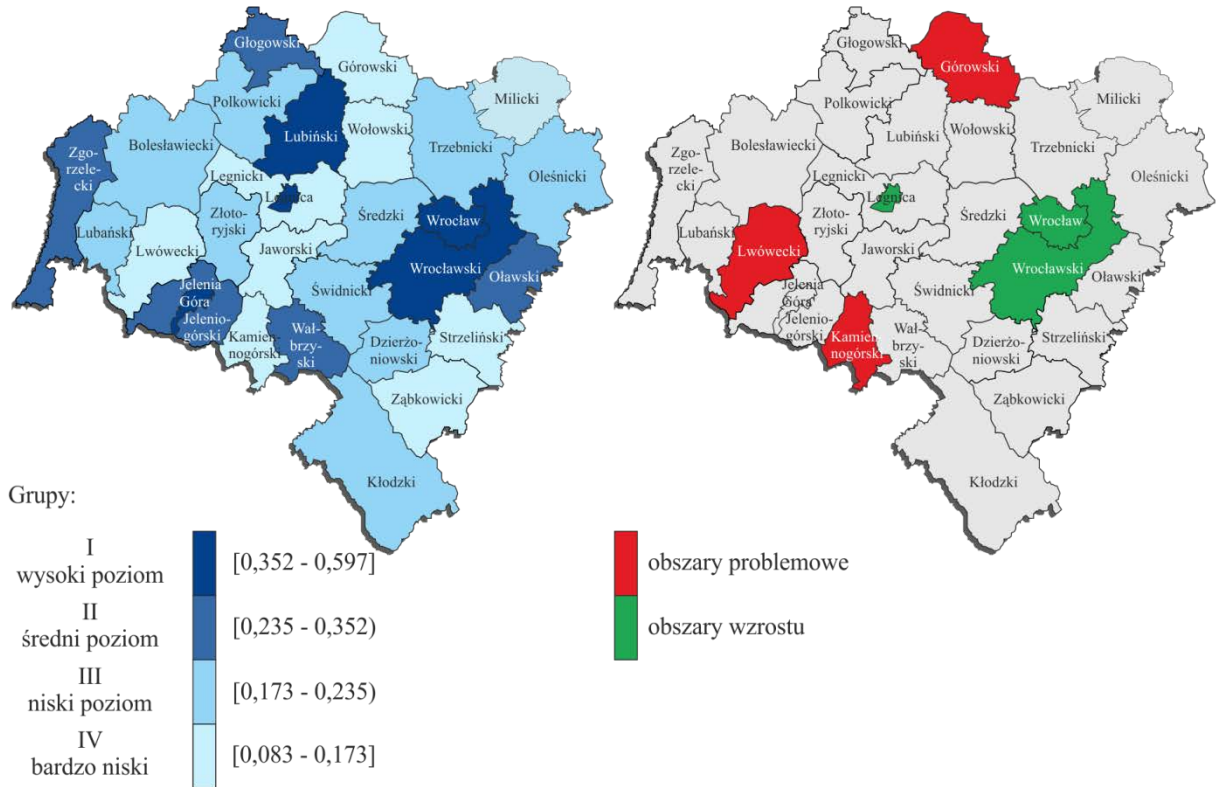

Kapitał zagraniczny

Grupy: I II III IV
 poziom: wysoki średni niski bardzo niski
 Obszary: problemowe wzrostu

Rys. 4.11. Powiaty według grup poziomu wartości miernika syntetycznego w zakresie potencjału gospodarczego / struktury gospodarki, z wyróżnieniem obszarów problemowych i obszarów wzrostu

Tabl. 4.10. Powiaty uporządkowane według miernika syntetycznego w zakresie potencjału gospodarczego /struktury gospodarki

POWIATY	MERNIK SYNTETYCZNY		MERNIKI CZĄSTKOWE															
			produkcja przemysłowa/ produktywność pracy		budownictwo		nakłady inwestycyjne		kapitał zagraniczny		rolnictwo		sektor usług		turystyka		finanse jednostek samorządu terytorialnego	
	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata
m. Wrocław	0,597	1	0,196	5	0,235	6	0,267	8	0,879	2	0,886	3	1,000	1	0,707	1	0,874	1
m. Legnica	0,413	2	0,092	12	0,593	1	0,148	12	0,332	5	0,894	1	0,713	4	0,312	12	0,370	6
Wrocławski	0,383	3	0,309	2	0,558	2	0,518	3	0,944	1	0,310	24	0,465	7	0,168	23	0,313	8
Lubiński	0,358	4	1,000	1	0,134	17	0,186	10	0,007	28	0,592	8	0,335	12	0,300	13	0,499	3
m. Jelenia Góra	0,354	5	0,079	17	0,188	8	0,149	11	0,156	14	0,889	2	0,817	2	0,333	9	0,372	5
Jeleniogórski	0,350	6	0,081	15	0,171	9	0,190	9	0,291	8	0,699	6	0,790	3	0,662	2	0,104	22
Oławski	0,288	7	0,103	9	0,263	3	0,352	4	0,510	3	0,439	15	0,357	9	0,368	7	0,265	13
Wałbrzyski	0,279	8	0,258	3	0,081	27	0,121	16	0,298	7	0,720	5	0,469	6	0,283	16	0,123	21
Zgorzelecki	0,252	9	0,006	28	0,169	10	0,272	7	0,052	24	0,789	4	0,319	15	0,437	5	0,241	16
Głogowski	0,249	10	0,000	29	0,241	5	0,287	6	0,050	25	0,582	9	0,389	8	0,415	6	0,311	9
Bolesławiecki	0,232	11	0,085	14	0,096	23	0,136	14	0,232	10	0,665	7	0,100	24	0,355	8	0,326	7
Polkowicki	0,231	12	0,145	6	0,084	26	1,000	1	0,276	9	0,514	10	0,040	26	0,271	17	0,518	2
Świdnicki	0,225	13	0,071	19	0,130	18	0,130	15	0,203	11	0,443	14	0,348	10	0,296	14	0,306	10
Kłodzki	0,213	14	0,061	25	0,113	21	0,049	23	0,070	21	0,506	11	0,523	5	0,325	11	0,103	23
Lubański	0,211	15	0,052	26	0,144	14	0,040	24	0,130	17	0,444	13	0,224	20	0,604	3	0,087	26
Trzebnicki	0,200	16	0,097	10	0,139	15	0,061	22	0,139	16	0,359	19	0,326	14	0,064	27	0,477	4
Złotoryjski	0,199	17	0,079	16	0,090	24	0,024	26	0,080	20	0,312	22	0,279	18	0,575	4	0,179	18
Oleśnicki	0,193	18	0,089	13	0,160	12	0,061	21	0,087	19	0,367	18	0,214	22	0,331	10	0,294	11
Dzierżoniowski	0,192	19	0,095	11	0,153	13	0,075	18	0,149	15	0,489	12	0,266	19	0,284	15	0,097	25
Średzki	0,190	20	0,134	7	0,115	20	0,310	5	0,306	6	0,161	27	0,332	13	0,195	20	0,274	12
Strzeliński	0,170	21	0,128	8	0,163	11	0,109	17	0,401	4	0,129	28	0,141	23	0,150	24	0,244	15
Jaworski	0,158	22	0,074	18	0,134	16	0,021	28	0,095	18	0,324	21	0,345	11	0,034	29	0,258	14
Milicki	0,149	23	0,068	21	0,217	7	0,987	2	0,062	23	0,298	25	0,215	21	0,120	25	0,212	17
Ząbkowicki	0,141	24	0,067	22	0,122	19	0,036	25	0,023	27	0,234	26	0,289	16	0,214	18	0,179	19
Wołowski	0,139	25	0,203	4	0,081	28	0,140	13	0,188	13	0,422	17	0,000	29	0,113	26	0,102	24
Legnicki	0,138	26	0,069	20	0,249	4	0,074	19	0,035	26	0,117	29	0,280	17	0,183	22	0,172	20
Kamienogórski	0,123	27	0,065	24	0,106	22	0,072	20	0,194	12	0,437	16	0,074	25	0,038	28	0,069	27
Lwówecki	0,102	28	0,066	23	0,087	25	0,021	27	0,065	22	0,342	20	0,003	28	0,187	21	0,065	28
Górowski	0,083	29	0,024	27	0,049	29	0,000	29	0,001	29	0,312	23	0,024	27	0,210	19	0,046	29

Podstawowe parametry statystyczne:

MAX	0,597	29	1,000	29	0,593	29	1,000	29	0,944	29	0,894	29	1,000	29	0,707	29	0,874	29
MIN	0,083	1	0,000	1	0,049	1	0,000	1	0,001	1	0,117	1	0,000	1	0,034	1	0,046	1
zmienność w %	46,1	x	135,4	x	69,8	x	121,8	x	104,8	x	46,2	x	73,0	x	58,6	x	67,5	x

3. 5. INNOWACYJNOŚĆ I EFEKTYWNOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTW

Zgodnie z koncepcją gospodarki opartej na wiedzy (GOW), jednym z ważniejszych czynników determinujących tempo i poziom rozwoju gospodarczego regionu jest innowacyjność oraz transfer i wykorzystanie wiedzy. Rozwój innowacyjności i wprowadzanie nowych, istotnie ulepszonych produktów, a także nowoczesnych, zaawansowanych technologii przyczynia się do pełniejszego wykorzystania zasobów pracy, do wzrostu wydajności i tworzenia nowych miejsc pracy oraz polepszenia pozycji regionu, jak i wsparcia wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw.

Działalność innowacyjną przedsiębiorstw przemysłowych (dyfuzję innowacji) scharakteryzowano udziałem jednostek innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw oraz wielkością nakładów na działalność innowacyjną w przeliczeniu na badane przedsiębiorstwo prowadzące działalność innowacyjną.

Do oceny efektów działalności innowacyjnej przedsiębiorstw przyjęto wskaźnik w postaci udziału w badanym roku przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych, wprowadzonych na rynek w ciągu ostatnich trzech lat, w wartości przychodów ogółem. Wskaźnik ten stanowi ważną informację o wpływie innowacji produktowych na ogólną strukturę przychodów i poziom innowacyjności przedsiębiorstw.

O poziomie innowacyjności przedsiębiorstw przemysłowych świadczy również stopień wyposażenia w środki automatyzacji procesów produkcyjnych, zainstalowane w wydziałach bezpośrednio produkcyjnych, w narzędziowniach oraz w innych wydziałach pomocniczych. Przekształcanie gospodarki w bardziej zaawansowaną technologicznie, szybki wzrost produkcji, który charakteryzuje rozwój współczesnego przemysłu wymagają systematycznego podnoszenia poziomu organizacji i automatyzacji przedsiębiorstw przemysłowych, polegającej na zastąpieniu lub ograniczeniu udziału człowieka przez urządzenia (lub zestawy maszyn i urządzeń) wykonujące określone, powtarzalne czynności automatycznie.

Dzięki ukierunkowaniu na różnego rodzaju ulepszenia i nowości, przedsiębiorstwa mogą osiągnąć wiele korzyści ekonomicznych, m.in. innowacje i niekonwencjonalne wykorzystywanie zasobów wiedzy przyczyniają się do zwiększenia efektywności przedsiębiorstw. Natomiast korzystna sytuacja finansowa przedsiębiorstw, wzrost efektywności stymuluje wzrost nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw, wzbogacając potencjał gospodarczy regionu.

W niniejszym badaniu podstawowymi wskaźnikami efektywności są wskaźniki finansowe, które mają na celu ocenę sytuacji ekonomiczno-finansowej jednostek gospodarczych województwa.

Wyniki działalności prowadzonej przez podmioty gospodarcze scharakteryzowano za pomocą wskaźnika ilustrującego odsetek przedsiębiorstw o dodatnim wynik finansowym (wykazujących zysk) oraz wielkość przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i usług w przeliczeniu na przedsiębiorstwo.

Ponadto, uwzględniono w analizie wskaźnik rentowności przedsiębiorstw, który jest uważany za fundamentalny miernik efektywności ich działania.

Zaproponowane w tym zakresie tematycznym wskaźniki umożliwiają w układzie przestrzennym:

- monitorowanie innowacyjności w przedsiębiorstwach przemysłowych w przekroju powiatów (natężenie działań innowacyjnych, poziom nakładów inwestycyjnych, stopień wyposażenia w środki automatyzacji procesów produkcyjnych),
- monitorowanie wyników finansowych podmiotów gospodarczych (w tym efektywności działalności przedsiębiorstw),
- identyfikację obszarów wyróżniających się: wysokim poziomem innowacyjności, dobrą kondycją finansową przedsiębiorstw, efektywnością działalności oraz identyfikację obszarów, które charakteryzuje niski poziom rozwoju (niska skłonność przedsiębiorstw do działalności innowacyjnej, niski poziom nakładów inwestycyjnych, słabe wyniki finansowe przedsiębiorstw).

W tabl. 5.1. zamieszczono wstępny zestaw wskaźników diagnostycznych pogrupowanych w dwa obszary tematyczne, które wytypowane zostały do oceny sytuacji powiatów województwa dolnośląskiego w zakresie innowacyjności i efektywności przedsiębiorstw w 2010 roku.

Tabl. 5.1. **Innowacyjność i efektywność przedsiębiorstw - wstępny zestaw potencjalnych wskaźników diagnostycznych**

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnik
<i>5.1. Przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle</i>			
5.1.1. Udział jednostek innowacyjnych w zakresie innowacji produktowych lub procesowych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw (w %)	Udział jednostek innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw, w których pracowało więcej niż 9 osób (stan w dniu 31 XII). Przedsiębiorstwo innowacyjne (w zakresie innowacji produktowych i procesowych) jest to przedsiębiorstwo, które w badanym okresie wprowadziło na rynek przynajmniej jedną innowację produktową lub procesową (nowy lub istotnie ulepszony produkt bądź nowy lub istotnie ulepszony proces)	S	Wskaźnik ten świadczy o natężeniu działań innowacyjnych podejmowanych przez przedsiębiorstwa
5.1.2. Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle przypadające na innowacyjne przedsiębiorstwo, które poniosło nakłady (ceny bieżące; w tys. zł)	Nakłady na działalność innowacyjną w zakresie innowacji produktowych i procesowych w przemyśle (ceny bieżące) w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 9 osób. Nakłady na działalność innowacyjną obejmują nakłady na: badania naukowe i prace rozwojowe (B+R), zakup wiedzy ze źródeł zewnętrznych, zakup oprogramowania, nakłady inwestycyjne na środki trwałe niezbędne do wprowadzenia innowacji, szkolenie personelu związane z działalnością innowacyjną, marketing dotyczący nowych lub istotnie ulepszonych produktów oraz pozostałe przygotowania do wprowadzenia innowacji produktowych i procesowych	S	Wskaźnik obejmujący całość wydatków przeznaczonych na innowacje produktowe i procesowe (bieżące i inwestycyjne) świadczy o prorozwojowym nastawieniu przedsiębiorstw
5.1.3. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w latach 2008-2010 w przychodach ze sprzedaży ogółem (w %)	Udział przychodów ze sprzedaży w 2010 r. produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w latach 2008-2010 w przychodach ze sprzedaży ogółem. Przychody ze sprzedaży ogółem obejmują: - przychody netto ze sprzedaży produktów (wytworów i usług), - przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów.	S	Służy do oceny efektów działalności innowacyjnej przedsiębiorstw

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnik
	Przychody netto ze sprzedaży produktów są to kwoty należne z tytułu sprzedaży wyrobów gotowych w podmiotach wytwarzających te wyroby		
5.1.4. Udział przedsiębiorstw przemysłowych wykorzystujących komputery (duże, minikomputery, mikrokomputery) do sterowania i regulacji procesami technologicznymi w przedsiębiorstwach ogółem (w %)	W ogólnej liczbie przedsiębiorstw objętych badaniem udział przedsiębiorstw, które wykorzystują komputery (duże, minikomputery i mikrokomputery) do sterowania i regulacji procesami technologicznymi wykonujące określone czynności bez udziału człowieka (stan w dniu 31 XII)	S	Charakteryzuje stopień wyposażenia przedsiębiorstwa w środki automatyzacji procesów produkcyjnych mające na celu samoczynne sterowanie, regulowanie urządzeń technicznych oraz kontrolowanie przebiegu procesów technologicznych
<i>5.2. Efektywność przedsiębiorstw (niefinansowych)</i>			
5.2.1. Odsetek przedsiębiorstw wykazujących zysk netto (w %)	W ogólnej liczbie przedsiębiorstw objętych badaniem udział przedsiębiorstw o dodatnim wyniku finansowym netto. Wynik finansowy na działalności gospodarczej jest to suma wyniku finansowego na sprzedaży produktów, towarów i materiałów, wyniku na pozostałej działalności operacyjnej oraz wyniku na operacjach finansowych. Wynik finansowy netto (zysk lub strata) otrzymujemy po pomniejszeniu wyniku finansowego brutto o obowiązkowe obciążenia	S	Wzrost odsetka przedsiębiorstw wykazujących zysk netto świadczy o poprawie efektywności prowadzonej działalności gospodarczej, a także o rosnącej atrakcyjności inwestycyjnej
5.2.2. Wskaźnik rentowności obrotu netto (w %)	Wskaźnik rentowności obrotu netto stanowi relację wyniku finansowego netto do przychodów z całokształtu działalności	S	Wskaźnik rentowności obrotu zwany wskaźnikiem zyskowności lub wskaźnikiem stopy zysku informuje o udziale zysku w wartości sprzedaży, to znaczy, jaki procent zysku przynosi dana wartość sprzedaży. Wskaźnik ten określa, jak korzystnie przedsiębiorstwo produkuje i sprzedaje swoje produkty. Im niższy jest ten wskaźnik, tym większa wartość sprzedaży musi być zrealizowana, aby osiągnąć określoną kwotę zysku. Natomiast im wyższy poziom wskaźnika, tym wyższa jest efektywność poniesionych nakładów i osiągniętych przychodów

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnik
5.2.3. Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na 1 przedsiębiorstwo (w tys. zł)	Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów to kwoty należne z tytułu sprzedaży wyrobów gotowych w podmiotach wytwarzających te wyroby oraz usług w podmiotach prowadzących działalność usługową oraz towarów i materiałów (w tym także kwoty należne z tytułu sprzedaży opakowań wielokrotnego użytku). Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ustalane są na poziomie ceny sprzedaży netto, to znaczy pomniejszonej o udzielone rabaty, opusty, bonifikaty oraz dotacje, bez VAT	S	Im wyższy wskaźnik sprzedaży netto, tym przedsiębiorstwa na danym obszarze generują większe przychody ze wszystkich rodzajów działalności i dzięki temu potencjalnie przynoszą większy zysk
5.2.4. Wskaźnik poziomu kosztów z całokształtu działalności	Wskaźnik poziomu kosztów stanowi relację kosztów uzyskania przychodów z całokształtu działalności do przychodów z całokształtu działalności	D	Im niższy wskaźnik, tym sytuacja finansowa przedsiębiorstw jest korzystniejsza

W wyniku analizy danych, obejmującej badanie zmienności i korelacji cech diagnostycznych, opracowana została lista wskaźników finalnych, na podstawie których skonstruowano syntetyczne miary rozwoju. Większość wytypowanych cech diagnostycznych istotnie różnicowała potencjał rozwojowy powiatów ($V > 10\%$). Jedynie w aspekcie efektywności przedsiębiorstw (niefinansowych) dwie cechy okazały się nieistotnie zróżnicowane. Tymi cechami były: udział przedsiębiorstw wykazujących zysk netto w ogólnej liczbie przedsiębiorstw, oraz wskaźnik poziomu kosztów z całokształtu działalności.

Pozostałe cechy, po wyeliminowaniu nieistotnych z punktu widza przyjętych założeń, utworzyły **finalny zestaw wskaźników diagnostycznych:**

<p><i>Przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • udział jednostek innowacyjnych w zakresie innowacji produktowych lub procesowych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw (w %) • nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle przypadające na innowacyjne przedsiębiorstwo, które poniosło nakłady (ceny bieżące; w tys. zł) • udział przychodów netto ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w latach 2008 – 2010 w przychodach ze sprzedaży ogółem (w %) • udział przedsiębiorstw przemysłowych wykorzystujących komputery (duże, minikomputery, mikrokomputery) do sterowania i regulacji procesami technologicznymi w przedsiębiorstwach ogółem (w %) <p><i>Efektywność przedsiębiorstw (niefinansowych)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wskaźnik rentowności obrotu netto (w%) • przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na 1 przedsiębiorstwo (w tys. zł)
--

Przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle

Ocena sytuacji powiatów w zakresie innowacyjności przedsiębiorstw przemysłowych przeprowadzona została na podstawie 4 wskaźników, z których jeden charakteryzował nakłady w tym obszarze, kolejne dwa aktywność i efekty w postaci liczby przedsiębiorstw innowacyjnych oraz przychodów z produkcji wyrobów nowych lub istotnie ulepszonych. Ostatni wskaźnik wytypowany do analizy obrazował wykorzystanie wyspecjalizowanych komputerów do sterowania i regulacji procesów technologicznych.

Wszystkie cechy diagnostyczne istotnie różnicowały powiaty województwa pod względem innowacyjności, przy czym największe zróżnicowanie dotyczyło nakładów na działalność innowacyjną przedsiębiorstw (współczynnik zmienności wyniósł 171,2%). Najbardziej wyrównany był udział przedsiębiorstw innowacyjnych w powiecie (współczynnik zmienności około 25,3%) oraz tych wykorzystujących komputery w procesach produkcyjnych (46,2%).

Pod względem nakładów na działalność innowacyjną w przemyśle, a więc w aspekcie, który sprzyja zwiększeniu efektywności i konkurencyjności przedsiębiorstw, najwięcej w 2010 roku wydatkowały przedsiębiorstwa innowacyjne w powiecie lubińskim (przeciętnie 63,8 mln zł na 1 przedsiębiorstwo) i była to wielkość ponad dziesięciokrotnie większa niż średnia dla województwa dolnośląskiego (5,6 mln zł na 1 innowacyjne przedsiębiorstwo). W kolejnych powiatach nakłady były blisko czterokrotnie niższe niż w powiecie lubińskim i wynosiły odpowiednio: 16,6 mln zł w powiecie bolesławieckim, 13,5 mln w mieście Jelenia Góra, 9,9 mln zł w jeleniogórskim oraz 9,5 mln zł w kamiennogórskim. Znacząco mniejsze kwoty odnotowano w powiatach: głogowskim (jedynie 71,8 tys. zł na 1 innowacyjne przedsiębiorstwo), górowskim (188,0 tys. zł), średzkim (193,3 tys. zł) oraz zgorzeleckim (215,6 tys. zł).

Biorąc pod uwagę aktywność przedsiębiorstw w zakresie innowacji produktowych lub procesowych, taką działalność podjęło 16,6% przedsiębiorstw województwa dolnośląskiego, przy czym największy odsetek odnotowano w powiatach: strzelińskim (26,7% ogółu przedsiębiorstw przemysłowych), mieście Jelenia Góra (25,0%) i oleśnickim (23,4%). Dużą aktywność wykazały także przedsiębiorstwa przemysłowe miasta Legnicy oraz powiatów wrocławskiego i oławskiego (powyżej 20,0%). Mniej niż 10% przedsiębiorstw wykazało się działalnością innowacyjną w powiatach: średzkim, legnickim i górowskim (w tym ostatnim 5,6%).

Jednym z mierników efektów działalności innowacyjnej są przychody ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych. W województwie dolnośląskim z przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w latach 2008 – 2010 przedsiębiorstwa przemysłowe uzyskały około 6,0% przychodów netto, przy czym najwięcej przedsiębiorstwa powiatów: trzebnickiego (21,1%), wołowskiego (13,4%), oleśnickiego (13,3%) oraz dzierzoniowskiego (13,0%). Najmniejszy udział ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych odnotowano w powiatach: średzkim (0,01%), głogowskim (0,08%), lubińskim (0,4%) i strzelińskim (0,6%).

Przejawem wykorzystania nowoczesnych technik w procesach produkcyjnych jest odsetek wykorzystywanych do sterowania i regulacji procesów technologicznych komputerów, minikomputerów i mikrokomputerów. Jedynie w powiecie górowskim ani jedno z przebadanych przedsiębiorstw nie zadeklarowało wykorzystania komputerów w procesach produkcyjnych. Nieznaczny odsetek przedsiębiorstw wykorzystywał komputery w powiatach milickim (2,1%) oraz legnickim (2,7%). Z kolei największy udział zadeklarowały przedsiębiorstwa powiatów: wołowskiego (25,0%), bolesławieckiego (19,0%) oraz średzkiego, wrocławskiego, lubańskiego i lubińskiego (powyżej 18,0%). Ogółem w województwie wykorzystanie komputerów w procesach zadeklarowało około 10% przedsiębiorstw przemysłowych.

W tabl. 5.1. przedstawiono wyodrębnione metodą trzech średnich grupy powiatów w aspekcie przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle.

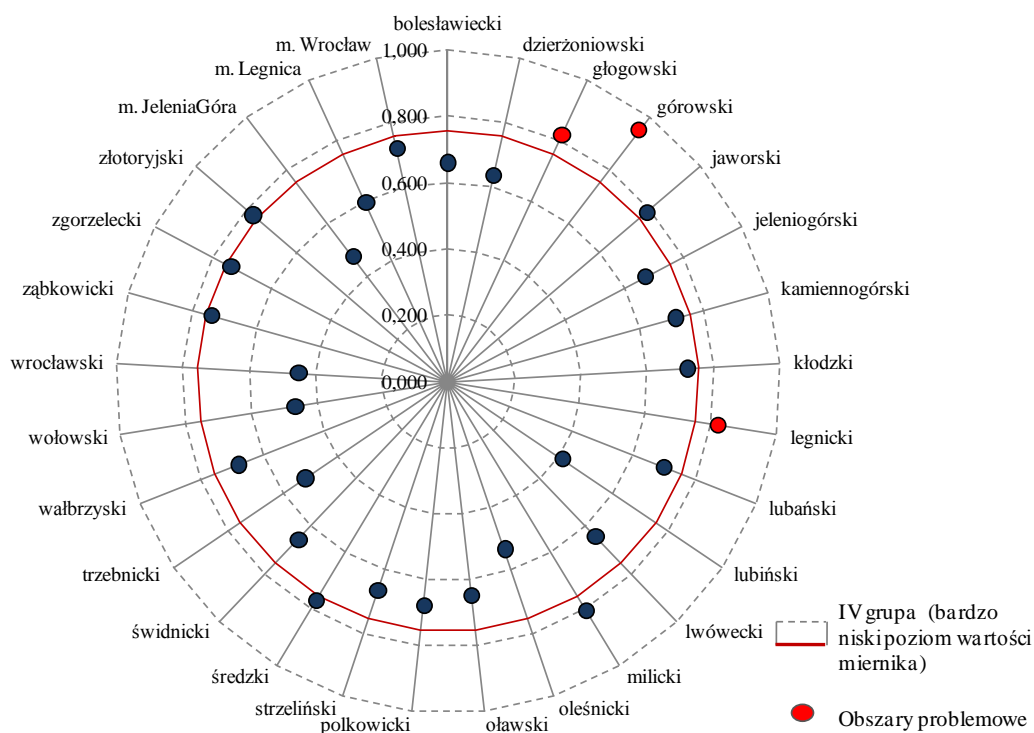
Tabl. 5. 1. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. lubiński	7. m. Legnica	14. jeleniogórski	23. średzki
2. wrocławski	8. dzierzoniowski	15. polkowicki	24. złotoryjski
3. wołowski	9. lwówecki	16. wałbrzyski	25. jaworski
4. m. Jelenia Góra	10. oławski	17. lubański	26. milicki
5. trzebnicki	11. świdnicki	18. kamiennogórski	27. głogowski
6. oleśnicki	12. bolesławiecki	19. m. Wrocław	28. legnicki
	13. strzeliński	20. kłodzki	29. górowski
		21. ząbkowicki	
		22. zgorzelecki	
(0,435– 0,586]	(0,330– 0, 435]	(0,245– 0, 330]	[0,052– 0, 245]

Sytuacja w powiatach w aspekcie innowacyjność w przemyśle mierzona cząstkowym syntetycznym miernikiem rozwoju była relatywnie wyrównana. Nie ma powiatów o wyróżniającej się pozytywnie sytuacji w regionie, jedynie powiat górowski znacząco odstaje od pozostałych ze względu na niski poziom innowacyjności wyrażony wszystkimi cechami diagnostycznymi z tego aspektu.

Grupa I o najwyższym poziomie rozwoju w regionie zawiera 6 powiatów (w tym miasto Jelenia Góra). Powiatów o średnim poziomie było 7 (w tym miasto Legnica). Najliczniejszą grupę stanowiły powiaty o niskim poziomie rozwoju (9 jednostek, w tym miasto Wrocław). Grupa IV o bardzo niskim poziomie rozwoju zawierała 7 powiatów, w tym na ostatnim miejscu górowski.

Rys. 5.1. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Zgodnie z przyjętą metodologią, do **obszarów problemowych** w aspekcie przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle zaliczono powiaty: **legnicki i głogowski**, a w szczególności **górowski**, który znacząco odbiega od pozostałych ze względu na udział jednostek innowacyjnych i przedsiębiorstw przemysłowych wykorzystujących komputery w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle to powiaty: **lubiński, wrocławski i wołowski**.
Dość dobrą sytuację odnotowano także w m. Jelenia Góra.

Efektywność przedsiębiorstw (niefinansowych)

Analizę efektywności przedsiębiorstw niefinansowych przeprowadzono z uwzględnieniem wskaźnika rentowności netto oraz wartości uzyskanych przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów. Obie te cechy wyraźnie różnicowały powiaty.

Duża zmienność w przypadku współczynnika rentowności netto wiązała się ze skrajnie odmienną sytuacją przedsiębiorstw w wybranych powiatach. W przypadku dwóch powiatów przedsiębiorstwa wykazały ujemną wartość wskaźnika i były to ząbkowicki (-12,7%) oraz lubański (-1,8%). Najwyższe wartości wskaźnika rentowności netto wykazy przedsiębiorstwa niefinansowe powiatu lubińskiego (24,3% przy wartości dla województwa dolnośląskiego wynoszącej 6,2%) i znacznie mniej kolejno Jelenia Góra (10,0%) oraz powiat trzebnicki (6,8%).

W 2010 roku przedsiębiorstwa województwa dolnośląskiego uzyskały przeciętnie 103 mln zł przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów w przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo. Zdecydowanie najwyższe przychody odnotowały przedsiębiorstwa niefinansowe powiatu lubińskiego, tj. 478 mln zł, a niemal połowę mniej powiatu polkowickiego, tj. 257 mln zł oraz wrocławskiego – 240 mln zł. Ze względu na wielkość przychodów ze sprzedaży w rankingu powiatów ostatnie miejsca zajęły powiaty: górowski (12 mln zł), lubański (18 mln zł) i legnicki (23 mln zł).

Najkorzystniejszą sytuację w regionie w aspekcie efektywności przedsiębiorstw (niefinansowych) odnotowały przedsiębiorstwa powiatu lubińskiego, które uzyskały najwyższą wartość wskaźnika rentowności obrotu netto oraz najwyższe przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na 1 przedsiębiorstwo. Dwa pozostałe powiaty I grupy o najwyższym poziomie rozwoju to polkowicki i wrocławski. Jednakże ich sytuacja znacznie odbiegała od tej w powiecie lubińskim – zdecydowanego lidera w tym obszarze. Miasta na prawach powiatu trafiły do grupy 7 jednostek o średnim poziomie rozwoju (II grupa). Najliczniejszą III grupę stanowiły powiaty o niskim poziomie rozwoju (13 jednostek). IV grupę, o bardzo niskim poziomie rozwoju, utworzyło 6 powiatów, przy czym zdecydowanie najmniej korzystną sytuację odnotowano w powiecie ząbkowickim.

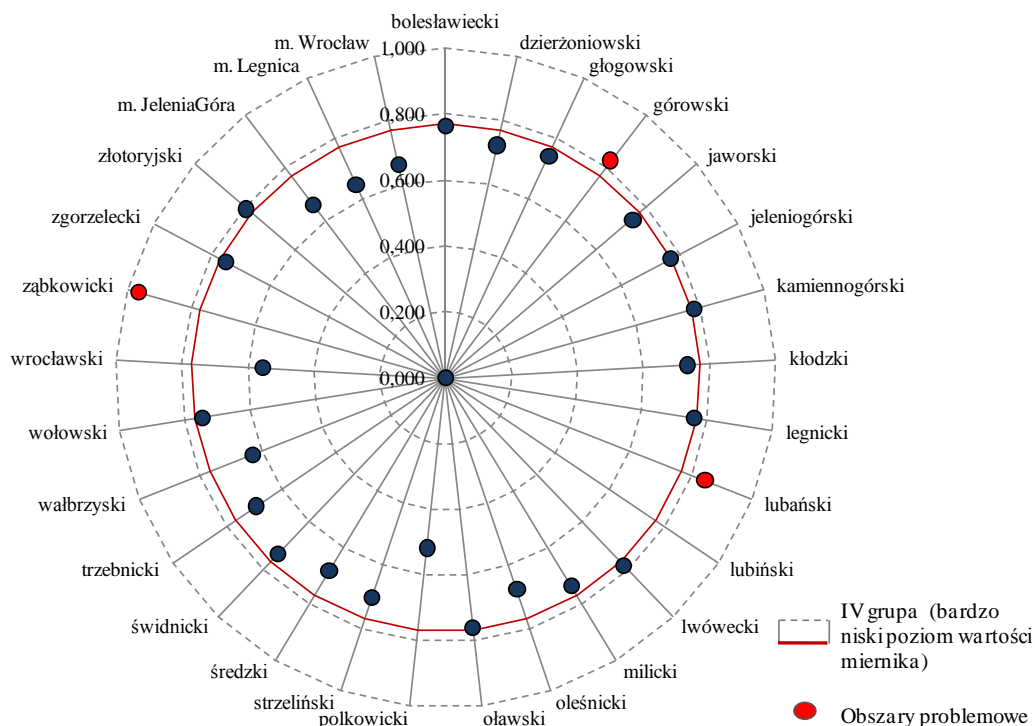
Tabl. 5. 1. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – efektywność przedsiębiorstw (niefinansowych)

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. lubiński	4. wałbrzyski	11. strzebiński	24. kamiennogórski
2. polkowicki	5. m. Legnica	12. dzierzoniowski	25. lwówecki
3. wrocławski	6. m. Jelenia Góra	13. kłodzki	26. złotoryjski
	7. m. Wrocław	14. świdnicki	27. górowski
	8. oleśnicki	15. milicki	28. lubański
	9. średzki	16. głogowski	29. ząbkowicki
	10. trzebnicki	17. jaworski	
		18. wołowski	
		19. zgorzelecki	

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
		20. oławski 21. legnicki 22. bolesławiecki 23. jeleniogórski	
(0, 4280– 1,000]	(0, 2975– 0, 4280]	(0, 2288– 0, 2975]	[0, 0372– 0, 2288]

Rys. 5.2. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie efektywność przedsiębiorstw (niefinansowych), z wyróżnieniem obszarów problemowych

Do **obszarów problemowych**, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie efektywność przedsiębiorstw (niefinansowych) zaliczono powiaty: **górowski i lubuski**, a w szczególności **ząbkowicki** – przede wszystkim z uwagi na niską rentowność przedsiębiorstw.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie efektywność przedsiębiorstw (niefinansowych) to przede wszystkim powiat **lubuski** – zdecydowany lider. Ponadto można tu również zaliczyć powiaty **polkowicki i wrocławski**, które charakteryzowały się o połowę niższą wartością miary rozwoju.

Zróznicowanie powiatów pod względem wartości syntetycznego miernika rozwoju w zakresie innowacyjności i efektywności przedsiębiorstw

Wartości dwóch mierników cząstkowych stały się podstawą obliczenia miary syntetycznej w zakresie innowacyjności i efektywności przedsiębiorstw w 2010 roku. Miara syntetyczna przyjęła wartości od 0,597 (miasto Wrocław) do 0,083 (powiat górowski). Sytuacja w powiatach była umiarkowanie zróżnicowana. Współczynnik zmienności dla miary syntetycznej wynosił 39,3%, dla

miernika w aspekcie innowacyjność przedsiębiorstw przemysłowych – 37,2%, natomiast bardziej zróżnicowana była sytuacja w zakresie efektywności przedsiębiorstw (niefinansowych) – 52,7%.

Do **obszarów problemowych**, zgodnie z przyjętą metodologią, w zakresie innowacyjność i efektywności przedsiębiorstw zaliczono powiaty: **legnicki, ząbkowicki i górowski**.

Powiat górowski został oceniony jako najmniej innowacyjny (biorąc pod uwagę przedsiębiorstwa przemysłowe zlokalizowane na jego obszarze) – 29. lokata. Pod względem efektywności zajął 27. lokatę, za powiatami lubińskim i ząbkowickim. Powiat ząbkowicki najgorzej wypadł pod względem efektywności przedsiębiorstw (29. lokata), natomiast w zakresie innowacyjności zajął 21. lokatę. Najslabszą stroną powiatu legnickiego była innowacyjność przedsiębiorstw przemysłowych (28. lokata).

Potencjalne **obszary wzrostu** w zakresie innowacyjności i efektywności przedsiębiorstw tworzą powiaty: **lubiński, wrocławski** oraz **m. Jelenia Góra**.

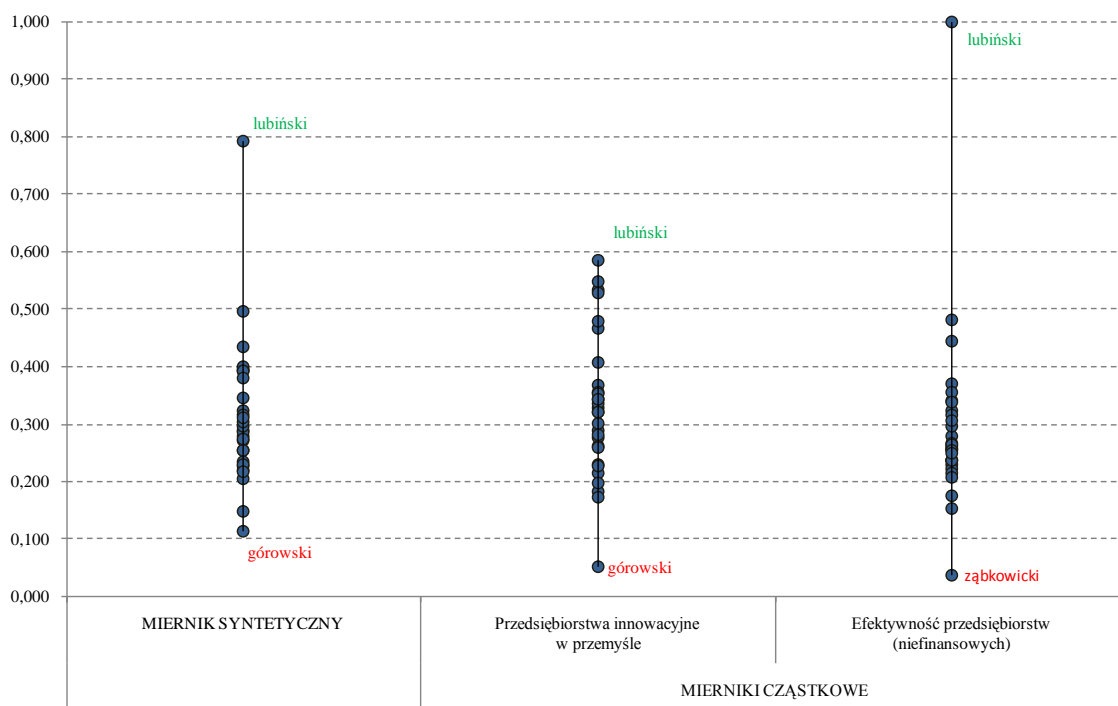
Zdecydowanym liderem w temacie innowacyjności i efektywności przedsiębiorstw był powiat lubiński, który uzyskał najwyższe wartości cząstkowych mierników rozwoju w obu aspektach:

- ✓ 0,586 w przypadku innowacyjności przedsiębiorstw przemysłowych, głównie z uwagi na bardzo wysokie nakłady na działalność innowacyjną w przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo (1. lokata),
- ✓ 1,000 w ocenie efektywności przedsiębiorstw pierwsze lokaty dla wskaźnika rentowności przedsiębiorstw oraz przychodów netto ze sprzedaży produktów, w obu przypadkach z bardzo dużą przewagą nad drugim w rankingu powiatem.

Pozostałe obszary wzrostu w zakresie innowacyjność i efektywności przedsiębiorstw to powiat wrocławski (2. lokata) oraz miasto Jelenia Góra (3. lokata).

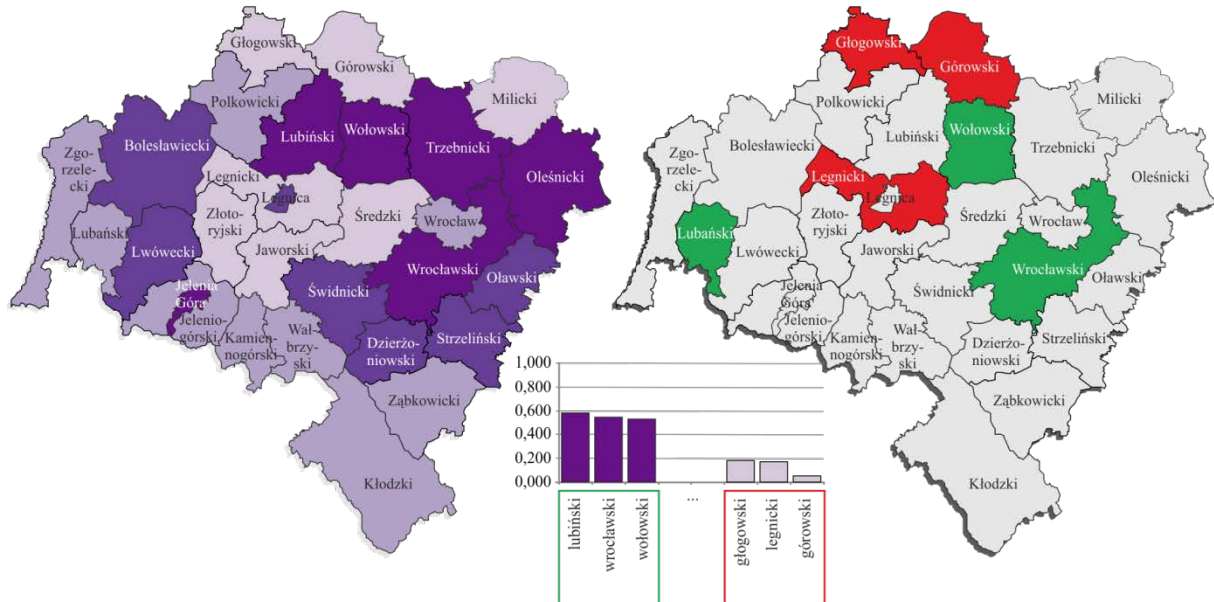
Na rys. 5.3. przedstawiono grupy powiatów wyodrębnione na podstawie metody trzech średnich. Najliczniejszą była grupa III o niskim poziomie rozwoju licząca 10 powiatów. Osiem powiatów charakteryzowało się bardzo niskim poziomem rozwoju.

Rys. 5.3. Zróżnicowanie powiatów według wartości miernika syntetycznego w zakresie innowacyjność i efektywności przedsiębiorstw oraz cząstkowych mierników dla badanych aspektów

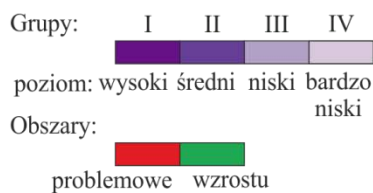
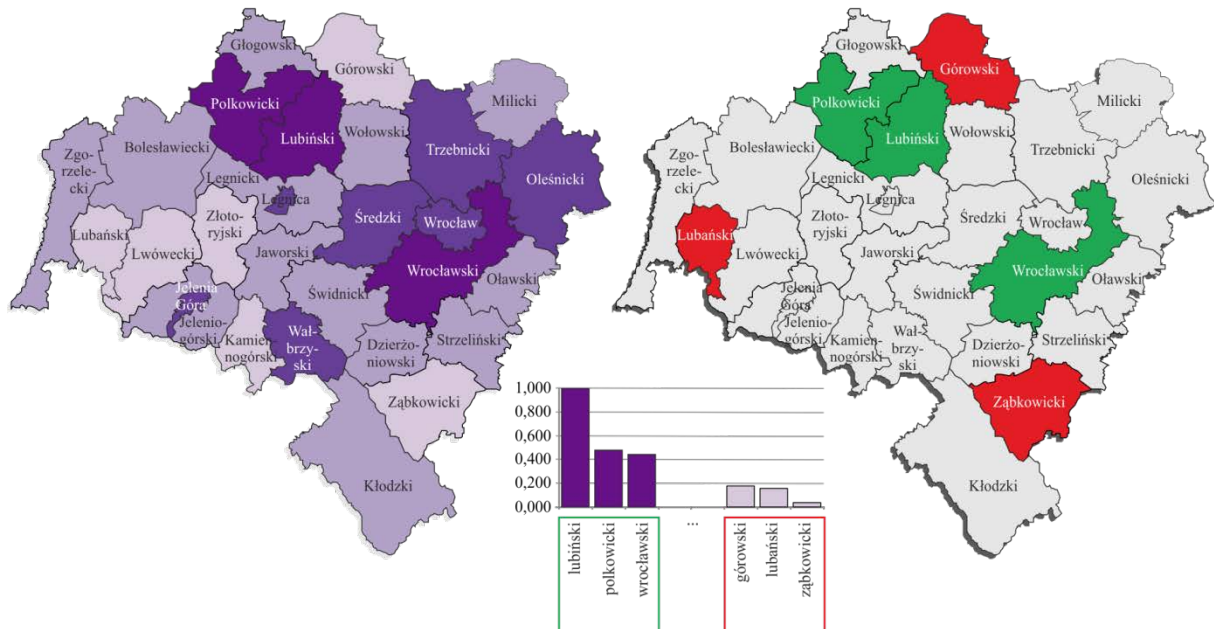

Rys. 5.4. Powiaty według grup poziomu wartości cząstkowych mierników w wybranych aspektach innowacyjności i efektywności przedsiębiorstw

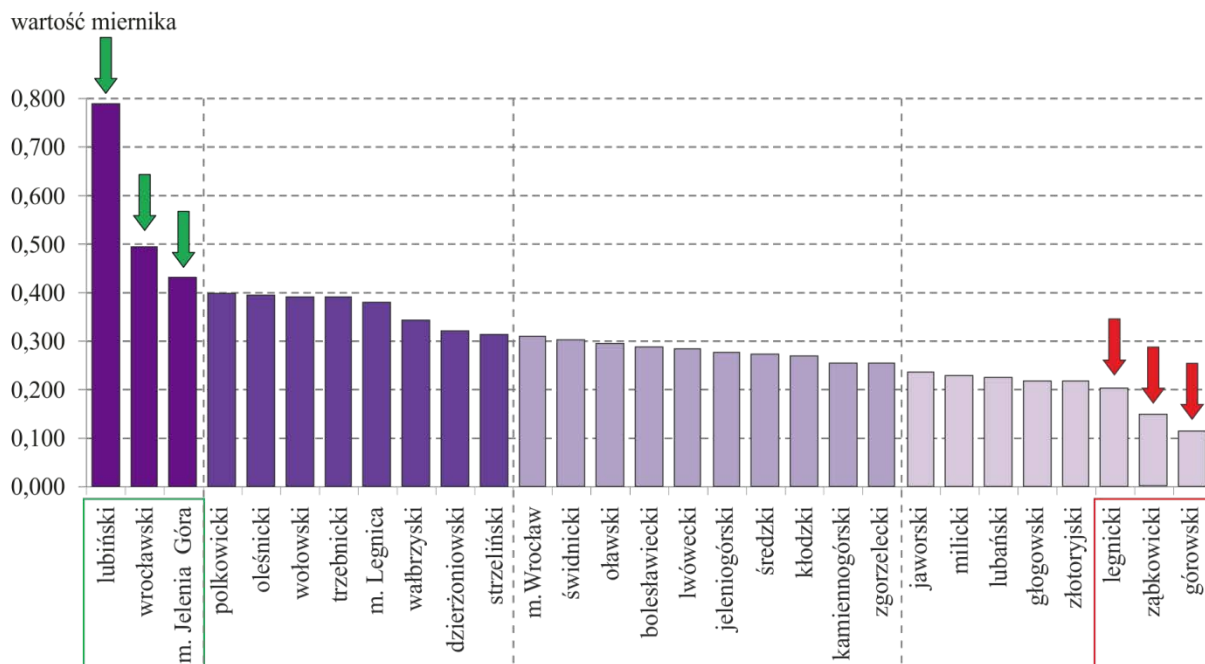
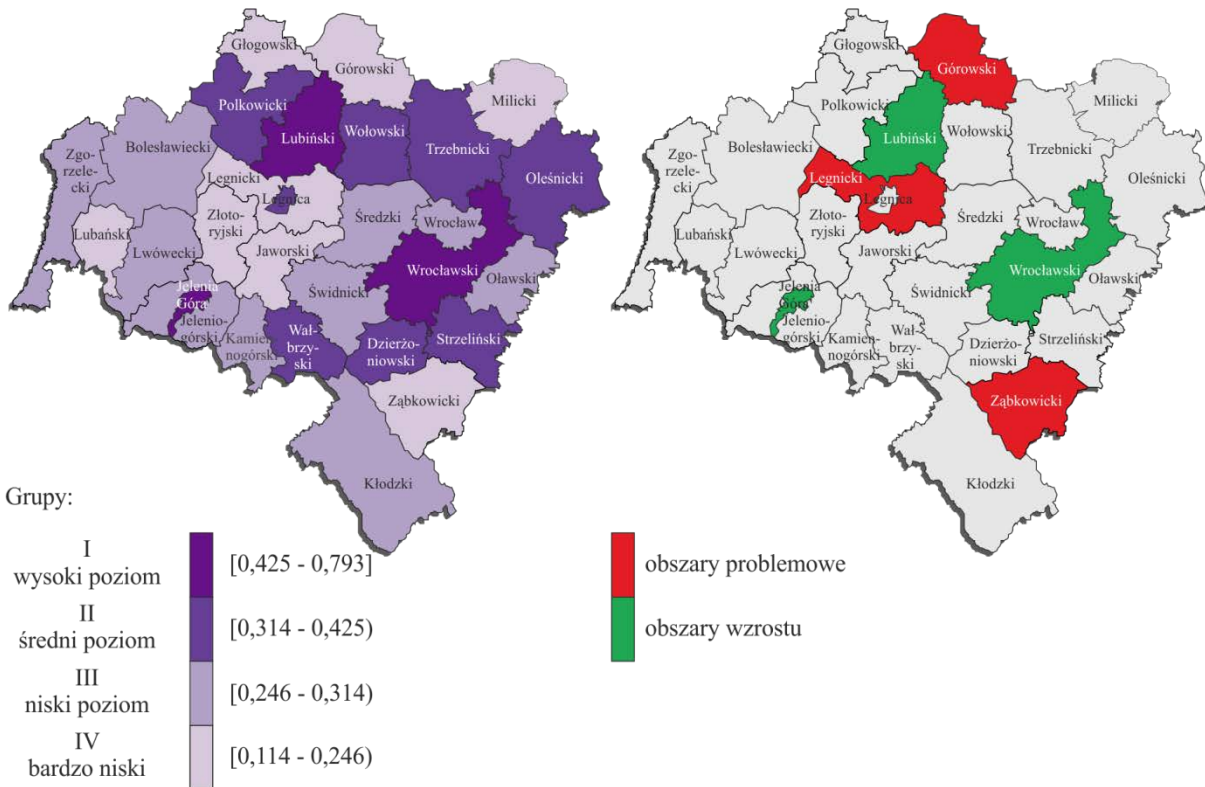
Przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle

Efektywność przedsiębiorstw (niefinansowych)

Rys. 5.5. Powiaty według grup poziomu wartości miernika syntetycznego w zakresie innowacyjności i efektywności przedsiębiorstw, z wyróżnieniem obszarów problemowych i obszarów wzrostu

Tabl. 5.3. Powiaty uporządkowane według miernika syntetycznego w zakresie innowacyjności i efektywności przedsiębiorstw

POWIATY	MERNIK SYNTETYCZNY		MERNIKI CZĄSTKOWE			
			<i>przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle</i>		<i>efektywność przedsiębiorstw (niefinansowych)</i>	
	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata
Lubiński	0,793	1	0,586	1	1,000	1
Wrocławski	0,497	2	0,548	2	0,445	3
m. Jelenia Góra	0,434	3	0,528	4	0,340	6
Polkowicki	0,402	4	0,322	15	0,481	2
Oleśnicki	0,397	5	0,468	6	0,325	8
Wołowski	0,393	6	0,533	3	0,254	18
Trzebnicki	0,393	7	0,480	5	0,306	10
m. Legnica	0,382	8	0,408	7	0,355	5
Wałbrzyski	0,346	9	0,321	16	0,371	4
Dzierżoniowski	0,323	10	0,368	8	0,278	12
Strzeliński	0,317	11	0,336	13	0,297	11
m. Wrocław	0,311	12	0,283	19	0,338	7
Świdnicki	0,304	13	0,345	11	0,264	14
Oławski	0,296	14	0,353	10	0,239	20
Bolesławiecki	0,290	15	0,343	12	0,237	22
Lwówecki	0,286	16	0,357	9	0,216	25
Jeleniogórski	0,279	17	0,328	14	0,230	23
Średzki	0,274	18	0,231	23	0,317	9
Kłodzki	0,273	19	0,277	20	0,268	13
Kamiennogórski	0,255	20	0,289	18	0,222	24
Zgorzelecki	0,255	21	0,260	22	0,249	19
Jaworski	0,236	22	0,215	25	0,258	17
Milicki	0,230	23	0,197	26	0,262	15
Lubański	0,228	24	0,302	17	0,154	28
Głogowski	0,220	25	0,183	27	0,258	16
Złotoryjski	0,218	26	0,228	24	0,209	26
Legnicki	0,206	27	0,173	28	0,238	21
Ząbkowicki	0,149	28	0,261	21	0,037	29
Górowski	0,114	29	0,052	29	0,177	27

Podstawowe parametry statystyczne:

wartość maksymalna	0,793	29	0,586	29	1,000	29
wartość minimalna	0,114	1	0,052	1	0,037	1
zmiennosc w %	39,3	x	37,2	x	52,7	x

3.6. RYNEK PRACY / ADAPTACYJNOŚĆ ZASOBÓW PRACY

Rynek pracy kształtowany jest poprzez podaż pracy oraz popyt na pracę. Popyt na pracę stanowi zgłaszane przez pracodawców (przedsiębiorstwa i podmioty administracji publicznej) zapotrzebowanie na pracę, czyli liczba osób, którą pracodawcy gotowi są zatrudnić oferując określone wynagrodzenie. Zagospodarowane miejsca pracy (aktualną liczbę pracujących) określa się jako tzw. popyt zrealizowany, natomiast wolne miejsca pracy (oferty pracy) jako tzw. popyt niezrealizowany. Najważniejszymi czynnikami wpływającymi na popyt na pracę są koszty i wydajność pracy oraz zapotrzebowanie na dobra i usługi, a także bieżący i oczekiwany w przyszłości stan koniunktury gospodarczej.

Podaż pracy jest to zasób siły roboczej, tj. ogół osób pracujących bądź poszukujących zatrudnienia. Jest ona determinowana m.in. strukturą demograficzną społeczeństwa, oferowanymi warunkami zatrudnienia, w tym wysokością płac i czynnikami fizycznymi związanymi z uciążliwością środowiska pracy. Ze względu na aktywność ekonomiczną ludność dzieli się na warstwę aktywnych zawodowo (osoby bezrobotne i pracujące) oraz biernych zawodowo (m.in. osoby otrzymujące emeryturę lub rentę, uczniów, skazanych, pensjonariuszy domów opieki itd.).

W sytuacji, gdy część zdolnych do podjęcia pracy i poszukujących zatrudnienia osób nie znajduje pracy, mimo akceptowania oferowanych warunków zatrudnienia (podaż pracy przewyższa popyt na pracę) pojawia się zjawisko bezrobocia. W sytuacji odwrotnej, związanej z niedoborem zasobów ludzkich, brakiem niezbędnej wiedzy i kwalifikacji zawodowych ze strony osób poszukujących pracy, bądź nie wykazywaniem chęci podjęcia pracy, popyt na pracę przewyższa podaż pracy. Dochodzi wtedy do zjawiska nazywanego deficytem siły roboczej. W przypadku obszarów borykających się z takimi problemami należy podjąć odpowiednie działania „naprawcze”, a więc podjąć działania mające na celu m.in.: aktywizację zawodową osób bezrobotnych, zwiększenie adaptacyjności zasobów pracy poprzez wzrost poziomu wykształcenia i kwalifikacji ludności, obniżenie kosztów pracy.

Obszary, które posiadają duży potencjał rozwojowy w zakresie rynku pracy mogą stać się motorem wzrostu i rozwoju gospodarczego oraz społecznego. Z tego względu wymagają one szczególnej uwagi, mogą stanowić doskonałe ośrodki rozwoju dla przemysłu *high-technology* czy nowych usług. Wymagają one m.in. otwartej polityki proinwestycyjnej (wspierającej lokalnych przedsiębiorców oraz inwestorów zewnętrznych), polityki wspierającej współpracę sfery naukowej z biznesową (a tym samym wspieranie rozwoju innowacji).

Uwzględniając, w szczególności popytowe aspekty rynku pracy, utworzono zestaw wskaźników, które zgrupowano w sześć obszarów tematycznych, obrazujących poziom zatrudnienia, fizyczne warunki pracy, problem bezrobocia, płynność rynku pracy, efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej oraz poziom wynagrodzeń (tabl. 6.1.). Zaproponowany zestaw wskaźników umożliwia w układzie przestrzennym:

- monitorowanie sytuacji na lokalnym rynku pracy (poziomu zatrudnienia i warunków pracy, stanu i natężenia bezrobocia) i ocenę regionalnego zróżnicowania,
- identyfikację powiatów o niskiej adaptacyjności zasobów pracy.

Tabl. 6.1. Rynek pracy/adaptacyjność zasobów pracy - wstępny zestaw potencjalnych wskaźników diagnostycznych

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
<i>6.1. Rynek pracy - zatrudnienie</i>			
6.1.1. Liczba pracujących na 100 osób w wieku 15 lat i więcej	Dane o pracujących dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracujących;	S	Wysoki poziom zatrudnienia ma podstawowe znaczenie dla spójności społeczno-gospodarczej. Polityka zatrudnienia powinna być ukierunkowana na tworzenie większej liczby miejsc pracy, zachęca-

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
	bez zatrudnionych za granicą poza rolnictwem indywidualnym (według faktycznego miejsca pracy, stan w dniu 31 XII). Zbiorowość osób w wieku 15 lat i więcej dotyczy osób według faktycznego miejsca zamieszkania (stan w dniu 31 XII)		nie osób do podjęcia zatrudnienia, poprawę adaptacyjności pracowników i przedsiębiorstw oraz zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki
6.1.2. Udział pracujących w wieku 50 lat i więcej w ogólnej liczbie pracujących	Dane dotyczą osób pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych, które przepracowały cały miesiąc październik (2010 r.) w podmiotach gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób	S	Świadczy o aktywizacji zawodowej osób po 50 roku życia
6.2. Praca w warunkach zagrożenia			
6.2.1. Udział zatrudnionych w warunkach zagrożenia na 100 osób pracujących	Informacje o zatrudnionych w warunkach zagrożenia czynnikami szkodliwymi dla zdrowia dotyczą osób narażonych na działanie czynników związanych: ze środowiskiem pracy (substancje chemiczne, przemysłowe pyły zwłókniające, hałas, wibracja, gorąco lub zimny mikroklimat itp.), z uciążliwością pracy (wymuszona pozycja ciała, nadmierne obciążenie fizyczne itp.) oraz z czynnikami mechanicznymi związanymi z maszynami szczególnie niebezpiecznymi. Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób	D	Charakteryzuje poziom bezpieczeństwa ze względu na pracę w warunkach zagrożenia
6.2.2. Liczba poszkodowanych w wypadkach przy pracy na 100 osób pracujących	Za wypadek przy pracy uważa się nagle zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną powodujące uraz (śmierć), który nastąpił w związku z pracą. Liczba poszkodowanych dotyczy zgłoszeń w ciągu roku i nie obejmuje wypadków w gospodarstwach indywidualnych oraz wypadków śmiertelnych. Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób	D	Charakteryzuje poziom bezpieczeństwa w miejscu pracy

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
6.3. Rynek pracy – zasoby rejestrowanego bezrobocia			
6.3.1. Stopa rejestrowanego bezrobocia	<p>Stosunek liczby bezrobotnych zarejestrowanych do liczby cywilnej ludności aktywnej zawodowo (bezrobotnych i pracujących), tj. bez osób odbywających czynną służbę wojskową oraz pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego. Stopę bezrobocia rejestrowanego podaje się z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie.</p> <p>Dane o bezrobociu rejestrowanym dotyczące osób zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy prezentuje się zgodnie z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.</p> <p>Liczba bezrobotnych nie obejmuje osób odbywających m.in. szkolenie, staż, przygotowanie zawodowe dorosłych, pracę społecznie użyteczną</p>	D	Świadczy o dostępie do rynku pracy, adaptacyjności zasobów pracy. Charakteryzuje poziom bezrobocia; wysoki poziom jest barierą rozwojową niedopasowania struktury podaży pracy i popytu na pracę ze względu na posiadane kwalifikacje, wykształcenie, zawód czy miejsce zamieszkania
6.3.2. Udział zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów w ogólnej liczbie bezrobotnych	<p>Do absolwentów zaliczono osoby w wieku 18-30 lat, które ukończyły szkołę w okresie ostatnich 12 miesięcy i nie kontynuują nauki.</p> <p>Za bezrobotnego absolwenta uważa się osobę bezrobotną zarejestrowaną w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia (potwierzonego dyplomem, świadectwem lub innym dokumentem) nauki w szkole, kursów zawodowych trwających co najmniej 24 miesiące lub nabycia uprawnień do wykonywania zawodu jako osoba niepełnosprawna</p>	D	Świadczy m.in. o niedopasowaniu struktury wykształcenia do potrzeb rynku pracy
6.3.3. Udział zarejestrowanych bezrobotnych poprzednio pracujących w ogólnej liczbie bezrobotnych	Osoby poprzednio pracujące to osoby, które kiedykolwiek wykonywały pracę na podstawie stosunku pracy, stosunku służbowego, umowy o pracę nakładczą oraz inną pracę zarobkową, a także prowadziły pozarolniczą działalność gospodarczą (stan w dniu 31 XII)	D	Jedną z ważniejszych determinant sytuacji bezrobotnych na rynku pracy, szans i skuteczności poszukiwania pracy jest przeszłość zawodowa zarejestrowanych osób, w tym staż pracy. Mając na uwadze przeszłość zawodową bezrobotnych, można w ogólnej liczbie osób poszukujących pracy, figurujących w rejestrach powiatowych urzędów pracy wyróżnić osoby,

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
			które poprzednio pracowały (np. na podstawie stosunku pracy, stosunku służbowego, itp. lub prowadziły pozarolniczą działalność gospodarczą) i obecnie poszukują nowej pracy
<i>6.4. Płynność rynku pracy</i>			
6.4.1. Wskaźnik płynności rynku pracy	Liczba bezrobotnych, którzy podjęli pracę w danym okresie sprawozdawczym w przeliczeniu na 100 nowo zarejestrowanych bezrobotnych w tym czasie	S	Jest powszechnie stosowanym wskaźnikiem charakteryzującym odpływ z zasobów bezrobocia do zasobów pracujących
6.4.2. Saldo bezrobocia na 100 nowo zarejestrowanych bezrobotnych	Różnica między liczbą bezrobotnych wyrejestrowanych w ciągu roku a liczbą zarejestrowanych w tym samym okresie w stosunku do osób nowo zarejestrowanych	S	Im większa jest różnica między liczbą osób nowo zarejestrowanych a wyrejestrowanych, tym wyższa wartość wskaźnika. Jeżeli napływ bezrobotnych jest większy od odpływu, zasoby bezrobocia ulegają zwiększeniu i wskaźnik przyjmuje wartości ujemne. Wartość wskaźnika większa od 0 świadczy natomiast o zmniejszaniu się zasobów bezrobocia – napływ bezrobotnych jest mniejszy od odpływu
6.4.3. Przeciętna liczba nowo zarejestrowanych bezrobotnych przypadająca na 1 ofertę pracy zgłoszoną w ciągu roku	Oferty pracy – są to zgłoszone przez pracodawców wolne miejsca zatrudnienia i miejsca przygotowania zawodowego na stanowisku pracy oraz przyjęte do realizacji miejsca pracy w ramach prac interwencyjnych, robót publicznych i stażu, a także w ramach umów zlecenia i umów o dzieło	D	Świadczy o niedostatecznym tworzeniu nowych miejsc pracy w relacji do napływu osób poszukujących pracy
<i>6.5. Efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej</i>			
6.5.1 Liczba bezrobotnych uczestniczących w szkoleniach w zakresie aktywnego poszukiwania pracy oraz zajęciach aktywizacyjnych w przeliczeniu na 100 wyrejestrowanych bezrobotnych	Pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy polega na przygotowywaniu osób bezrobotnych i poszukujących pracy do lepszego radzenia sobie w poszukiwaniu i podejmowaniu zatrudnienia przez: - uczestnictwo w szkoleniu z zakresu umiejętności poszukiwania pracy oraz - uczestnictwo w zajęciach aktywizacyjnych. Pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy jest udzielana przez powiatowe urzędy pracy w ramach klubów pracy	S	Świadczy o efektywności działań zmierzających do aktywizacji zawodowej bezrobotnych

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
6.5.2. Odsetek bezrobotnych, którzy podjęli pracę w trakcie lub po ukończeniu stażu albo programu przygotowania zawodowego w ogólnej liczbie bezrobotnych, którzy ukończyli staż albo program przygotowania zawodowego	Program przygotowania zawodowego obejmuje - praktyczną naukę zawodu dorosłych, umożliwiającą uzyskanie tytułu zawodowego lub tytułu czeladnika; - przyuczenie do pracy dorosłych, pozwalające zdobyć wybrane kwalifikacje zawodowe lub umiejętności niezbędne do wykonywania określonych zadań zawodowych	S	Świadczy o skuteczności systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej
6.5.3. Liczba bezrobotnych, którzy po skorzystaniu z aktywnych form pomocy bezrobotnych zarejestrowali się po raz kolejny na 100 bezrobotnych nowo zarejestrowanych	Aktywne formy pomocy bezrobotnym – to działania zmierzające do ograniczenia wielkości bezrobocia na danym terenie, polegające na przygotowaniu bezrobotnych i poszukujących pracy do lepszego radzenia sobie w poszukiwaniu i podejmowaniu zatrudnienia. Wśród takich działań wyróżnia się w szczególności: szkolenia z zakresu umiejętności poszukiwania pracy, staż u pracodawcy, prace interwencyjne i roboty publiczne	D	Świadczy o braku skuteczności (niskiej efektywności) systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej
6.6. Wynagrodzenia			
6.6.1. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto dotyczy podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób. Składnikami wynagrodzeń są: wynagrodzenia osobowe, wypłaty z tytułu udziału w zysku i w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach, dodatkowe wynagrodzenia roczne dla pracowników jednostek sfery budżetowej, wynagrodzenia bezosobowe, wynagrodzenia agencyjno-prowizyjne, honoraria	S	Wielkość i struktura wynagrodzeń jest jedną z determinant popytu na pracę. Świadczy także o kondycji finansowej przedsiębiorstw
6.6.2. Wskaźnik zróżnicowania decylowego przeciętnych wynagrodzeń brutto	Iloraz przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto liczonego dla grupy 10% osób o najwyższym poziomie dochodów (X decyl) i przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto dla grupy 10% osób o najniższym poziomie wynagrodzeń (najniższy decyl). Dane dotyczą osób pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych, które przepracowały cały miesiąc październik (2010 r.) w podmiotach gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób	D	Świadczy o zróżnicowaniu dochodów

Na podstawie analizy korelacji i zmienności cech diagnostycznych wyeliminowano z wstępnego zestawu cech diagnostycznych cechy słabo zróżnicowane i skorelowane z innymi cechami a pozostałe utworzyły **finalny zestaw wskaźników diagnostycznych**:

Rynek pracy - zatrudnienie

- Liczba pracujących na 100 osób w wieku 15 lat i więcej

Praca w warunkach zagrożenia

- Zatrudnieni w warunkach zagrożenia na 100 osób pracujących
- Liczba poszkodowanych w wypadkach przy pracy na 100 osób pracujących

Rynek pracy – zasoby rejestrowanego bezrobocia

- Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %)
- Udział bezrobotnych absolwentów (do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki) w ogólnej liczbie bezrobotnych

Płynność rynku pracy

- Wskaźnik płynności rynku pracy
- Wskaźnik salda bezrobocia na 100 nowo zarejestrowanych
- Przeciętna liczba nowo zarejestrowanych bezrobotnych przypadająca na 1 ofertę pracy zgłoszoną w ciągu roku

Efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej

- Liczba bezrobotnych uczestniczących w szkoleniach w zakresie aktywnego poszukiwania pracy oraz zajęciach aktywizacyjnych w przeliczeniu na 100 wyrejestrowanych bezrobotnych
- Odsetek bezrobotnych, którzy podjęli pracę w trakcie lub po ukończeniu stażu albo programu przygotowania zawodowego w ogólnej liczbie bezrobotnych, którzy ukończyli staż albo program przygotowania zawodowego (w %)
- Liczba bezrobotnych, którzy po skorzystaniu z aktywnych form pomocy bezrobotnych zarejestrowali się po raz kolejny na 100 bezrobotnych nowo zarejestrowanych

Wynagrodzenia

- Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (w zł)

Rynek pracy - zatrudnienie

Jak podkreślono w dokumencie Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013, wysoki poziom zatrudnienia ma kluczowe znaczenie w budowaniu spójności społeczno-gospodarczej, w tym przeciwdziałaniu ubóstwu, wyrównywaniu szans na rynku pracy różnych grup społecznych (np. osób starszych czy niepełnosprawnych), poprawie warunków i poziomu życia.

Poziom zatrudnienia w województwie dolnośląskim jest zróżnicowany – od 12,5 do 47,9%. Powiatem o najkorzystniejszej sytuacji w tym zakresie jest polkowicki (47,9%) w którym prawie połowa ludności w wieku 15 lat i więcej znalazła zatrudnienie. Bardzo dobra sytuacja, w porównaniu do pozostałych powiatów, dotyczy także mieszkańców Wrocławia (36,9%), powiatu wrocławskiego (36,8%) i Legnicy (34,9%).

W najmniej korzystnej sytuacji znajduje się ludność powiatu górowskiego (12,5%). Jedynie co ósma osoba znalazła zatrudnienie. Wskaźnik przyjął bardzo niską wartość również w powiecie legnickim (13,2%). Mniejsze niż 15,0% zatrudnienie cechuje również powiaty lwówecki (14,3%), jeleniogórski (14,6%) i złotoryjski (14,9%).

Uwzględniając wskazania indeksu zatrudnienia dla każdego powiatu wyznaczono wartość miary cząstkowej (rys. 6.1) i na jej podstawie dokonano klasyfikacji powiatów.

Tabl. 6.2. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie rynek pracy - zatrudnienie

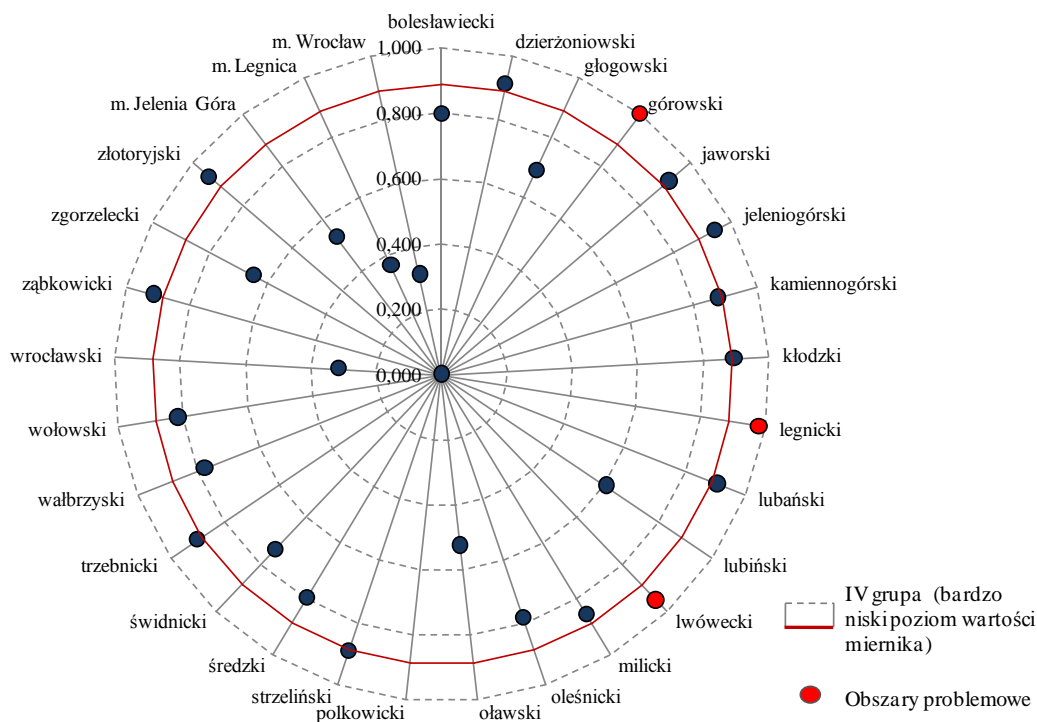
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. polkowicki 2. m. Wrocław 3. wrocławski 4. m. Legnica	5. oławski 6. m. Jelenia Góra 7. lubiński 8. zgorzelecki 9. głogowski 10. świdnicki	11. wałbrzyski 12. oleśnicki 13. bolesławiecki 14. średzki 15. wołowski 16. milicki 17. kamiennogórski	18. strzeliński 19. kłodzki 20. trzebnicki 21. lubański 22. dzierzoniowski 23. jaworski 24. ząbkowicki 25. złotoryjski 26. jeleniogórski 27. lwówecki 28. legnicki 29. górowski
(0,527; 1,000]	(0,256; 0,527]	(0,114; 0,256]	[0,000; 0,114]

Pierwsze dwie grupy, charakteryzujące się relatywnie dużym zatrudnieniem skupiają zaledwie połowę powiatów, w tym 3 miasta na prawach powiatu Wrocław Legnicę i Jelenią Górę. W grupie I poziom zatrudnienia przekracza 30%, zaś w grupie II jest wyższy niż 21,0%.

Grupa III obejmuje powiaty o relatywnie niskim poziomie zatrudnienia, głównie zlokalizowane w podregionie wrocławskim. Do grupy IV, najbardziej licznej (ponad 1/3 powiatów) zaliczono powiaty, w których poziom zatrudnienia nie przekracza 16,5%. Należą do niej przede wszystkim powiaty podregionu jeleniogórskiego i wałbrzyskiego.

Dystans powiatów do wzorca (punkt 1,0) zaprezentowano na rys. 6,1.

Rys. 6.1. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie rynek pracy - zatrudnienie, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Do **obszarów problemowych** w aspekcie rynek pracy – zatrudnienie zaliczyć można powiat: **górowski i legnicki**.

Wielkość zatrudnienia w powiecie górowskim nie przekracza 13,0%, w powiecie legnickim wynosi zaś niewiele ponad 13,0%. Oba powiaty zlokalizowane są w podregionie legnicko-głogowskim. Są to niewielkie liczebnie powiaty; górowski jest najmniej zaludnionym powiatem w województwie dolnośląskim (jego ludność stanowi około 0,6% mieszkańców województwa). Powiat górowski obejmuje cztery gminy, w tym dwie miejsko-wiejskie i dwie wiejskie. Dominującą funkcję w tym obszarze pełni rolnictwo, użytki rolne stanowią 64,0% jego powierzchni.

Powiat legnicki jest dziewiątym pod względem powierzchni powiatem województwa dolnośląskiego. Ma charakter rolniczy, użytki rolne stanowią blisko 72,0% ogółu jego powierzchni, co daje mu piąte miejsce w województwie. Na terenie powiatu funkcjonuje 351 dużych gospodarstw rolnych prowadzących wysokotowarową produkcję roślinną i zwierzęcą. Duże znaczenie gospodarcze ma gospodarka leśna i rybactwo, a także zasoby kruszyw budowlanych (kopalnie bazaltu i kwarcytu). W ciągu ostatnich lat uległo likwidacji w tym powiecie wiele zakładów przetwórczych (mleczarskich, mięsnych, cukrowych). Ponadto, z uwagi na przyjęte założenia metodologiczne za obszar problemowy można przyjąć także powiat **Iwówceki**.

Potencjalnym **obszarem wzrostu** w aspekcie rynek pracy – zatrudnienie jest powiat: **polkowicki**.

Powiat polkowicki wyraźnie odstaje od pozostałych pod względem wielkości zatrudnienia. Prawie co drugi mieszkaniec tego powiatu (w wieku 15 lat lub więcej) znalazł zatrudnienie. Gospodarka powiatu związana jest przede wszystkim z wielkim przemysłem wydobywczym (miedzi, soli i srebra). Od kilku lat w polkowickim obszarze Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej funkcjonują fabryki międzynarodowych koncernów samochodowych i budowlanych. Ponadto do obszarów wzrostu można zaliczyć także **Wrocław i powiat wrocławski**, w których co 3 mieszkaniec jest osobą pracującą.

Praca w warunkach zagrożenia

Niski poziom bezpieczeństwa pracy i szkodliwość warunków pracy jest jedną z głównych determinant stanu zdrowia ludności, zarówno fizycznego, jak i psychicznego, wpływa na wielkość i dostępność zasobów ludzkich. Zobrazowanie sytuacji w tym aspekcie obejmuje ocenę natężenia czynników szkodliwych oraz liczby wypadków przy pracy.

Do czynników zagrożenia w miejscu pracy zaliczyć można czynniki związane ze środowiskiem pracy (substancje chemiczne i przemysłowe pyły zwłókniające, a także hałas, wibracje, gorący lub zimny mikroklimat itp.), z uciążliwością pracy (wymuszona pozycja ciała, nadmierne obciążenie fizyczne itp.) oraz mechaniczne (praca przy maszynach szczególnie niebezpiecznych (m.in. pilarki tarczowe i taśmowe, strugarki wyrówniarki i grubiarki, obrabiarki kombinowane¹).

Najtrudniejsza sytuacja ma miejsce w powiecie polkowickim, w którym na 100 osób pracujących, około 37 pracuje w warunkach zagrożenia. Co piąty zatrudniony w powiatach głogowskim (19,7%) i lubińskim (19,8%) pracuje w warunkach zagrożenia. Najmniejszą wartość wskaźnika odnotowano w Jeleniej Górze (1,8%), a także w powiatach górowskim (2,2%), złotoryjskim (2,3%) i legnickim (2,4%). Mniej niż 4,0% zatrudnionych narażonych na czynniki szkodliwe dla życia i zdrowia cechuje powiat bolesławiecki (3,1%), Legnicę (3,5%) oraz powiaty strzeliński i lubański (po 3,9%).

Za wypadek przy pracy uważa się nagle zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w związku z pracą podczas wykonywania przez pracownika zwykłych czynności lub poleceń przełożonych, czynności na rzecz pracodawcy, nawet bez polecenia, w czasie

¹ Więcej informacji - zob. załącznik nr 4 ustawy o systemie oceny zgodności z dnia 30 sierpnia 2002 r. (Dz.U. Nr 204, poz. 2087).

pozostawiania pracownika w dyspozycji pracodawcy między siedzibą pracodawcy a miejscem wykonywania obowiązku wynikającego ze stosunku pracy².

Czynniki uznane za warunki zagrożenia dla życia i zdrowia w miejscu pracy stanowią jedną z najczęstszych przyczyn wypadków przy pracy. Taką sytuację można zaobserwować w powiecie polkowickim, w którym na 1000 osób pracujących około 28 zostaje poszkodowanych w wypadkach przy pracy, a także lubińskim (21,0‰). Wysoką wartość wskaźnika odnotowano również w powiatach legnickim (19,5‰), górowskim (18,2‰) i głogowskim (17,3‰). Najmniejszą wypadkowością pracy cechuje się powiat kamiennogórski 7,8‰. Wartość wskaźnika nie przekraczającą 10 osób poszkodowanych na 1000 pracujących odnotowano również w powiatach lubańskim (8,2‰) i jeleniogórskim (9,3‰).

Biorąc pod uwagę wielkości obu wskaźników, dla każdego powiatu wyznaczono wartość miary cząstkowej, która obrazuje ogólną sytuację ludności powiatów pod względem pracy w warunkach zagrożenia.

Na podstawie wartości miary cząstkowej określono grupy powiatów zróżnicowane pod względem warunków pracy (tabl. 6.2.).

Tabl. 6.2. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie pracy w warunkach zagrożenia

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. lubański	8. trzebnicki	20. oławski	27. głogowski
2. złotoryjski	9. kłodzki	21. średzki	28. lubiński
3. m. Jelenia Góra	10. dzierzoniowski	22. górowski	29. polkowicki
4. kamiennogórski	11. zgorzelecki	23. milicki	
5. jeleniogórski	12. ząbkowicki	24. jaworski	
6. lwówecki	13. strzeliński	25. świdnicki	
7. bolesławiecki	14. m. Wrocław	26. legnicki	
	15. wołowski		
	16. oleśnicki		
	17. wrocławski		
	18. m. Legnica		
	19. wałbrzyski		
(0,844; 0,960]	(0,759; 0,844]	(0,598; 0,759]	[0,000; 0,598]

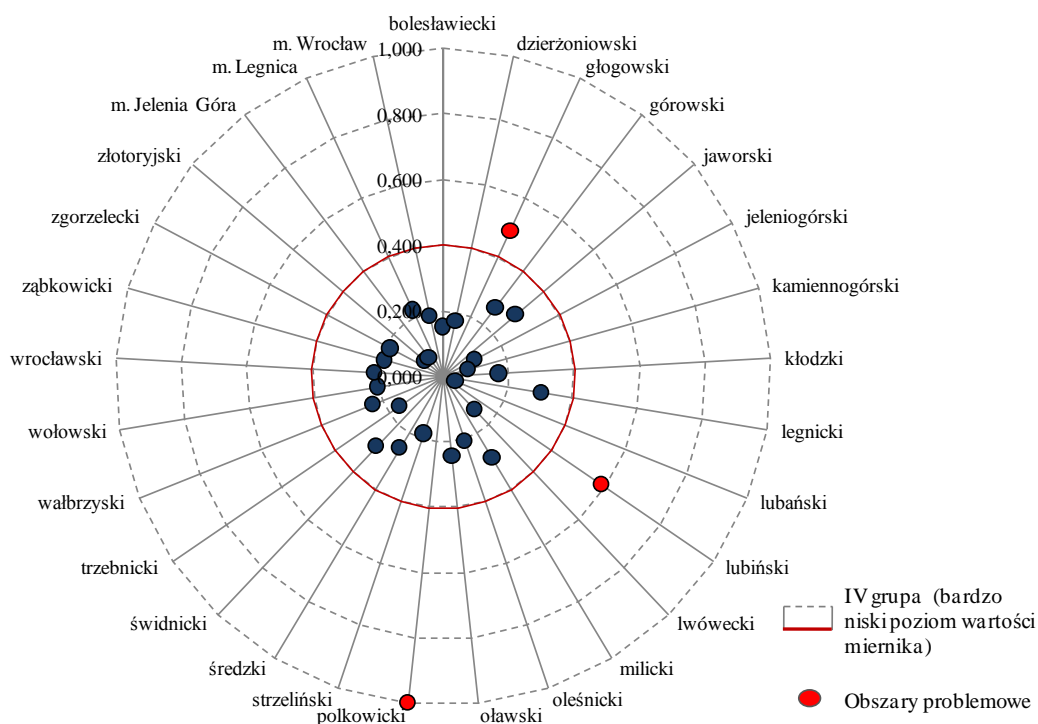
Mieszkańcy ponad 2/3 powiatów wykonują swoją pracę zawodową w relatywnie dobrych warunkach. Do grupy I zaliczone zostały powiaty podregionu jeleniogórskiego (oprócz jaworskiego), w tym Jelenia Góra. Natomiast do grupy II należy większość powiatów zlokalizowanych w podregionach wałbrzyskim i wrocławskim, a także Wrocław i Legnica.

Grupę III cechuje umiarkowany poziom zatrudnienia w warunkach zagrożenia, ale relatywnie wysoka wypadkowość w miejscu pracy. W ostatniej grupie znalazły się trzy graniczące ze sobą powiaty, zlokalizowane w północnej części województwa. Wielu mieszkańców tych powiatów pracuje w warunkach zagrożenia.

Rozrzut wartości miernika oraz dystans powiatów do wzorca - punkt (1,0), ze wskazaniem obszarów problemowych oraz potencjalnych obszarów wzrostu, zaprezentowano na rys. 6.2. Powiaty województwa dolnośląskiego charakteryzuje znaczne zróżnicowanie w zakresie warunków pracy. Od pozostałych wyraźnie odstaje powiat polkowicki.

² Więcej informacji – zob. art. 3 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych z dnia 30 października 2002 r. (Dz. U. nr 167 z 2009 r., poz. 1322).

Rys. 6.2. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie praca w warunkach zagrożenia, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Za **obszar problemowy** w aspekcie praca w warunkach zagrożenia można uznać powiat: **polkowicki** a także **lubiński** i **głogowski**.

Powiat polkowicki cechuje się największym zatrudnieniem w warunkach zagrożenia oraz największą liczbą poszkodowanych w wypadkach przy pracy, w porównaniu do pozostałych powiatów województwa dolnośląskiego. W powiecie dominuje przemysł wydobywczy, który stanowi jedną z najbardziej niebezpiecznych dla życia i zdrowia gałęzi gospodarki.

Potencjalnym **obszarem wzrostu** w aspekcie praca w warunkach zagrożenia jest w szczególności powiat: **lubański**.

Cechuje go najniższa wypadkowość oraz relatywnie niski odsetek ludności pracującej w warunkach zagrożenia. Korzystną sytuacją w tym zakresie charakteryzuje się również powiat **złotoryjski**, **Jelenia Góra** oraz powiat kamiennogórski. Są to powiaty o przeważającej funkcji usługowo-handlowej, w szczególności turystycznej. Powiat kamiennogórski oraz Jelenia Góra są objęte Specjalną Strefą Ekonomiczną Małej Przedsiębiorczości. W Jeleniej Górze i powiecie złotoryjskim dominuje również produkcja budowlano-montażowa.

Rynek pracy - zasoby rejestrowanego bezrobocia

Wynikiem niedopasowania struktury podaży pracy i popytu na pracę jest zjawisko bezrobocia. Wśród czynników pogłębiających bezrobocie - od strony popytowej - wymienia się m.in. rozbieżność podaży i popytu na określony rodzaj pracy (tzw. bezrobocie strukturalne), zbyt wysokie dla pracodawców koszty pracy, niepokrywające korzyści ekonomicznych płynących z zatrudnienia pracownika, aspekty prawne. Bezrobocie ma swoje przyczyny również od strony popytowej, kiedy osoby chcące pracować i zdolne do pracy nie znajdują zajęcia odpowiadającego ich aspiracjom, możliwościom i wymaganiom finansowym.

Z jednej strony wysoki poziom bezrobocia stanowi barierę rozwojową, zarówno w sferze gospodarczej, jak i społecznej. Może powodować spadek produktywności, upadek lokalnych przedsiębiorstw (spowodowany zmniejszonym zapotrzebowaniem na dobra i usługi) lub odpływ kapitału w inne regiony kraju i niechęć inwestorów. Długotrwałe bezrobocie stanowi jedną z podstawowych przyczyn ubóstwa i wykluczenia społecznego. Z drugiej strony występowanie bezrobocia może też pośrednio wywierać korzystny wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą, w tym na konkurencyjność na rynku pracy (stymuluje wzrost poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych), zwiększanie nakładów na inwestycje w kapitał ludzki, obniżenie inflacji (poprzez zmniejszenie presji na wzrost płac i osłabienie popytu na towary i usługi), racjonalizację zatrudnienia i poprawę efektywności gospodarowania.

Nasilenie zjawiska bezrobocia wśród ludności lokalnej obrazuje stopa bezrobocia rejestrowanego. Określa się ją na podstawie stosunku liczby osób bezrobotnych do liczby ludności aktywnej ekonomicznie (zasobu siły roboczej danej populacji), tj. bezrobotnych i pracujących.

Według ustawy o promocji rynku pracy bezrobotnym zarejestrowanym jest osoba niezatrudniona i nie wykonująca żadnej pracy zarobkowej, ale zdolna i gotowa do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy (bądź w przypadku niepełnosprawnych - do co najmniej w połowy tego wymiaru czasu pracy), nieucząca się w szkole (z wyjątkiem szkół dla dorosłych lub szkół wyższych w systemie wieczorowym albo zaocznym), zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy oraz poszukująca zatrudnienia lub pracy zarobkowej, dodatkowo spełniająca również inne warunki.

Bardzo niskie natężenie zjawiska bezrobocia obserwuje się w powiecie wrocławskim (5,0%) oraz we Wrocławiu (5,5%), w których tylko jeden na 20 mieszkańców jest zarejestrowany w urzędzie pracy. Relatywnie niskim bezrobociem (nie przekraczającym 10,0%) cechuje się także miasto Legnica (9,2%) oraz powiaty polkowicki (9,6%) i lubiński (9,7%). Najwyższe bezrobocie odnotowano w powiatach górowskim i złotoryjskim (po 26,6%). Bardzo wysoki poziom cechuje również powiaty lubański, lwówecki i kłodzki (po 24,7%) oraz jaworski (23,6%). W powiatach tych blisko co czwarty mieszkaniec jest osobą bezrobotną.

Jednym z mierników bezrobocia strukturalnego jest wskaźnik obrazujący udział bezrobotnych absolwentów (do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki) w ogólnej liczbie bezrobotnych. Wysokie wartości tego wskaźnika świadczą o słabej adaptacyjności zasobów pracy, wynikającej z niedopasowania struktury podaży pracy (ze względu na posiadane kwalifikacje, wykształcenie) do popytu na pracę, zgłaszanego przez przedsiębiorstwa i instytucje.

Relatywnie dobrze dopasowaną strukturą zasobów pracy do potrzeb lokalnego rynku pracy cechują się powiaty świdnicki (2,5%) i jeleniogórski (2,9%). Dobra sytuacja charakteryzuje także Jelenią Górę (3,2%), powiaty kłodzki (3,5%), wałbrzyski i lwówecki (3,7%) oraz dzierzoniowski (3,9%). Najgorsza sytuacja występuje w powiatach trzebnickim (10,9%) i górowskim (10,1%) oraz lubińskim (9,6%), w których około co dziesiąty absolwent nie znajduje zatrudnienia przynajmniej przez rok od ukończenia nauki. Wysoki poziom bezrobocia wśród absolwentów charakteryzuje także powiaty polkowicki (7,3%), milicki (6,8%), średzki (6,6%), oleśnicki (6,5%) i wołowski (6,1%).

Na podstawie wartości obu rozpatrywanych wskaźników dla każdego powiatu określono wielkość miary cząstkowej i na jego podstawie dokonano podziału powiatów na grupy obrazujące skalę zjawiska bezrobocia (tabl. 6.3)

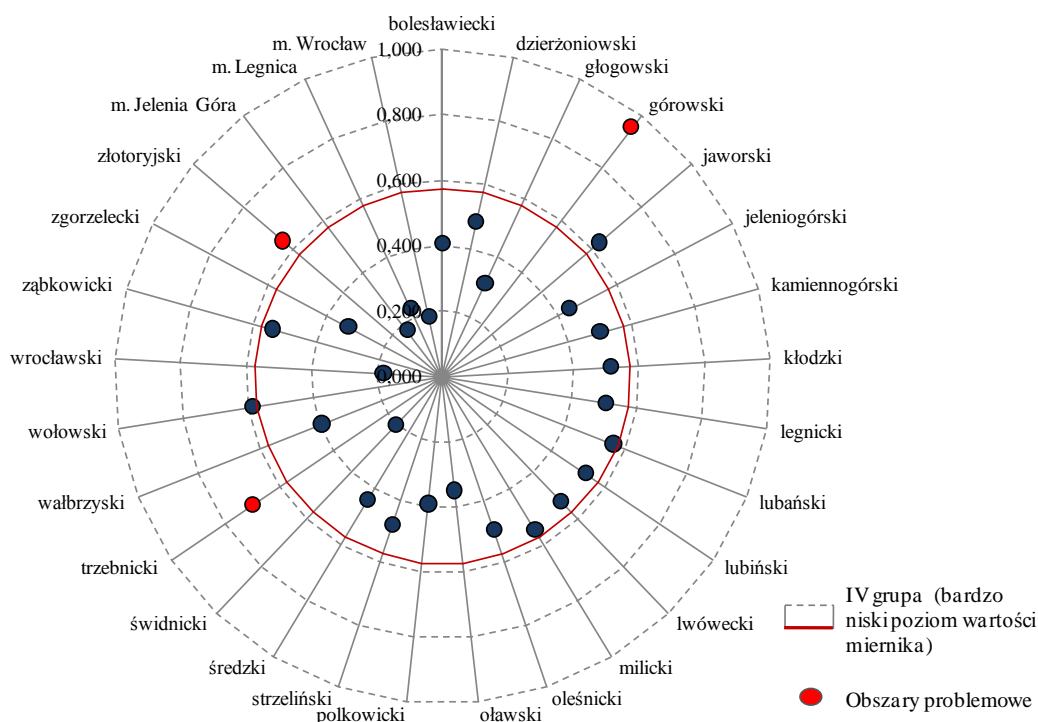
Tabl. 6.3. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie rynek pracy – zasoby rejestrowanego bezrobocia

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Jelenia Góra 2. wrocławski 3. m. Wrocław 4. świdnicki 5. m. Legnica 6. głogowski	7. zgorzelecki 8. oławski 9. polkowicki 10. wałbrzyski 11. bolesławiecki 12. jeleniogórski 13. średzki	14. strzebiński 15. dzierzoniowski 16. oleśnicki 17. kamiennogórski 18. legnicki 19. kłodzki 20. lwówecki 21. lubiński 22. ząbkowicki 23. milicki 24. lubański	25. wołowski 26. jaworski 27. zlotoryjski 28. trzebnicki 29. górowski
(0,690; 0,824]	(0,544; 0,690]	(0,426; 0,544]	[0,046; 0,426]

W grupie I znalazły się powiaty, w których problem bezrobocia dotyka dosyć mały odsetek ludności. Mniej korzystną sytuacją cechują się powiaty zaliczone do II grupy. Do powiatów III grupy zaliczonych zostało większość powiatów podregionu wałbrzyskiego oraz niektóre z powiatów zlokalizowanych w pozostałych podregionach. Najgorsza sytuacja cechuje powiaty IV grupy, wśród których znajdują się graniczące powiaty górowski trzebnicki i wołowski, a także zlokalizowane obok siebie powiaty jaworski i zlotoryjski.

Rozrzut wartości miernika oraz dystans powiatów do wzorca – punkt (1,0), ze wskazaniem obszarów problemowych oraz potencjalnych obszarów wzrostu, zaprezentowano na rys. 6.3.

Rys. 6.3. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie rynek pracy – zasoby rejestrowanego bezrobocia, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszarem problemowym w aspekcie rynek pracy – zasoby rejestrowanego bezrobocia są powiaty: **górowski** a także **trzebnicki** i **złotoryjski**.

W powiecie górowskim i złotoryjskim zjawisko bezrobocia przyjęło bardzo wysoki poziom. Powiat górowski charakteryzuje się jednym z najmniejszych udziałów kapitału zagranicznego w województwie, przemysłu oraz budownictwa. W powiecie trzebnickim, przy średnim poziomie stopy bezrobocia, bardzo niekorzystna sytuacja dotyczy absolwentów.

Wśród powiatów województwa dolnośląskiego trudno jest wskazać powiaty wyróżniające się szczególnym potencjałem rozwojowym w aspekcie rynek pracy – zasoby rejestrowanego bezrobocia. Umownie można przyjąć, że potencjalnymi **obszarami wzrostu** są: **Jelenia Góra**, powiat **wrocławski** i **Wrocław**.

Pewną prawidłowością obserwowaną w województwie dolnośląskim i kraju, jest relatywnie dobra sytuacja na rynkach pracy w miastach, co przejawia się zarówno wyższym wskaźnikiem zatrudnienia, jak i niższą stopą bezrobocia. Relatywnie dobrą sytuację zaobserwować można także na obszarach podmiejskich (powiat wrocławski).

Płynność rynku pracy

Poziom aktywności ludności lokalnej w poszukiwaniu pracy oraz efektywności działań mających na celu równoważenie podaży i popytu na pracę w pewnym zakresie obrazują wskaźniki płynności. Pozwalają one określić przepływy między zasobami bezrobotnych i pracujących.

Wielkość odpływu z zasobów bezrobocia do zasobów pracujących obrazuje wskaźnik płynności rynku pracy. Sytuacja poszczególnych powiatów województwa dolnośląskiego nie różni się znacznie w tym zakresie. W powiecie strzelińskim na 100 nowo zarejestrowanych bezrobotnych przypada 47,7 osób bezrobotnych, którzy w tym samym okresie podjęli pracę. Można zatem przyjąć, że prawie połowa osób bezrobotnych zarejestrowanych w tym powiecie znajdzie pracę. Relatywnie dobra sytuacja cechuje także powiaty strzeliński (47,7), dzierzoniowski (46,4) i kłodzki (46,2), a także kamiennogórski (44,9) i głogowski (44,1). Znacznie mniejszą płynnością rynku pracy cechuje się Wrocław i Jelenia Góra, w których niespełna co 3 osoba bezrobotna znajduje pracę (wskaźnik przyjął wartości odpowiednio 32,3 i 32,7). Dostyć trudna sytuacja jest także w powiatach polkowickim (33,7), złotoryjskim (34,0) i górowskim (34,6).

Istotną informację o sytuacji lokalnego rynku pracy niesie również wskaźnik salda bezrobocia. Jeżeli napływ bezrobotnych jest większy od odpływu, zasoby bezrobocia ulegają zwiększeniu i wskaźnik przyjmuje wartości poniżej zera. Wartość wskaźnika większa od zera świadczy natomiast o zmniejszaniu się zasobów bezrobocia – napływ bezrobotnych jest mniejszy od odpływu. Sytuacja większości powiatów województwa jest dostyć trudna. Tylko niespełna 1/3 powiatów odnotowała dodatnie wartości tego wskaźnika.

Najkorzystniejsza sytuacja cechowała powiat dzierzoniowski (6,4), dostyć dobra również powiat zgorzelecki (5,0). Bardzo niskie saldo bezrobocia odnotowano w powiatach górowskim (-9,9) i jeleniogórskim (-9,7), a także ząbkowickim (-7,7), lubińskim (-7,6), mieście Jelenia Góra (-7,4) i powiecie oleśnickim (-7,2). W powiecie strzelińskim sytuacja pozostała bez zmian (0,0), w powiecie oławskim zmieniła się nieznacznie w zakresie zasobów bezrobotnych.

Stopień równoważenia popytu na pracę podażą pracy, a pośrednio także efektywność funkcjonowania systemu pośrednictwa pracy w pewnym zakresie obrazuje relacja przeciętnej liczby nowo zarejestrowanych bezrobotnych przypadającej na 1 ofertę pracy zgłoszoną w ciągu roku. Najkorzystniejszą sytuacją w tym zakresie cechuje się powiat wrocławski, w którym na 17 nowo zarejestrowanych bezrobotnych przypada 10 ofert pracy. W dobrym położeniu znajduje się również powiat świdnicki i miasto Legnica (po 2,3), powiat głogowski (2,4) oraz bolesławiecki i ząbkowicki (po 2,5). Zdecydowanie najtrudniejsza sytuacja występuje w powiecie jeleniogórskim, w którym na 10

ofert pracy przypada aż 61 nowo zarejestrowanych bezrobotnych. Relatywnie zła sytuacja jest również w powiatach lwóweckim (4,7) oraz powiecie lubańskim i mieście Wrocław (4,6).

Uwzględniając wielkości powyższych wskaźników dla każdego powiatu wyznaczono wartość miernika cząstkowego obrazującego płynność rynku pracy i na jego podstawie dokonano podziału powiatów na grupy różniące się sytuacją zawodową społeczności lokalnych (tabl. 6.4.).

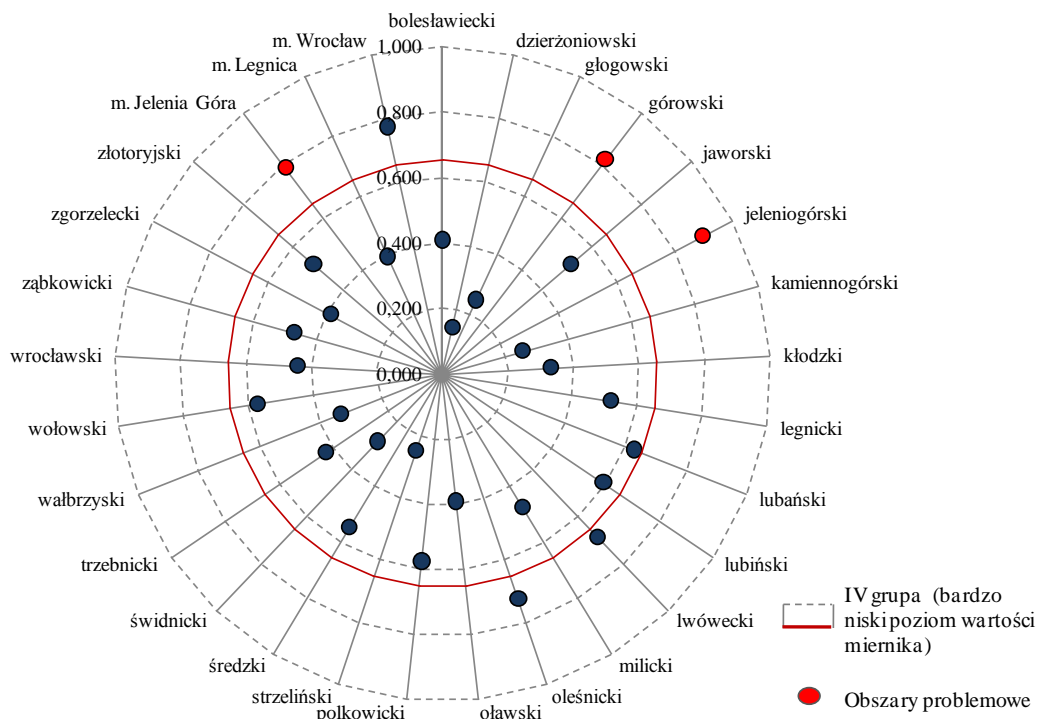
Tabl. 6.4. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie rynek pracy – płynność rynku pracy

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. dzierzoniowski	8. zgorzelecki	16. złotoryjski	24. lwówecki
2. głogowski	9. oławski	17. jaworski	25. oleśnicki
3. strzeliński	10. m. Legnica	18. legnicki	26. m. Wrocław
4. kamiennogórski	11. bolesławiecki	19. średzki	27. m. Jelenia Góra
5. świdnicki	12. trzebnicki	20. wołowski	28. górowski
6. kłodzki	13. wrocławski	21. polkowicki	29. jeleniogórski
7. wałbrzyski	14. ząbkowicki	22. lubiński	
	15. milicki	23. lubański	
(0,650; 0,856]	(0,503; 0,650]	(0,345; 0,503]	[0,103; 0,345]

Do grupy I zaliczono powiaty zlokalizowane głównie w południowej części województwa. Wyróżniają się one relatywnie dobrym dopasowaniem podaży i popytu na pracę. Dostępną sytuacją cechują się także powiaty zaliczone do grupy II, ale większość z nich cechuje ujemne saldo bezrobocia. Połowa z tych powiatów zlokalizowana jest w podregionie wrocławskim.

Ujemne saldo bezrobocia oraz niskie wartości wskaźnika płynności rynku pracy charakteryzują powiaty grupy III. Najtrudniejsza sytuacja w zakresie wszystkich wskaźników dotyczy powiatów grupy IV.

Rys. 6.4. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie płynność rynku pracy, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszarem problemowym w aspekcie płynność rynku pracy jest w szczególności powiat **jeleniogórski**. Cechuje się największą liczbą bezrobotnych przypadających na 1 ofertę pracy, a także bardzo niskim saldem bezrobocia.

Trudną sytuacją charakteryzuje się także powiat **górowski**, ze względu na bardzo słabą płynność rynku pracy oraz najniższe w województwie saldo bezrobocia oraz **Jelenia Góra**.

Za potencjalny **obszar wzrostu** w aspekcie płynność rynku pracy można uznać powiat **dzierżoniowski**.

W powiecie tym odnotowano najwyższe saldo bezrobocia oraz bardzo wysokie wartości wskaźnika płynności rynku pracy. Dominującą branżą jest przemysł (funkcjonuje tu m.in. drugi co do wielkości ośrodek kamieniarstwa w Polsce), a także rolnictwo, rozwijane są również usługi (w tym agroturystyka). Nowe zakłady przemysłowe powstają przede wszystkim w dzierżoniowskiej części Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Obecnie działalność prowadzi tam 14 firm, które zatrudniają ponad 1600 osób.

Ponadto do obszaru tego zaliczyć można także powiat **głogowski** i **strzeliński**.

Efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej

System pośrednictwa zawodowego ma na celu aktywizację zawodową ludności bezrobotnej poprzez skrócenie czasu poszukiwania zatrudnienia, podniesienie lub dopasowanie kwalifikacji zawodowych do wymogów lokalnego rynku pracy, przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu oraz obniżenie kosztów związanych z „utrzymywaniem” osób bezrobotnych.

Efektywność działań zmierzających do aktywizacji zawodowej bezrobotnych można w pewnym zakresie zmierzyć odnosząc liczbę bezrobotnych uczestniczących w szkoleniach w zakresie aktywnego poszukiwania pracy oraz zajęciach aktywizacyjnych do 100 wyrejestrowanych bezrobotnych. Liderem w tym zakresie jest powiat **górowski** (15,7). Relatywnie dobra sytuacja dotyczy także powiatów **oleśnickiego** (9,5), **ząbkowickiego** (8,0), a także **legnickiego** (7,9) i **trzebnickiego** (7,8). Niewystarczającą aktywizacją zawodową osób bezrobotnych cechuje się powiat **oławski**, w którym nie prowadzono w 2010 roku żadnych szkoleń ani zajęć z tego zakresu, a także powiaty **wałbrzyski** (0,04) i **świdnicki** (0,07).

Dopasowanie prowadzonych działań aktywizacyjnych do wymogów rynku pracy obrazuje odsetek bezrobotnych, którzy podjęli pracę w trakcie lub po ukończeniu stażu albo programu przygotowania zawodowego w ogólnej liczbie bezrobotnych, którzy ukończyli staż albo program przygotowania zawodowego. Największą skutecznością wykazał się **trzebnicki** urząd pracy, w którym ponad 2/3 bezrobotnych objętych programem po jego ukończeniu uzyskała pracę (64,3). Zadowalające wyniki uzyskano również w powiatach **milickim** (60,2), **zgorzeleckim** (59,0), **złotoryjskim** (58,8) i **strzelińskim** (56,5).

Najlepsze wyniki uzyskano w powiatach **polkowickim** (18,0) i **ząbkowickim** (18,5) w których niespełna co 5 osoba uczestnicząca w tych działaniach uzyskała pracę. W powiecie **lwóweckim** i **Jeleniej Górze** tylko jedna na cztery osoby objęte stażem lub programem przygotowania zawodowego uzyskała pracę (odsetki wyniosły odpowiednio 26,0 i 26,7).

Niesprawne funkcjonowanie systemu aktywizacji zawodowej, bądź niepewna sytuacja przedsiębiorstw na rynku (spowodowana np. kryzysem gospodarczym, bądź trudną sytuacją finansową) może powodować niską skuteczność urzędów pracy. Sytuację w tym zakresie opisuje wskaźnik liczby bezrobotnych, którzy po skorzystaniu z aktywnych form pomocy bezrobotnym zarejestrowali się po raz kolejny w przeliczeniu na 100 bezrobotnych nowo zarejestrowanych.

Problem ten w najmniejszym stopniu dotyczył mieszkańców powiatów **zgorzeleckiego** (13,3%) i **oleśnickiego** (13,7%). Wartości wskaźnika nie przekraczające 15,0% odnotowano również w powiatach **wrocławskim** (14,4%) oraz **kamiennogórskim**, **świdnickim** i **Jeleniej Górze** (po 14,9%). Szczególnie trudną sytuacją w tym zakresie cechowały się natomiast powiaty **złotoryjski** (35,1%) i **ząbkowicki** (33,3%). W powiatach **górowskim** (25,6%), **jaworskim** (24,3%) i **polkowickim** (24,1%) co czwarta osoba, która skorzystała z form aktywizacji zawodowej powróciła do grupy bezrobotnych.

Na podstawie rozpatrywanych wskaźników dla każdego powiatu wyznaczono wartość miernika cząstkowego obrazującego efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej i na jego podstawie dokonano podziału powiatów na grupy zróżnicowane ze względu na efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej (tabl. 6.5.).

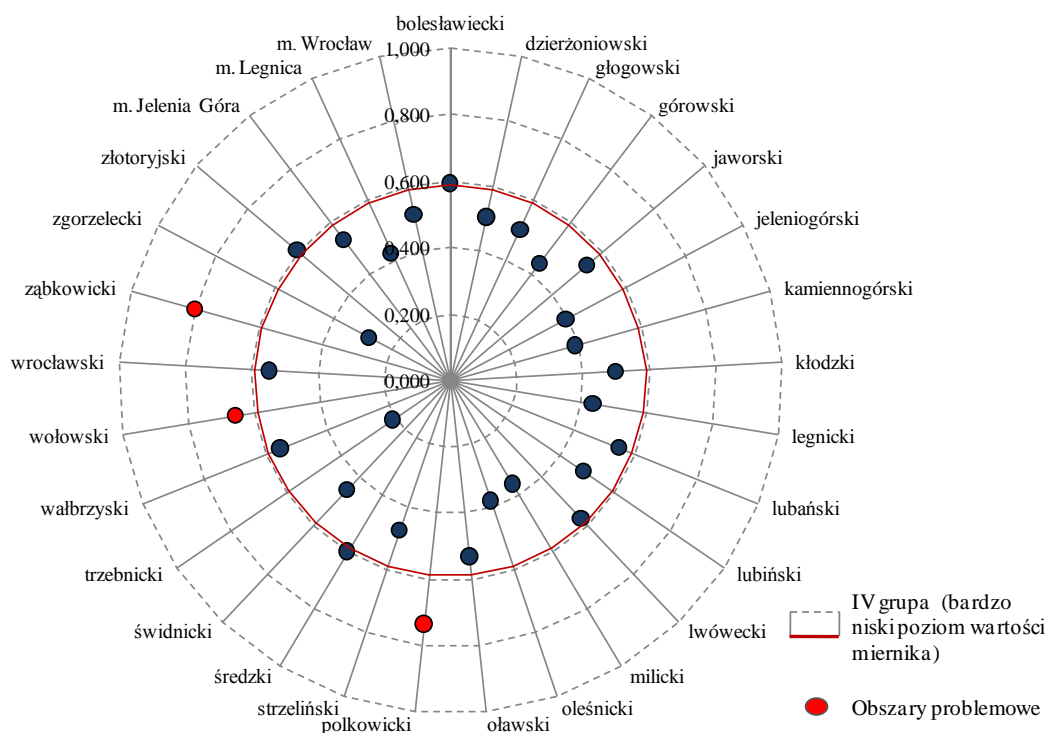
Tabl. 6.5. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. trzebnicki 2. zgorzelecki 3. milicki 4. oleśnicki 5. kamiennogórski 6. jeleniogórski	7. m. Legnica 8. legnicki 9. górowski 10. świdnicki 11. strzeliński 12. lubiński 13. kłodzki 14. głogowski	15. dzierzoniowski 16. m. Wrocław 17. m. Jelenia Góra 18. oławski 19. jaworski 20. lubański 21. wrocławski 22. wałbrzyski 23. lwówecki	24. bolesławiecki 25. średzki 26. złotoryjski 27. wołowski 28. polkowicki 29. ząbkowicki
(0,591; 0,790]	(0,498; 0,591]	(0,412; 0,498]	[0,202; 0,412]

Do grupy I trafiły niektóre powiaty podregionu jeleniogórskiego i wrocławskiego. Cechowały się one relatywnie dużą efektywnością systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej. Powiaty grupy II wykazały się dosyć dobrą efektywnością systemu doszkalania zawodowego, ale wiele osób po skorzystaniu z aktywnych form pomocy bezrobotnym, ponownie zarejestrowało się w urzędzie pracy. Połowę tej grupy reprezentują powiaty zlokalizowane w podregionie legnicko-głogowskim.

Znaczną część grupy III stanowili mieszkańcy podregionu jeleniogórskiego, w tym mieszkańcy Jeleniej Góry. W tej grupie znaleźli się także wrocławianie. W relatywnie trudnej sytuacji są osoby mieszkające w powiatach grupy IV.

Rys. 6.5. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej

Za **obszar problemowy** w aspekcie efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej można przyjąć powiat: **ząbkowski**.

Cechował się on relatywnie słabą sytuacją w odniesieniu do pozostałych powiatów (choć nienajgorszą w stosunku do wzorca), w szczególności bardzo niskim odsetkiem bezrobotnych, którzy podjęli pracę w trakcie lub po ukończeniu stażu albo programu przygotowania zawodowego oraz bardzo dużą liczbą bezrobotnych, którzy po skorzystaniu z aktywnych form pomocy bezrobotnych zarejestrowali się po raz kolejny.

Dosyć trudną sytuacją charakteryzuje się także powiat **polkowicki**. W powiecie tym odnotowano najniższy odsetek bezrobotnych, którzy podjęli pracę w trakcie lub po ukończeniu stażu albo programu przygotowania zawodowego, a także relatywnie dużą liczbę bezrobotnych, którzy po skorzystaniu z aktywnych form pomocy bezrobotnych zarejestrowali się po raz kolejny.

Ponadto zgodnie z przyjętą metodologią w obszarze tym winien się mieścić także powiat **wołowski**, w którym odnotowano bardzo niski odsetek bezrobotnych uczestniczących w szkoleniach.

Potencjalnym **obszarem wzrostu** w aspekcie efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej jest powiat **trzebnicki**.

Mimo że od wzorca dzieli go dosyć duży dystans, wyróżnił się on w szczególności najwyższym odsetkiem bezrobotnych, którzy podjęli pracę w trakcie lub po ukończeniu stażu albo programu przygotowania zawodowego. Relatywnie korzystną sytuacją cechuje się także powiat **zgorzelecki**. Odnotowano w nim najniższą liczbę bezrobotnych, którzy po skorzystaniu z aktywnych form pomocy bezrobotnych zarejestrowali się po raz kolejny w przeliczeniu na 100 bezrobotnych nowo zarejestrowanych.

Zgodnie z przyjętą metodologią obszarem wzrostu określić można także powiat **milicki**.

Wynagrodzenia

Poziom wynagrodzeń ma decydujący wpływ na dostępność dóbr i usług konsumpcyjnych. Brak możliwości zaspokojenia różnorodnych potrzeb z powodu złej sytuacji finansowej znajduje odzwierciedlenie w pogarszaniu się jakości życia i zwiększaniu dysproporcji społecznych, a także nadmiernie obciąża finanse państwa i powoduje spadek konsumpcji, co przekłada się na pogorszenie sytuacji przedsiębiorstw.

Jedną z determinant popytu na pracę oraz kondycji finansowej przedsiębiorstw jest wielkość i struktura wynagrodzeń. Wskaźnikiem dającym pewien pogląd na sytuację w tym zakresie jest przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto. Obliczane jest on na podstawie relacji sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie (po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą).

Powiat lubiński w rankingu wojewódzkim, a nawet ogólnopolskim, jest niekwestionowanym liderem (6012,95 zł). Wynagrodzenie w tym powiecie jest o 1/5 wyższe niż w mieście stołecznym Warszawa oraz o 1/4 wyższe niż w mieście Katowice. W województwie dolnośląskim wyróżniają się także Wrocław (3675,85 zł) oraz powiaty polkowicki (3326,76 zł) i wałbrzyski (3281,07 zł). Najmniejsze wynagrodzenie odnotowano w powiecie górowskim (2598,06 zł). Jest ono o 3414,89 zł niższe niż w powiecie lubińskim i około 1/3 niższe niż we Wrocławiu. W powiatach lubańskim (2600,59 zł), milickim (2620,28 zł), jaworskim (2654,67 zł), oleśnickim (2672,93 zł) i jeleniogórskim (2699,92 zł) przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto nie przekracza 2700,00 zł.

Grupy powiatów wyodrębnione ze względu na poziom wynagrodzeń przedstawiono w tabl. 6.6.

Tabl. 6.6. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie wynagrodzenia

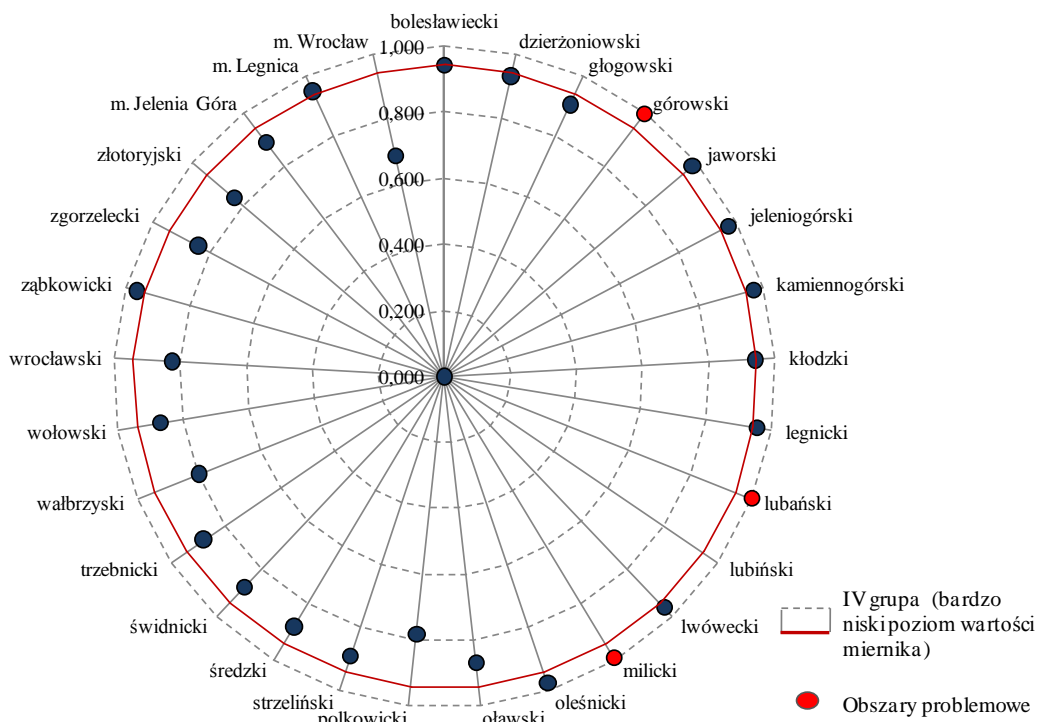
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. lubiński 2. m. Wrocław	3. polkowicki 4. wałbrzyski 5. wrocławski 6. złotoryjski 7. zgorzelecki 8. wołowski 9. oławski	10. świdnicki 11. trzebnicki 12. średzki 13. m. Jelenia Góra 14. strzeliński 15. głogowski 16. dzierzoniowski 17. kłodzki 18. bolesławiecki	19. m. Legnica 20. legnicki 21. lwówecki 22. ząbkowicki 23. kamiennogórski 24. jeleniogórski 25. oleśnicki 26. jaworski 27. milicki 28. lubański 29. górowski
(0,276; 1,000]	(0,124; 0,276]	(0,055; 0,124]	[0,000; 0,055]

Ze względu na ekstremalnie wysokie wartości wskaźnika wynagrodzeń w powiecie lubińskim, pozostałe powiaty odbiegają znacznie od niego. Wartość wynagrodzeń w powiatach (poza lubińskim) była dość zbliżona i niewiele różniła się od średniej wojewódzkiej.

Do grupy I należą powiaty o najwyższym przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniu brutto w województwie. Poziom wynagrodzeń odnotowany w powiatach grupy II można określić jako średni. Słabą sytuacją w tym zakresie cechują się powiaty grupy III. Najmniej zadowolający poziom wynagrodzeń charakteryzuje powiaty grupy IV. Pięć spośród 11 powiatów tej grupy zlokalizowanych jest w podregionie jeleniogórskim.

Rozrzut wartości miernika cząstkowego oraz dystans powiatów do wzorca (1,0) przedstawiono na rys. 6.6.

Rys. 6.6. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie wynagrodzenia

Do **obszarów problemowych** w aspekcie wynagrodzenia można przyjąć powiaty: **górowski, lubański i milicki**.

Powiaty te nie tylko słabo wypadają na tle pozostałych powiatów województwa dolnośląskiego, ale także znajdują się one w ostatniej setce rankingu krajowego.

Do powiatów o trudnej sytuacji w tym zakresie, osiągających poziom wynagrodzeń znacznie poniżej średniej krajowej (3435,00 zł) należą również powiaty jaworski, oleśnicki i jeleniogórski. Wynagrodzenia w wymienionych powiatach są tylko nieznacznie wyższe od najniższego wynagrodzenia w powiatach zaliczonych do obszarów problemowych.

Potencjalnym **obszarem wzrostu** w aspekcie wynagrodzenia jest powiat **lubiński**.

Powiat ten jest zdecydowanym liderem nie tylko w porównaniu do powiatów województwa dolnośląskiego, ale również na tle pozostałych powiatów Polski (w tym m. st. Warszawy, m. Katowice).

Relatywnie dobrą sytuacją w odniesieniu do pozostałych powiatów cechuje się również **Wrocław**. Mimo że znacznie odbiega on od powiatu lubińskiego, to dzieli go dosyć duży dystans w porównaniu do pozostałych powiatów. W rankingu ogólnopolskim zajmuje 19 miejsce wśród powiatów.

Zróźnicowanie powiatów pod względem wartości syntetycznego miernika rozwoju w zakresie rynku pracy / adaptacyjności zasobów pracy

Oceniając sytuację powiatów pod względem wszystkich aspektów łącznie można stwierdzić, że cechowały się one niewielkim zróźnicowaniem – współczynnik zmienności przyjął wartość 17,1%. Powiaty województwa dolnośląskiego cechują się wyraźnym zróźnicowaniem w szczególności w zakresie poziomu wynagrodzeń i zatrudnienia. W przypadku zatrudnienia współczynnik zmienności osiągnął co prawda ekstremalnie wysoki poziom, ale było to spowodowane znacznie różniącą się od pozostałych sytuacją powiatu lubińskiego. Nie uwzględniając tego powiatu współczynnik zmienności przyjął znacznie niższą, ale i tak bardzo wysoką wartość (80,3%).

Biorąc pod uwagę wartości wskaźników opisujących rynek pracy oraz ustalony poziom ważności każdego wskaźnika i aspektu, dla każdego powiatu wyznaczono wartość miary syntetycznej.

Wśród powiatów nie można wskazać wyraźnego lidera w zakresie wszystkich rozpatrywanych aspektów. Żaden z powiatów nie osiągnął wartości miary syntetycznej bliskiej jedności (pierwszy powiat w rankingu nie przekroczył poziomu 0,60) ani bliskiej zera (ostatni powiat w rankingu uzyskał wartość nieco ponad 0,25). Sytuacja powiatów zajmujących wysokie (niskie) lokaty w rankingu nie jest wyrównana i do ich przewag (zagrożeń) zaliczyć można tylko wybrane aspekty. Często powiat wykazujący silne strony w zakresie wybranych aspektów, cechuje się słabą sytuacją pod względem pozostałych aspektów. Na przykład powiat polkowicki zajął pierwszą lokatę pod względem zatrudnienia, ale ostatnią odnośnie pracy w warunkach zagrożenia. Można natomiast zauważyć wyraźną kumulację niekorzystnych zjawisk w powiecie zamykającym ranking (górowski).

Wykorzystując metodę trzech średnich, podobnie jak w przypadku poszczególnych aspektów, także w odniesieniu do obszaru rynek pracy / adaptacyjność zasobów pracy dokonano klasyfikacji powiatów według syntetycznego miernika, wyodrębniając 4 grupy poziomu wskaźnika.

Na rys. 6.9. zaprezentowano powiaty uporządkowane ze względu na wartości miernika syntetycznego oraz oznaczono wyodrębnione grupy powiatów.

W grupie I, charakteryzującej się najkorzystniejszą sytuacją na rynku pracy, znalazły się m.in. największe miasta powiatowe Wrocław i Legnica.

Wśród mocnych stron powiatów zaliczonych do grupy II (w tym Jeleniej Góry) można zaliczyć dużą płynność rynku pracy oraz efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej, a także mniej szkodliwe warunki zatrudnienia i niski poziom rejestrowanego bezrobocia.

Powiaty grupy III wyróżniają się umiarkowaną szkodliwością warunków pracy, poziomem bezrobocia, a także płynnością rynku pracy oraz efektywnością systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej, ale niskim poziomem zatrudnienia i wynagrodzeń.

Grupę IV od grupy trzeciej odróżnia znacznie niższy poziom zatrudnienia, mniej szkodliwe warunki pracy, większe bezrobocie, mniejsza płynność rynku pracy i niższy poziom wynagrodzeń.

Za **obszar problemowy** w zakresie rynku pracy / adaptacyjności zasobów pracy można uznać powiat **górowski**.

Powiat górowski w większości rozpatrywanych aspektów (za wyjątkiem efektywności systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej) przyjął bardzo niskie lokaty, ale osiągnął umiarkowanie niską wartość miary syntetycznej. Do jego szczególnie słabych stron należą kluczowe aspekty decydujące o sytuacji społeczno-gospodarczej powiatu oraz poziomie i jakości życia ludności lokalnej, tj. wielkość zatrudnienia i bezrobocia oraz poziom wynagrodzeń.

Do niekorzystnych zjawisk cechujących powiat górowski, w szczegółowym zakresie, można zaliczyć:

- ✓ najniższy poziom zatrudnienia w województwie (12,5%),
- ✓ najwyższą (na równi z powiatem złotoryjskim) stopę bezrobocia rejestrowanego (26,6%),
- ✓ najniższą wartość salda bezrobocia (-9,9),
- ✓ największą liczbę bezrobotnych, którzy po skorzystaniu z aktywnych form pomocy bezrobotnych zarejestrowali się po raz kolejny, na 100 bezrobotnych nowo zarejestrowanych (25,6). Zwłaszcza, że równocześnie cechował się największą liczbą bezrobotnych uczestniczących w szkoleniach w zakresie aktywnego poszukiwania pracy oraz zajęciach aktywizacyjnych w przeliczeniu na 100 wyrejestrowanych bezrobotnych (15,7),
- ✓ najniższym w województwie przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniem brutto (2598,06 zł).

Ponadto, do obszaru w tym zakresie zaliczyć można także powiaty **jaworski** i **zgorzelecki**, które cechował niski poziom zatrudnienia, wysoka stopa bezrobocia, zwiększanie się zasobów bezrobotnych i niskie wynagrodzenia.

Żaden z powiatów nie osiągnął wartości miary syntetycznej bliskiej jedności, ale na tle pozostałych wyróżniały się powiat **wrocławski** i miasto na prawach powiatu **Legnica**, które na tej podstawie można uznać za rejony mające pewien potencjał i określić jako potencjalne **obszary wzrostu**.

Powiat wrocławski cechuje relatywnie niski poziom bezrobocia (2. lokata), wysoki poziom zatrudnienia (3. lokata), a także dosyć wysoki poziom wynagrodzeń (5. lokata). Wyróżnił się on w szczególności:

- ✓ najniższą stopą bezrobocia rejestrowanego (5,0%),
- ✓ najniższą przeciętną liczbą nowo zarejestrowanych bezrobotnych przypadającą na 1 ofertę pracy zgłoszoną w ciągu roku do urzędu pracy (1,7),
- ✓ niewielką liczbą bezrobotnych, którzy po skorzystaniu z aktywnych form pomocy bezrobotnych zarejestrowali się po raz kolejny, na 100 bezrobotnych nowo zarejestrowanych (14,4),
- ✓ wysokim poziomem zatrudnienia (36,8%),
- ✓ dosyć wysokim poziomem przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto (3195,3 zł), ale poniżej średniej krajowej.

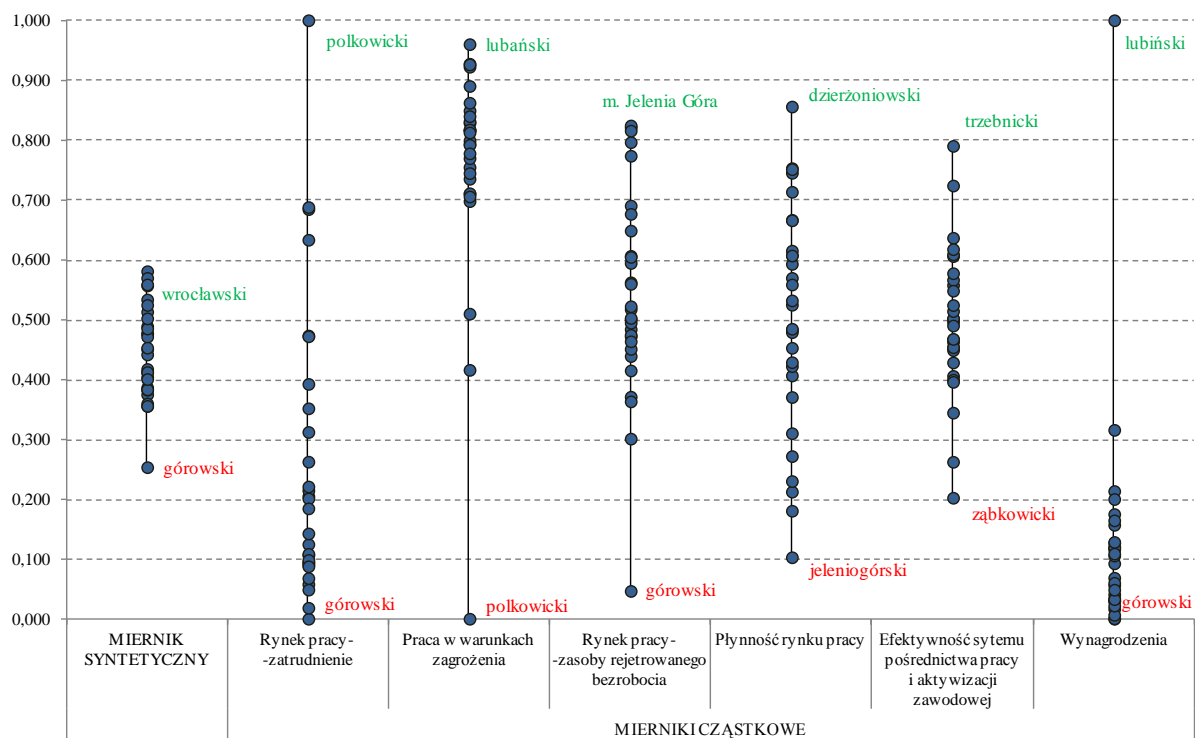
Sytuacja Legnicy, rozpatrując wartości mierników cząstkowych, jest dosyć dobra. W zakresie płynności rynku pracy oraz efektywności systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej zajmuje ona wyższe lokaty niż powiat wrocławski.

Do jej głównych atutów należy:

- ✓ relatywnie wysoki, podobny jak w powiecie wrocławskim, poziom zatrudnienia (34,9%),
- ✓ relatywnie niska stopa bezrobocia rejestrowanego (9,2%),
- ✓ relatywnie niewielka przeciętna liczba nowo zarejestrowanych bezrobotnych przypadająca na 1 ofertę pracy zgłoszoną w ciągu roku do urzędu pracy.

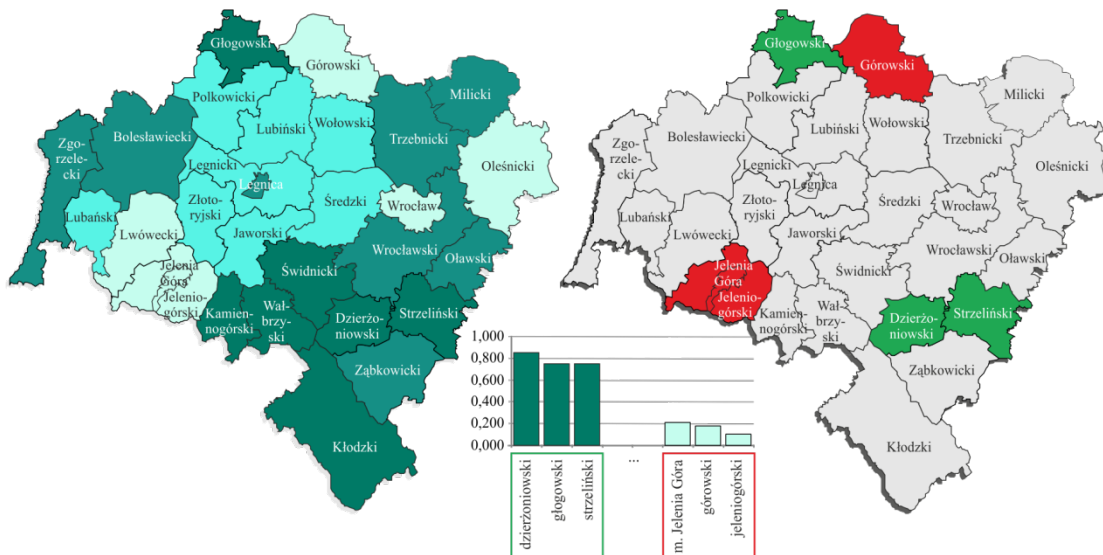
Ponadto zgodnie z przyjętą metodologią do tych obszarów zaliczyć można także **Wrocław**.

Rys. 6.7. Zróżnicowanie powiatów według wartości miernika syntetycznego w zakresie rynku pracy / adaptacyjności zasobów pracy oraz cząstkowych mierników dla badanych aspektów

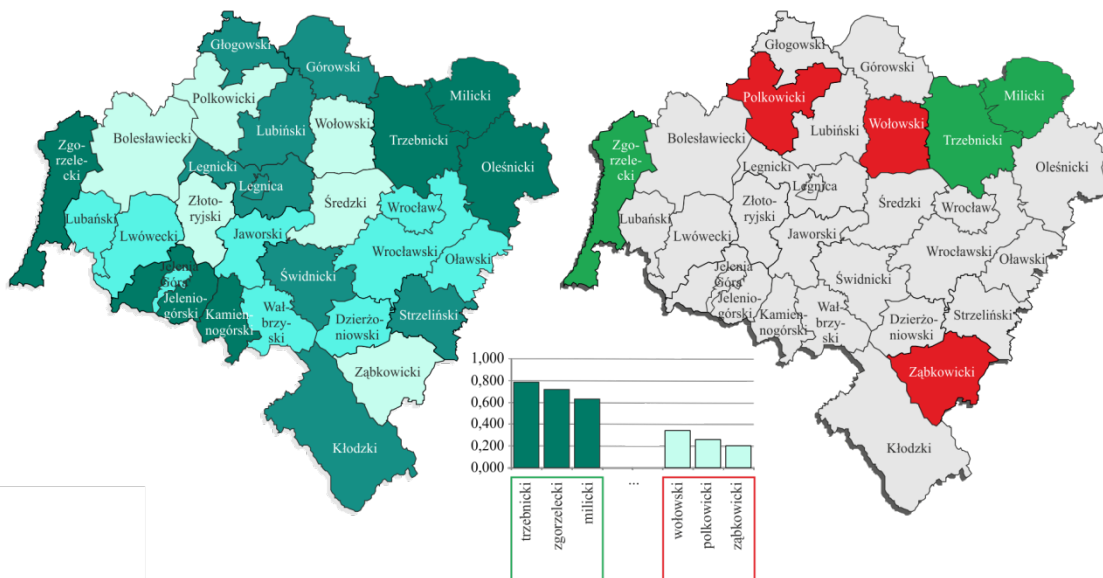

Rys. 6.8. Powiaty według grup poziomu wartości cząstkowych mierników w wybranych aspektach rynku pracy / adaptacyjności zasobów pracy

Płynność rynku pracy

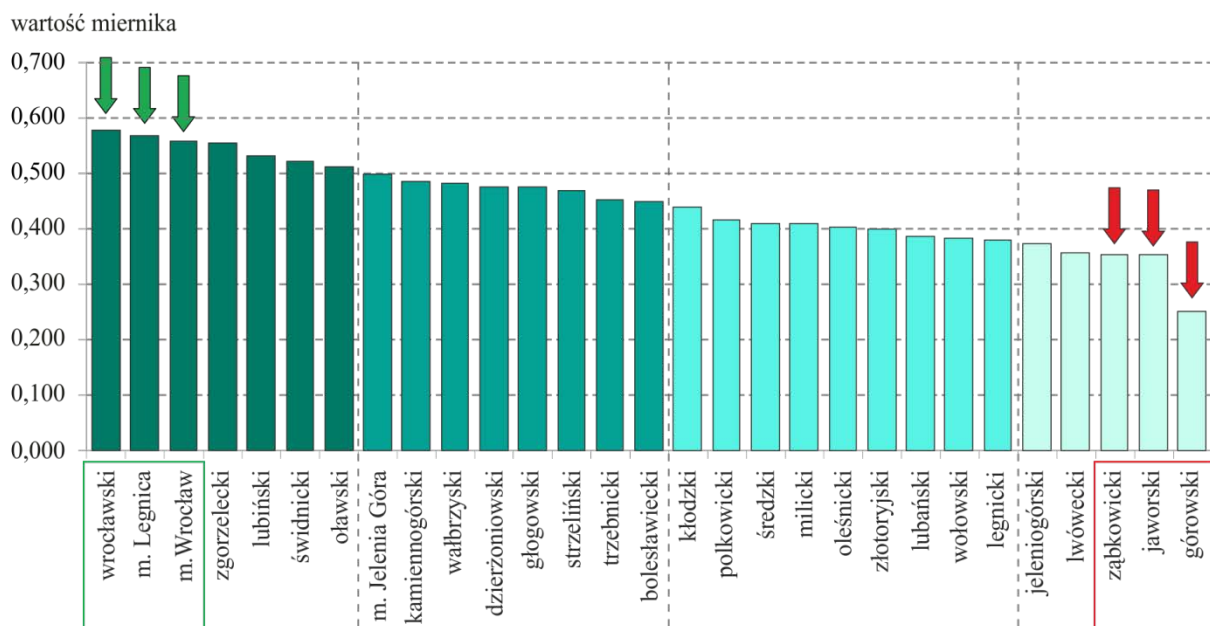
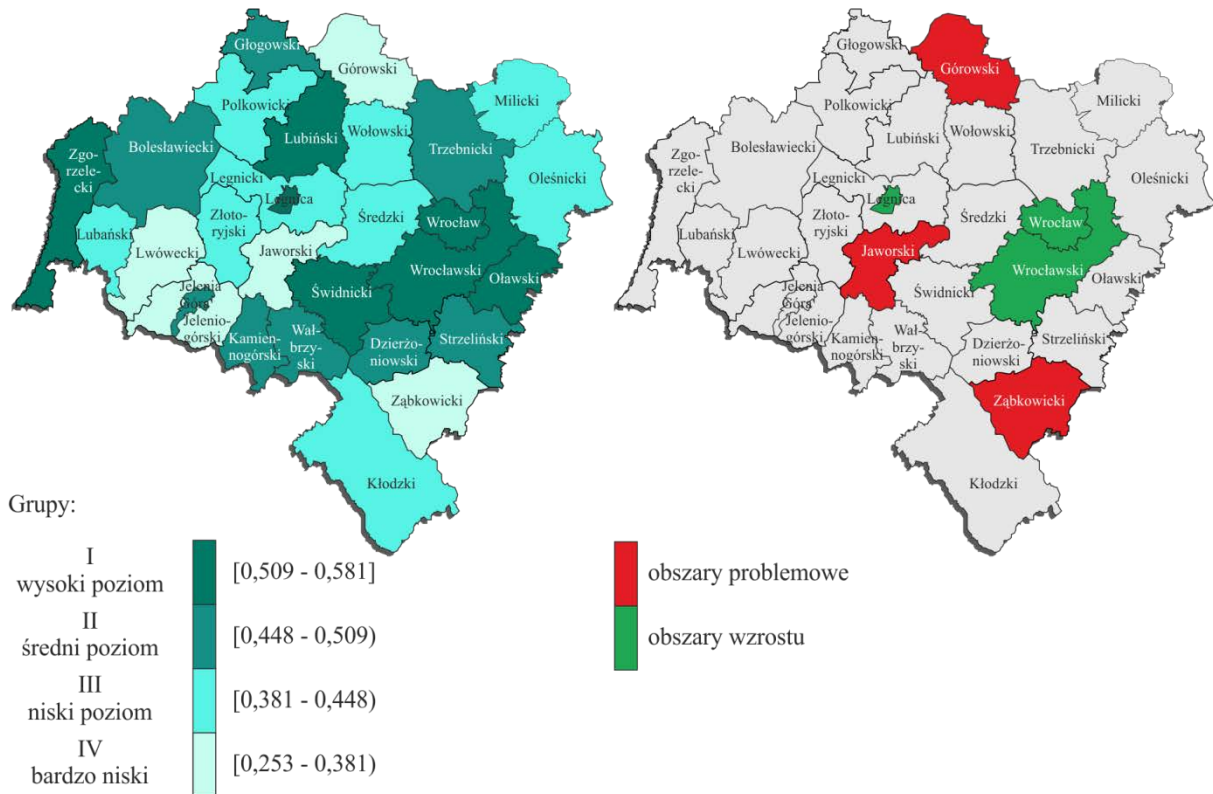

Efektywność systemu pośrednictwa pracy

Grupy: I II III IV
 poziom: wysoki średni niski bardzo niski
 Obszary: problemowe wzrostu

Rys. 6.9. Powiaty według grup poziomu wartości miernika syntetycznego w zakresie rynku pracy / adaptacyjności zasobów pracy, z wyróżnieniem obszarów problemowych i obszarów wzrostu

Tabl. 6.7. Powiaty uporządkowane według miernika syntetycznego w zakresie rynku pracy / adaptacyjności zasobów pracy

POWIATY	MERNIK SYNTETYCZNY		MERNIKI CZĄSTKOWE											
			rynek pracy - zatrudnienie		praca w warunkach zagrożenia		rynek pracy - zasoby rejestrowanego bezrobocia		płynność rynku pracy		efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej		wynagrodzenia	
	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata
Wrocławski	0,581	1	0,684	3	0,792	17	0,821	2	0,558	13	0,454	21	0,175	5
m. Legnica	0,570	2	0,633	4	0,778	18	0,774	5	0,607	10	0,577	7	0,049	19
m. Wrocław	0,559	3	0,688	2	0,812	14	0,816	3	0,230	26	0,490	16	0,316	2
Zgorzelecki	0,557	4	0,352	8	0,817	11	0,676	7	0,615	8	0,724	2	0,157	7
Lubiński	0,533	5	0,392	7	0,416	28	0,472	21	0,407	22	0,514	12	1,000	1
Świdnicki	0,524	6	0,262	10	0,706	25	0,796	4	0,713	5	0,548	10	0,120	10
Oławski	0,513	7	0,473	5	0,755	20	0,648	8	0,607	9	0,467	18	0,127	9
m. Jelenia góra	0,502	8	0,472	6	0,926	3	0,824	1	0,212	27	0,468	17	0,109	13
Kamienogórski	0,489	9	0,125	17	0,922	4	0,501	17	0,745	4	0,609	5	0,030	23
Wałbrzyski	0,485	10	0,221	11	0,769	19	0,605	10	0,666	7	0,449	22	0,200	4
Dzierżoniowski	0,477	11	0,093	22	0,829	10	0,517	15	0,856	1	0,496	15	0,069	16
Głogowski	0,476	12	0,312	9	0,510	27	0,690	6	0,753	2	0,501	14	0,093	15
Strzeliński	0,471	13	0,108	18	0,816	13	0,522	14	0,751	3	0,524	11	0,106	14
Trzebnicki	0,453	14	0,098	20	0,840	8	0,301	28	0,570	12	0,790	1	0,119	11
Bolesławiecki	0,450	15	0,205	13	0,849	7	0,594	11	0,593	11	0,406	24	0,056	18
Kłodzki	0,442	16	0,106	19	0,831	9	0,484	19	0,666	6	0,502	13	0,060	17
Polkowicki	0,417	17	1,000	1	0,000	29	0,606	9	0,422	21	0,262	28	0,213	3
Średzki	0,412	18	0,201	14	0,745	21	0,560	13	0,453	19	0,399	25	0,116	12
Milicki	0,412	19	0,143	16	0,711	23	0,451	23	0,525	15	0,637	3	0,007	27
Oleśnicki	0,404	20	0,215	12	0,794	16	0,503	16	0,272	25	0,618	4	0,022	25
Złotoryjski	0,400	21	0,068	25	0,927	2	0,363	27	0,485	16	0,396	26	0,164	6
Lubański	0,386	22	0,095	21	0,960	1	0,439	24	0,370	23	0,454	20	0,001	28
Wołowski	0,383	23	0,184	15	0,799	15	0,415	25	0,429	20	0,344	27	0,128	8
Legnicki	0,383	24	0,018	28	0,698	26	0,495	18	0,479	18	0,566	8	0,041	20
Jeleniogórski	0,375	25	0,058	26	0,890	5	0,562	12	0,103	29	0,606	6	0,030	24
Lwówecki	0,360	26	0,049	27	0,862	6	0,474	20	0,310	24	0,428	23	0,034	21
Ząbkowicki	0,356	27	0,088	24	0,816	12	0,464	22	0,532	14	0,202	29	0,033	22
Jaworski	0,355	28	0,090	23	0,710	24	0,371	26	0,483	17	0,463	19	0,017	26
Górowski	0,253	29	0,000	29	0,735	22	0,046	29	0,180	28	0,558	9	0,000	29

Podstawowe parametry statystyczne:

MAX	0,581	29	1,000	29	0,960	29	0,824	29	0,856	29	0,790	29	1,000	29
MIN	0,253	1	0,000	1	0,000	1	0,046	1	0,103	1	0,202	1	0,000	1
zmiennosc w %	17,1	x	93,1	x	24,0	x	31,2	x	37,1	x	24,2	x	146,2	x

3.7. KAPITAŁ INTELEKTUALNY I SPOŁECZNY

Czynnikiem napędzającym rozwój społeczno-gospodarczy oraz wywierającym istotny wpływ na dobrobyt społeczny (poprawę jakości życia i wyrównywanie dysproporcji społecznych) jest kapitał intelektualny i społeczny. Istnieje wiele definicji kapitału intelektualnego. Wspólnym wątkiem wielu z nich jest założenie, że o kapitale intelektualnym stanowi zdobyta wiedza fachowa, doświadczenie i umiejętności. Wielkość kapitału intelektualnego determinowana jest dostępem do edukacji, poziomem kształcenia i systemem oświaty, umiejętnym wykorzystaniem indywidualnych predyspozycji, stwarzaniem warunków do rozwoju umiejętności i zgłębiania wiedzy specjalistycznej.

Kapitał społeczny odnosi się do cech społecznego zorganizowania, takich jak tworzenie relacji społecznych, jasnych reguł, ustanawianie norm i budowanie społecznego zaufania. Ułatwiają one koordynację działań i współpracę w celu osiągnięcia obopólnych korzyści. Współdziałanie sprzyja podejmowaniu działań społecznie istotnych na drodze do rozwiązywania ważnych problemów (np. walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym). Partycypacja społeczności lokalnych w rozwiązywaniu problemów społecznych jest wyznacznikiem społeczeństwa obywatelskiego.

Kapitał intelektualny i społeczny odnosi się do przedsiębiorstw i społeczeństwa, jego filarem są zaś instytucje państwowe. Niski poziom zasobów kapitału intelektualnego i społecznego może stanowić barierę w rozwoju społeczno-gospodarczym, co nie sprzyja poprawie jakości życia. W zależności od skali i rodzaju zdiagnozowanego problemu polityka władz może:

- wspierać rozwój kwalifikacji i umiejętności ludności lokalnej, np. poprzez dofinansowanie specjalistycznych szkoleń dla osób starszych, bądź zajęć wyrównawczych dla słabszych uczniów,
- zachęcać do budowania społeczeństwa obywatelskiego, m.in. tworząc nowe obiekty użyteczności publicznej (np. adaptując nieużytkowane budynki i grunty w celu utworzenia centrum kultury, placu zabaw), organizowanie wydarzeń integrujących społeczność lokalną (np. festynów),
- wpływać na wzrost kondycji zdrowotnej ludności lokalnej, np. poprzez zwiększenie dostępności nowoczesnych technologii diagnostyczno-terapeutycznych w placówkach opieki zdrowotnej, promowanie zdrowszego stylu życia (np. poprzez organizowanie turniejów sportowych).

Diagnoza kapitału intelektualnego i społecznego nie jest zadaniem łatwym, ponieważ są to zjawiska wieloaspektowe i trudno mierzalne. Określając jego poziom należy wziąć pod uwagę nie tylko ilość (dostępność), ale i jakość zasobów ludzkich. Ocena dokonywana na podstawie danych statystycznych nie wyczerpuje tematu i ma charakter w dużej mierze jedynie pogładowy.

W opisie kapitału intelektualnego i społecznego wzięto pod uwagę zestaw wskaźników obrazujących takie aspekty, jak kwalifikacje siły roboczej, efektywność kształcenia, znajomość języków obcych, społeczeństwo obywatelskie i kondycję zdrowotną ludności (tabl. 7.1).

Ocena sytuacji powiatów województwa dolnośląskiego w ujęciu przestrzennym ma na celu:

- określenie czynników, które mogą przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego, a także tych które stanowią barierę rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego,
- ocenę stopnia zróżnicowania powiatów pod względem jakości zasobów ludzkich i kompetencji społecznych,
- identyfikację obszarów problemowych, w których kumulują się niekorzystne zjawiska oraz obszarów posiadających potencjał rozwojowy w zakresie kapitału intelektualnego i społecznego.

Tabl. 7.1. **Kapitał intelektualny i społeczny – wstępny zestaw potencjalnych wskaźników diagnostycznych**

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
7.1. Kwalifikacje siły roboczej			
7.1.1. Odsetek pracujących z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym w liczbie pracujących ogółem (w %)	Dane dotyczą osób pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych, którzy przepracowali cały miesiąc październik (2010 r.) w podmiotach gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób	S	Świadczy o kwalifikacjach zawodowych zasobów pracy mierzonych formalnie stwierdzonym wykształceniem w ogólnej liczbie pracujących
7.1.2. Liczba pracujących z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Jak wyżej	S	Świadczy o kwalifikacjach zawodowych zasobów pracy mierzonych formalnie standardowym wykształceniem na 100 osób w wieku produkcyjnym
7.1.3. Odsetek przedstawicieli władz publicznych, wyższych urzędników i kierowników oraz specjalistów w ogólnej liczbie pracujących (w %)	Dane dotyczą osób pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych, którzy przepracowali cały miesiąc październik (2010 r.) w podmiotach gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób. Strukturę wynagrodzeń podano według „Klasyfikacji zawodów i specjalności”, wprowadzonej na podstawie Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w 2010 r.	S	Charakteryzuje strukturę zawodową pracujących
7.2. Efektywność kształcenia (na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej)			
7.2.1. Średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część humanistyczna; w pkt.)	Średni wynik uzyskany przez gimnazjalistów podczas ogólnopolskiego egzaminu z części humanistycznej	S	Ocena jakości lokalnego systemu oświaty na poziomie szkół gimnazjalnych oraz umiejętności humanistycznych młodzieży
7.2.2. Średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część matematyczno-przyrodnicza; w pkt.)	Średni wynik uzyskany przez gimnazjalistów podczas ogólnopolskiego egzaminu z części matematyczno-przyrodniczej	S	Ocena jakości lokalnego systemu oświaty na poziomie szkół gimnazjalnych oraz umiejętności analitycznych i wiedzy przyrodniczej młodzieży
7.2.3. Zdawalność matur w liceach ogólnokształcących - udział uczniów, którzy nie zdali egzaminu maturalnego (w %)	Liczba absolwentów liceów ogólnokształcących, którzy nie zdali egzaminu dojrzałości w porównaniu do liczby absolwentów przystępujących do egzaminu dojrzałości	D	Ocena jakości lokalnego systemu oświaty – na poziomie szkół ogólnokształcących
7.2.4. Zdawalność matur w liceach profilowanych - udział uczniów, którzy nie zdali egzaminu maturalnego (w %)	Liczba absolwentów liceów profilowanych, którzy nie zdali egzaminu dojrzałości w porównaniu do liczby absolwentów przystępujących do egzaminu dojrzałości	D	Ocena jakości lokalnego systemu oświaty – na poziomie liceów profilowanych

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
7.3. Nauka języków obcych			
7.3.1. Liczba uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów	Edukacja w zakresie języka obcego, jako przedmiotu dodatkowego, prowadzona jest w ramach tzw. godzin do dyspozycji dyrektora szkoły podstawowej. Dane dotyczą szkół podstawowych łącznie ze szkołami filialnymi, szkołami podstawowymi sportowymi i szkołami mistrzostwa sportowego. Prezentowane dane o szkołach podstawowych podane są według stanu na początek roku szkolnego 2010/2011	S	Świadczy o możliwości dokształcenia się uczniów w zakresie języka obcego w swojej szkole podstawowej
7.3.2. Liczba uczniów szkół gimnazjalnych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów	Edukacja w zakresie języka obcego, jako przedmiotu dodatkowego, prowadzona jest w ramach tzw. godzin do dyspozycji dyrektora szkoły gimnazjalnej. Do szkół na poziomie gimnazjalnym zaliczono: gimnazja, gimnazja dwujęzyczne, gimnazja sportowe i gimnazja mistrzostwa sportowego, a także gimnazja specjalne oraz gimnazja z oddziałami przysposabiającymi do pracy. Prezentowane dane o szkołach gimnazjalnych, podane są według stanu na początek roku szkolnego 2010/2011	S	Świadczy o możliwości dokształcenia się uczniów w zakresie języka obcego w swoim gimnazjum
7.4. Kapitał społeczny – społeczeństwo obywatelskie			
7.4.1. Liczba zarejestrowanych w rejestrze REGON, fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców	Liczba zarejestrowanych w rejestrze REGON fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców (stan w dniu 31 XII)	S	Jeden z kluczowych wskaźników monitorowania Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego w zakresie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym. Świadczy o postawach i kompetencjach prospołecznych mieszkańców
7.4.2. Frekwencja w wyborach samorządowych - 2010 (w %)	Określa udział osób, które oddały ważne karty do głosowania w wyborach samorządowych w ogólnej liczbie mieszkańców uprawnionych do głosowania	S	Wskaźnik pokazuje jaki odsetek obywateli korzysta z prawa wyborczego. Jest wyznacznikiem rzeczywistego uczestnictwa w życiu kraju i społeczności lokalnej. Frekwencja wyborcza jest również jednym z kluczowych mierzalnych wskaźników zaufania do instytucji publicznych (wskaźnik monitorowania Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
7.5. Kondycja zdrowotna ludności			
7.5.1. Liczba chorych dzieci i młodzieży pozostających pod stałą opieką lekarza POZ na 1000 dzieci i młodzieży ¹	Liczba chorych przewlekle dzieci i młodzieży w wieku 0-18 lat pozostających pod stałą, czynną opieką lekarza POZ w przeliczeniu na 1000 dzieci i młodzieży w wieku 0-18 lat. Pod pojęciem chore rozumie się pacjentów leczonych ogółem, będących pod opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej	D	Świadczy o stanie zdrowia dzieci i młodzieży. Stan zdrowia dzieci i młodzieży determinuje stan zdrowia populacji w przyszłości
7.5.2. Leczeni w poradniach zdrowia psychicznego na 10 tys. ludności ¹	Liczba leczonych w poradniach według powiatów odnosi się do osób zarejestrowanych w poradni funkcjonującej na terenie danego powiatu	D	Zły stan zdrowia psychicznego może przyczynić się do gwałtownego obniżenia jakości życia dotkniętych nim osób i ich rodzin
7.5.3. Współczynnik umieralności okołoporodowej (w %)	Liczba urodzeń martwych i zgonów niemowląt w wieku 0-6 dni na 1000 urodzeń żywych i martwych	D	Wzrost umieralności okołoporodowej świadczy m.in. o jakości opieki nad kobietą w ciąży i dzieckiem
7.5.4. Liczba zgonów, których przyczyną były nowotwory na 100 tys. ludności	Przy opracowywaniu danych o zgonach według przyczyn przyjmuje się wyjściową przyczynę zgonu (dane o zgonach za 2009 r.). Za przyczynę wyjściową uważa się chorobę stanowiącą początek procesu chorobowego, który doprowadził do zgonu albo uraz czy zatrucie, w wyniku którego nastąpił zgon. Dane dotyczące zgonów według przyczyn podano zgodnie z zasadami Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych - X Rewizja	D	Umożliwia identyfikację zagrożeń zdrowotnych, (obciążenia chorobami nowotworowymi) występujących na danym obszarze. W chorobach nowotworowych poważnym problemem jest zbyt późne zdiagnozowanie, co pogarsza skuteczność leczenia i zwiększa koszty społeczne
7.5.5. Liczba zgonów, których przyczyną były choroby układu krążenia na 100 tys. ludności	W przeliczeniu na liczbę ludności (według stałego miejsca zamieszkania, stan w dniu 30 VI) liczba stwierdzonych w ciągu roku zgonów, których przyczyną były choroby układu krążenia	D	Umożliwia identyfikację występujących zagrożeń zdrowotnych - obciążenia chorobami układu krążenia.
7.5.6. Różnica wartości wskaźnika natężenia umieralności z powodu nowotworów lub chorób układu krążenia w stosunku roku badanym i roku wcześniejszym	W porównaniu do roku poprzedniego zmiana wartości wskaźnika: liczba zgonów, których przyczyną były nowotwory lub choroby układu krążenia na 100 tys. ludności	D	Świadczy o poprawie/ pogorszeniu sytuacji w zakresie natężenia umieralności z powodu chorób układu krążenia i nowotworów

Po wyeliminowaniu zmiennych, nieistotnych z punktu przyjętej metodologii, z wstępnego zestawu potencjalnych zmiennych diagnostycznych wyłoniono **finalny zestaw wskaźników diagnostycznych:**

Kwalifikacje siły roboczej

- odsetek pracujących z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym w liczbie pracujących ogółem (w %)
- liczba pracujących z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (w %)

Efektywność kształcenia (na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej)

- średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część matematyczno – przyrodnicza) w pkt.
- zdawalność matur w liceach ogólnokształcących (w %) – udział uczniów, którzy nie zdali egzaminu maturalnego

Nauka języków obcych

- liczba uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów
- liczba uczniów szkół gimnazjalnych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów

Kapitał społeczny - społeczeństwo obywatelskie

- liczba zarejestrowanych w systemie rejestrze REGON fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców
- frekwencja w wyborach samorządowych - 2010 (w %)

Kondycja zdrowotna społeczeństwa

- liczba chorych dzieci i młodzieży pozostających pod opieką lekarza POZ na 1000 dzieci i młodzieży
- współczynnik umieralności okołoporodowej (w %)
- liczba zgonów, których przyczyną były nowotwory na 100 tys. ludności
- liczba zgonów, których przyczyną były choroby układu krążenia na 100 tys. ludności
- różnica wartości wskaźnika natężenia umieralności z powodu nowotworów lub chorób układu krążenia w roku badanym i roku wcześniejszym

Kwalifikacje siły roboczej

Wzrost poziomu wykształcenia społeczeństwa jest jednym z podstawowych czynników determinujących rozwój społeczno-gospodarczy. Podjęcie studiów wyższych umożliwia zdobywanie wiedzy specjalistycznej, łatwiejszą adaptację do zmieniającego się otoczenia (np. absorpcji nowych technologii, rozwoju nowych specjalności), a także rozwijanie umiejętności interpersonalnych i innych, związanych z danym profilem zawodowym. Liczba uczelni wyższych w kraju wzrosła o 1/3 w stosunku do 2000 roku. Podobna tendencja cechuje województwo dolnośląskie, w którym w 2010 roku funkcjonowało 38 uczelni wyższych.

Reforma szkolnictwa wyższego, w związku z podpisaniem przez Polskę tzw. Deklaracji Bolońskiej, wprowadziła system oparty na trzech stopniach: bakałarz, magister i doktor. Studia I stopnia trwają trzy lata, kończą się obroną pracy dyplomowej i uzyskaniem tytułu licencjata lub inżyniera. Chcąc uzyskać tytuł magistra lub równorzędnym (lekarza, lekarza dentysty, lekarza weterynarii) należy przystąpić do studiów II stopnia (po ukończeniu studiów I stopnia) albo podjąć jednolite studia magisterskie i obronić pracę magisterską. W celu uzyskania stopnia naukowego doktora należy ukończyć czteroletnie studia III stopnia oraz zaliczyć egzaminy doktorskie i obronić rozprawę doktorską.

Kwalifikacje zawodowe i strukturę wykształcenia zasobów pracy obrazuje wskaźnik udziału pracujących z wykształceniem wyższym (ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra lub równorzędnym) w liczbie pracujących ogółem. Pod tym względem dominuje powiat górowski, w którym połowa ludności pracującej posiada wykształcenie wyższe. Wysoki odsetek charakteryzuje również powiat strzeliński (46,1%). Osoby z wykształceniem wyższym stanowią około 1/3 ludności pracującej we Wrocławiu (34,1%) i powiecie lwóweckim (31,3%).

Najmniejszą wartość wskaźnika odnotowano w powiecie kamiennogórskim (12,3%). Niski udział charakteryzuje także powiat oleśnicki (15,5%) oraz oławski (17,0%) i jeleniogórski (17,6%).

Najliczniejszą grupę wykonującą pracę zawodową stanowią osoby w wieku produkcyjnym. Wiek produkcyjny, czyli wiek zdolności do pracy, obejmuje młodzież i osoby dorosłe, które nie osiągnęły jeszcze wieku emerytalnego, tj. mężczyźni w wieku 18-64 lat i kobiety w wieku 18-59 lat.

Najwyższą wartość wskaźnika obrazującego liczbę pracujących z wykształceniem wyższym (ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza i równorzędnym) przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym odnotowano we Wrocławiu. Na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada tu 19 osób pracujących z wykształceniem wyższym. Dosyć wysoką wartość uzyskał również powiat polkowicki (14,7). W pozostałych powiatach wskaźnik przyjmował wartości poniżej 10,0; przy czym najniższą osiągnął w powiecie kamiennogórskim (2,8). Niskie wartości dotyczyły również powiatów lubańskiego (3,4), jeleniogórskiego i oleśnickiego (po 3,5), ząbkowickiego (3,6), średzkiego i legnickiego (po 3,7) oraz milickiego 3,9.

Na podstawie obu przedstawionych wskaźników dla każdego powiatu wyznaczono wartość miary częściowej, a następnie dokonano podziału powiatów na klasy charakteryzujące się zbliżonym poziomem kwalifikacji siły roboczej (tabl.7.2).

Tabl. 7.2. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – kwalifikacje siły roboczej

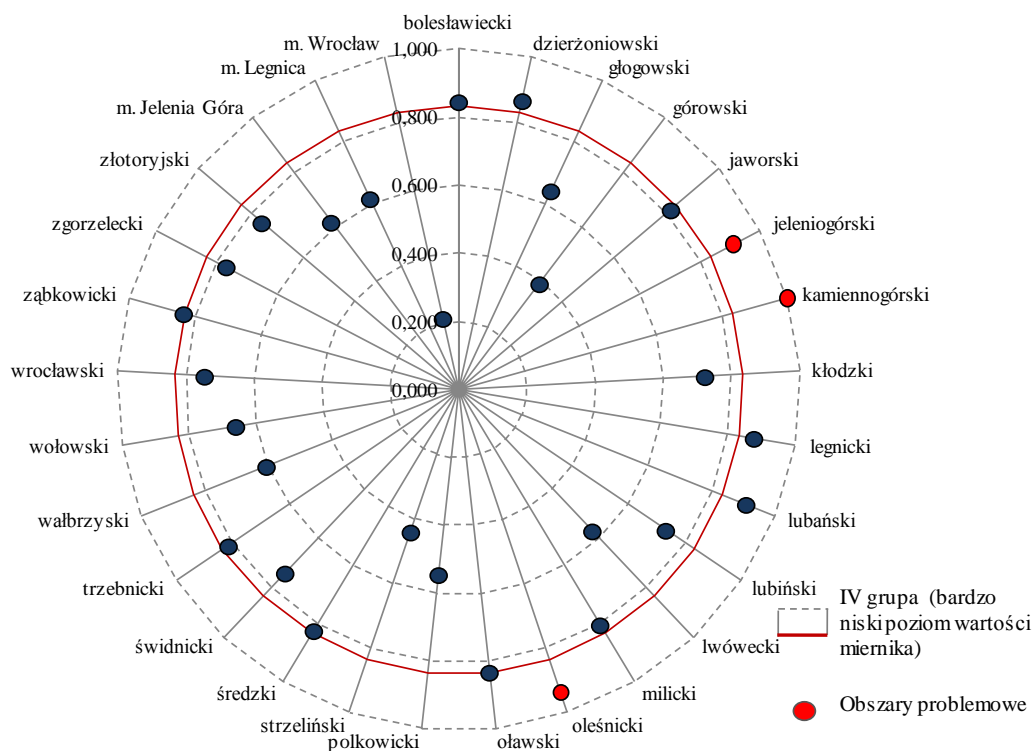
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m.Wrocław 2. górowski 3. strzebiński 4. polkowicki	5. lwówecki 6. wałbrzyski 7. m.JeleniaGóra 8. m.Legnica 9. głogowski 10. wołowski 11. kłodzki	12. lubiński 13. świdnicki 14. wrocławski 15. złotoryjski 16. zgorzelecki 17. milicki 18. trzebnicki 19. jaworski 20. średzki 21. oławski	22. ząbkowicki 23. bolesławiecki 24. dzierzoniowski 25. legnicki 26. lubański 27. jeleniogórski 28. oleśnicki 29. kamiennogórski
(0,452; 0,785]	(0,274; 0,452]	(0,166; 0,274]	[0,000; 0,166]

Do pierwszych dwóch grup zakwalifikowana została zaledwie 1/3 powiatów, w tym 3 miasta na prawach powiatu. Do grupy I, w której liderem jest m. Wrocław, należą powiaty cechujące się szczególnie wysokim odsetkiem osób z wykształceniem wyższym w strukturze pracujących. Grupę II tworzą powiaty, cechujące się przeciętnymi wartościami obu rozpatrywanych wskaźników. Należą do nich miasta Jelenia Góra i Legnica.

W grupie III znalazły się powiaty zlokalizowane głównie w podregionie wrocławskim i jeleniogórskim. Cechują się one relatywnie niskimi kwalifikacjami siły roboczej. Najtrudniejsza sytuacja w tym aspekcie charakteryzuje powiaty ostatniej grupy, z których połowa znajduje się w podregionie jeleniogórskim.

Rozrzut wartości miernika częściowego oraz dystans powiatów do wzorca - zaprezentowano na rys.7.1.

Rys. 7.1. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie – kwalifikacje siły roboczej, z wyróżnieniem obszarów problemowych.

Powiaty województwa dolnośląskiego cechuje silne zróżnicowanie w zakresie kwalifikacji siły roboczej (wartość współczynnika zmienności dla miary cząstkowej wyniosła blisko 63,0%). Większość powiatów osiągnęła wartości miary cząstkowej niższe niż 0,6.

Do **obszarów problemowych** w aspekcie kwalifikacji siły roboczej zaliczyć można w szczególności powiat **kamiennogórski**, a także powiaty **oleśnicki** i **jeleniogórski**. Powiat kamiennogórski zajął ostatnie lokaty w zakresie obu rozpatrywanych wskaźników.

Bardzo niskie wartości obu wskaźników opisujących ten aspekt charakteryzowały również powiat oleśnicki. Oba wskaźniki przyjmują relatywnie niski poziom w powiatach jeleniogórskim i lubańskim.

Potencjalnym **obszarem wzrostu** w aspekcie kwalifikacji siły roboczej są **Wrocław** oraz powiaty **górowski** i **strzeliński**.

We Wrocławiu wystąpiła najwyższa liczba pracujących z wykształceniem wyższym (ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra lub równorzędnym w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym, a także wysoki udział osób z wykształceniem wyższym wśród pracujących.

Wrocław należy do największych w Polsce ośrodków uniwersyteckich i naukowych.

Efektywność kształcenia

Ocena lokalnego systemu oświaty powinna obejmować dostęp do edukacji i powszechność nauczania, jakość kształcenia oraz poziom zdobytej wiedzy i umiejętności. Efektywność kształcenia jest zatem pojęciem szerokim, ale jednocześnie trudno mierzalnym. Wśród mierników rzucających pewne światło na ten aspekt można ująć wyniki egzaminów gimnazjalnych i maturalnych.

Egzamin gimnazjalny składa się z trzech części, tj. humanistycznej, matematyczno-przyrodniczej i językowej. Z każdej części egzaminu można uzyskać maksymalnie 50 punktów. Zróżnicowanie powiatów ze względu na średnie wyniki egzaminów gimnazjalnych jest niewielkie.

Średnie wyniki egzaminów gimnazjalnych w części matematyczno-przyrodniczej w powiatach województwa dolnośląskiego oscylowały wokół 22,5 pkt¹. Najlepsze wyniki uzyskiwali uczyący się we Wrocławiu (27,9 pkt.), relatywnie wysokie również uczniowie zdający w Legnicy (24,3 pkt.). Powyżej 23 pkt. uzyskiwali średnio także gimnazjaliści z Jeleniej Góry (23,7 pkt.), powiatów wrocławskiego (23,6 pkt.), oławskiego i lubińskiego (po 23,5 pkt.), oleśnickiego (23,2 pkt.) i bolesławieckiego (23,1 pkt.).

Najmniejszą średnią liczbę punktów odnotowano w powiecie jeleniogórskim i lubańskim (po 21,1 pkt.), a także złotoryjskim (21,2 pkt.). Pułapu 22 punktów nie przekroczyły również powiaty strzebiński (21,4 pkt.), milicki (21,5 pkt.), polkowicki i lwówecki (po 21,6 pkt.), zgorzelecki, jaworski i legnicki (21,8 pkt.) oraz wałbrzyski i kamiennogórski (po 21,9 pkt.).

Bardzo istotnym etapem edukacji jest uzyskanie świadectwa maturalnego, ponieważ stanowi ono przepustkę do aplikowania na studia wyższe.

W 2010 roku zmianie uległa struktura egzaminu maturalnego w porównaniu do lat poprzednich. Aby uzyskać świadectwo dojrzałości, maturzyści musieli zdać egzaminy na poziomie podstawowym z trzech przedmiotów obowiązkowych: języka polskiego, języka obcego nowożytnego i matematyki. Zdający, którzy chcieli przystąpić do egzaminów z przedmiotów obowiązkowych na poziomie rozszerzonym, deklarowali je również jako dodatkowo wybrane. Pozostałe przedmioty mogły być zdawane tylko jako przedmioty dodatkowe (na poziomie podstawowym lub rozszerzonym).

Zdawalność matur w powiatach województwa dolnośląskiego była dosyć zróżnicowana. Największy odsetek osób, które nie zdały egzaminu dojrzałości, tj. uzyskały mniej niż 30% maksymalnej liczby punktów, dotyczył uczniów powiatu strzebińskiego (19,0% osób). Jeden na pięciu uczniów nie otrzymał świadectwa dojrzałości. Wysoki odsetek w tym zakresie cechował także powiat polkowicki (18,5%). Ponad 10%-owy udział osób, które nie zaliczyły tego egzaminu, odnotowano również w powiatach jeleniogórskim (12,1%), głogowskim (11,4%) i górskim (10,7%).

Najwyższą zdawalnością cechowały się powiaty średzki i legnicki, w których niewielki odsetek uczniów nie zaliczył egzaminu maturalnego (odpowiednio 1,7% i 1,9%). Dosyć dobra sytuacja charakteryzowała powiaty trzebnicki i kamiennogórski, gdzie egzaminu nie zdało tylko 2,9% osób, a także powiat ząbkowicki (3,1%).

Biorąc pod uwagę zaprezentowane wskaźniki, dla każdego powiatu określono wartość miary cząstkowej i na jej podstawie wyodrębniono grupy powiatów o podobnej sytuacji w zakresie efektywności kształcenia (tabl. 7.3.).

Tabl. 7.3. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – efektywność kształcenia

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m.Wrocław	6. bolesławiecki	16. lubiński	26. górski
2. m.JeleniaGóra	7. legnicki	17. zgorzelecki	27. jeleniogórski
3. m.Legnica	8. trzebnicki	18. oleśnicki	28. polkowicki
4. średzki	9. kamiennogórski	19. milicki	29. strzebiński
5. ząbkowicki	10. dzierzoniowski	20. wałbrzyski	
	11. wołowski	21. świdnicki	
	12. oławski	22. lubański	
	13. jaworski	23. lwówecki	
	14. wrocławski	24. złotoryjski	
	15. kłodzki	25. głogowski	
(0,562; 0,913]	(0,444; 0,562]	(0,317; 0,444]	[0,027; 0,317]

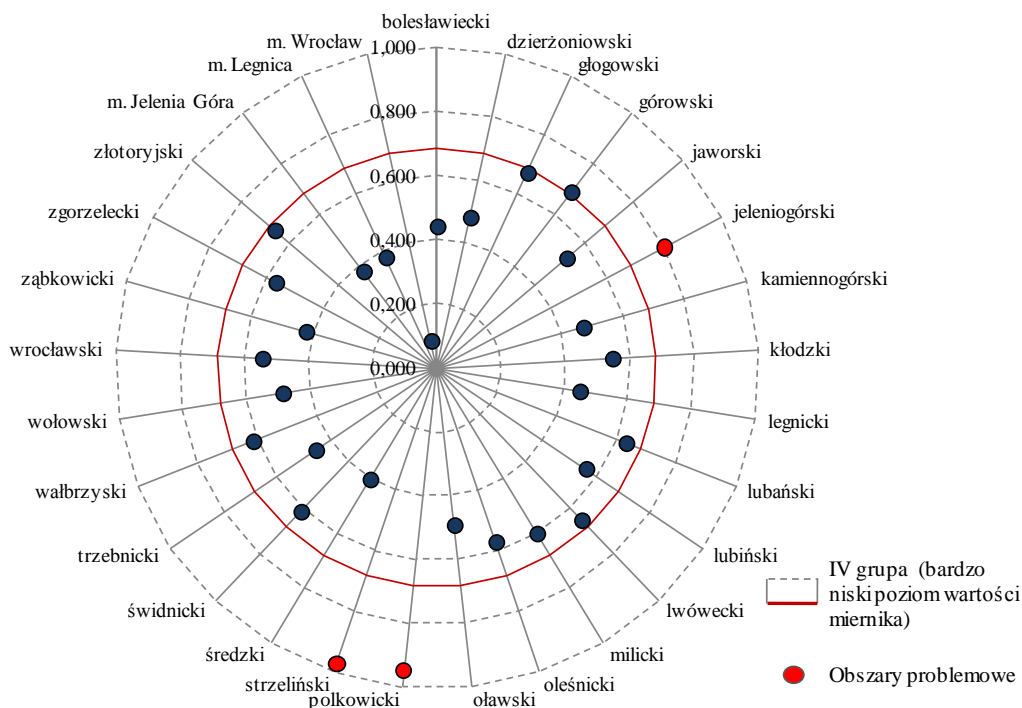
¹ We wszystkich powiatach wyniki osiągane przez gimnazjalistów w części matematyczno-przyrodniczej były znacznie niższe od tych uzyskiwanych z części humanistycznej, średnio o około 7 pkt. Największa różnica charakteryzowała powiaty kamiennogórski (8,4 pkt.), jeleniogórski (8,2 pkt.), legnicki (8,1 pkt.) i złotoryjski (8,0 pkt.).

Najwyższa efektywność kształcenia cechowała powiaty grupy I, w szczególności trzy miasta na prawach powiatu (Wrocław, Jelenią Górę i Legnicę). Powiaty grupy II wykazały średnie wyniki z egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej, a także wysoką zdawalność egzaminu maturalnego.

Powiaty grupy III cechowały się relatywnie niską liczbą punktów uzyskiwanych przez gimnazjalistów i dosyć wysokim odsetkiem uczniów, którzy nie otrzymali świadectwa maturalnego. Powiaty grupy IV stanowią najmniej liczną grupę. Wyróżniły się w szczególności niską zdawalnością egzaminów maturalnych oraz niskim pułapem punktów zdobywanych przez uczniów z egzaminów gimnazjalnych w części matematyczno-przyrodniczej.

Dystans powiatów do wzorca - punkt (1,0) zaprezentowano na rys.7.2.

Rys. 7.2. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie – efektywność kształcenia, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Powiaty cechują się umiarkowanym zróżnicowaniem w zakresie efektywności kształcenia, znacznie niższym niż w aspekcie obejmującym kwalifikacje siły roboczej (współczynnik zmienności wyniósł 38,2% wobec 62,9%). Od pozostałych wyraźnie odstaje, największe w województwie, miasto Wrocław.

Do **obszarów problemowych** w aspekcie efektywność kształcenia zaliczyć można w szczególności powiaty: **strzeliński i polkowicki**.

Odnotowano w nich najniższą zdawalność matur, a także jeden z najniższych wyników w części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego.

Nienajlepszą sytuacją cechował się również powiat **jeleniogórski**, w którym uczniowie gimnazjów osiągnęli najslabsze wyniki w części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego.

Potencjalnym **obszarem wzrostu** w aspekcie efektywność kształcenia jest **miasto Wrocław**. Jest on niekwestionowanym liderem w tym zakresie (szczególnie pod względem wyników z egzaminów gimnazjalnych), a ponadto **Jelenia Góra i Legnica**.

Nauka języków obcych

W warunkach globalizacji, napływu kapitału zagranicznego i otwierania się rynków pracy, szczególnie istotna staje się nauka języków obcych. Znajomość języków otwiera nowe horyzonty poznawcze i towarzyskie, a przede wszystkim zawodowe. Im szybciej rozpocznie się naukę języków obcych, tym szybciej można dostrzec jej efekty. Szczególnie ważna jest edukacja językowa zapewniana w szkołach podstawowych i gimnazjalnych, w których dzieci i młodzież nabywają podstawowych umiejętności językowych nie tylko w ramach programów obowiązkowych, ale także na zajęciach dodatkowych organizowanych przez szkoły.

Sytuacja w powiatach jest bardzo zróżnicowana w zakresie odsetka dzieci i młodzieży uczącej się języków obcych w szkołach podstawowych i gimnazjach jako przedmiotu dodatkowego. Pod względem kształcenia uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) w zakresie języków wyróżniają się powiaty średzki (31,3%) i jeleniogórski (31,1%). W powiatach tych co 3 uczeń szkoły podstawowej uczy się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego. Jeden na czterech uczniów powiatów kamiennogórskiego, dzierzoniowskiego, złotoryjskiego, wrocławskiego i wołowskiego uczęszcza na zajęcia dodatkowe z języka obcego. Relatywnie wysoką wartość wskaźnika odnotowano również w powiatach milickim (22,8%), kłodzkim (22,2%), lubińskim (21,7%) i świdnickim (20,7%). Bardzo słabo na tle pozostałych wypadł powiat polkowicki (0,4%). Niskimi wartościami wskaźnika cechowały się również powiaty głogowski (1,0%), górowski (3,0%) i Legnica (3,2%).

W szkołach gimnazjalnych sytuacja wyglądała nieco inaczej. Ekstremalnie wysoki odsetek uczniów szkół gimnazjalnych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego odnotowano w powiecie oławskim (76,5%). W powiecie tym trzech na czterech uczniów gimnazjów uczęszcza na zajęcia z języka obcego jako przedmiotu dodatkowego. Relatywnie wysokim udziałem cechowały się także powiaty jaworski (45,6%) i świdnicki (43,6%). Co trzeci gimnazjalista w powiatach strzelińskim (37,1%), kłodzkim (35,9%), wołowskim (34,7%), trzebnickim (34,6%), m. Legnicy (32,1%) i wałbrzyskim (30,1%) uczy się w szkole dodatkowo języka obcego.

Z kolei w powiecie górowskim tylko jeden na stu uczniów uczęszcza na takie zajęcia. Bardzo niską wartością wskaźnika charakteryzują się również powiaty oleśnicki (6,2%), bolesławiecki (8,3%) oraz lwówecki (10,1%) i miasto Jelenia Góra (12,5%).

Na podstawie wartości obu rozpatrywanych wskaźników dla każdego powiatu określono wielkość miary cząstkowej, a następnie dokonano podziału powiatów na grupy o podobnej sytuacji w aspekcie nauki języków obcych (tabl 7.4.).

Tabl. 7.4. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – nauka języków obcych

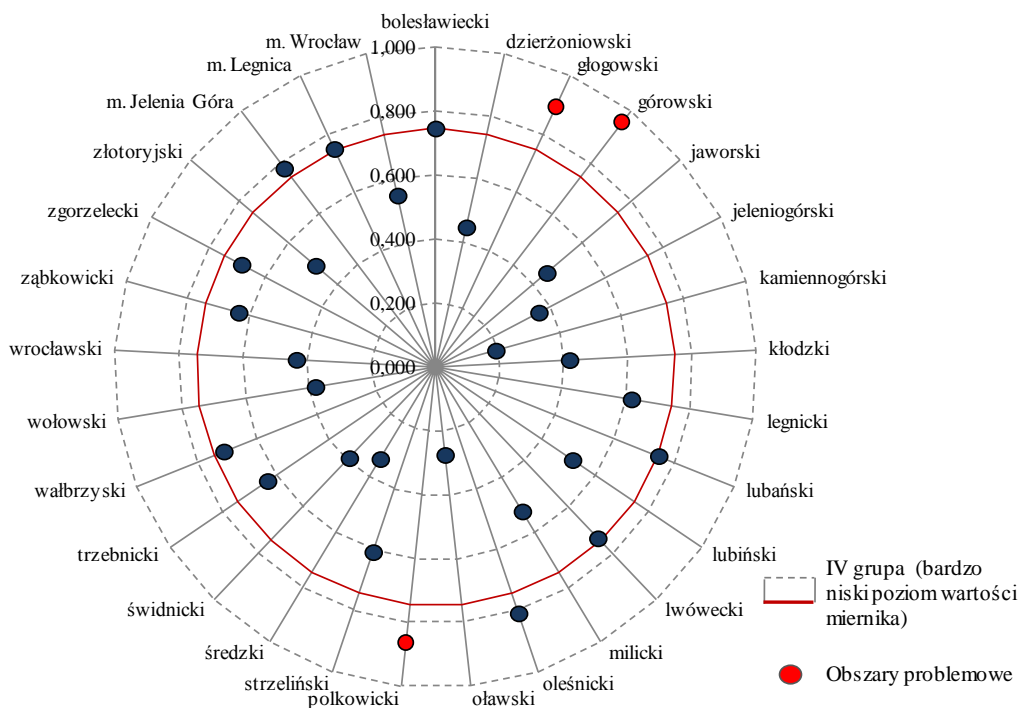
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. kamiennogórski	7. kłodzki	15. strzeliński	22. bolesławiecki
2. oławski	8. wrocławski	16. legnicki	23. lubański
3. średzki	9. dzierzoniowski	17. trzebnicki	24. m. Legnica
4. jeleniogórski	10. jaworski	18. ząbkowicki	25. m. Jelenia Góra
5. wołowski	11. złotoryjski	19. zgorzelecki	26. oleśnicki
6. świdnicki	12. lubiński	20. wałbrzyski	27. polkowicki
	13. milicki	21. lwówecki	28. głogowski
	14. m. Wrocław		29. górowski
(0,588; 0,805]	(0,416; 0,588]	(0,256; 0,416]	[0,041; 0,256]

Do grupy I, najmniejszej liczebnie, należą powiaty o wysokim odsetku dzieci i młodzieży uczęszczających w szkołach na dodatkowe zajęcia z języka obcego. Mniejszym odsetkiem cechują się powiaty grupy II, do których zaliczany jest m.in. Wrocław. W powiatach grupy III na zajęcia dodatkowe z języka obcego uczęszcza zdecydowanie większy odsetek gimnazjalistów niż uczniów

szkół podstawowych. Powiaty grupy IV odnotowały jedne z najniższych wartości obu rozpatrywanych wskaźników.

Dystans powiatów do wzorca – punkt (0, 1) obrazuje rys. 7.3.

Rys. 7.3. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie – nauka języków obcych, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Sytuacja powiatów w zakresie nauki języków obcych jest umiarkowanie zróżnicowana. Od pozostałych nieco odbiegają powiat kamiennogórski i górowski. Należy jednak zauważyć, powiat kamiennogórski dzieli dosyć duży dystans w stosunku do wzorca.

Obszarem problemowym w aspekcie nauka języków obcych jest w szczególności powiat **górowski**. Charakteryzuje się on najniższym odsetkiem gimnazjalistów i bardzo niskim odsetkiem uczniów szkół podstawowych uczęszczających na zajęcia dodatkowe z języka obcego. Wśród pozostałych powiatów jako obszary problemowe można wymienić **głogowski** i **polkowicki**. W powiatach tych niewielki odsetek uczniów szkół podstawowych uczy się dodatkowo języka obcego.

Potencjalnym **obszarem wzrostu** w aspekcie nauka języków obcych jest powiat **kamiennogórski, oławski** i **średzki**. Powiat kamiennogórski zajął 2. Pozycję w zakresie odsetka uczniów uczących się dodatkowo języka obcego w gimnazjach i 3. lokatę w zakresie szkół podstawowych. W powiecie oławskim odnotowano najwyższy odsetek w szkołach gimnazjalnych, a powiecie średzkim w szkołach podstawowych. Mimo, że dzieli go dość znaczny dystans do wzorca wyróżnił się on 2. pozycją w zakresie odsetka uczniów uczących się dodatkowo języka obcego w szkołach gimnazjalnych i 3. lokatą w zakresie szkół podstawowych.

Kapitał społeczny - społeczeństwo obywatelskie

Jak podkreślono w Strategii Rozwoju Kraju na lata 2007-2015, czynnikiem nabierającym współcześnie coraz większego znaczenia dla rozwoju społeczno-gospodarczego jest kapitał społeczny.

Jednym z przejawów tworzenia się takiego kapitału jest zaangażowanie obywateli w pracę stowarzyszeń i organizacji społecznych. Istotna jest także świadomość ludności o możliwości współdecydowania w ważnych dla społeczeństwa sprawach (gospodarczych, społecznych i politycznych). Społeczeństwo obywatelskie charakteryzuje się bowiem aktywnością w życiu społecznym i zdolnością do samoorganizacji oraz określania i osiągania wyznaczonych celów bez impulsu ze strony władzy państwowej.

Jako miernik charakteryzujący aktywność społeczno-gospodarczą przyjęto wskaźnik liczby zarejestrowanych w rejestrze REGON fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Wskaźnik osiągnął najwyższą wartość we Wrocławiu (39,1). Relatywnie wysokie wartości wskaźnika odnotowano również w m. Jelenia Góra (38,2) i w powiatach złotoryjskim (32,6), jeleniogórskim (32,4) i polkowickim (30,0). Wskaźnik przyjął relatywnie niskie wartości w powiatach oławskim (17,4) i oleśnickim (18,1) oraz górowskim (19,3) i bolesławieckim (19,4). Dostyc niskie wartości cechowały również powiaty świdnicki (22,1), głogowski (22,2) i dzierzoniowski (22,8).

Organizacją społeczności lokalnej, utworzoną w celu realizacji zadań publicznych, wynikających ze zbiorowych potrzeb wspólnoty (pod określonym ustawowo nadzorem administracji rządowej) jest samorząd terytorialny. Swoje zadania wykonuje on za pośrednictwem organów samorządu terytorialnego. Raz na 4 lata, w drodze demokratycznych wyborów, społeczność lokalna wybiera swoich przedstawicieli w jednostkach samorządowych.

Najwyższą frekwencją w wyborach samorządowych w 2010 roku może poszczycić się powiat polkowicki (53,0%), relatywnie wysoką również zgorzelecki (52,3%). W wyborach uczestniczyła ponad połowa uprawnionych do tego mieszkańców powiatów kamiennogórskiego (51,6%), trzebnickiego (51,5%), wołowskiego (51,0%), górowskiego (50,9%), ząbkowickiego (50,2%) i milickiego (50,1%).

Znacznie mniejszym zaangażowaniem obywateli charakteryzowały się miasta na prawach powiatu: Legnica (38,4%), Wrocław (39,4%) i Jelenia Góra (40,0%). Relatywnie niskie wartości wskaźnika uzyskiwały też powiaty wałbrzyski (41,9%) i dzierzoniowski (42,0%). W powiatach tych tylko 4 na 10 osób uprawnionych do głosowania uczestniczyło w wyborach samorządowych.

Wartości obu rozpatrywanych wskaźników posłużyły do wyznaczenia dla każdego powiatu wartości miary cząstkowej, na podstawie której dokonano podziału powiatów na grupy o podobnej sytuacji w zakresie kapitału społecznego (tabl. 7.5.).

Tabl. 7.5. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – kapitał społeczny – społeczeństwo obywatelskie

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. polkowicki	8. złotoryjski	17. legnicki	23. świdnicki
2. zgorzelecki	9. jaworski	18. kłodzki	24. bolesławiecki
3. trzebnicki	10. ząbkowicki	19. średzki	25. wałbrzyski
4. jeleniogórski	11. lwówecki	20. lubański	26. oleśnicki
5. wołowski	12. wrocławski	21. górowski	27. oławski
6. kamiennogórski	13. strzebiński	22. głogowski	28. dzierzoniowski
7. milicki	14. lubiński		29. m. Legnica
	15. m. Wrocław		
	16. m. JeleniaGóra		
(0,625; 0,789]	(0,515; 0,625]	(0,379; 0,515]	[0,247; 0,379]

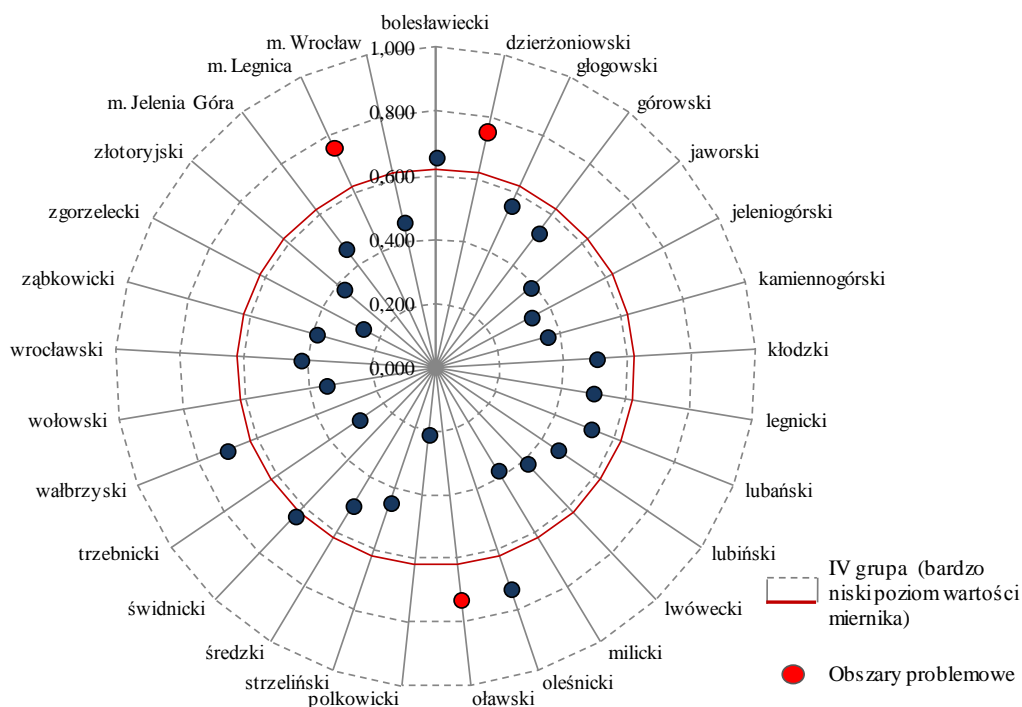
Do pierwszych dwóch grup zaliczone zostały w szczególności powiaty podregionu jeleniogórskiego i wrocławskiego, w tym dwa miasta powiatowe. Powiaty grupy I cechowały się wysoką frekwencją wyborczą oraz średnią liczbą zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Grupa II skupia 1/3 powiatów,

w których odnotowano dosyć niską frekwencję wyborczą, ale przeciętną wartość wskaźnika obrazującego skalę występowania organizacji pozarządowych.

Grupa III cechuje się przeciętnym zaangażowaniem obywateli w wybory samorządowe oraz dosyć niskim wskaźnikiem w zakresie funkcjonowania organizacji pozarządowych. W ostatniej grupie (IV) oba rozpatrywane wskaźniki osiągają relatywnie niskie wartości.

Powiaty charakteryzowały się umiarkowanym zróżnicowaniem w zakresie kapitału społecznego. Dystans powiatów w stosunku do wzorca ilustruje rys. 7.4.

Rys. 7.4. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie – kapitał społeczny – społeczeństwo obywatelskie, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Za **obszary problemowe** w aspekcie kapitał społeczny– społeczeństwo obywatelskie można uznać w szczególności miasto **Legnicę** i powiat **dzierżoniowski**, a także powiat **oławski**.
 Legnica wyróżniła się najniższą frekwencją wyborczą. Powiat dzierżoniowski wypadł słabo zarówno pod względem udziału społeczności w wyborach samorządowych, jak i działalności organizacji społecznych. Powiat oławski cechowała najmniejsza liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie kapitał społeczny – społeczeństwo obywatelskie stanowią powiaty: w szczególności **polkowicki**, a także **zgorzelecki** i **trzebnicki**.
 Powiat polkowicki wyróżnił się najwyższą lokatą w zakresie frekwencji w wyborach samorządowych, a także dosyć dużą wartością wskaźnika obrazującego funkcjonowanie organizacji pozarządowych, natomiast powiaty zgorzelecki i trzebnicki – wysoką frekwencją i średnim wskaźnikiem obrazującym liczbę organizacji pozarządowych.

Kondycja zdrowotna społeczeństwa

Zależność między poziomem zdrowia a wzrostem gospodarczym jest relacją o charakterze dwustronnym. Z jednej strony zdrowie jest ważnym czynnikiem rozwoju gospodarczego, z drugiej zaś wzrost gospodarczy wywiera znaczący, dodatni wpływ na poziom zdrowotności społeczeństwa. Wzrost gospodarczy ma charakter przede wszystkim endogeniczny i zależy w głównej mierze od dwóch czynników: innowacji oraz kapitału ludzkiego.

Stan zdrowia ludności wpływa na jakość i wielkość kapitału ludzkiego, dlatego jest istotnym czynnikiem oddziałującym na wzrost gospodarczy. Zdrowie warunkuje możliwość osobistego rozwoju i zapewnienie bezpieczeństwa ekonomicznego. Wraz z edukacją stanowi podstawę kapitału ludzkiego, decydującego o ekonomicznej produktywności ludności. Jest także czynnikiem determinującym wysoką wydajność pracy, efektywne uczenie się oraz rozwój fizyczny, emocjonalny i intelektualny człowieka. Tym samym wpływa na wzrost aktywności społeczeństwa w wielu wymiarach: gospodarczym, społecznym, zawodowym itp. Pozytywnie wpływa na rozwój gospodarczy, poprzez poprawę jakości świadczonej pracy oraz wzrost wydajności zatrudnionych w skali całej gospodarki².

Stan zdrowotny młodego pokolenia obrazuje wskaźnik liczby chorych dzieci i młodzieży pozostających pod opieką lekarza POZ przypadających na 1000 dzieci i młodzieży. Wskaźnik przyjmuje w powiatach wartości z zakresu [108,4; 325,7]. Najzdrowsza młodzież i dzieci charakteryzuje powiat górowski (108,4), relatywnie dobra sytuacja dotyczy również powiatów średzkiego (126,4), wołowskiego (129,3) i głogowskiego (129,4). Wskaźnik osiągnął nieco wyższe wartości w powiatach: wrocławskim (140,2), legnickim (142,2), lwóweckim (156,4) i polkowickim (159,6). Około trzykrotnie większą wartość wskaźnika, w porównaniu do powiatu górowskiego, odnotowano w powiatach lubińskim (325,7) i jaworskim (320,4). Bardzo wysokie wartości dotyczyły także Legnicy (306,4), nieco niższe powiatów strzeńskiego (284,7), milickiego (281,1) i oleśnickiego (278,9).

Jednym ze wskaźników opisujących stan zdrowia kobiet w wieku rozrodczym i jakość służby zdrowia jest współczynnik umieralności okołoporodowej. Wyraża on liczbę urodzeń martwych i zgonów niemowląt w wieku do 6 dni przypadającą na 1000 urodzeń żywych i martwych. Powiaty wykazują umiarkowane zróżnicowanie w tym zakresie. Najkorzystniejszą sytuacją cechuje się powiat kamiennogórski, który uzyskał wartość współczynnika na poziomie 2,2. Dobre wyniki osiągnęły również powiaty kłodzki (3,3) i jeleniogórski (3,5). Wartości nie przekraczające 5,0 uzyskały powiaty: złotoryjski (4,0), bolesławiecki (4,3), zgorzelecki (4,4), milicki (4,6) i głogowski (4,7). Najwyższe wartości współczynnika umieralności okołoporodowej uzyskały powiaty lwówecki (13,9) i oławski (13,1). Wysokie wartości charakteryzowały również powiaty jaworski (12,7) i średzki (10,8).

Narastający problem zdrowotny i ekonomiczny społeczeństwa polskiego stanowią choroby układu krążenia oraz choroby nowotworowe. Skalą umieralności z powodu chorób nowotworowych obrazuje wskaźnik liczby zgonów, których przyczyną były nowotwory w przeliczeniu na 100 tys. ludności. Najniższą wartość wskaźnika uzyskał powiat wrocławski (203,4), relatywnie niskie wartości obserwowano również w powiatach lwóweckim (214,6) i głogowskim (217,9). Najwyższą umieralnością cechuje się Jelenia Góra, w której na 100 tys. ludności przypada 329 zgonów z powodu nowotworu. Wysokie wartości uzyskały również powiaty wałbrzyski (320,8) i złotoryjski (301,8).

Z kolei w przypadku chorób układu krążenia, najwyższą umieralność, wyrażoną jako liczba zgonów, których przyczyną były choroby układu krążenia na 100 tys. ludności, cechuje się powiat

---

² Artykuł pod tytułem *Wpływ zdrowia na kształtowanie się społecznego dobrobytu*, Portal ekonomiczny Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie *Gospodarka i administracja publiczna*, http://www.e-gap.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=17&PHPSESSID=83b8ab14617e9da93540931b210bc1c6.

lubański (682,4). Poziom wskaźnika przekraczający wartość 600,0 odnotowano również w powiatach dzierzoniowskim (651,9), strzelińskim (643,3), lwóweckim (633,4) i górowskim (625,9). Znacznie niższe wartości wskaźnika (nie przekraczające 300,0) cechowały powiaty lubiński (317,5), głogowski (359,7) i polkowicki (365,5).

Ogólne tendencje w zakresie umieralności z powodu chorób cywilizacyjnych obrazuje miernik wyrażający różnicę wartości wskaźnika natężenia umieralności z powodu nowotworów i chorób układu krążenia w roku badanym i roku poprzednim. W tym przypadku wyróżnia się powiat wołowski, w którym wystąpiła największa zmiana na korzyść (spadek o 98,8). Relatywnie niskie wartości uzyskały także powiaty legnicki (spadek o 63,1) i świdnicki (spadek o 61,3). Za niepokojącą można uznać sytuację powiatu górowskiego, w którym w 2009 roku umieralność wzrosła o 224,8 w stosunku do 2008 roku. Znaczny wzrost odnotowały powiaty złotoryjski (wzrost o 174,3) i jaworski (wzrost o 123,6).

Zestaw omówionych wskaźników posłużył do wyznaczenia wartości miary cząstkowej oraz grup powiatów o zbliżonej kondycji zdrowotnej społeczności lokalnej (tabl.7.6.).

Tabl. 7.6. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – kondycja zdrowotna społeczeństwa

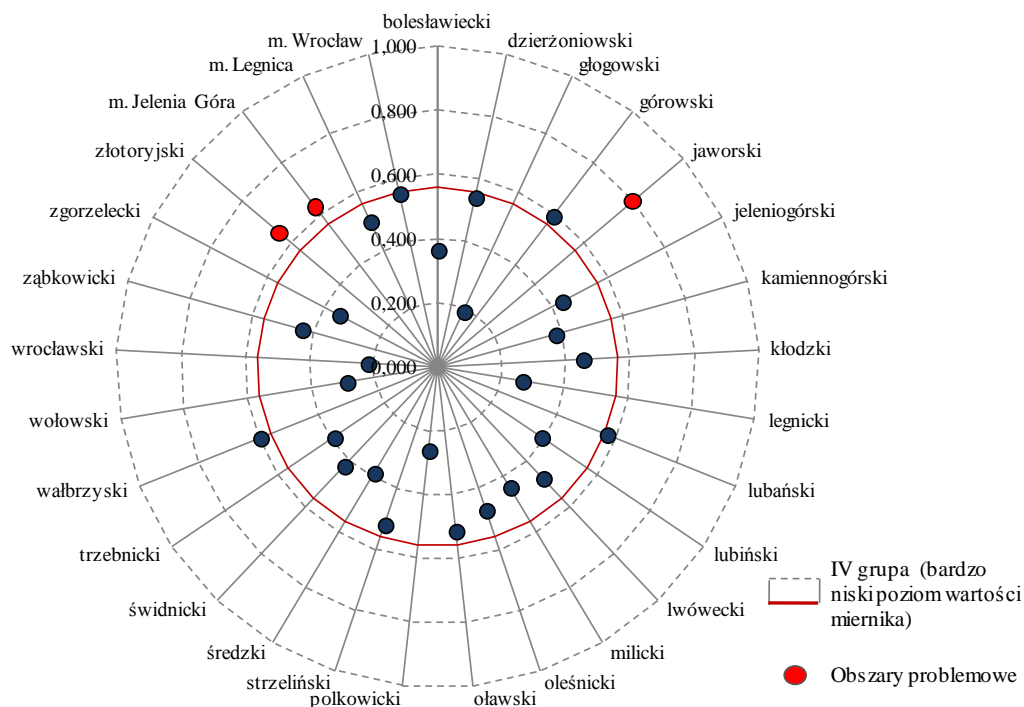
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. głogowski 2. wrocławski 3. polkowicki 4. legnicki 5. wołowski 6. zgorzelecki	7. bolesławiecki 8. kamiennogórski 9. średzki 10. lubiński 11. trzebnicki 12. świdnicki 13. milicki 14. jeleniogórski 15. ząbkowicki	16. kłodzki 17. oleśnicki 18. lwówecki 19. m. Legnica 20. oławski 21. strzeliński 22. dzierzoniowski 23. m. Wrocław	24. lubański 25. górowski 26. wałbrzyski 27. m. JeleniaGóra 28. złotoryjski 29. jaworski
(0,652; 0,808]	(0,549; 0,652]	(0,439; 0,549]	[0,204; 0,439]

Grupa I skupia przede wszystkim powiaty położone w północnej części województwa. Należy zauważyć, że zalicza się tutaj również powiat zgorzelecki, który został określony obszarem problemowym w zakresie środowiska naturalnego. Stan zdrowia dzieci i młodzieży tych powiatów jest dosyć dobry, a umieralność okołoporodowa oraz z powodu nowotworów i chorób układu krążenia jest dosyć niska.

Do grupy II zakwalifikowały się powiaty o umiarkowanym stanie zdrowia ludzi młodych oraz poziomie umieralności. Powiaty grupy III cechuje nieco wyższa umieralność niż w grupie drugiej oraz dosyć słaby stan zdrowia dzieci i młodzieży. Należą tutaj dwa najbardziej zurbanizowane miasta województwa dolnośląskiego Legnica i Wrocław. Ostatnia grupa (IV) powiatów cechuje się relatywnie wysoką umieralnością oraz niekorzystnymi tendencjami w tym zakresie (porównując do roku poprzedniego) i umiarkowanym stanem zdrowia dzieci i młodzieży. Należą do niej przede wszystkim powiaty zlokalizowane w podregionie jeleniogórskim, z Jelenią Górą włącznie.

Wartość miary cząstkowej, obrazującej sytuację pod względem kondycji zdrowotnej społeczności lokalnej, jest na umiarkowanym poziomie – w większości powiatów zawiera się w przedziale [0,35; 0,65] i trudno jednocześnie określić czy jest on bardzo dobry czy bardzo zły.

Rys. 7.5. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie – kondycja zdrowia społeczeństwa, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Wysoką wartość miary syntetycznej, choć dosyć odległą od wartości wzorcowej (oscylującą wokół 0,80) otrzymały powiaty głogowski i wrocławski. Od pozostałych wyraźnie odstaje powiat jaworski, dla którego wartość miary cząstkowej była najniższa i wyniosła 0,20.

Jako **obszar problemowy** w aspekcie kondycja zdrowotna społeczeństwa można wskazać powiaty: **jaworski, złotoryjski i Jelenia Góra.**

Ostatni w rankingu powiat jaworski uzyskał niskie lokaty w zakresie stanu zdrowia dzieci i młodzieży, umieralności okołoporodowej oraz z powodu chorób nowotworowych. Cechuje się także niekorzystną, wzrostową tendencją w zakresie umieralności z powodu chorób układu krążenia i nowotworowych.

Potencjalnym **obszarami wzrostu** w aspekcie kondycja zdrowotna społeczeństwa są powiaty: **głogowski, wrocławski i polkowicki.**

Powiat głogowski nie uzyskał co prawda pierwszej lokaty w żadnym z rozpatrywanych aspektów, ale na tle pozostałych powiatów wyróżnia się relatywnie dobrym stanem zdrowia dzieci i młodzieży oraz niską umieralnością okołoporodową i z powodu chorób cywilizacyjnych takich jak nowotwory (3. lokata) i choroby układu krążenia (2. lokata).

Powiat wrocławski wykazał się najmniejszą umieralnością z powodu nowotworów oraz relatywnie niską z powodu chorób układu krążenia (4. lokata) i korzystnymi tendencjami w tym zakresie, a także dosyć dobrą sytuacją zdrowotną wśród dzieci i młodzieży, natomiast powiat polkowicki charakteryzował się średnimi wartościami wszystkich badanych wskaźników dotyczących aspektu.

Zróźnicowanie powiatów pod względem wartości syntetycznego miernika rozwoju w zakresie kapitału intelektualnego i społecznego.

Na podstawie wartości wskaźników opisujących zasoby kapitału intelektualnego i społecznego oraz ustalonego poziomu ważności każdego wskaźnika i aspektu, dla każdego powiatu obliczono wartość miary syntetycznej. Wśród powiatów nie można wskazać wyraźnego lidera, który osiągnął wysokie pozycje w zakresie wszystkich rozpatrywanych aspektów. Sytuacja powiatów zajmujących wysokie (lub niskie) lokaty w rankingu nie jest wyrównana i do ich atutów (lub barier) zaliczyć można tylko wybrane aspekty. Na przykład powiat kamiennogórski, który figuruje na 4. pozycji w rankingu ogólnym, zajął ostatnią lokatę pod względem kwalifikacji siły roboczej. Z kolei powiat polkowicki znajdujący się na 14. miejscu wykazał się wieloma przewagami, ale i wieloma barierami. Uzyskał najwyższą lokatę w zakresie kapitału społecznego, a także wysoką pozycję w zakresie stanu zdrowia ludności (3. lokata) i kwalifikacji siły roboczej (4. lokata), zajął natomiast bardzo niskie pozycje pod względem efektywności kształcenia (28. lokata) i nauki języków obcych (27. lokata).

Mimo, że powiaty cechowało dosyć duże zróźnicowanie w większości aspektów (np. kwalifikacji siły roboczej i nauki języków obcych oraz efektywności kształcenia), to miernik syntetyczny przyjął wartości z przedziału [0,3; 0,6], a zmienność była niewielka (15,4%).

W grupie I znalazły się dwa powiaty podregionu wrocławskiego oraz m. Wrocław. Sytuacja powiatów w zakresie kapitału intelektualnego i społecznego jest relatywnie dobra, pod względem efektywności kształcenia i nauki języków obcych oraz stanu zdrowia ludności, a we Wrocławiu szczególnie dobra pod względem kwalifikacji siły roboczej. Do grupy II trafiły powiaty, które wyróżniają się pod względem kapitału społecznego i kondycji zdrowotnej ludności, ale słabo wypadły w zakresie kwalifikacji siły roboczej.

III grupa obejmuje głównie powiaty zlokalizowane w południowo zachodniej części województwa, w szczególności zaliczane do podregionu jeleniogórskiego (w tym m. Jelenia Góra) i legnicko-głogowskiego (w tym m. Legnica). Cechują się one dosyć dobrymi kwalifikacjami siły roboczej, ale relatywnie niską efektywnością kształcenia i stanem zdrowia społeczności lokalnych.

Ostania grupa (IV) wypadła niekorzystnie w szczególności pod względem kapitału społecznego oraz nauki języków obcych. Stan zdrowia ludności jest zbliżony do powiatów grupy trzeciej, a poziom kwalifikacji siły roboczej jest podobny jak w grupie drugiej.

Obszarem problemowym w zakresie środowiska naturalnego można określić powiat **oleśnicki** oraz **lubański** i **wałbrzyski**.

Do słabych punktów powiatów można zaliczyć:

- ✓ niskie kwalifikacje siły roboczej (z wyjątkiem powiatu wałbrzyskiego),
- ✓ mało powszechną naukę języków obcych w szkołach, głównie gimnazjalnych,
- ✓ bardzo małą liczbę zarejestrowanych fundacji stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców,
- ✓ nienajlepszą kondycję zdrowotną ludności, w szczególności w zakresie relatywnie słabego stanu zdrowia dzieci i młodzieży oraz wysokiej umieralności z powodu chorób układu krążenia.

Potencjalnym **obszarem wzrostu** w zakresie środowiska naturalnego jest powiat: **m. Wrocław**.

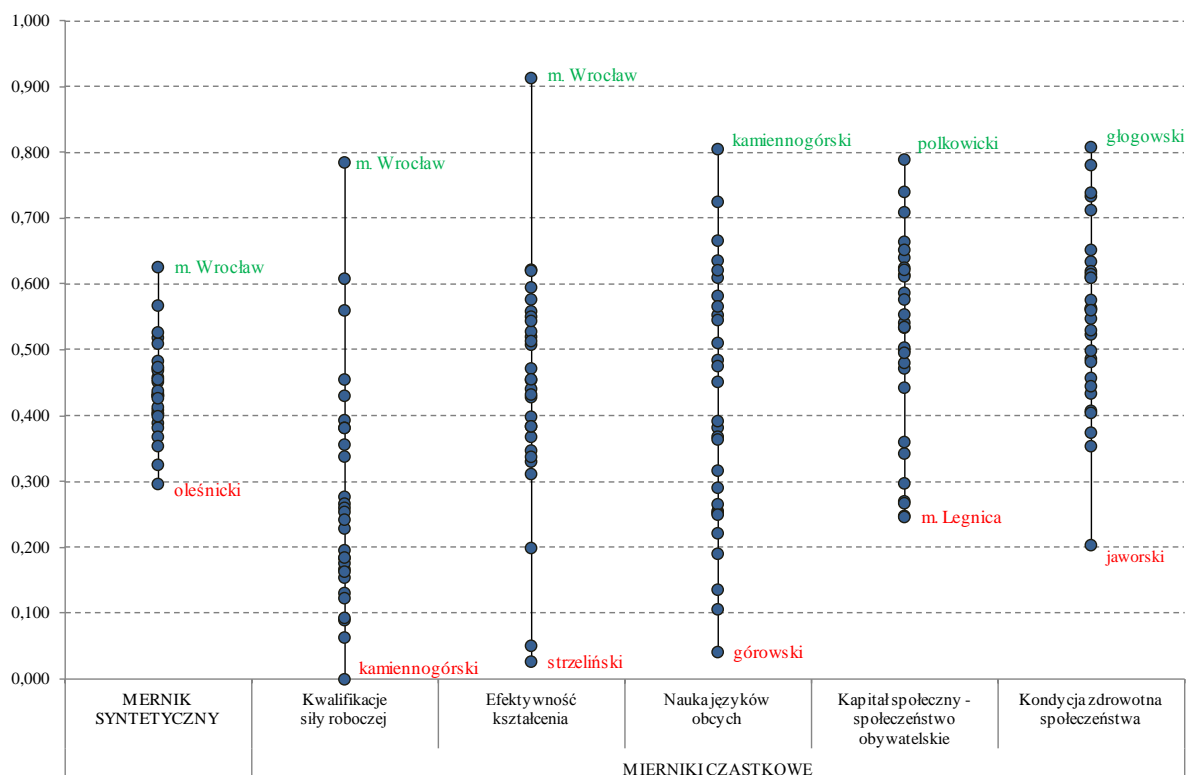
Od wzorca dzieli go bardzo duża odległość ale zajął 1. lokatę w rankingu powiatów.

Uzyskał on najwyższe lokaty w zakresie:

- ✓ kwalifikacji siły roboczej, gdzie wykazał się największą liczbą pracujących z wykształceniem wyższym (ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra lub równorzędnym) w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym. Około 1/3 pracujących we Wrocławiu to osoby z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza i równorzędnym,

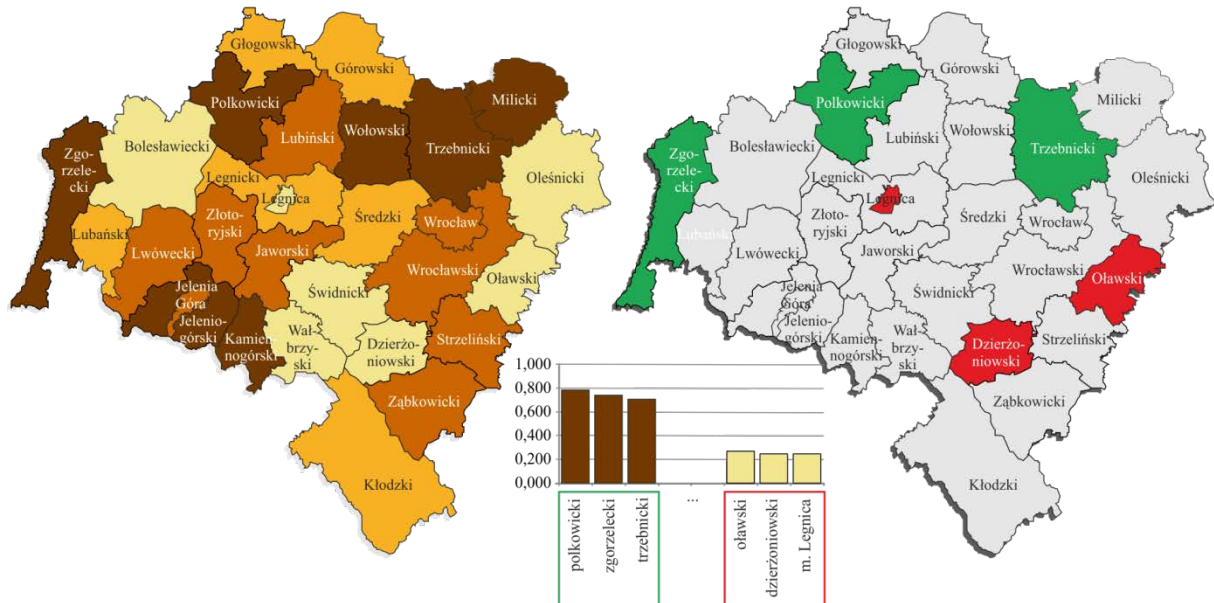
- ✓ efektywności kształcenia - młodzież tego powiatu uzyskała najwyższe wyniki z egzaminów gimnazjalnych, dotyczyło to zarówno części matematyczno-przyrodniczej, jak i humanistycznej. Wrocław należy do grupy powiatów o najwyższej zdawalności egzaminów maturalnych.
  - ✓ liczby zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.
- Ponadto, zgodnie z przyjętą metodologią do obszarów wzrostu zaliczyć można również powiaty: **wołowski** i **wrocławski**, przede wszystkim z uwagi na dobrą kondycję zdrowotną i naukę języków obcych.

Rys. 7.6. Rozrzut wartości miernika syntetycznego oraz miar cząstkowych w zakresie kapitału intelektualnego i społecznego

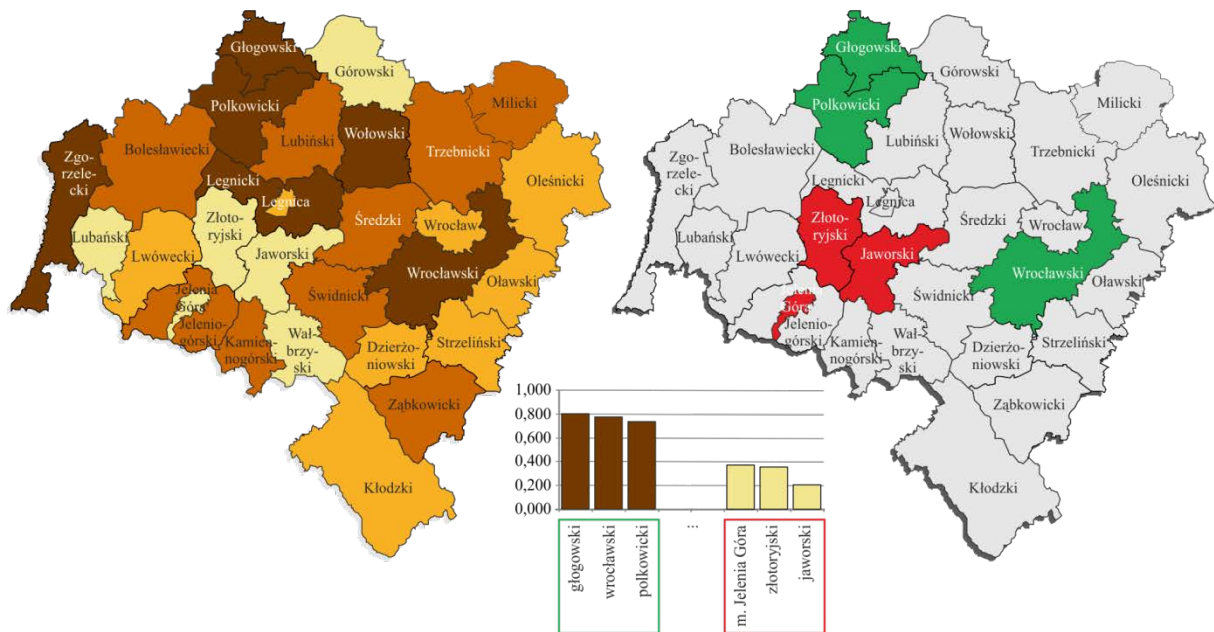

Rys. 7.7. Powiaty według grup poziomu wartości cząstkowych mierników w wybranych aspektach kapitału intelektualnego i społecznego

Kapitał społeczny - społeczeństwo obywatelskie

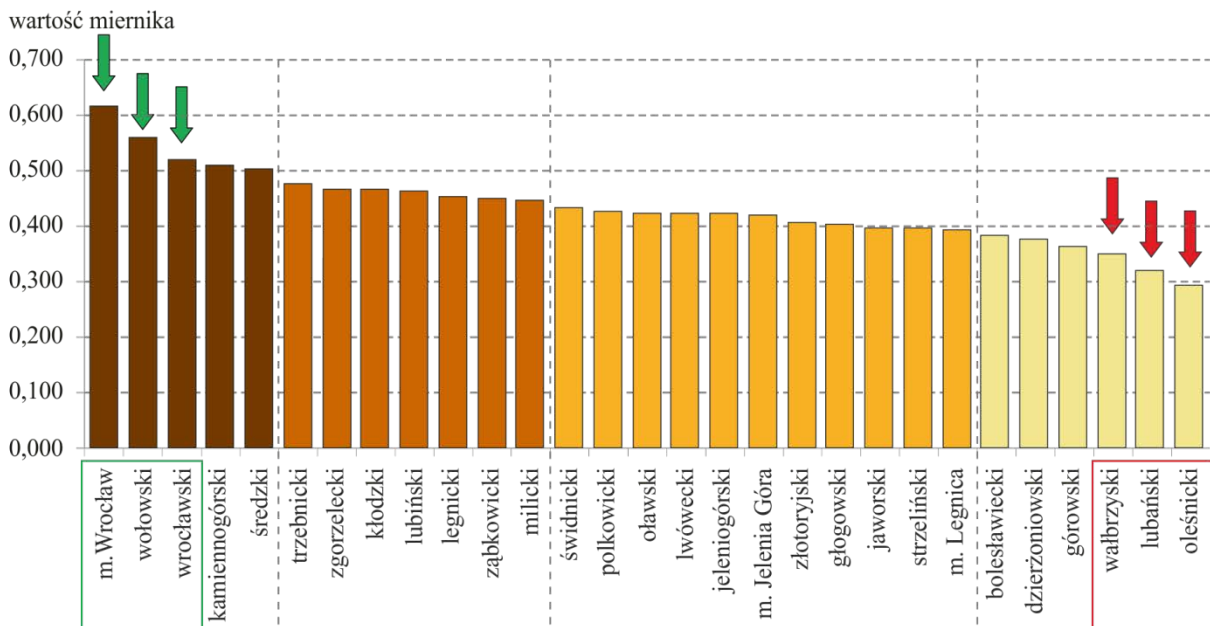
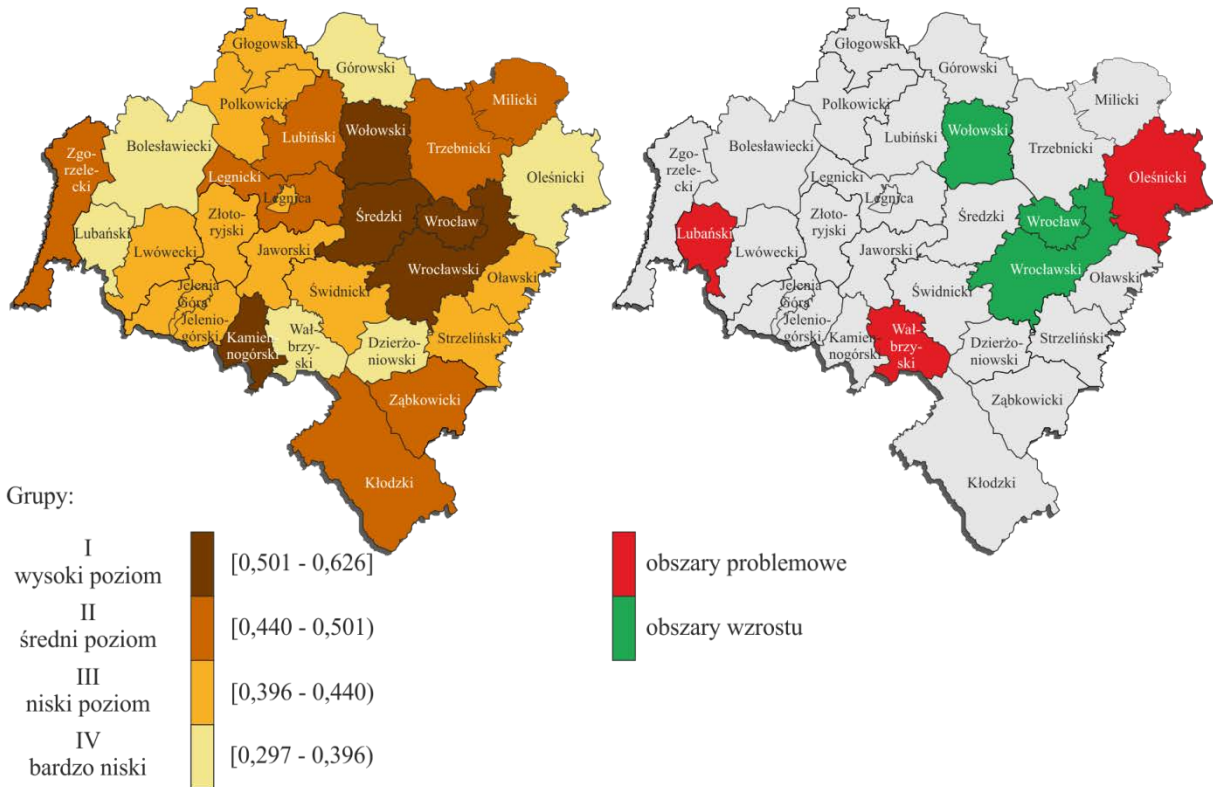
Kondycja zdrowotna

Grupy: I II III IV
 poziom: wysoki średni niski bardzo niski
 Obszary: problemowe wzrostu

Rys. 7.8. Powiaty według grup poziomu wartości miernika syntetycznego w zakresie kapitału intelektualnego i społecznego, z wyróżnieniem obszarów problemowych i obszarów wzrostu

Tabl. 7.7. Powiaty uporządkowane według miernika syntetycznego w zakresie kapitału intelektualnego i społecznego

POWIATY	MERNIK SYNTETYCZNY		MERNIKI CZĄSTKOWE									
			kwalifikacje siły roboczej		efektywność kształcenia		nauka języków obcych		kapitał społeczny - społeczeństwo obywatelskie		kondycja zdrowotna społeczeństwa	
	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata
m. Wrocław	0,626	1	0,785	1	0,913	1	0,452	14	0,535	15	0,445	23
Wołowski	0,568	2	0,338	10	0,514	11	0,621	5	0,652	5	0,713	5
Wrocławski	0,527	3	0,254	14	0,456	14	0,566	8	0,577	12	0,781	2
Kamiennogórski	0,519	4	0,000	29	0,528	9	0,805	1	0,641	6	0,620	8
Średzki	0,510	5	0,176	20	0,595	4	0,666	3	0,496	19	0,615	9
Trzebnicki	0,483	6	0,185	18	0,544	8	0,369	17	0,709	3	0,610	11
Zgorzelecki	0,474	7	0,229	16	0,433	17	0,317	19	0,740	2	0,652	6
Kłodzki	0,472	8	0,277	11	0,455	15	0,582	7	0,499	18	0,548	16
Lubiński	0,469	9	0,267	12	0,441	16	0,485	12	0,542	14	0,611	10
Legnicki	0,459	10	0,123	25	0,551	7	0,382	16	0,504	17	0,734	4
Ząbkowicki	0,456	11	0,164	22	0,577	5	0,364	18	0,612	10	0,561	15
Milicki	0,452	12	0,196	17	0,399	19	0,476	13	0,625	7	0,564	13
Świdnicki	0,438	13	0,260	13	0,384	21	0,610	6	0,360	23	0,576	12
Polkowicki	0,434	14	0,455	4	0,051	28	0,136	27	0,789	1	0,739	3
Oławski	0,431	15	0,167	21	0,508	12	0,725	2	0,267	27	0,487	20
Lwówecki	0,431	16	0,431	5	0,347	23	0,266	21	0,587	11	0,524	18
Jeleniogórski	0,430	17	0,090	27	0,199	27	0,636	4	0,665	4	0,562	14
m. Jelenia góra	0,427	18	0,382	7	0,622	2	0,222	25	0,534	16	0,375	27
Złotoryjski	0,413	19	0,243	15	0,338	24	0,511	11	0,622	8	0,354	28
Głogowski	0,409	20	0,356	9	0,331	25	0,106	28	0,443	22	0,808	1
Jaworski	0,404	21	0,184	19	0,472	13	0,546	10	0,614	9	0,204	29
Strzeliński	0,403	22	0,560	3	0,027	29	0,392	15	0,554	13	0,482	21
m. Legnica	0,400	23	0,382	8	0,621	3	0,250	24	0,247	29	0,499	19
Bolesławiecki	0,389	24	0,154	23	0,559	6	0,256	22	0,343	24	0,635	7
Dzierżoniowski	0,382	25	0,131	24	0,520	10	0,553	9	0,248	28	0,458	22
Górowski	0,368	26	0,609	2	0,312	26	0,041	29	0,472	21	0,408	25
Wałbrzyski	0,354	27	0,394	6	0,384	20	0,291	20	0,298	25	0,405	26
Lubański	0,326	28	0,093	26	0,368	22	0,252	23	0,481	20	0,434	24
Oleśnicki	0,297	29	0,063	28	0,429	18	0,191	26	0,270	26	0,530	17

Podstawowe parametry statystyczne:

MAX	0,626	29	0,785	29	0,913	29	0,805	29	0,789	29	0,808	29
MIN	0,297	1	0,000	1	0,027	1	0,041	1	0,247	1	0,204	1
zmienność w %	15,4	x	62,9	x	38,2	x	46,4	x	29,1	x	24,5	x

3.8. SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA / PROBLEMY SPOŁECZNE

Spójność społeczna – w rozumieniu Rady Europy – to posiadana przez społeczeństwo zdolność zapewnienia dobrobytu wszystkim swym członkom, minimalizowania rozbieżności między nimi i unikania polaryzacji. Społeczeństwo spójne to wspólnota wolnych, wspierających się nawzajem ludzi, którzy dążą do tych wspólnych celów metodami demokratycznymi¹.

Wzrost spójności społecznej polega na zmniejszaniu różnic w wykorzystaniu kapitału ludzkiego (społecznego) pomiędzy poszczególnymi obszarami, m.in. na zmniejszaniu zjawiska wykluczenia społecznego.

W badaniu przyjęto, że o poziomie wykluczenia społecznego w powiatach świadczą wybrane wskaźniki odnoszące się m.in. do osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy, osób posiadających złe warunki mieszkaniowe (w tym bezdomni), zagrożonych ubóstwem materialnym (z powodu niskiego dochodu), osób mających utrudniony dostęp do usług publicznych (m.in. dostępność do edukacji przedszkolnej, do lecznictwa otwartego, itp), osób niepełnosprawnych oraz do poziomu bezpieczeństwa publicznego.

Ważnym źródłem informacji umożliwiającej monitorowanie problemów społecznych są dane o udzielonych, przez ośrodki pomocy społecznej, potrzebującym rodzinom świadczeń społecznych z powodu ubóstwa, bezdomności, niepełnosprawności oraz przemocy w rodzinie, alkoholizmu czy narkomanii.

Tabl. 8.1. **Spójność społeczna/ problemy społeczne - wstępny zestaw potencjalnych wskaźników diagnostycznych**

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
8.1. Osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy			
8.1.1. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 24 lat i mniej na 100 osób w wieku 18-24 lata	Dotyczy zarejestrowanych bezrobotnych, którzy do dnia zastosowania wobec nich usług lub instrumentów rynku pracy nie ukończyli 25 roku życia (stan w dniu 31 XII)	D	Świadczy o trudnej sytuacji młodzieży wkraczającej na rynek pracy
8.1.2. Udział bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych w ogólnej liczbie bezrobotnych (w %)	Udział osób bezrobotnych zarejestrowanych nieposiadających kwalifikacji do wykonywania jakiegokolwiek zawodu poświadczonych dyplomem, świadectwem, zaświadczeniem instytucji szkoleniowej lub innym dokumentem uprawniającym do wykonywania zawodu (łącznie z osobami z wykształceniem średnim ogólnokształcącym) w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych (stan w dniu 31 XII)	D	Brak kwalifikacji zawodowych jest istotną barierą do pokonania przez osoby bezrobotne w poszukiwaniu pracy
8.1.3. Udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych (w %)	Osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 24 miesięcy	D	Długi czas pozostawania w zasobach bezrobotnych jest istotną barierą w poszukiwaniu pracy; może prowadzić do wykluczenia społecznego

¹ Europejski Komitet Spójności Społecznej. Zrewidowana strategia spójności społecznej zatwierdzona przez Komitet Ministrów 31.03.2004 r., Strasburg, 2004, <http://www.coe.org.pl>.

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
8.1.4. Liczba długotrwale bezrobotnych na 1000 osób w wieku produkcyjnym	Osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych w miejscu pracy	D	Długotrwale bezrobotni w wyniku długotrwałego wyłączenia z życia zawodowego tracą motywację do podejmowania prób poprawy swojej sytuacji, a przez to stają się bierni. Długotrwale pozostawanie poza rynkiem pracy prowadzi do wykluczenia społecznego
8.2.Trudne warunki mieszkaniowe			
8.2.1. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności na 10 tys. mieszkańców ¹	Łączna liczba rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w ciągu roku przyznały świadczenia społeczne z powodu bezdomności, braku miejsca stałego pobytu, domu. Osoba bezdomna - niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym i niezameldowana na pobyt stały, a także osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym i zameldowana na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania	D	Charakteryzuje jeden z najbardziej jaskrawych przejawów wykluczenia społecznego, z powodu braku środków niezbędnych do zaspokojenia elementarnych potrzeb (domu). Jako współwystępujące z bezdomnością wymienia się najczęściej takie problemy społeczne jak: alkoholizm, przestępczość, narkomanie, dezintegrację rodziny, choroby psychiczne, obniżenie poziomu rozwoju intelektualnego, przemoc w rodzinie, prostytucję, żebractwo, zespół nabytej bezradności, kalectwo i zaniedbane leczenie różnorodnych schorzeń
8.2.2. Udział mieszkań bez łazienki w ogólnej liczbie mieszkań w %	Informacje o zasobach mieszkaniowych i mieszkaniach oddanych do użytkowania dotyczą mieszkań, znajdujących się w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych. Dane nie obejmują lokali zbiorowego zamieszkania (hoteli pracowniczych, domów studenckich i internatów, domów opieki społecznej i in.) i pomieszczeń nieprzeznaczonych na cele mieszkalne, a z różnych względów zamieszkanymi (pomieszczeń inwentarskich, barakowozów, statków, wagonów i in.)	D	Świadczy o ograniczonym dostępie ludności do urządzeń sanitarno-technicznych
8.3.Zagrożenie ubóstwem materialnym			
8.3.1. Udział pracujących otrzymujących przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto poniżej 50% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w województwie	Dane dotyczą osób pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych, które przepracowały cały miesiąc październik (2010 r.) w podmiotach gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób. W X 2010 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wynosiło w województwie 3529,13 zł)	D	Świadczy o braku możliwości zaspokojenia (ze względu na problemy finansowe) potrzeb uznanych w warunkach europejskich za podstawowe

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
8.3.2. Przeciętna wysokość zaległości w opłatach za mieszkanie w zasobach gminnych na 1 mieszkanie zalegające z opłatami (w zł)	Informacje o zaległościach w opłatach za mieszkanie obejmują dane o liczbie głównych lokatorów zalegających z bieżącymi opłatami za mieszkanie, z wydzieleniem lokatorów zalegających 3 miesiące i dłużej, oraz dane o łącznej sumie zaległości z tytułu nieuiszczonych opłat, ustalone według stanu w dniu 31 XII 2009 r.	D	Informacja o poziomie zadłużenia gospodarstw domowych pozwala monitorować podatność na ryzyko i zagrożenie ubóstwem, a co za tym idzie wykluczeniem społecznym
8.3.3. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa na 10 tys. mieszkańców ¹	Łączna liczba rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w ciągu roku przyznały świadczenia społeczne (świadczenia pieniężne i niepieniężne) z powodu ubóstwa	D	Świadczy o stopniu zubożenia społeczeństwa. Charakteryzuje natężenie zjawiska ubóstwa materialnego, biedy, braku dostatecznych środków do życia i możliwości zaspokojonych podstawowych potrzeb (żywność, opał, schronienie, leki i leczenie i odzież)
8.4. Bezpieczeństwo publiczne²			
8.4.1. Liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 ludności	W przeliczeniu na 1000 ludności (faktycznie zamieszkałej, san w dniu 30 VI) liczba stwierdzonych w ciągu roku przestępstw, tj. zdarzeń, co do których w zakończonym postępowaniu przygotowawczym potwierdzono, że są przestępstwami. na podstawie statystyki policyjnej	D	Świadczy o zagrożeniu bezpieczeństwa mieszkańców – kryminogenności. Umożliwia identyfikację obszarów charakteryzujących się problemem przestępczości
8.4.2. Udział przestępstw o charakterze kryminalnym w ogólnej liczbie przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych (w %)	Do przestępstw o charakterze kryminalnym zaliczono m.in. przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu (zabójstwa, bójki i pobicia, śmierć kobiety w wyniku aborcji, nieumyślne spowodowanie śmierci, uszczerbek na zdrowiu,) przeciwko mieniu (kradzież, kradzież z włamaniem, rozbój, kradzież rozbójniczą, wymuszenie rozbójnicze, przywłaszczenie, nadużycie telefonu, oszustwo, oszustwo komputerowe, niszczenie lub uszkodzenie mienia, zabór cudzego pojazdu mechanicznego w celu krótkotrwałego użycia, kradzież leśną, paserstwo)	D	Świadczy o zagrożeniu bezpieczeństwa mieszkańców – kryminogenności. Wskaźnik pokazuje jaki odsetek przestępstw stwierdzonych stanowią przestępstwa o największej szkodliwości społecznej
8.4.3. Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 100 tys. ludności	Wskaźnik obliczany jest jako iloraz liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych i liczby ludności (w przeliczeniu na 100 tys. osób).	D	Świadczy o zagrożeniu bezpieczeństwa mieszkańców w komunikacji drogowej

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
	Ofiary śmiertelne wypadków drogowych obejmują kierowców i pasażerów zmotoryzowanych pojazdów, rowerzystów jak i pieszych. Za śmiertelną ofiarę wypadku drogowego uznaje się osobę zmarłą w wyniku doznanych obrażeń na miejscu wypadku lub w ciągu 30 dni od dnia wypadku		
<i>8.5. Alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie¹</i>			
8.5.1. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu na 10 tys. mieszkańców	Łączna liczba rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w ciągu roku przyznały świadczenia społeczne z powodu alkoholizmu	D	Świadczy o skali zjawiska alkoholizmu
8.5.2. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu narkomanii na 10 tys. mieszkańców	Łączna liczba rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w ciągu roku przyznały świadczenia społeczne z powodu narkomanii	D	Świadczy o skali zjawiska narkomanii, zarówno wśród dorosłych jak i dzieci oraz młodzieży
8.5.3. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie na 10 tys. mieszkańców	Łączna liczba rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w ciągu roku przyznały świadczenia społeczne z powodu przemocy w rodzinie Pojęcie przemocy w rodzinie obejmuje wszelkie odmiany złego traktowania tych członków w rodzinie, którzy nie są w stanie się bronić. Przemoc domowa może być zarówno skutkiem, jak i przyczyną dysfunkcji w rodzinie	D	Świadczy o skali zjawiska przemocy w rodzinie, poważnego zaburzenia w funkcjonowaniu rodzin, mogącego mieć tragiczne konsekwencje (np. trwałe okaleczenia, zabójstwa)
<i>8.6. Dostęp do usług publicznych</i>			
8.6.1. Liczba położnych na 10 tys. kobiet w wieku 15-49 lat	Dane o pracownikach medycznych obejmują osoby pracujące w wymiarze pełnego etatu, w wymiarze godzin przekraczającym pełny etat oraz w niepełnym wymiarze godzin w stosunku do czasu pracy określonego obowiązującymi przepisami dla danego rodzaju pracy, w przypadku jeśli ta praca ma dla nich charakter podstawowy; osoby te niezależnie od wymiaru czasu pracy są liczone raz. Położne wykazano łącznie z osobami odbywającymi staż. Przez położną należy również rozumieć też położnego	S	Świadczy o dostępności do leczenia otwartego dla kobiet

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
8.6.2. Liczba lekarzy specjalistów ¹ na 10 tys. mieszkańców	Dane o lekarzach specjalistach pracujących w publicznych i niepublicznych zakładach opieki zdrowotnej, indywidualnych i grupowych praktykach lekarskich, stacjach sanitarno-epidemiologicznych, stacjach krwiodawstwa, oddziałach pogotowia ratunkowego; bez personelu medycznego zatrudnionego w AM we Wrocławiu. Lekarzy wykazano łącznie z osobami odbywającymi staż. Dane o specjalistach dotyczą lekarzy i lekarzy dentyków posiadających tytuł specjalisty w odpowiedniej dziedzinie medycyny zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z 2005 r. (stan w dniu 31 XII)	S	Świadczy o dostępności do leczenia specjalistycznego, które szczególnie jest niezbędne w razie wystąpienia powszechniejszych problemów ze zdrowiem. Dostęp do usług medycznych jest jednym z mierników charakteryzujących jakość życia
8.6.3. Przeciętna liczba porad lekarskich na 1 mieszkańca	Pod pojęciem porad lekarskich rozumie się świadczenie zdrowotne udzielone w warunkach ambulatoryjnych lub domowych przez lekarza, lekarza dentykę, psychologa	S	Świadczy o dostępności do leczenia otwartego
8.6.4. Liczba dzieci przebywających w żłobkach (w ciągu roku) na 100 dzieci w wieku 0-3 lat	Liczba dzieci w wieku 0-3 lat przebywających w żłobkach na 100 dzieci w tej samej grupie wieku (stan w dniu 31 XII). Żłobek - jednostka organizacyjna sprawująca opiekę nad dziećmi do lat 3, realizująca funkcje opiekuńcze, wychowawcze, edukacyjne oraz wpisana do rejestru prowadzonego przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta	S	Świadczy o dostępności do opieki nad małym dzieckiem Lepszy dostęp do żłobków, opieki nad dzieckiem umożliwia matkom powrócić na rynek pracy
8.6.5. Liczba dzieci w przedszkolach na 100 dzieci w wieku 3-5 lat	Liczba dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w placówkach na 100 dzieci w tej samej grupie wieku. W obliczeniach nie uwzględnia się dzieci w placówkach przy zakładach opieki zdrowotnej (stan w dniu 31 XII)	S	Wskaźnik ten jest najpowszechniejszą miarą poziomu rozwoju edukacji przedszkolnej. Edukacja przedszkolna stanowi dobrą podstawę dalszego kształcenia, a dobry start szkolny decyduje o dalszych losach edukacyjnych dziecka i sukcesie szkolnym
8.6.6. Liczba szkół średnich na 1000 ludności w wieku 16-18 lat	W publikacji ujęto szkoły (łącznie ze specjalnymi) dla dzieci i młodzieży - ponadgimnazjalne (licea ogólnokształcące, uzupełniające licea ogólnokształcące, licea profilowane, technika oraz technika uzupełniająca)	S	Świadczy o dostępności do edukacji ponadgimnazjalnej. Wychowanie jest wyznacznikiem poziomu życia i jest postrzegane jako warunek umożliwiający podniesienie jakości życia

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
8.6.7. Liczba seansów w kinach na 1000 ludności	Informacje o kinach dotyczą działalności kin ogólnie dostępnych, tj. powołanych do publicznego udostępniania filmów w formie projekcji na seansach filmowych, bez względu na rodzaj stosowanego nośnika filmu	S	Aktywność ludności w życiu kulturalnym
8.7. Niepełnosprawność			
8.7.1. Liczba ofert pracy na 100 zarejestrowanych niepełnosprawnych bezrobotnych	Oferta pracy (wolne miejsce pracy i miejsce aktywizacji zawodowej) oznacza zgłoszenie przez pracodawcę do powiatowego urzędu pracy co najmniej jednego wolnego miejsca zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w określonym zawodzie lub specjalności w celu uzyskania pomocy w znalezieniu odpowiedniego pracownika albo miejsca aktywizacji zawodowej, przyjętego do realizacji, takiego jak staż, przygotowanie zawodowe dorosłych, praca społecznie użyteczna (stan w dniu 31 XII)	S	Świadczy o dostępie do rynku pracy dla osób niepełnosprawnych
8.7.2. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności na 10 tys. ludności ¹	Łączna liczba rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w ciągu roku przyznały świadczenia społeczne z powodu niepełnosprawności	D	Niepełnosprawni to grupa osób, szczególnie narażonych na wykluczenie społeczne. Obecność w gospodarstwie domowym osoby niepełnosprawnej jest czynnikiem zwiększającym ryzyko zagrożenia ubóstwem ³

¹ Dane Wydziału Polityki Społecznej Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego

² Dane Komendy Wojewódzkiej Policji we Wrocławiu

W wyniku przeprowadzenia procedury doboru wskaźników w odniesieniu do wstępnego zestawu potencjalnych wskaźników diagnostycznych, stwierdzono, iż wszystkie zaproponowane zmienne diagnostyczne istotnie różnicują potencjał rozwojowy powiatów w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych (klasyczny współczynnik zmienności oparty na odchyleniu standardowym przyjmował wartości większe od 10%).

Wylimitowano natomiast dwie zmienne będące nośnikiem podobnych lub bardzo zbliżonych informacji (wykorzystując klasyczny współczynnik korelacji Pearsona jako miarę podobieństwa). Należały do nich : liczba położnych na 10 tys. kobiet w wieku 15-49 lat oraz liczba dzieci w przedszkolach na 100 dzieci w wieku 3-5 lat.

Pozostałe zmienne, po wylimitowaniu tych dwóch, nieistotnych z punktu widzenia przyjętych założeń, utworzyły **finalny zestaw wskaźników diagnostycznych:**

Osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy

- liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 24 lat i mniej na 100 osób w wieku 18-24 lata
- udział bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych w ogólnej liczbie bezrobotnych (w %)
- udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych (w %)

Trudne warunki mieszkaniowe

- liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności na 10 tys. mieszkańców
- udział mieszkań bez łazienki w ogólnej liczbie mieszkań (w %)

Zagrożenie ubóstwem materialnym

- udział pracujących otrzymujących przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto poniżej 50% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w województwie
- przeciętna wysokość zaległości w opłatach za mieszkanie w zasobach gminnych na 1 mieszkanie zalegające z opłatami (w zł)
- liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa na 10 tys. mieszkańców

Bezpieczeństwo publiczne

- liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 ludności
- udział przestępstw o charakterze kryminalnym w ogólnej liczbie przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych (w %)
- ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 100 tys. ludności

Alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie

- liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu na 10 tys. mieszkańców
- liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu narkomanii na 10 tys. mieszkańców
- liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie na 10 tys. mieszkańców

Dostęp do usług publicznych

- liczba lekarzy specjalistów na 10 tys. mieszkańców
- przeciętna liczba porad lekarskich na 1 mieszkańca
- liczba dzieci przebywających (w ciągu roku) w żłobkach na 100 dzieci w wieku 0-3 lat
- liczba szkół średnich na 1000 ludności w wieku 16-18 lat
- liczba seansów w kinach na 1000 ludności

Niepełnosprawność

- liczba ofert pracy na 100 zarejestrowanych niepełnosprawnych bezrobotnych
- liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności na 10 tys. ludności

Osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy

Jednym z ważniejszych, współczesnych problemów społecznych, a także ekonomicznych i politycznych jest zjawisko bezrobocia, a przede wszystkim problem osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy. W niniejszym opracowaniu do takiej grupy osób zaliczono zarejestrowaną bezrobotną młodzież (w wieku 24 lata i mniej) już nieuczącą się, a wkraczającą na rynek pracy, bezrobotnych bez żadnych formalnie stwierdzonych kwalifikacji zawodowych oraz bezrobotnych o długim czasie pozostawania w rejestrach urzędów pracy (24 miesiące i więcej). Wymienione zbiorowości osób mają najczęściej największe problemy ze znalezieniem zatrudnienia, cechuje je zazwyczaj najniższa aktywność zawodowa. Dlatego też, zgodnie z ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, dla tej szczególnej grupy bezrobotnych mogą być stosowane specjalne programy aktywizacji zawodowej (np. programy szkoleń, stażu, przygotowania zawodowego dorosłych lub zatrudnienia w ramach prac interwencyjnych).

Natężenie zjawiska bezrobocia osób w wieku do 25 roku życia, tj. osób, które nie kontynuują nauki, nie są nigdzie zatrudnione i nie wykonują żadnej pracy zarobkowej, ale są zdolne do pracy i deklarują chęć jej podjęcia, lecz z różnych powodów, nie znajdują faktycznego zatrudnienia, od-

powiadającego ich aspiracjom czy wymaganiom finansowym charakteryzuje wskaźnik - liczba zarejestrowanych bezrobotnych w tej grupie wiekowej w przeliczeniu na liczbę osób w wieku 18-24 lata.

W województwie dolnośląskim, podobnie jak w skali całego kraju i w pozostałych województwach, w zbiorowości osób w wieku do 25 roku życia, na tle innych grup wiekowych odnotowano największy udział zarejestrowanych bezrobotnych. W końcu 2010 r. średnio na 100 osób w wieku produkcyjnym poniżej 25 roku życia przypadało na Dolnym Śląsku 10 zarejestrowanych bezrobotnych. W przekroju dolnośląskich powiatów wskaźnik ten charakteryzował się znacznym zróżnicowaniem. Osoby młode (do 25 lat) szczególnie miały problemy ze znalezieniem pracy w takich powiatach jak górski i złotoryjski, w których średnio wśród 100 osób młodych było odpowiednio po 20 i 18 zarejestrowanych bezrobotnych. Najniższe udziały bezrobotnych figurujących w rejestrach odpowiednich urzędów pracy w ogólnej liczbie osób w wieku poniżej 25 lat odnotowano w m. Wrocławiu (3,1) i w powiecie wrocławskim (3,9), a także w pozostałych miastach na prawach powiatu, Jeleniej Górze i Legnicy (6,5 i 6,3).

Czas pozostawania w zasobach bezrobotnych oraz zdobyte zawodowe kwalifikacje są ważnymi czynnikami wpływającymi na sytuację bezrobotnych na rynku pracy oraz na skuteczność w poszukiwaniu zatrudnienia. Im dłuższy czas pozostawania bez pracy, tym mniejsza elastyczność zawodowa oraz stopniowa dezaktualizacja dotychczasowych kwalifikacji zawodowych i tym mniejsze szanse na znalezienie stałego zatrudnienia (opuszczenie zasobów bezrobotnych). Długotrwałe bezrobocie może stać początkiem marginalizacji społecznej.

W przekroju powiatowym stwierdzono znaczne zróżnicowanie przestrzenne pod względem struktury zarejestrowanych bezrobotnych według czasu pozostawania bez pracy, szczególną uwagę zwracają dysproporcje w udziałach bezrobotnych z grup o najdłuższym okresie poszukiwania pracy – 24 miesiące i więcej. Wśród powiatów najbardziej korzystną strukturą bezrobotnych, tj. najniższymi odsetkami poszukujących pracy powyżej 24 miesięcy charakteryzował się powiat lubiński (2,9%) i świdnicki (4,1%) a następnie m. Legnica i powiat bolesławiecki (po 5,3%). Warto tu dodać, iż wymienione powiaty wyróżniały się, ponadto najwyższymi wskaźnikami odpływu bezrobotnych. Natomiast, z uwagi na relatywnie znaczne odsetki osób o najdłuższym czasie pozostawania bez pracy (powyżej 12 miesięcy), na ostatnich lokatach plasowały się powiaty: milicki (15,6%), m. Wrocław (15,8%) i wołowski (16,2%).

W województwie dolnośląskim, podobnie jak w kraju, bezrobocie dotyczyło przede wszystkim osób o niskich kwalifikacjach zawodowych, m.in. osób z niskim wykształceniem, osób bez odpowiedniego dyplomu potwierdzającego wyuczony zawód, czy bez stażu pracy, bez doświadczenia zawodowego, braku odpowiednich kwalifikacji, dopasowanych do aktualnych potrzeb rynku pracy.

Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych udział osób nieposiadających kwalifikacji do wykonywania jakiegokolwiek zawodu poświadczonych dyplomem, świadectwem, zaświadczeniem instytucji szkoleniowej lub innym w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych kształtował się wśród powiatów od 19,5% (milicki) do 36,1% (polkowicki).

Pod względem cząstkowego miernika w aspekcie – osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy, powiaty charakteryzowały się znacznym zróżnicowaniem (współczynnik zmienności wyniósł 32,8%), na co wpływ miały dysproporcje w natężeniu bezrobocia wśród młodzieży oraz odsetek bezrobotnych pozostających bez pracy 24 miesiące i więcej. W rankingu dolnośląskich powiatów pod względem wartości cząstkowego miernika pierwsze miejsca zajmowały m. Legnica (0,850) i powiat świdnicki (0,747). Pozostałe miasta na prawach powiatu, Jelenia Góra (z wartością miernika równą 0,632) zajmowała 6.miejsce, a Wrocław – 13. miejsce. Aby pokonać ten dystans i osiągnąć poziom porównywalny z Legnicą plasującą się na miejscu pierwszym, miernik rozwoju dla Jeleniej Góry musiałby zwiększyć się o 26,7%, a dla Wrocławia – o 39,9%.

Najniższe noty w rankingu powiatów uzyskały powiaty: wołowski (0,140), złotoryjski (0,211) i kłodzki (0,265).

Tabl. 8.2. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie - osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Legnica 2. świdnicki 3. lubiński 4. bolesławiecki 5. strzeliński	6. m. JeleniaGóra 7. głogowski 8. trzebnicki 9. średzki 10. zgorzelecki 11. oleśnicki 12. kamiennogórski 13. m. Wrocław 14. legnicki	15. lwówecki 16. milicki 17. jeleniogórski 18. dzierzoniowski 19. wałbrzyski 20. oławski 21. lubański 22. jaworski 23. wrocławski 24. ząbkowicki	25. górowski 26. polkowicki 27. kłodzki 28. złotoryjski 29. wołowski
(0,629; 0,850]	(0,496; 0,629]	(0,371; 0,496]	[0,140; 0,371]

Zdecydowanie najmniej liczne były grupy powiatów o wysokich i bardzo niskich wartościach miernika cząstkowego.

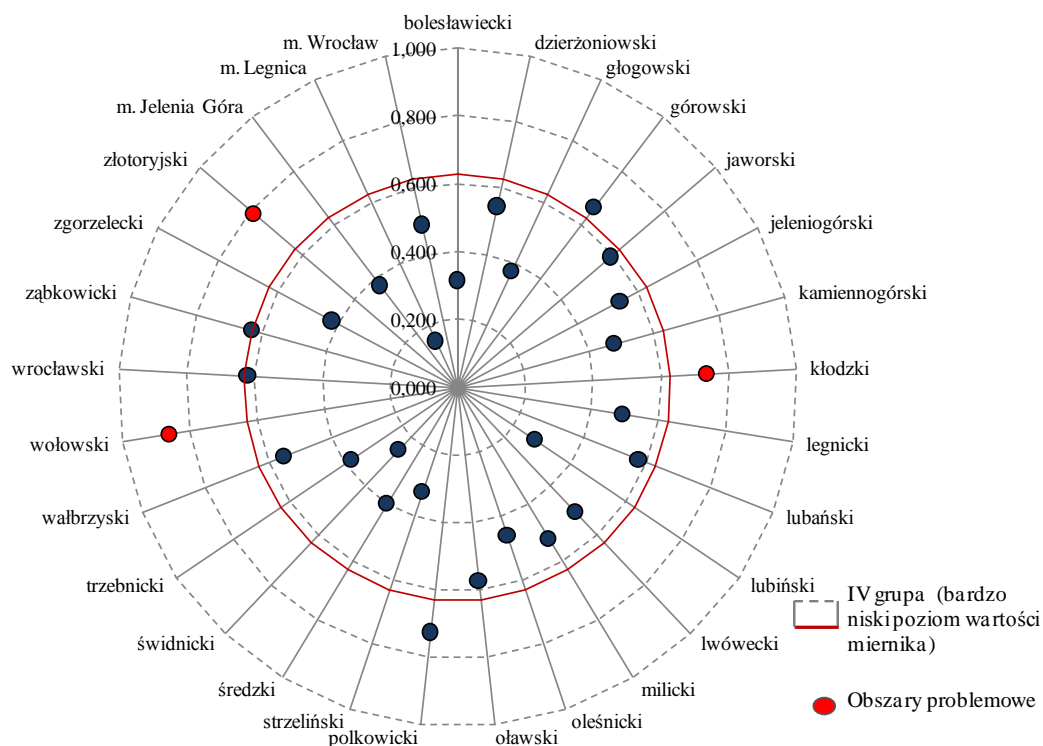
Wyodrębniona grupa I – o wysokich wartościach cząstkowego miernika, świadczących o relatywnie najmniejszym problemie z występowaniem zbiorowości osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy, obejmowała 5 powiatów. Do grupy tej należały m.in. m. Legnica oraz powiaty świdnicki i lubiński, wyróżniające się znacznym stopniem uprzemysłowienia i zurbanizowania, korzystną sytuacją na rynku pracy (wysokie noty pod względem wskaźników charakteryzujących popytową stronę rynku pracy), a w szczególności niskim natężeniem bezrobocia wśród młodzieży oraz niskimi odsetkami osób poszukujących pracy powyżej 2 lat.

Pozostałe miasta na prawach powiatu, Jelenia Góra oraz Wrocław zostały przyporządkowane do grupy II o średnim poziomie miernika. W miastach tych analizowana zbiorowość osób z trudną sytuacją na rynku pracy stanowiła problem o przeciętnym znaczeniu w tym aspekcie.

Grupa IV – o bardzo niskim poziomie cząstkowego miernika, świadczącym o relatywnie bardzo złej, problemowej sytuacji w zakresie wyróżnionej zbiorowości zarejestrowanych bezrobotnych, liczyła również 5 jednostek. Do grupy tej zostały zaklasyfikowane głównie jednostki słabo uprzemysłowione, takie jak powiat wołowski z sąsiadującym górowskim, w północno-centralnej części województwa oraz powiat kłodzki i złotoryjski. Jednostki te wyróżniały się wysokim natężeniem bezrobocia wśród młodzieży oraz znacznymi udziałami bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 2 lat. W powiecie wołowskim i złotoryjskim średnio co 6. osoba w wieku 24 lata i mniej nie miała pracy i za pośrednictwem urzędów pracy poszukiwała zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, a w kłodzkim – co 7. osoba (w województwie – co 10. osoba).

W ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych średnio w powiecie wołowskim co 6. bezrobotny pozostawał bez pracy ponad 24 miesiące, w złotoryjskim i kłodzkim - średnio co 7. bezrobotny, a w powiecie lubińskim – co 35 (w województwie – co 10. bezrobotny).

Rys. 8.1. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy to powiaty: **wołowski, zlotoryjski i kłodzki**.

Utrzymujący się w tym obszarze wysoki poziom bezrobocia wśród młodzieży, nadwyżka podaży siły roboczej w grupie młodych ludzi (niewystarczająca liczba nowych miejsc pracy i brak perspektyw na stałą pracę), może stać się poważnym problemem nie tylko społecznym, ale politycznym i ekonomicznym. W zbiorowości młodych osób, poniżej 25 roku życia, które chcą pracować, ale od dłuższego czasu nie znajdują faktycznego zatrudnienia, może narastać bierność i bezradność, albo skłonność do opuszczenia miejsca zamieszkania.

W skrajnym przypadku długotrwałe pozostawanie poza rynkiem pracy prowadzi do wykluczenia społecznego, ubóstwa i marginalizacji społecznej.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy to powiaty: **m. Legnica, świdnicki i lubiński** – powiaty rozwojowe, o największych szansach wyjścia z zasobów bezrobotnych i na znalezienie pracy. Szczególnie dla młodzieży wkraczającej na rynek pracy po ukończeniu edukacji ważne są duże możliwości zatrudnienia.

Trudne warunki mieszkaniowe

O złych warunkach mieszkaniowych świadczą w przekroju powiatowym znaczne wartości odsetka mieszkań bez łazienek w ogólnej liczbie mieszkań w zasobach mieszkaniowych i mieszkaniach oddanych do użytkowania znajdujących się w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych.

Udział mieszkań bez łazienki w ogólnej liczbie mieszkań stanowił w województwie dolnośląskim 12,6%. Najgorzej przedstawiały się warunki mieszkaniowe w powiatach przygranicznych na południu Dolnego Śląska, szczególnie w powiecie wałbrzyskim (25,2% mieszkań bez łazienek), kamiennogórskim (22,1%) i lubańskim (20,7%). Natomiast najlepsze warunki były w powiatach położonych w północno-zachodniej części województwa, tj. szczególnie w głogowskim (3,5% mieszkań bez łazienek) i następnie w powiecie lubińskim (4,3%) i polkowickim (8,0%) oraz w m. Wrocławiu (6,5%) i sąsiadującym z nim powiecie oławskim (9,4%).

Do grup społecznych, które z racji kształtowania się niekorzystnych czynników, doświadczają wykluczenia lub szczególnie silnej ekspozycji na zagrożenie ubóstwem i wykluczenie społeczne zaliczyć można m.in. osoby bezdomne. Bezdomność jest jednym z najbardziej jaskrawych przejawów marginalizacji społecznej, z powodu braku środków niezbędnych do zaspokojenia elementarnych potrzeb (domu). Ogółem w województwie dolnośląskim w ciągu 2010 r. objęto pomocą społeczną 2,8 tys. rodzin bezdomnych. W niniejszym raporcie przyjęto do analizy zróżnicowania międzypowiatowego wskaźnik liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Najmniej rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w ciągu roku przyznały świadczenia społeczne z powodu bezdomności, braku miejsca stałego pobytu, w porównaniu do liczby mieszkańców, odnotowano głównie w powiatach leżących we wschodniej i północno-wschodniej części województwa (sąsiadujących z województwami opolskim i wielkopolskim), tj. strzelińskim, oławskim, oleśnickim, milickim i trzebnickim.

Natomiast, najwięcej rodzin zostało objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności w m. Legnicy i powiecie wołowskim oraz w dwóch charakterystycznych obszarach, tj. w powiatach na południu województwa, przygranicznych (z Czechami): Jeleniej Górze, jeleniogórskim, wałbrzyskim i kamiennogórskim oraz w powiatach w północno-zachodniej części województwa (graniczących z województwem lubuskim) – bolesławieckim, głogowskim i polkowickim.

Wskaźnik ten, podobnie, jak odsetek mieszkań bez łazienki, w znaczący sposób różnicował powiaty (współczynnik zmienności wynosił 53,3%). W 2010 r. w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców przypadało średnio od 2 rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności w powiatach: oławskim, trzebnickim i strzelińskim do 28 rodzin w m. Legnicy (przy przeciętnej w województwie – 10 rodzin).

Cząstkowy miernik w aspekcie – trudne warunki mieszkaniowe liczony dla poszczególnych powiatów przyjmował wartości od 0,247 do 0,855. Zróżnicowanie powiatów było mniejsze niż pod względem miernika w aspekcie – osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy – współczynnik zmienności wynosił tylko 24,6%. Miejsce 1. w rankingu powiatów przypadło powiatowi oławskiemu, a ostatnie – wałbrzyskiemu, w przypadku którego miernik cząstkowy kształtował się na poziomie trzyipółkrotnie niższym niż w powiecie oławskim.

Spśród miast na prawach powiatu najmniejszy dystans do prowadzącego w rankingu oławskiego miał Wrocław (3. lokata), w którym relatywnie, na tle innych jednostek, wystąpił najmniejszy problem (dobra sytuacja) w tym aspekcie, szczególnie niski był odsetek mieszkań bez łazienki. Miasto Jelenia Góra plasowało się na 19. lokacie, a miasto Legnica – na 28. Niskie noty Jeleniej Góry i Legnicy wynikały przede wszystkim z relatywnie, na tle pozostałych powiatów, ograniczonym dostępie do urządzeń sanitarno-technicznych w mieszkaniach – znacznym odsetku mieszkań bez łazienki.

W wyniku klasyfikacji powiatów według cząstkowych mierników spójności społecznej/problemów społecznych w aspekcie – trudne warunki mieszkaniowe wyodrębniono cztery grupy poziomu wartości miernika – tabl. 8.3.

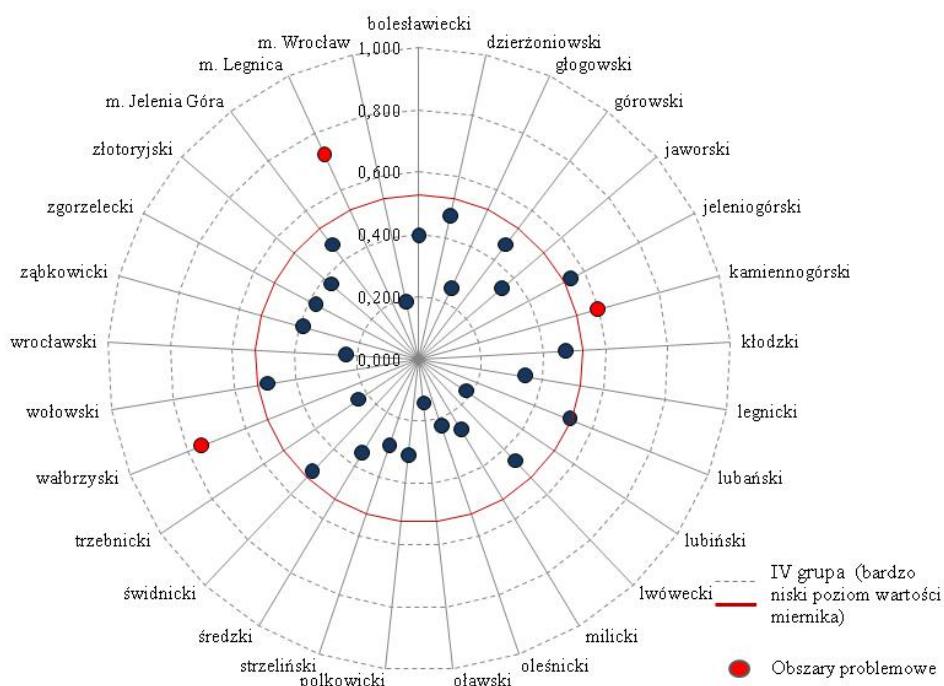
Tabl. 8.3. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie - trudne warunki mieszkaniowe

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. oławski	9. strzeliński	17. bolesławiecki	26. jeleniogórski
2. lubiński	10. polkowicki	18. lwówecki	27. kamiennogórski
3. m. Wrocław	11. legnicki	19. m. Jelenia Góra	28. m. Legnica
4. oleśnicki	12. jaworski	20. górowski	29. wałbrzyski
5. wrocławski	13. średzki	21. dzierzoniowski	
6. trzebnicki	14. zlotoryjski	22. kłodzki	
7. głogowski	15. zgorzelecki	23. wołowski	
8. milicki	16. ząbkowicki	24. świdnicki	
		25. lubański	
(0,718; 0,855]	(0,609; 0,718]	(0,474; 0,609]	[0,247; 0,474]

Do grupy I powiatów o wysokim poziomie cząstkowego miernika zaklasyfikowano 8 powiatów wyróżniających się wysokimi notami w aspekcie warunków mieszkaniowych, tj. wyposażenia mieszkań w łazienkę oraz dobrą sytuacją pod względem ilościowego obciążenia świadczeniami społecznymi z powodu bezdomności, braku miejsca stałego pobytu. Szczególnie wyróżnić tu można powiat lubiński oraz m. Wrocław z otaczającymi go powiatem wrocławskim i trzebnickim oraz sąsiadującym oleśnickim, w przypadku których wartości miernika osiągały poziom powyżej $\frac{3}{4}$ wartości wzorcowej.

Grupa IV o bardzo niskim poziomie wartości cząstkowego miernika, świadczącym o występowaniu, relatywnie na tle pozostałych jednostek, najbardziej problemowej sytuacji pod względem warunków życia liczyła najmniej jednostek – 4 powiaty. Należały tu: m. Legnica oraz 3 sąsiadujące ze sobą, przygraniczne powiaty na południu województwa: wałbrzyski, kamiennogórski i jeleniogórski.

Rys. 8.2. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie trudne warunki mieszkaniowe, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Do **obszarów problemowych**, w aspekcie – trudne warunki mieszkaniowe zaliczyć można powiaty: **wałbrzyski, m. Legnicę i kamiennogórski.**

Na obszarach tych występowała bardzo zła, problemowa sytuacja pod względem dostępności do podstawowych urządzeń sanitarno-technicznych w zasobach mieszkaniowych i mieszkaniach oddanych do użytkowania. Ponadto, znaczącym problemem społecznym była bezdomność – brak miejsca stałego pobytu (domu), która świadczy o marginalizacji życia społecznego, wykluczeniu społecznym. Utrzymujące się w czasie duże natężenie bezdomności może prowadzić do powstawania, wzmacniania innych problemów społecznych, jak alkoholizm, przestępczość, narkomanie, choroby psychiczne, prostytutkę, żebractwo, itp.

Obszary te mogą stać się mniej atrakcyjne do zamieszkania.

Potencjalne **obszary wzrostu**, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie – trudne warunki mieszkaniowe to powiaty: **oławski, lubiński i m. Wrocław**, o relatywnie najmniejszym problemie dostępności do podstawowych urządzeń sanitarno-technicznych w zasobach mieszkaniowych i mieszkaniach oddanych do użytkowania, a także mało znaczącym problemem bezdomności, szczególnie w powiecie oławskim.

Zagrożenie ubóstwem materialnym

Do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zaliczyć można również takie osoby, które żyją w niekorzystnych warunkach ekonomicznych, mają ograniczone zasoby materialne oraz ograniczone możliwości ich posiadania – osoby dotknięte ubóstwem materialnym.

Pojęcie „ubóstwo materialne” w przekroju powiatowym opisują takie zmienne, jak: odsetek pracujących, których przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto nie osiągało nawet połowy przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w województwie oraz średnia wysokość zaległości w opłatach za mieszkanie w zasobach gminnych przypadająca na mieszkanie zalegające z opłatami. Ponadto, natężenie zjawiska ubóstwa materialnego (biedy, braku dostatecznych środków do życia i możliwości zaspokojonych podstawowych potrzeb (żywność, opał, schronienie, leki, leczenie i odzież) przedstawiono za pomocą średniej liczby rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej przyznały świadczenia społeczne z powodu ubóstwa (w przeliczeniu na liczbę ludności).

Według danych za październik 2010 r., w przypadku osób, które przepracowały cały miesiąc, miesięczne wynagrodzenie brutto w podmiotach gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób kształtowało się województwie dolnośląskim na poziomie 3528 zł, przy czym 17,4% pracujących otrzymało wynagrodzenie na poziomie 50% i mniej niż wymienione przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (czyli 1765 zł i mniej). Dla 4,8% zatrudnionych, którzy przepracowali cały miesiąc, miesięczne wynagrodzenie nie przekroczyło minimalnego wynagrodzenia brutto, wynoszącego 1317 zł. Najgorsze warunki płacowe odnotowano w powiecie jeleniogórskim, w którym 40,2% pracujących otrzymało wynagrodzenie miesięczne w wysokości poniżej 1765 zł, w tym dla 20,1% osób miesięczne wynagrodzenie nie przekroczyło kwoty wynagrodzenia minimalnego – 1317 zł. Ponadto, znacznymi odsetkami pracujących (ponad 25,0%), których przeciętne miesięczne wynagrodzenie wynosiło 1765 zł i mniej charakteryzowały się powiaty: lubański, oleśnicki, legnicki, kłodzki i bolesławiecki.

Najkorzystniej przedstawiała się sytuacja pod względem wynagrodzeń za pracę w powiecie lubińskim – tylko 6,0% ogółu pracujących zarobiło poniżej 1765 zł oraz w powiecie zgorzeleckim – 8,8% i wołowskim – 8,5%.

Spśród miast na prawach powiatu, najmniejszymi odsetkami najniższej zarabiających pracujących wyróżniały się miasta Jelenia Góra oraz Wrocław, a największymi – Legnica. Na 100 zatrudnionych przypadało w Jeleniej Górze 16 osób, których miesięczne wynagrodzenie wynosiło 1765 zł i mniej, we Wrocławiu – 17 osób, a w Legnicy – 22 osoby, czyli odpowiednio o 10, 11 i 16 osób więcej niż w powiecie lubińskim.

Analizując zadłużenie dolnośląskich gospodarstw domowych w wyniku zaległości w opłatach za mieszkanie (za 2009 r.), odnotowano, iż średnia wielkość zadłużenia w przeliczeniu na 1 mieszkanie (zalegające z opłatami) w zasobie gminy wynosiła 1090 zł. Najniższą wysokość zaległości w opłatach odnotowano w przypadku lokatorów mieszkań w zasobach gmin powiatów: jaworskiego, legnickiego i lwóweckiego – średnio 401 zł, 488 zł i 519 zł w przeliczeniu na 1 mieszkanie. Najwyższa wartość zadłużenia w opłatach przypadała średnio na mieszkanie w powiatach: jeleniogórskim (2594 zł), lubińskim (2003 zł) oraz wałbrzyskim (1635 zł).

W 2010 r. ośrodki pomocy społecznej funkcjonujące na obszarze województwa dolnośląskiego przyznały 49,8 tys. rodzinom świadczenia społeczne (świadczenia pieniężne i niepieniężne) z powodu

ubóstwa materialnego, biedy, braku dostatecznych środków do życia i możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb. Najwięcej rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa pochodziło z powiatu wałbrzyskiego (5,7 tys. rodzin), a najmniej z powiatu oławskiego (0,4 tys. rodzin).

Średnio w porównaniu do liczby mieszkańców odnotowano najmniejsze liczby rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa w powiatach podregionu wrocławskiego: oławskim, wrocławskim, średzkim, oleśnickim i strzelińskim oraz w m. Wrocławiu. Szczególnie znaczne było natężenie zjawiska ubóstwa materialnego w powiatach: wałbrzyskim, złotoryjskim, górowskim i kłodzkim.

Zróznicowanie powiatów pod względem wartości tego wskaźnika było dość znaczne (zmienność 47,2%). W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców przypadało w powiecie wałbrzyskim 320 rodzin, którym udzielono świadczeń społecznych z powodu ubóstwa, podczas gdy w powiecie oławskim tylko 55 rodzin.

Cząstkowy miernik syntetyczny obliczony na bazie wymienionych wcześniej trzech wskaźników, wskazuje, że najlepszą sytuacją w aspekcie – zagrożenie ubóstwem materialnym charakteryzował się powiat oławski (wartość miernika – 0,878), a najgorszą – jeleniogórski o czterokrotnie niższej wartości miernika (0,225).

Pod względem wartości cząstkowego miernika powiaty znalazły się w następujących grupach, według poziomu wartości miernika:

Tabl. 8.4. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie - zagrożenie ubóstwem materialnym

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. oławski	10. głogowski	18. m. Legnica	26. złotoryjski
2. średzki	11. świdnicki	19. oleśnicki	27. wałbrzyski
3. strzeliński	12. dzierzoniowski	20. m. Jelenia Góra	28. górowski
4. m. Wrocław	13. trzebnicki	21. legnicki	29. jeleniogórski
5. wołowski	14. lubiński	22. lubański	
6. wrocławski	15. lwówecki	23. kłodzki	
7. jaworski	16. milicki	24. bolesławiecki	
8. kamiennogórski	17. ząbkowicki	25. polkowicki	
9. zgorzelecki			
(0,728; 0,878]	(0,625; 0,728]	(0,480; 0,625]	[0,225; 0,480]

Z punktu widzenia zagrożenia ubóstwem materialnym najlepsza sytuacja wystąpiła w powiatach zaklasyfikowanych do I grupy o wysokim poziomie miernika. Szczególnie wyróżniały się powiaty z podregionu wrocławskiego (oławski, średzki i strzeliński) oraz m. Wrocław. Cechą charakterystyczną powiatów z pierwszej grupy było stosunkowo najniższe natężenie zjawiska ubóstwa materialnego opisanego liczbą rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa w relacji o liczby ludności. Ponadto odsetek pracujących, którzy za miesięczną pracę otrzymywali co najwyżej 50% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w województwie, kształtował się na poziomie znacznie niższym od udziału w województwie (17,4%).

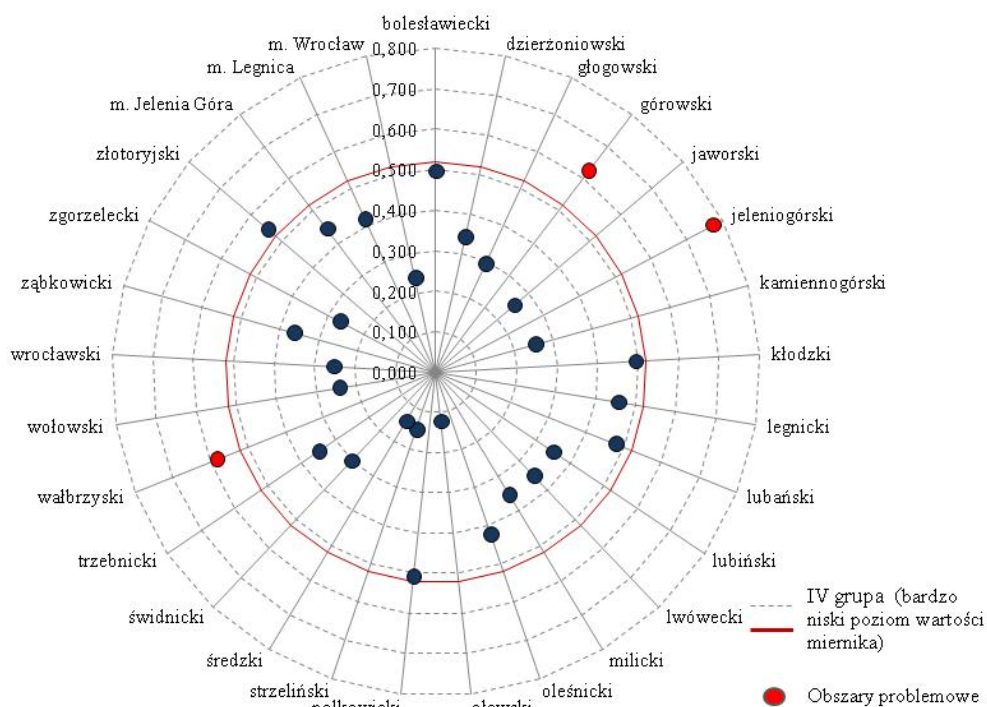
Wśród miast na prawach powiatu jedynie Wrocław znalazł się w grupie o wysokim poziomie miernika (najlepszej sytuacji po względem zagrożenia ubóstwem materialnym), pozostałe miasta Legnica i Jelenia Góra zostały przyporządkowane do III grupy o niskim poziomie miernika, wystąpiła tam umiarkowanie zła sytuacja po względem zagrożenia ubóstwem materialnym. Dalekie lokaty Legnicy i Jeleniej Góry w stosunku do Wrocławia wynikały głównie ze znacznej, w porównaniu do

liczby mieszkańców, liczby rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa (trzykrotnie wyższej od wielkości odnotowanej w Wrocławiu).

Ostatnia, IV grupa była najmniej liczna, składała się tylko z czterech powiatów, przy czym szczególnie wyróżniał się powiat jeleniogórski, w przypadku którego cząstkowy miernik nie osiągnął nawet ¼ wartości jednostki wzorcowej. Na niskie noty powiatu jeleniogórskiego wpływ miały odnotowane w tym powiecie najgorsze warunki płacowe (najwyższy odsetek pracujących, którzy otrzymali wynagrodzenie na poziomie 50% i mniej niż przeciętna wartość w województwie oraz największe średnie zadłużenie w opłatach za mieszkanie w przeliczeniu na 1 mieszkanie w zasobie gminy).

Rys. 8.3. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie zagrożenie ubóstwem materialnym, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe w aspekcie – zagrożenie ubóstwem materialnym obejmują powiaty: **jeleniogórski, górowski i wałbrzyski.**

Ważnym problemem społecznym występującym na tym obszarze było relatywnie duże natężenie ubóstwa materialnego wśród mieszkańców – biedy, braku dostatecznych środków do życia i możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb (żywność, opał, schronienie, leki, leczenie i odzież). Utrzymująca się w czasie znacząca liczba mieszkańców objętych świadczeniami społecznymi z powodu ubóstwa materialnego świadczy o stopniu zubożenia społeczeństwa i marginalizacji społecznej. Ponadto, obszar ten wyróżniał się na tle innych powiatów bardzo złą, problemową sytuacją pod względem warunków płacowych (wysokie odsetki pracujących, którzy otrzymywali miesięczne wynagrodzenia nieprzekraczające nawet 50% przeciętnej wielkości w województwie).

Potencjalne **obszary wzrostu**, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie – zagrożenie ubóstwem materialnym to powiaty: **oławski, średzki i strzeliński**

W świetle danych statystycznych w wymienionych powiatach, na tle pozostałych, dobra sytuacja w tym aspekcie świadczy potencjalnie o znacznie mniejszej podatności na ryzyko i zagrożenie ubóstwem, a co za tym idzie marginalizację społeczną.

Bezpieczeństwo publiczne

Poziom bezpieczeństwa jest jednym z istotnych z czynników, które poprzez kształtowanie warunków życia mogą wpływać na atrakcyjność danego obszaru. Niski poziom bezpieczeństwa może świadczyć o występowaniu deficytu kapitału społecznego, występowaniu patologii społecznych, zagrożeniu kryminalnością.

Do obliczenia miernika syntetycznego pod względem poziomu bezpieczeństwa publicznego wykorzystano dane statystyki policyjnej, głównie wskaźniki charakteryzujące poziom przestępczości, z wyróżnieniem przestępstw o największej szkodliwości społecznej, m.in. przestępstwa kryminalne przeciwko życiu i zdrowiu (zabójstwa, bójki, pobicia, nieumyślne spowodowanie śmierci), czy przeciwko mieniu (kradzież, kradzież z włamaniem, rozbój, wymuszenie rozbójnicze).

Ponadto, uwzględniono wskaźnik dotyczący zagrożenia bezpieczeństwa mieszkańców w komunikacji drogowej – charakteryzujący skalę natężenia ofiar śmiertelnych wypadków drogowych.

Według danych Komendy Wojewódzkiej Policji we Wrocławiu w 2010 roku zarejestrowano 114,3 tys. przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych (w tym 1/3 stanowiły przestępstwa, które miały miejsce w m. Wrocławiu). W zakresie poziomu przestępczości istniało znaczne zróżnicowanie pomiędzy terenami silnie i słabo zurbanizowanymi. Ogółem w województwie w przeliczeniu na 1000 ludności przypadało 40 przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych, w tym najwięcej przestępstw w miastach na prawach powiatu: Legnicy – 66, Wrocławiu – 60 i Jeleniej Górze – 46 przestępstw, a spośród pozostałych powiatów – w wałbrzyskim (44 przestępstwa).

Najniższy poziom przestępczości wystąpił na obszarach słabo zurbanizowanych, na których wskaźnik przestępczości osiągał wartości znacznie niższe niż w sąsiadujących, dużych miastach – w powiecie wrocławskim – 15 przestępstw na 1000 ludności (co stanowiło 24,7% poziomu w m. Wrocławiu) oraz w legnickim – 21 przestępstw (31,4% poziomu w m. Legnicy) i w jeleniogórskim – 25 przestępstw (54,3% poziomu w m. Jeleniej Górze).

Z punktu widzenia poczucia bezpieczeństwa przeciętnego obywatela ważna jest skala zagrożeń przestępczością kryminalną (zabójstwa, bójki i pobicia, zgwałcenia, kradzież z włamaniem, kradzież samochodu, rozbój, wymuszenie rozbójnicze, przywłaszczenie, niszczenie lub uszkodzenie mienia, paserstwo).

Przestępstwa te stanowiły większość wszystkich stwierdzonych przez policję przestępstw. W 2010 r. na Dolnym Śląsku odnotowano 81,8 tys. przestępstw o charakterze kryminalnym, stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych (w tym we Wrocławiu – 30,6 tys. przestępstw, czyli 37,4% ogółu przestępstw w województwie). Największy stan zagrożenia przestępczością kryminalną mierzony odsetkiem przestępstw o charakterze kryminalnym wystąpił we Wrocławiu (80,5%) oraz w powiecie wałbrzyskim (79,3%), czyli w powiatach, które w przeliczeniu na liczbę ludności wyróżniały się wysokim natężeniem przestępczości stwierdzonej w zakończonych postępowaniach przygotowawczych. Natomiast najmniejszym odsetkiem przestępstw o charakterze kryminalnym wyróżniał się powiat złotoryjski (38,1%). W pozostałych powiatach odsetek ten kształtował się w przedziale 54% - 73%.

Rozwój motoryzacji i wzrost ruchu drogowego pociągają za sobą zwiększenie liczby kolizji, kończących się zazwyczaj niewielkimi szkodami oraz wzrostem liczby wypadków, a w wyniku doznanych obrażeń – ofiar śmiertelnych. O zagrożeniu bezpieczeństwa w ruchu drogowym, w tym szczególnie zagrożeniu śmiercią, informuje liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w stosunku do liczby ludności. W 2010 r. przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców statystyki policyjne odnotowały 8 ofiar wypadków śmiertelnych w województwie dolnośląskim. Najwyższa wartość tego wskaźnika wystąpiła w powiatach otaczających miasto Wrocław, tj. we wrocławskim (23 ofiary śmiertelne), średzkim (20 ofiar śmiertelnych) oraz trzebnickim (19 ofiar). Najbardziej bezpiecznymi

(zarówno dla kierowców i pasażerów zmotoryzowanych pojazdów, rowerzystów jak i pieszych) okazały się drogi w powiatach: wałbrzyskim, głogowskim (po 2 ofiary) oraz zgorzeleckim (3 ofiary).

Cząstkowy miernik obliczony dla każdego powiatu na bazie wymienionych wcześniej trzech wskaźników diagnostycznych w aspekcie bezpieczeństwa publicznego przyjmował wartości od 0,301 w powiecie jaworskim do 0,737 w m. Wrocławiu. W porównaniu do pozostałych, omawianych aspektów zakresu tematycznego – spójności społecznej / problemów społecznych, syntetyczna ocena sytuacji w aspekcie bezpieczeństwa publicznego w najmniejszym stopniu różnicowała powiaty (współczynnik zmienności miał wartość 19,9%).

Z punktu widzenia bezpieczeństwa publicznego zbliżoną sytuację do m. Wrocławia w tym aspekcie miała Legnica (28. lokata). Znacznie lepsza sytuacja w aspekcie bezpieczeństwa publicznego wystąpiła w Jeleniej Górze (18. lokata).

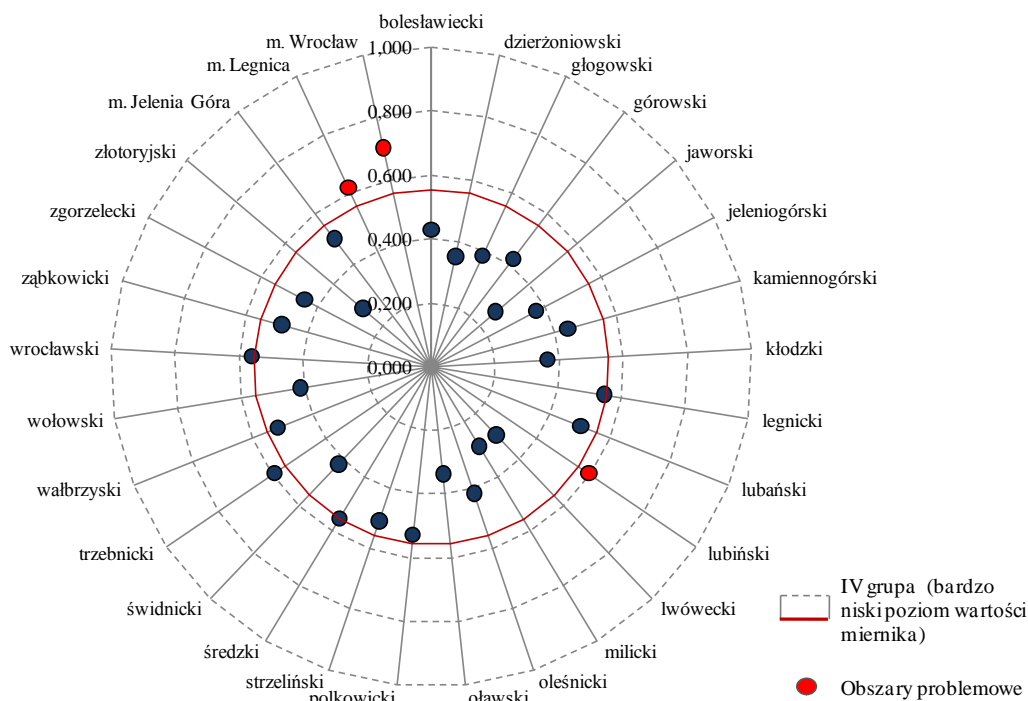
Tabl. 8.3. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie - zagrożenie bezpieczeństwo publiczne

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. jaworski	9. głogowski	17. ząbkowicki	25. wrocławski
2. złotoryjski	10. wołowski	18. m. Jelenia Góra	26. trzebnicki
3. milicki	11. oleśnicki	19. lubański	27. lubiński
4. lwówecki	12. świdnicki	20. strzebiński	28. m. Legnica
5. oławski	13. górowski	21. wałbrzyski	29. m. Wrocław
6. dzierzoniowski	14. bolesławiecki	22. polkowicki	
7. kłodzki	15. kamiennogórski	23. legnicki	
8. jeleniogórski	16. zgorzelecki	24. średzki	
(0,630; 0,737]	(0,547; 0,630]	(0,446; 0,547]	[0,301; 0,446]

Do grupy o wysokich wartościach cząstkowego miernika w aspekcie bezpieczeństwa publicznego zostało zaklasyfikowane 8 powiatów. Również grupa II o średnim poziomie miernika oraz grupa III liczyły po 8 jednostek. Powiaty z I grupy o najwyższych wartościach cząstkowego miernika (szczególnie jaworski, złotoryjski, milicki i lwówecki) wyróżniały się m.in. na tle pozostałych znacznie niższym niż przeciętnie w województwie udziałem przestępstw o charakterze kryminalnym w ogólnej liczbie przestępstw stwierdzonych.

Do grupy ostatniej – IV, o bardzo niskim poziomie miernika, zaliczono 5 powiatów charakteryzujących się występowaniem o znaczącej skali problemu przestępczości, w tym kryminalnej. W relacji do liczby ludności stwierdzono w tych powiatach niższe liczby przestępstw, wśród których przestępstwa o największej szkodliwości społecznej stanowiły niższy odsetek niż przeciętnie w województwie.

Rys. 8.4. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie bezpieczeństwo publiczne, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie bezpieczeństwo publiczne to miasta na prawach powiatu **Wrocław** i **Legnica** oraz powiat **lubiński**.

Ponadto zbliżone wartości cząstkowego miernika rozwoju ma powiat trzebnicki.

Wysoki poziom przestępczości, w tym przestępczości kryminalnej, o największej szkodliwości społecznej stwarza bardzo złą, sytuację problemową – zagrożenie bezpieczeństwa mieszkańców.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie bezpieczeństwo publiczne to powiaty: **jaworski, zlotoryjski i milicki**.

Ponadto, zbliżone wartości cząstkowego miernika rozwoju ma powiat lwówecki, który formalnie zaliczono do grupy II o średnim poziomie miernika.

Wyróżniony obszar charakteryzował się najmniejszą skalą zagrożeń przestępczością, w tym szczególnie kryminalną. Poczucie bezpieczeństwa publicznego, przestrzeganie prawa, norm i zasad powszechnie przyjętych jest jednym z istotnych z czynników, które wpływają na jakość życia mieszkańców, mogą też wpływać na atrakcyjność danego regionu.

Alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie

Do bardzo ważnych współczesnych zagrożeń społecznych – zjawisk patologicznych można zaliczyć uzależnienia od alkoholu i narkotyków, szerzące się zarówno wśród dorosłych, jak i wśród młodzieży, a nawet dzieci.

Alkoholizm i narkomania powodują wyniszczenie organizmu zarówno pod względem fizycznym jak i psychicznym oraz osobowościowym (intelektualnym, emocjonalnym), obniżają jakość i standard życia społecznego powodując marginalizację społeczną. W wielu przypadkach prowadzą do śmierci.

O skali i natężeniu zjawiska alkoholizmu oraz narkomanii wśród mieszkańców Dolnego Śląska, niezależnie od wieku, świadczyły wskaźniki budowane w oparciu o dane dotyczące liczby rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu oraz narkomanii. W 2010 r. w województwie dolnośląskim ośrodki pomocy społecznej przyznały łącznie 7,1 tys. rodzin świadczenia społeczne

z powodu alkoholizmu oraz 0,4 tys. rodzin – z powodu narkomanii. Najwięcej rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu było w powiecie kłodzkim, wałbrzyskim oraz we Wrocławiu, a z powodu narkomanii – w powiecie zgorzeleckim i również we Wrocławiu, a także w pozostałych miastach na prawach powiatu.

Uwzględniając liczbę ludności, dolnośląskie powiaty pod względem natężenia zjawiska alkoholizmu charakteryzowały się dużym zróżnicowaniem. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców przypadało średnio od 9 rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu w powiecie strzelińskim i we Wrocławiu do 64 rodzin w powiecie złotoryjskim. Przeciętna wartość tego wskaźnika kształtowała się w województwie na poziomie 25 rodzin.

W porównaniu do zjawiska alkoholizmu zarejestrowanego przez ośrodki pomocy społecznej, zjawisko narkomanii miało znacznie mniejszą skalę zagrożenia. W 2010 r. w takich powiatach jak lwówecki i milicki nie odnotowano świadczeń społecznych z powodu narkomanii, a w powiatach górowskim, strzelińskim i trzebnickim – tylko jednej rodzinie na 10 tys. mieszkańców przyznano świadczenia z powodu narkomanii.

Największe zagrożenie problemem narkomanii w przekroju powiatów wystąpiło w powiecie zgorzeleckim (6 rodzin dotkniętych problemem narkomanii na 10 tys. mieszkańców) oraz w Jeleniej Górze i Legnicy (średnio po 4 i 3 rodziny).

Kolejnym poważnym problemem społecznym, a także i zdrowotnym jest przemoc w rodzinie mogąca pociągać za sobą tragiczne konsekwencje (np. trwałe okaleczenia, zabójstwa). Najczęściej dzieci i kobiety, które nie są w stanie się bronić, są ofiarami przemocy w rodzinie, przyjmującej różne formy, np. przemocy fizycznej, emocjonalnej, seksualnej, ekonomicznej. W stosunku do dzieci problem ten może obejmować różnego rodzaju zaniedbania opiekuńcze i wychowawcze.

Ośrodki pomocy społecznej przyznały w ciągu 2010 roku świadczenia społeczne z powodu przemocy w rodzinie 1020 rodzinom. Spośród 29 powiatów szczególnie wyróżniał się Wrocław, w którym odnotowano 249 rodzin objętych wsparciem z powodu przemocy w rodzinie.

Rozpatrując świadczenia udzielone przez ośrodki pomocy społecznej pod względem celowości, otrzymano, iż w przeliczeniu na 10 tys. ludności najczęściej rodzin, w funkcjonowaniu których miejsce miała przemoc domowa przypadało w powiecie złotoryjskim – 13 rodzin. Relatywnie wysoka wartość wskaźnika wystąpiła również w powiatach wysoko zurbanizowanych, tj. dzierzoniowskim (10 rodzin), lubińskim (7) oraz Legnicy (5), natomiast, w powiatach oławskim i średzkim wskaźnik ten wyniósł odpowiednio 0,4 i 0,8.

Wartość cząstkowego miernika w aspekcie – alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie – syntetyzującego wyróżnione 3 rodzaje patologii społecznej w rodzinach kształtowała się w przedziale od 0,192 (powiat złotoryjski) do 0,955 (powiat strzeliński). Spośród 29 powiatów 26 osiągnęło poziom przekraczający 0,500. Stolica Dolnego Śląska – Wrocław z wartością miernika cząstkowego równą 0,814 plasowała się na 11. lokacie. Niska pozycja Wrocławia na tle innych powiatów wynikała z niskich not, jakie Wrocław osiągnął pod względem wskaźników ilustrujących natężenia zjawiska narkomanii i przemocy w rodzinie, natomiast dobrą stroną Wrocławia była relatywnie mało problemowa sytuacja pod względem skali zjawiska alkoholizmu w rodzinach.

Analogicznie, jak w przypadku innych aspektów, na bazie metody trzech średnich dokonano klasyfikacji powiatów wyodrębniając 4 poziomy wartości miernika.

Tabl. 8.6 Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie - alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie

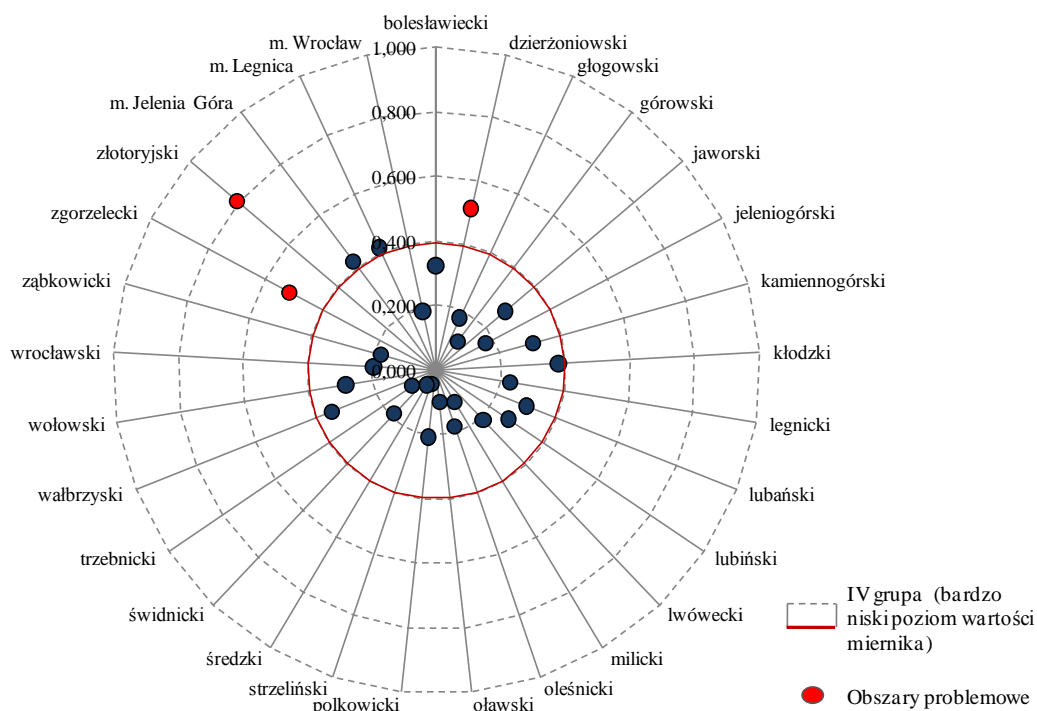
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. strzeliński 2. średzki 3. trzebnicki 4. oławski 5. górowski 6. milicki	7. jeleniogórski 8. ząbkowicki 9. głogowski 10. oleśnicki 11. m. Wrocław 12. świdnicki 13. wrocławski 14. polkowicki 15. lwówecki 16. legnicki	17. lubiński 18. jaworski 19. wołowski 20. lubański 21. kamiennogórski 22. bolesławiecki 23. wałbrzyski 24. kłodzki	25. m. Legnica 26. m. Jelenia Góra 27. zgorzelecki 28. dzierzoniowski 29. złotoryjski
(0,847; 0,955]	(0,738; 0,847]	(0,603; 0,738]	[0,192; 0,603]

Cechą charakterystyczną otrzymanej klasyfikacji był nierównomierny rozkład liczby powiatów w poszczególnych grupach miernika cząstkowego w aspekcie – alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie. Najbardziej liczne były grupy powiatów o średnich oraz o niskich wartościach miernika, czyli takich powiatów, na terenie których w porównaniu do pozostałych jednostek, skala zagrożenia wymienionymi 3 rodzajami sytuacji patologicznych w rodzinach miała przeciętne, umiarkowane znaczenie.

Do I grupy o wysokim poziomie wartości miernika zostało zaklasyfikowanych 6 jednostek, spośród których 5 znajduje się w podregionie wrocławskim. Wysokie pozycje tych powiatów wynikały z bardzo dobrych not pod względem potencjalnego zagrożenia zjawiskiem alkoholizmu i narkomanii w rodzinach (strzeliński i trzebnicki), a także pod względem potencjalnego zagrożenia zjawiskiem przemocy w rodzinie (oławski, średzki, trzebnicki).

Grupa IV o bardzo niskim poziomie miernika obejmowała 5 uprzemysłowionych i zurbanizowanych powiatów o relatywnie dużych wartościach wskaźnika świadczącego o problemowej sytuacji – znaczącym natężeniu zjawiska narkomanii w rodzinach. W grupie tej szczególnie wyróżniał się powiat złotoryjski, w którym odnotowano liczne, w stosunku do liczby mieszkańców, przypadki każdego z wymienionych zjawisk patologicznych.

Rys. 8.5. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe w aspekcie – alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie to powiaty: **zlotoryjski, dzierzoniowski i zgorzelecki.**

Relatywnie wysoka skala zagrożeń społecznych - wysoki poziom natężenia zjawisk alkoholizmu, narkomanii, przemocy w rodzinie stwarza bardzo złą, sytuację problemową w tym aspekcie.

Utrzymująca się marginalizacja społeczna, kumulacja patologicznych zjawisk (uzależnień od alkoholu czy narkotyków, przemocy w rodzinie) może mieć negatywne skutki w rozwoju społeczeństwa z danego regionu.

Patologiczne społeczności nie wypełniają podstawowych obowiązków rodzicielskich i wychowawczych w stosunku do swoich dzieci, tym samym rozszerzają zjawiska patologiczne na kolejne, młodsze pokolenia.

Potencjalne **obszary wzrostu**, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie – alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie to powiaty: **strzeliński, średzki i trzebnicki.**

Relatywnie niska skala zagrożeń społecznych – niski poziom natężenia zjawisk alkoholizmu, narkomanii, przemocy w rodzinie stwarza dobre warunki do życia.

Dostęp do usług publicznych

Dostęp do usług publicznych jest ważnym elementem rozwoju społeczno-ekonomicznego regionu. W niniejszym raporcie analizą objęto wybrane usługi publiczne o charakterze społecznym, będące w gestii samorządowych jednostek organizacyjnych lub jednostek posiadających osobowość prawną, dla których organem założycielskim jest samorząd terytorialny.

Do analizy przyjęto, iż o poziomie dostępności do usług publicznych o charakterze społecznym w przekroju powiatowym świadczą wybrane wskaźniki odnoszące się do: poziomu dostępności mieszkańców do usług medycznych (w tym szczególnie do leczenia specjalistycznego), opieki nad małym dzieckiem, edukacji na poziomie szkół ponadgimnazjalnych oraz do infrastruktury społecznej w zakresie kultury.

Dostępność usług medycznych w zakresie leczenia otwartego scharakteryzowano liczbą porad lekarskich udzielonych w warunkach ambulatoryjnych lub domowych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców, a dostępność do leczenia specjalistycznego – liczbą lekarzy specjalistów w przeliczeniu na liczbę mieszkańców.

W 2010 r. średnio na 1 mieszkańca przypadało od 5 udzielonych porad medycznych (w powiatach: lwóweckim, trzebnickim, jeleniogórskim i wrocławskim) do 10 we Wrocławiu.

Na Dolnym Śląsku w końcu 2010 roku pracowało 4,4 tys. lekarzy specjalistów, tj. lekarzy posiadających tytuł specjalisty w odpowiedniej dziedzinie medycyny, łącznie z osobami odbywającymi staż, przy czym dla 1,8 tys. lekarzy specjalistów (bez personelu medycznego zatrudnionego w AM we Wrocławiu) miejscem pracy był Wrocław (czyli skupiającym 39,6% ogółu specjalistów w województwie).

W porównaniu do liczby ludności największą liczbę specjalistów odnotowano we Wrocławiu – na 10 tys. mieszkańców przypadało średnio 28 lekarzy specjalistów. Korzystna, na tle innych jednostek, sytuacja w zakresie dostępności do leczenia specjalistycznego wystąpiła w pozostałych miastach na prawach powiatu: m. Jeleniej Górze i m. Legnicy (odpowiednio 21 i 17 lekarzy specjalistów na 10 tys. ludności) oraz w powiatach lubińskim (23 specjalistów), zgorzeleckim i wałbrzyskim (po 15 specjalistów). Najslabiej pod względem dostępności do leczenia specjalistycznego kształtowała się sytuacja w powiecie legnickim (4 specjalistów na 10 tys. ludności) oraz w średzkim i wrocławskim (po 5 specjalistów).

Do oceny dostępności do opieki na nad małym dzieckiem (prowadzonej przez żłobki) wykorzystano wskaźnik wyrażający liczbę dzieci w wieku 0-3 lat przebywających w żłobkach w relacji do dzieci w tej samej grupie wieku. Wskaźnik ten w znacznym stopniu różnicował dolnośląskie powiaty. W końcu 2010 r. w 3 powiatach: górowskim, milickim i wrocławskim nie funkcjonował ani jeden żłobek. Wśród pozostałych powiatów, największy udział dzieci w wieku 0-3 lat korzystających z opieki prowadzonej przez żłobki odnotowano w Legnicy i Wrocławiu oraz powiecie lubińskim (odpowiednio 9,1%, 7,9% oraz 5,0%), a najmniejszy w powiecie oławskim i legnickim (0,6% i 0,9%). Zatem średnio spośród 1000 dzieci w wieku 0-3 lat w powiecie oławskim jedno dziecko korzystało z opieki sprawowanej przez żłobki, podczas gdy w Legnicy – 91 dzieci (w lubińskim – 50 dzieci).

Rozpatrując możliwość dostępu młodzieży do szkół średnich (takich jak: licea ogólnokształcące, uzupełniające licea ogólnokształcące, licea profilowane, technika oraz technika uzupełniające) stwierdzono, iż najlepsza sytuacja występowała w Legnicy i Jeleniej Górze (średnio na 1000 młodzieży w wieku 16-18 lat przypadało 7 i 6 szkół średnich), a najgorsza w powiecie wrocławskim i legnickim (średnio na 1000 młodzieży w wieku 16-18 lat przypadała 1 szkoła średnia).

O dysproporcjach międzypowiatowych w dostępie do infrastruktury społecznej w zakresie kultury, w tym do kin i możliwościach uczestniczenia w życiu kulturalnym świadczy m.in. liczba seansów w kinach w relacji do liczby mieszkańców. Łącznie według stanu w dniu 31 XII 2010 r. na terenie województwa funkcjonowały 43 kina stałe, a w ciągu roku wyświetlono 121,5 tys. seansów filmowych, przy czym w samym Wrocławiu działało 11 kin (wyświetlono 88,6 tys. seansów, tj. 73,0% ogółu seansów w województwie). Należy tu zaznaczyć, że w 10 powiatach nie było kin, a mianowicie: jaworskim, jeleniogórskim, kamiennogórskim, lwóweckim, legnickim, milickim, oleśnickim, oławskim, strzelińskim i wrocławskim.

W przeliczeniu na 10 tys. ludności najwięcej seansów filmowych w kinach odbyło się we Wrocławiu (średnio 1401 seansów) oraz w powiecie lubińskim (1070) i Legnicy (1001), natomiast

najmniej seansów filmowych odnotowano w powiatach: świdnickim, ząbkowickim i trzebnickim (odpowiednio 3, 4 i 5 seansów na 10 tys. ludności).

Obliczone wartości cząstkowego miernika w aspekcie dostępności do usług publicznych wskazują na duże zróżnicowanie przestrzenne w układzie powiatowym. Najlepiej notowanym powiatem pod tym względem był Wrocław. Drugie miejsce przypadło Legnicy, natomiast najniższą wartość miernika cząstkowych odnotowano w powiatach sąsiadujących z wymienionymi miastami na prawach powiatu, tj. we wrocławskim oraz w legnickim.

W poniższej tabelicy przedstawiono klasyfikacje powiatów, wyodrębniając 4 poziomy wartości miernika, w aspekcie – dostęp do usług publicznych.

Tabl. 8.7. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – dostęp do usług publicznych

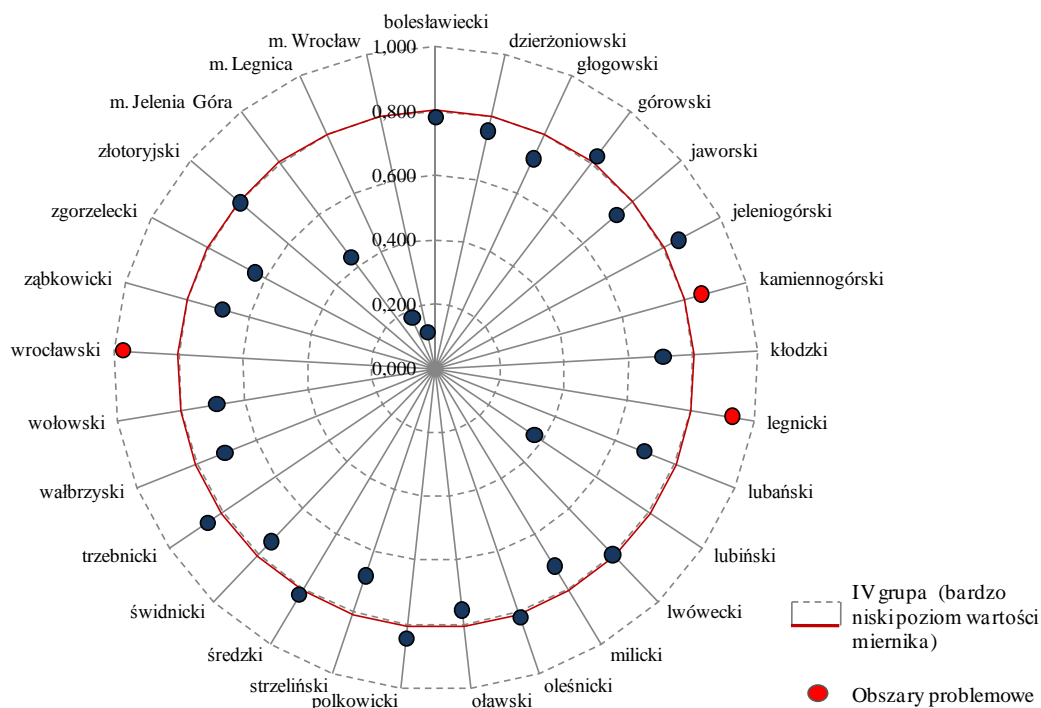
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Wrocław 2. m. Legnica 3. lubiński 4. m. Jelenia Góra	5. zgorzelecki 6. strzeliński 7. ząbkowicki 8. wołowski 9. lubański 10. wałbrzyski	11. kłodzki 12. milicki 13. głogowski 14. jaworski 15. świdnicki 16. dzierzoniowski 17. oławski 18. bolesławiecki 19. złotoryjski 20. lwówecki	21. oleśnicki 22. średzki 23. górowski 24. polkowicki 25. jeleniogórski 26. trzebnicki 27. kamiennogórski 28. legnicki 29. wrocławski
(0,482; 0,885]	(0,295; 0,482]	(0,196; 0,295]	[0,030; 0,196]

Klasyfikacja powiatów charakteryzowała się nierównomiernym rozkładem liczby powiatów w poszczególnych, wyodrębnionych grupach. Najmniej liczne były grupy powiatów o wysokich i średnich wartościach miernika, najwięcej jednostek liczyły grupy o niskim i bardzo niskim poziomie miernika. Szczególnie mocno widoczne są zróżnicowania w dostępie do usług pomiędzy dużymi miastami a powiatami położonymi w najbliższym sąsiedztwie czy słabiej rozwiniętymi peryferyjnymi jednostkami. Do grupy I o wysokim poziomie miernika należały miasta Wrocław i Legnica – liderzy pod względem poziomu dostępności do usług publicznych oraz Jelenia Góra i powiat lubiński. Wysokie pozycje Wrocławia oraz Legnicy wynikały z wysokich wartości wskaźników charakteryzujących dostęp do usług medycznych (szczególnie dostęp do usług medycznych specjalistycznych), do opieki nad małym dzieckiem oraz do infrastruktury społecznej w zakresie kultury.

Na przeciwnym biegunie znajdowały się powiaty z IV grupy, w tym sąsiadujące z Wrocławiem: wrocławski, średzki i trzebnicki oraz z Legnicą – powiat legnicki. Jednostki z tej grupy przyjmowały jedne z najniższych wartości wskaźników charakteryzujących dostęp do usług medycznych (szczególnie do usług medycznych specjalistycznych), do opieki nad małym dzieckiem oraz do infrastruktury społecznej w zakresie kultury. I tak, np. na 1000 ludności w powiecie wrocławskim przypadało prawie 6-krotnie mniej lekarzy specjalistów niż we Wrocławiu, a w powiecie legnickim – 5-krotnie mniej.

Ponadto, bardzo niski poziom dostępności do analizowanych usług publicznych odnotowano w powiatach peryferyjnych, położonych z dala od liderów, tj. kamiennogórskim i górowskim.

Rys. 8.6. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie – dostęp do usług publicznych, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie – dostęp do usług publicznych to powiaty: **wrocławski**, **legnicki** i **kamiennogórski**.

Ponadto zbliżone wartości cząstkowego miernika rozwoju ma powiat trzebnicki, który formalnie zaliczono do grupy III o niskim poziomie miernika.

Powiaty te charakteryzują się niską dostępnością do usług publicznych – w relacji do liczby mieszkańców, małą liczbą lekarzy specjalistów, brakiem żłobków (wrocławski), niewielką liczbą szkół średnich, brakiem kin (wrocławski, legnicki i kamiennogórski). W konsekwencji wyróżniają się także niskim potencjałem rozwojowym (szczególnie powiat kamiennogórski).

Brak, czy również niewystarczający poziom infrastruktury społecznej w zakresie opieki nad dziećmi w wieku 0 – 3 lata (żłobków) może stać się barierą, uniemożliwiającą uwolnienie rezerw zasobów pracy, które są zaangażowane w sprawy rodzinne (wychowanie dzieci).

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie – dostęp do usług publicznych to **miasta na prawach powiatu Wrocław i Legnica** oraz **powiat lubiński**.

Wzrost powszechności dostępu do świadczeń zdrowotnych wraz z dostępem opieki nad dziećmi w wieku od 0 – 3 lata (żłobków) oraz do edukacji i kultury, są niezbędnymi elementami rozwoju społeczno-gospodarczego i decydują w dużej mierze o poczuciu bezpieczeństwa społecznego. Dobrze funkcjonujące żłobki umożliwiają godzenie pracy zawodowej i obowiązków rodzinnych.

Niepełnosprawność

Kolejną grupą osób narażoną na ryzyko wykluczenia społecznego są osoby niepełnosprawne, które często mają ograniczony dostęp do usług publicznych, społecznych (m.in. usług medycznych, edukacji, kultury). Ponadto, osoby niepełnosprawne mają ograniczone możliwości włączenia się do rynku pracy. O dostępie do rynku pracy dla osób niepełnosprawnych świadczy liczba zgłoszonych przez pracodawcę do powiatowego urzędu pracy co najmniej jednego wolnego miejsca pracy lub

miejsz aktywizacji zawodowej dla tej grupy w relacji do liczby zarejestrowanych niepełnosprawnych bezrobotnych. Osoba niepełnosprawna bezrobotna od momentu zarejestrowania się w odpowiednim powiatowym urzędzie pracy staje się osobą zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy, obowiązującym w danym zawodzie lub służbie.

Na terenie województwa dolnośląskiego łącznie we wszystkich urzędach pracy, według stanu w dniu 31 XII 2010 r., zarejestrowanych było 10,3 tys. niepełnosprawnych bezrobotnych. Znaczące liczby niepełnosprawnych poszukujących pracy i rejestrujących się w urzędach pracy wystąpiły we Wrocławiu (1,6 tys. osób, tj. 15,2% ogółu bezrobotnych niepełnosprawnych w województwie) oraz w powiecie wałbrzyskim (1,1 tys. osób, czyli 10,7%).

W rejestrach urzędów pracy, na dzień 31 XII 2010 r., łącznie figurowało 276 ofert pracy dla niepełnosprawnych zgłoszonych przez pracodawcę, w tym zdecydowana większość ofert pracy znajdowała się we Wrocławiu (179 ofert, czyli 64,9% ogółu ofert w województwie). Pozostałe 97 ofert pracy oferowały urzędy pracy w powiatach: oleśnickim, złotoryjskim, m. Jeleniej Górze, wrocławskim, kłodzkim, bolesławieckim, wałbrzyskim, lubińskim, dzierzoniowskim, lubańskim i milickim.

Na 1000 zarejestrowanych niepełnosprawnych bezrobotnych w województwie dolnośląskim przypadało 27 ofert pracy. Najwięcej ofert pracy w stosunku do liczby osób niepełnosprawnych było w powiecie milickim, w którym średnio na co ósmą osobę niepełnosprawną bezrobotną przypadała 1 oferta pracy, następnie we Wrocławiu – na co dziewiątą oraz w powiecie lubińskim – co dwudziestą.

Z powodu niepełnosprawności ośrodki pomocy społecznej przyznały świadczenia społeczne 28,8 tys. rodzinom z województwa dolnośląskiego, co dawało w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców 100 rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności. W stosunku do liczby ludności najwięcej rodzin otrzymało pomoc społeczną z powodu niepełnosprawności w Legnicy (177 rodzin na 10 tys. mieszkańców) oraz w powiecie górowskim (162 rodziny) i wałbrzyskim (150). Znacznie mniejszymi wartościami tego wskaźnika wyróżniały się sąsiadujące ze sobą powiaty z podregionu wrocławskiego: wrocławski, oleśnicki i trzebnicki (odpowiednio 55, 67 i 73 rodziny).

Cząstkowy miernik w aspekcie – niepełnosprawność, syntezujący zaproponowane dwa wskaźniki (liczba ofert pracy na 100 zarejestrowanych niepełnosprawnych bezrobotnych oraz liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności na 10 tys. ludności) w znaczący sposób różnicował powiaty - zmienność wyniosła 50,6%, czyli była wyższa niż w przypadku analizowanych wcześniej aspektów: osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy, trudne warunki mieszkaniowe, zagrożenie ubóstwem mieszkaniowym, bezpieczeństwo publiczne i alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie.

Wartości miernika kształtowały się w przedziale od 0,00 (Legnica) do 0,885 (Wrocław).

Wysoka pozycja Wrocławia na tle innych powiatów wynikała z wysokich not, jakie Wrocław osiągnął pod względem wskaźnika świadczącego o dostępie do rynku pracy osób niepełnosprawnych oraz pod względem wskaźnika świadczącego o skali natężenia zjawiska niepełnosprawności, wymagającego wsparcia ze strony ośrodków pomocy społecznej. Na tle pozostałych powiatów we Wrocławiu wystąpiła najlepsza sytuacja pod względem badanego problemu społecznego – niepełnosprawności.

W tablicy 8.8. przedstawiono wyodrębnione grupy powiatów według poziomu wartości miernika cząstkowego w aspekcie – niepełnosprawność.

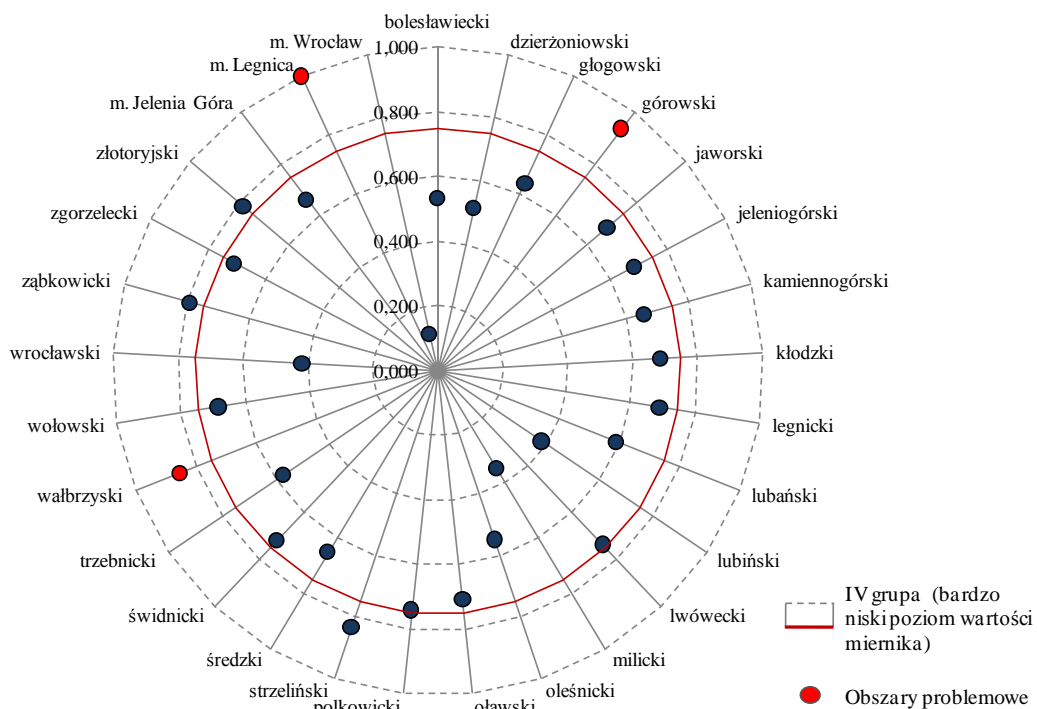
Tabl. 8.8. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie - niepełnosprawność

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Wrocław 2. milicki 3. lubiński 4. wrocławski	5. dzierzoniowski 6. bolesławiecki 7. oleśnicki 8. trzebnicki 9. lubański 10. głogowski	11. średzki 12. kamiennogórski 13. m. Jelenia Góra 14. wołowski 15. jeleniogórski 16. jaworski 17. kłodzki 18. legnicki 19. oławski 20. zgorzelecki 21. świdnicki 22. lwówecki 23. polkowicki	24. złotoryjski 25. ząbkowicki 26. strzeliński 27. wałbrzyski 28. górowski 29. m. Legnica
(0,532; 0,885]	(0,348; 0,532]	(0,251; 0,348]	[0,000; 0,251]

Do grupy I o wysokim poziomie wartości cząstkowego miernika w aspekcie niepełnosprawności zaklasyfikowano 4 powiaty: m. Wrocław i sąsiadujący powiat wrocławski, powiat milicki – znajdujący się w północno-wschodniej części województwa dolnośląskiego oraz powiat lubiński – w północno-zachodniej części. Korzystne pozycje powiatu wrocławskiego oraz lubińskiego wynikały, podobnie jak w przypadku Wrocławia, głównie z wysokich lokat pod względem wartości obu wskaźników diagnostycznych, uwzględnionych do obliczenia miernika syntetycznego. Powiat milicki wyróżniał się najwyższą wartością wskaźnika ilustrującego dostępność do rynku pracy dla osób niepełnosprawnych.

Powiaty plasujące się na ostatnich lokatach (grupa IV), w tym: Legnica, powiat górowski, strzeliński czy ząbkowicki wyróżniały się brakiem ofert pracy dla osób niepełnosprawnych. Ponadto, powiaty z tej grupy charakteryzowały się relatywnie znaczącą skalą problemu niepełnosprawności, wymagającego wsparcia ze strony ośrodków pomocy społecznej.

Rys. 8.7. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie – niepełnosprawność, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie – niepełnosprawność to: **m. Legnica** oraz powiaty **górowski** i **wałbrzyski**.

Na obszarach tych występowała bardzo zła sytuacja pod względem niepełnosprawności – brak ofert pracy, znaczna liczba rodzin wymagających opieki społecznej z powodu niepełnosprawności. Utrzymujące się w czasie duże natężenie niepełnosprawności, niewykorzystania potencjalnych wolnych zasobów pracy może stać się poważnym problemem społecznym.

Potencjalne **obszary wzrostu** w aspekcie – niepełnosprawność to **m. Wrocław** oraz powiaty **milicki** i **lubiński**, tj. jednostki o relatywnie najmniejszym problemie z efektywnym wykorzystaniem potencjałów poszczególnych osób i grup społecznych, pomimo występujących deficytów i dysfunkcji.

Zróźnicowanie powiatów pod względem wartości syntetycznego miernika rozwoju w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych

W oparciu o zaproponowany finalny zestaw wskaźników diagnostycznych i ustalone wagi wskaźników (zależnych od wag przypisanej aspektom i wag przypisanych wskaźnikom w ramach aspektów) policzono dla każdego powiatu syntetyczny miernik rozwoju w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych. Obliczone wartości syntetycznego miernika rozwoju zawierały się w przedziale od 0,376 do 0,710 (zmiennosc kształtowała się na poziomie 14,5%). Na pierwszym miejscu w rankingu powiatów w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych plasował się Wrocław, a na ostatnim – powiat złotoryjski. Pozostałe miasta na prawach powiatu zajmowały odpowiednio 14. lokatę (Jelenia Góra) i 18. lokatę (Legnica). Na wartość syntetycznego miernika rozwoju w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych miały wpływ wartości wskaźników z wszystkich aspektów tego zakresu, tj. osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy, trudne warunki

mieszkańcowie, zagrożenie ubóstwem materialnym, bezpieczeństwo publiczne, alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie, dostęp do usług publicznych oraz niepełnosprawność.

W każdym z wymienionych aspektów spójności społecznej/problemów społecznych lokaty powiatów kształtowały się odmiennie, inne były również grupy powiatów według poziomu wartości miernika. Stwierdzono m.in., że największe dysproporcje wystąpiły pod względem aspektów – dostęp do usług publicznych oraz niepełnosprawność (współczynnik zmienności wyniósł odpowiednio 66,0% oraz 50,6%), a najmniejsze pod względem aspektu – bezpieczeństwo publiczne oraz aspektu alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie (19,9% oraz 21,7%). Największy dystans między skrajnymi powiatami, tj. powiatem znajdującym się na pierwszym i ostatnim miejscu wystąpił pod względem mierników w aspektach dostęp do usług publicznych oraz niepełnosprawność.

Wykorzystując metodę trzech średnich, podobnie jak w przypadku analizowanych szczegółowo wcześniej wyróżnionych aspektów, w odniesieniu do zakresu tematycznego – spójność społeczna/problemy społeczne dokonano klasyfikacji powiatów według wartości syntetycznego miernika rozwoju, wyodrębniając cztery grupy poziomu wartości.

Grupa I, charakteryzująca się najkorzystniejszą sytuacją pod względem analizowanych, wybranych problemów społecznych, objęła 6 powiatów (m. Wrocław, lubiński, milicki, oławski, głogowski i strzeliński). Na wysoką pozycję m. Wrocławia i powiatu lubińskiego na tle innych powiatów w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych wpłynęła dobra sytuacja w aspekcie warunków mieszkaniowych (m.in. niski odsetek mieszkań bez łazienki), dostępności do usług publicznych, (szczególnie do specjalistycznych usług medycznych), opieki nad małym dzieckiem realizowanym przez żłobki, czy pod względem uczestnictwa w życiu kulturalnym oraz w aspekcie niepełnosprawności (dostępności osób niepełnosprawnych do rynku pracy). Dobre lokaty powiatu milickiego i oławskiego wynikały z relatywnie dobrej sytuacji pod względem warunków mieszkaniowych, korzystną sytuację ze względu na bezdomność, bezpieczeństwo publiczne (niższym od przeciętnego w województwie odsetka przestępstw o charakterze kryminalnym w ogólnej liczbie przestępstw stwierdzonych) oraz relatywnie najmniejszym zagrożeniem takim problemem społecznym jak niepełnosprawność.

Grupę IV tworzy 6 powiatów, kłodzki, wałbrzyski i jeleniogórski leżące na południu województwa, graniczące z Czechami oraz polkowicki (północno-zachodnia część województwa kraju), górski (leżący w północnej części – graniczący z województwem lubuskim) i złotoryjski. Odległe miejsca w rankingu powiatów złotoryjskiego, wałbrzyskiego i górskiego spowodowane były niskimi lokatami w aspekcie problemu osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy, w aspekcie zagrożenia ubóstwem materialnym oraz niepełnosprawności.

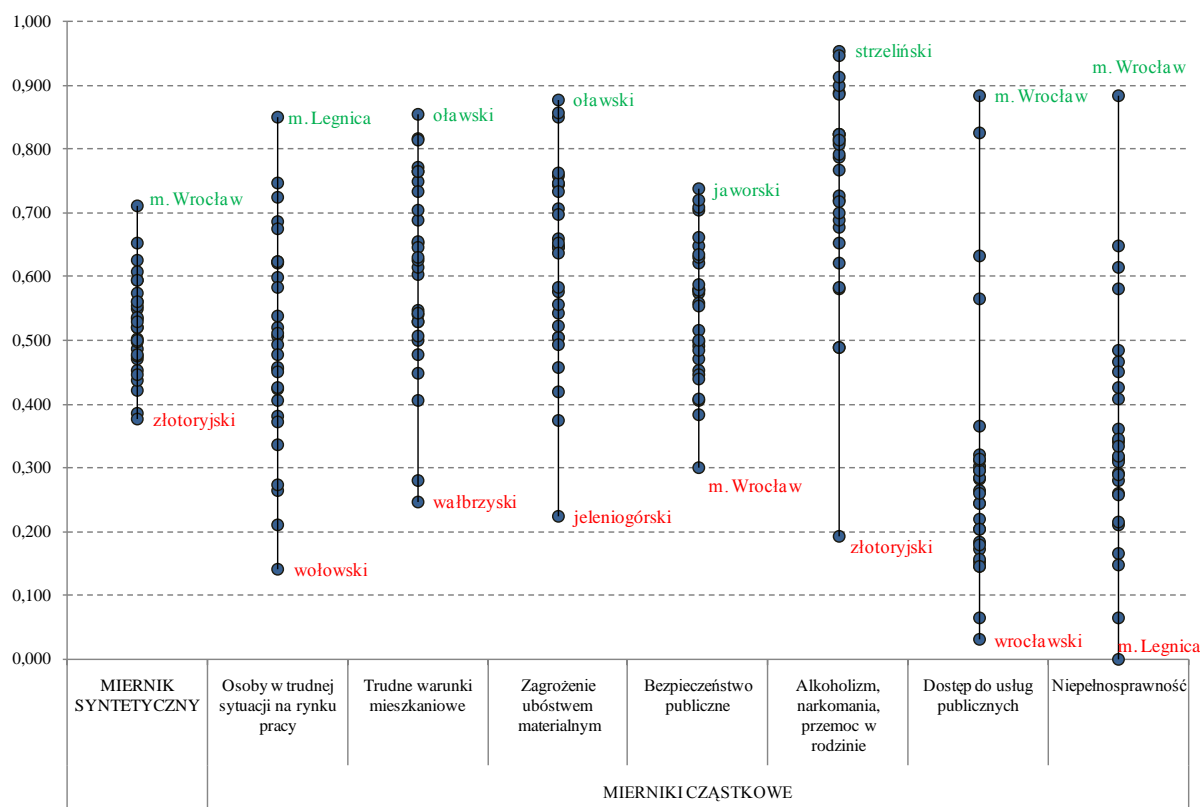
Do **obszarów problemowych** w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych zaklasyfikowano grupę powiatów kumulujących na swoim terenie wiele niekorzystnych zjawisk – problemów społecznych: **złotoryjski, wałbrzyski i górski**. Utrzymujące się zagrożenia społeczne mogą stanowić barierę dla rozwoju społeczno-gospodarczego tych obszarów. Do tych niekorzystnych problemów społecznych należą m.in.:

- ✓ znaczący poziom bezrobocia, w tym długi czas pozostania w zasobach bezrobotnych, wysokie natężenie bezrobocia wśród młodzieży (złotoryjski, górski),
- ✓ znaczący poziom natężeń patologicznych zjawisk jak alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie, które mogą być przyczyną marginalizacja społecznej,
- ✓ relatywnie duże natężenie ubóstwa materialnego wśród mieszkańców – biedy, braku dostatecznych środków do życia i możliwości zaspokojonych podstawowych potrzeb,
- ✓ relatywnie problemowa sytuacja pod względem osób niepełnosprawnych (mało chłonny rynek pracy – niewykorzystane, potencjalne wolne zasoby pracy i znaczące obciążenie świadczeniami pomocy społecznej.

Potencjalne **obszary wzrostu** w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych to **miasto Wrocław** oraz **powiat lubiński** i **milicki**. Utrzymujące się na tych terenach relatywnie najmniejsze obciążenie problemami społecznymi umacnia potencjał rozwojowy. Relatywnie na tle innych jednostek w powiatach tych występowała dobra sytuacja:

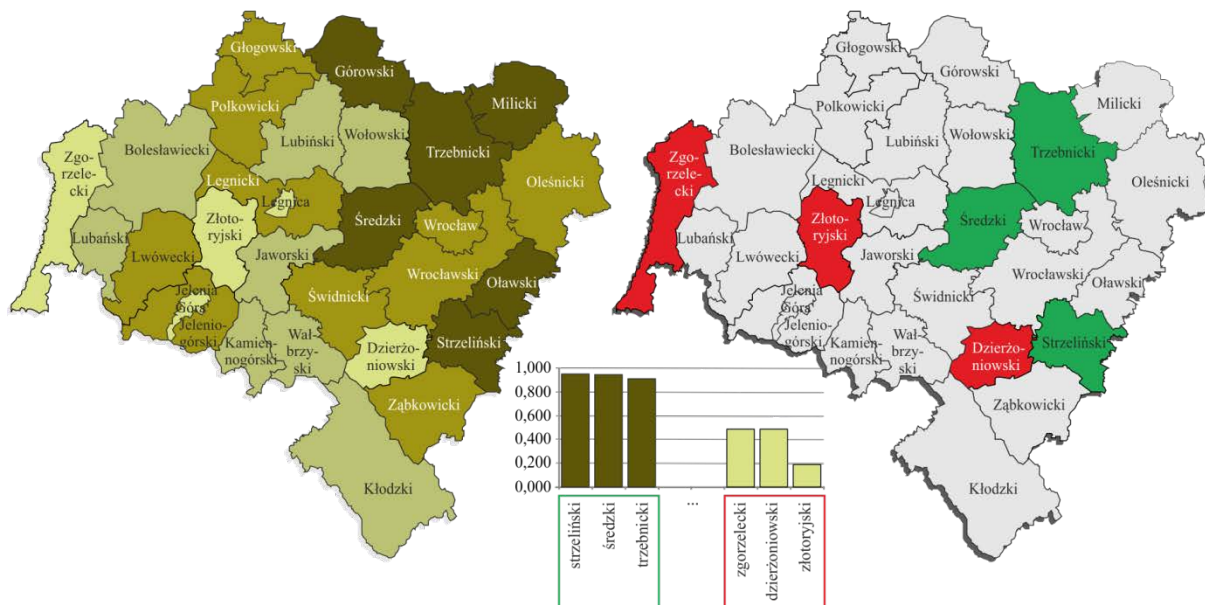
- ✓ w aspekcie warunków mieszkaniowych (m.in. niskiego odsetka mieszkań bez łazienki),
- ✓ dostępności do usług publicznych, społecznych (szczególnie do specjalistycznych usług medycznych), opieki nad małym dzieckiem realizowanym przez żłobki,
- ✓ pod względem uczestnictwa w życiu kulturalnym,
- ✓ w aspekcie niepełnosprawności (dostępności osób niepełnosprawnych do rynku pracy).

Rys. 8.8. Zróźnicowanie powiatów według wartości miernika syntetycznego w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych oraz cząstkowych mierników dla badanych aspektów

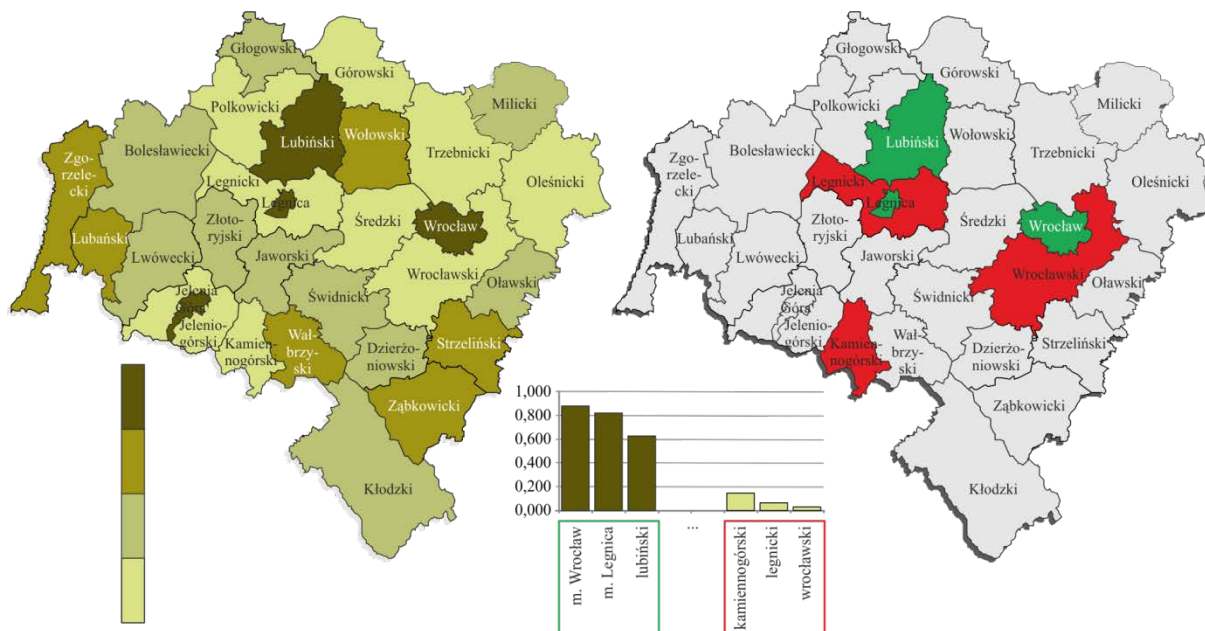

Rys. 8.9. Powiaty według grup poziomu wartości cząstkowych mierników w wybranych aspektach spójności społecznej / problemów społecznych

Alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie

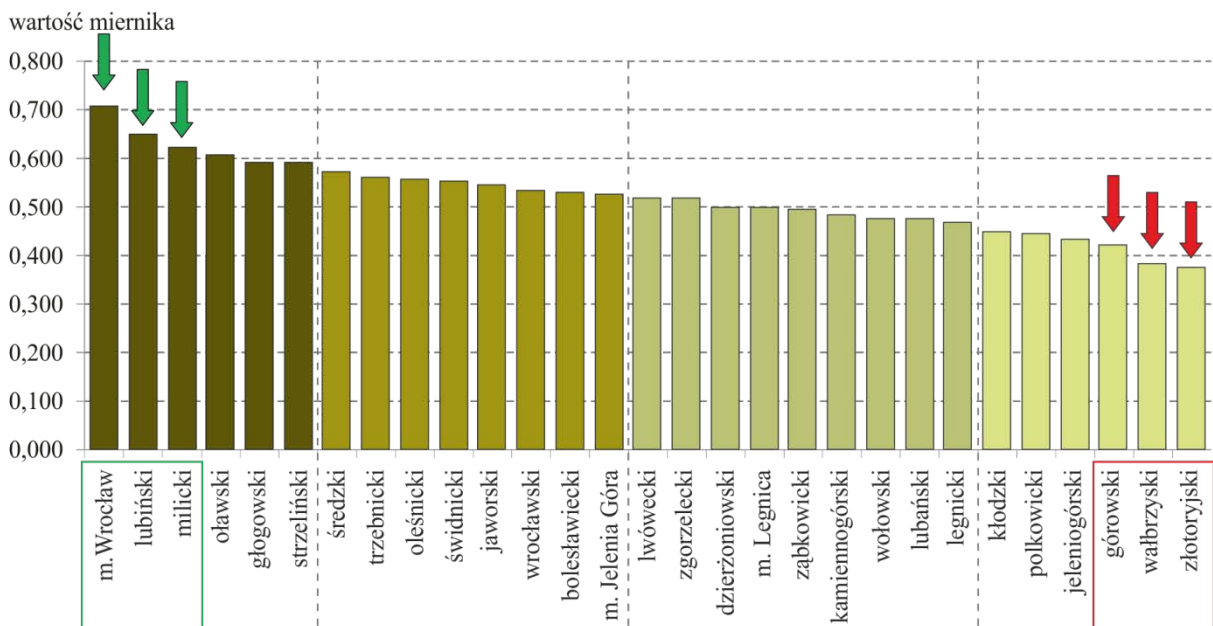
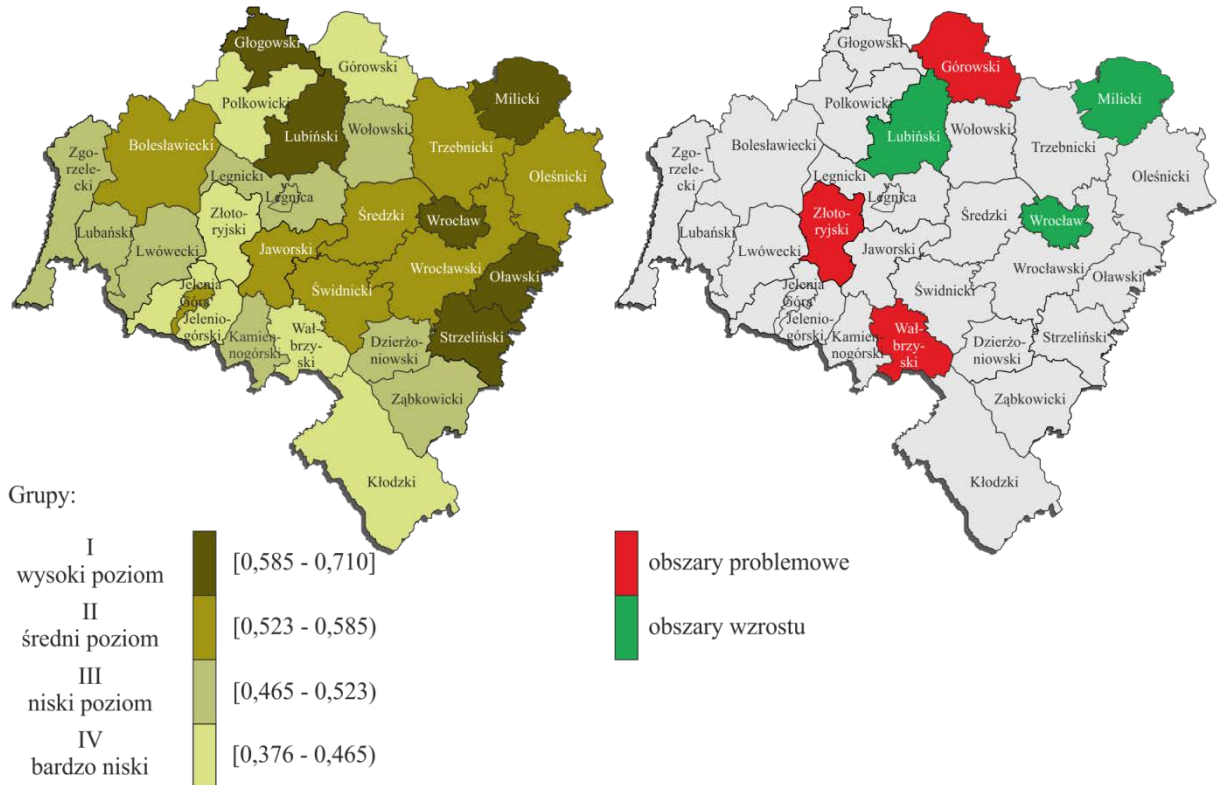
Dostęp do usług publicznych

Grupy: I II III IV
 poziom: wysoki średni niski bardzo niski
 Obszary: problemowe wzrostu

Rys. 8.10. Powiaty według grup poziomu wartości miernika syntetycznego w zakresie spójności społecznej / problemów społecznych, z wyróżnieniem obszarów problemowych i obszarów wzrostu

Tabl. 8.5. Powiaty uporządkowane według miernika syntetycznego w zakresie spójności społecznej / problemów społecznych

POWIATY	MERNIK SYNTETYCZNY		MERNIKI CZĄSTKOWE													
			osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy		trudne warunki mieszkaniowe		zagrożenie ubóstwem materialnym		bezpieczeństwo publiczne		alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie		dostęp do usług publicznych		niepełnosprawność	
	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata
m. Wrocław	0,710	1	0,510	13	0,814	3	0,763	4	0,301	29	0,814	11	0,885	1	0,885	1
Lubiński	0,653	2	0,724	3	0,816	2	0,649	14	0,405	27	0,728	17	0,632	3	0,614	3
Milicki	0,627	3	0,478	16	0,735	8	0,647	16	0,708	3	0,886	6	0,284	12	0,648	2
Oławski	0,608	4	0,426	20	0,855	1	0,878	1	0,661	5	0,899	4	0,245	17	0,290	19
Głogowski	0,595	5	0,623	7	0,750	7	0,706	10	0,620	9	0,823	9	0,282	13	0,360	10
Strzeliński	0,595	6	0,676	5	0,705	9	0,850	3	0,490	20	0,955	1	0,321	6	0,166	26
Średzki	0,575	7	0,599	9	0,646	13	0,858	2	0,446	24	0,947	2	0,180	22	0,346	11
Trzebnicki	0,562	8	0,621	8	0,766	6	0,652	13	0,408	26	0,913	3	0,146	26	0,426	8
Oleśnicki	0,560	9	0,538	11	0,772	4	0,577	19	0,581	11	0,817	10	0,184	21	0,450	7
Świdnicki	0,554	10	0,747	2	0,501	24	0,698	11	0,579	12	0,813	12	0,259	15	0,281	21
Jaworski	0,548	11	0,406	22	0,652	12	0,745	7	0,737	1	0,719	18	0,264	14	0,315	16
Wrocławski	0,536	12	0,382	23	0,766	5	0,747	6	0,439	25	0,807	13	0,030	29	0,382	4
Bolesławiecki	0,533	13	0,686	4	0,604	17	0,504	24	0,575	14	0,677	22	0,220	18	0,465	6
m. Jelenia Góra	0,528	14	0,623	6	0,542	19	0,556	20	0,500	18	0,580	26	0,565	4	0,334	13
Lwówecki	0,521	15	0,492	15	0,548	18	0,647	15	0,704	4	0,788	15	0,203	20	0,261	22
Zgorzelecki	0,520	16	0,582	10	0,626	15	0,733	9	0,554	16	0,488	27	0,366	5	0,289	20
Dzierżoniowski	0,501	17	0,454	18	0,530	21	0,659	12	0,649	6	0,488	28	0,245	16	0,485	5
m. Legnica	0,501	18	0,850	1	0,279	28	0,584	18	0,383	28	0,583	25	0,825	2	0,000	29
Ząbkowicki	0,498	19	0,372	24	0,614	16	0,637	17	0,516	17	0,824	8	0,315	7	0,210	25
Kamiennogórski	0,486	20	0,521	12	0,405	27	0,744	8	0,558	15	0,689	21	0,144	27	0,342	12
Wołowski	0,477	21	0,140	29	0,508	23	0,759	5	0,587	10	0,718	19	0,312	8	0,317	14
Lubański	0,476	22	0,425	21	0,479	25	0,522	22	0,498	19	0,699	20	0,304	9	0,408	9
Legnicki	0,471	23	0,506	14	0,655	11	0,543	21	0,453	23	0,767	16	0,065	28	0,308	18
Kłodzki	0,452	24	0,265	27	0,529	22	0,505	23	0,636	7	0,621	24	0,295	11	0,314	17
Polkowicki	0,447	25	0,272	26	0,688	10	0,493	25	0,471	22	0,792	14	0,157	24	0,258	23
Jeleniogórski	0,436	26	0,458	17	0,450	26	0,225	29	0,631	8	0,825	7	0,151	25	0,316	15
Górowski	0,422	27	0,335	25	0,541	20	0,375	28	0,578	13	0,889	5	0,173	23	0,064	28
Wałbrzyski	0,385	28	0,450	19	0,247	29	0,419	27	0,484	21	0,653	23	0,296	10	0,148	27
Złotoryjski	0,376	29	0,211	28	0,631	14	0,457	26	0,721	2	0,192	29	0,204	19	0,215	24

Podstawowe parametry statystyczne:

MAX	0,710	29	0,850	29	0,855	29	0,878	29	0,737	29	0,955	29	0,885	29	0,885	29
MIN	0,376	1	0,140	1	0,247	1	0,225	1	0,301	1	0,192	1	0,030	1	0,000	1
zmiennosc w %	14,5	x	32,8	x	24,6	x	23,8	x	19,9	x	21,7	x	66,0	x	50,6	x

4. TYPOLOGIA DOLNOŚLĄSKICH POWIATÓW

W celu wyznaczenia skupisk jednorodnych powiatów, charakteryzujących się zbliżonym poziomem wskaźników diagnostycznych pod względem analizowanych aspektów tematycznych skorzystano z analizy skupień (metoda *K*-średnich).

Jak już wspomniano w rozdziale 1, podstawą zgrupowania powiatów w rozłączne skupienia – obszary i otrzymania typologii tych obszarów, stanowiły obliczone dla każdego aspektu cząstkowe mierniki syntetyczne. Rozpiętość przedziałów, w których mieściły się wyznaczone wartości mierników była zróżnicowana. Aby zastąpić zróżnicowane zakresy zmienności mierników dokonano dodatkowo normalizacji mierników, w wyniku której wartości wskaźników zawarły się w przedziale [0,1).

Ostatecznie, w wyniku przeprowadzonej symulacji (dla różnych *K*), wyodrębniono 8 skupień powiatów o następującym składzie:

- skupienie I – m. Wrocław,
- skupienie II – m. Jelenia Góra, m. Legnica,
- skupienie III – polkowicki,
- skupienie IV – lubiński,
- skupienie V – głogowski, oławski, wrocławski.
- skupienie VI – bolesławiecki, dzierzoniowski, kłodzki, świdnicki, wałbrzyski, zgorzelecki,
- skupienie VII – górowski, jeleniogórski, lubański, lwówecki, oleśnicki, złotoryjski,
- skupienie VIII – jaworski, kamiennogórski, legnicki, milicki, strzeliński, średzki, trzebnicki, wołowski, ząbkowicki.

Powiaty w każdym skupieniu były w możliwie największym stopniu do siebie podobne pod względem wybranych aspektów i jednocześnie maksymalnie różne niż w pozostałych skupieniach.

Tak otrzymana klasyfikacja powiatów jest odzwierciedleniem zróżnicowania regionalnego międzypowiatowego województwa dolnośląskiego.

SKUPIENIE I

Skupienie I obejmuje tylko jeden, izolowany, mało podobny do innych powiat - **m. Wrocław**.

Miasto na prawach powiatu Wrocław, stolica województwa dolnośląskiego, położone jest w centrum Niziny Śląskiej, u podnóża Sudetów, nad rzeką Odrą i jej dopływami: prawobrzeżną Widawą i lewobrzeżną Oławą Ślężą i Bystrzycą. Stanowi ważne centrum nauki oraz kultury, jest ośrodkiem nowoczesnego przemysłu. Miasto leży na przecięciu układu dróg oraz linii kolejowych południowo-zachodniego makroregionu Polski, w niedalekim sąsiedztwie Czech i Niemiec. Na terenie miasta znajduje się również lotnisko oraz port rzeczny na Odrze.

Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. Wrocław zajmował powierzchnię 293 km² (tj. 1,5% powierzchni województwa) i mieszkało tu 633,0 tys. mieszkańców (tj. 22,0% ludności województwa). Gęstość zaludnienia kształtowała się na poziomie 2162 osób na 1 km².

Wrocław należy do najważniejszych ośrodków kulturalnych w województwie, a także w Polsce. Funkcjonuje tu dużo placówek kulturalnych: teatry, muzea, kina, domy kultury, kluby, galerie sztuki oraz biblioteki. Wizytówką kulturalną miasta są festiwale muzyczne o międzynarodowym znaczeniu, m.in. *Wratislavia Cantans*. Wrocław jest jednym z największych ośrodków akademickich w Polsce.

Poniżej przedstawiono najważniejsze słabe strony Wrocławia, na tle pozostałych jednostek – bariery rozwojowe (w ramce czerwonej) oraz najważniejsze mocne strony – potencjały rozwojowe stymulujące rozwój społeczno-gospodarczy (w ramce zielonej):

Do barier rozwojowych skupienia I (miasta Wrocławia) należą:

- ❖ *w sferze uwarunkowań demograficznych*
  - niekorzystna struktura wiekowa mieszkańców – zdecydowana nadwyżka osób starszych (w wieku 65 lat i więcej) nad dziećmi (w wieku 0-14 lat) – stopniowy spadek liczebności dzieci i utrzymujący się wzrost liczebności osób starszych może prowadzić do pogłębiania się procesu starzenia się społeczeństwa
- ❖ *pod względem środowiska naturalnego/ochrony środowiska*
  - relatywnie, na tle innych powiatów, znaczny poziom emisji zanieczyszczeń pyłowych powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych,
  - relatywnie znaczny poziom odpadów uciążliwych dla środowiska (odpadów wytworzonych, przemysłowych oraz odpadów zmieszanych komunalnych),
  - niedobór terenów zielonych
- ❖ *pod względem sytuacji na rynku pracy*
  - słaba efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej,
  - niska płynność rynku pracy – niski odpływ z zasobów bezrobocia do zasobów pracujących,
  - niedostateczna liczba nowych miejsc pracy w relacji do napływu osób poszukujących pracy
- ❖ *pod względem rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego*
  - relatywnie słaba kondycja zdrowotna społeczeństwa (m.in. wyższa niż przeciętna w województwie umieralność z powodu nowotworów)
- ❖ *w sferze zagrożeń społecznych, skali i natężenia zjawisk patologicznych*
  - relatywnie wysoki poziom przestępczości, w tym przestępczości kryminalnej, o największej szkodliwości społecznej – sytuacja ta może stwarzać zagrożenie bezpieczeństwa mieszkańców

Potencjały rozwojowe skupienia I (miasta Wrocławia) to:

- ❖ *w sferze uwarunkowań demograficznych*
  - dodatni przyrost naturalny; relatywnie niskie natężenie umieralności – utrzymujące się niskie natężenie umieralności oraz dodatni przyrost naturalny ma pozytywny wpływ na proces reprodukcji ludności
- ❖ *pod względem środowiska naturalnego / ochrony środowiska*
  - relatywnie niski poziom zanieczyszczeń wód powierzchniowych i gleb
- ❖ *pod względem wyposażenia w infrastrukturę techniczną oraz dostępności transportowej*
  - wysoki poziom gęstości sieci wodociągowej, gazowej i kolejowej, a także kanalizacyjnej i drogowej
- ❖ *w zakresie gospodarki*
  - napływ kapitału zagranicznego (znaczna liczba działających spółek z kapitałem zagranicznym, wysoka wartość zainwestowanego kapitału zagranicznego (ponad 50% kapitału zagranicznego w województwie),
  - korzystne przekształcenia strukturalne (wysoki udział sektora usług rynkowych), stan finansów jednostek samorządu terytorialnego, które mają wpływ na rozbudowę potencjału rozwojowego regionu (relatywnie duże środki finansowe pozyskane z UE, wysokie wpływy z podatków dochodowych, wysokie udziały środków przeznaczanych z budżetu na inwestycje),
  - atrakcyjność turystyczna (znaczna liczba turystów zagranicznych korzystających z noclegów; wysoki poziom rozwoju bazy turystycznej oraz znaczny poziom wykorzystania bazy noclegowej),
- ❖ *pod względem sytuacji na rynku pracy*
  - wysoki poziom zatrudnienia, niska stopa bezrobocia rejestrowanego,
- ❖ *pod względem rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego*
  - kwalifikacje siły roboczej,
  - efektywność kształcenia

❖ *w sferze zagrożeń społecznych, skali i natężenia zjawisk patologicznych*

- wysoki poziom dostępności do usług publicznych, społecznych (szczególnie do specjalistycznych usług medycznych, opieki nad małym dzieckiem realizowanej przez żłobki),
- duże możliwości uczestnictwa w życiu kulturalnym

SKUPIENIE II

Skupienie II obejmuje dwa miasta na prawach powiatu:

Jelenią Górę i Legnicę.

Zajmują one łączną powierzchnię 166 km² (tj. 0,8% powierzchni województwa). Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. na obszarze tym mieszkało 187,9 tys. ludności (co stanowiło 6,5% ludności województwa).

Jelenia Góra to miasto, położone w południowo-zachodniej części województwa w centrum Kotliny Jeleniogórskiej. Otoczone jest pasmami Karkonoszy, Gór Izerskich, Rudaw Janowickich i Gór Kaczawskich. Miasto przygraniczne, sąsiaduje z Czechami i z Niemcami.

Jelenia Góra jest ważnym ośrodkiem gospodarczym o charakterze turystyczno-uzdrowiskowym i handlowo-przemysłowym. Atutami miasta, oprócz atrakcyjnego położenia i walorów środowiska przyrodniczego i krajobrazu, są bogate zasoby wód leczniczych i termalnych. Sprawiają one, że rozwijają się wszystkie formy turystyki i rekreacji oraz lecznictwa uzdrowiskowego. Miasto staje się znanym ponadregionalnym centrum turystyczno-uzdrowiskowym.

Legnica leży w centrum Dolnego Śląska na skrzyżowaniu europejskich szlaków komunikacyjnych, jest ważnym węzłem komunikacyjnym drogowym i kolejowym. Istotne znaczenie dla rozwoju gospodarczego i turystycznego miasta odgrywa bliskość granicy z Niemcami i Czechami. Legnica stanowi ważne centrum gospodarcze. W strukturze gospodarki miasta znaczącą rolę odgrywa działalność przemysłowa i budowlana. Legnica jest również prężnym ośrodkiem kulturalnym i artystycznym.

Do **barrier rozwojowych skupienia II (m. Jeleniej Góry i m. Legnicy)** należą:

❖ *w sferze uwarunkowań demograficznych - procesy depopulacyjne*

- ubytek liczby ludności, spowodowany ujemnym saldem ruchów migracyjnych (relatywnie dużym natężeniem odpływu migracyjnego),
- niekorzystna struktura wiekowa mieszkańców – stopniowy spadek liczebności dzieci i utrzymujący się wzrost liczebności osób starszych (w wieku 65 lat i więcej) może prowadzić do pogłębiania się procesu starzenia się społeczeństwa

❖ *pod względem środowiska naturalnego/ochrony środowiska*

- relatywnie znaczny poziom emisji zanieczyszczeń pyłowych powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych,
- relatywnie znaczny poziom odpadów uciążliwych dla środowiska (odpadów wytworzonych, przemysłowych oraz odpadów zmieszanych komunalnych),

❖ *pod względem rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego*

- relatywnie słaba kondycja zdrowotna społeczeństwa (m.in. wyższa niż przeciętna w województwie umieralność z powodu nowotworów),

❖ *w sferze zagrożeń społecznych, skali i natężenia zjawisk patologicznych*

- zagrożenie problemem alkoholizmu, narkomanii, przemocy w rodzinie,
- relatywnie wysoki (**m. Legnica**) oraz średni (**m. Jelenia Góra**) poziom przestępczości, w tym przestępczości kryminalnej, o największej szkodliwości społecznej – sytuacja ta może stwarzać zagrożenie bezpieczeństwa mieszkańców

Potencjały rozwojowe skupienia II (m. Jeleniej Góry i m. Legnicy) to:

- ❖ *pod względem wyposażenia w infrastrukturę techniczną oraz dostępności transportowej*
  - wysoki poziom gęstości sieci wodociągowej, gazowej i kolejowej, a także kanalizacyjnej i drogowej
- ❖ *w zakresie gospodarki*
  - korzystne przekształcenia strukturalne (wysoki udział sektora usług rynkowych, niski – rolnictwa),
  - korzystny stan finansów jednostek samorządu terytorialnego – znaczne dochody na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w przeliczeniu na mieszkańca,
  - atrakcyjność turystyczna – relatywnie duża liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1000 ludności (w szczególności **Jelenia Góra**); znaczące wartości wskaźnika gęstości bazy noclegowej; duża liczba turystów zagranicznych korzystających z noclegów
- ❖ *innowacyjność przedsiębiorstw*
  - relatywnie znaczny udział jednostek innowacyjnych w zakresie innowacji produktowych lub procesowych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw
- ❖ *pod względem sytuacji na rynku pracy*
  - znaczący poziom zatrudnienia; niska stopa bezrobocia rejestrowanego,
  - dobra sytuacja pod względem pracy w warunkach zagrożenia i wypadkowości
- ❖ *pod względem rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego*
  - kwalifikacje siły roboczej,
  - znacząca efektywność kształcenia na poziomie szkół gimnazjalnych – średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część matematyczno-przyrodnicza)
- ❖ *w sferze zagrożeń społecznych, skali i natężenia zjawisk patologicznych*
  - wysoki poziom dostępności do usług publicznych, społecznych – szczególnie do specjalistycznych usług medycznych, opieki nad małym dzieckiem w żłobkach

SKUPIENIE III

Skupienie III obejmuje tylko jedną jednostkę – **powiat polkowicki**.

Powiat ten położony jest w północno-zachodniej części województwa dolnośląskiego, granicząc z województwem lubuskim. Powierzchnia powiatu polkowickiego wynosi 779 km² (tj. 3,9% powierzchni województwa). Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. na terenie powiatu mieszkało 61,7 tys. ludności (2,1% ogółu ludności w województwie). Zatem, na 1 km² przypadało średnio 79 osób. Około 60% ludności powiatu polkowickiego mieszkało w miastach (25,1 tys. osób).

Teren powiatu bogaty jest w złoża strategicznych surowców, a do najważniejszych należy ruda żelaza. Występują tu również kobalt, nikiel, ołów i sól kamienna. Stąd dominującą na terenie powiatu jest funkcja przemysłowa. W gospodarce powiatu istotną rolę odgrywa też rolnictwo, szczególnie w gminach wiejskich, powierzchnia użytków rolnych stanowi prawie 53,2% powierzchni powiatu.

Do **barier rozwojowych skupienia III (powiatu polkowickiego)** należą:

- ❖ *pod względem środowiska naturalnego/ochrony środowiska*
  - relatywnie znaczny poziom odpadów uciążliwych dla środowiska (odpadów wytworzonych, przemysłowych oraz odpadów zmieszanych komunalnych)
- ❖ *pod względem dostępności transportowej*
  - niski poziom gęstości dróg

- ❖ *w zakresie gospodarki*
  - niski udział sektora usług rynkowych,
  - relatywnie niski procent gruntów przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe,
  - niski poziom wydajności w budownictwie (produkcja budowlano-montażowa)
- ❖ *pod względem sytuacji na rynku pracy*
  - praca w warunkach zagrożenia; znaczna liczba poszkodowanych w wypadkach przy pracy,
  - słaba efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej,
  - niska płynność rynku pracy – niski odpływ z zasobów bezrobocia do zasobów pracujących
- ❖ *pod względem rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego*
  - małe możliwości dokończenia się uczniów w zakresie języka obcego w szkole podstawowej,
  - niska efektywność nauczania – niższa od przeciętnego poziomu w województwie zdawalność matur oraz niższe wyniki egzaminu gimnazjalnego (część matematyczno-przyrodnicza)
- ❖ *w sferze zagrożeń społecznych,*
  - niski poziom dostępności do usług publicznych, społecznych – szczególnie do specjalistycznych usług medycznych, a także do edukacji ponadgimnazjalnej

Potencjały rozwojowe skupienia III (powiatu polkowickiego) to:

- ❖ *w sferze uwarunkowań demograficznych*
  - korzystna struktura wiekowa mieszkańców – zdecydowana nadwyżka dzieci (w wieku 0-14 lat) nad osobami starszymi (w wieku 65 lat i więcej), świadcząca o młodości społeczeństwa i przyszłościowym potencjale demograficznym,
  - dodatni przyrost naturalny – utrzymujące się niskie natężenie umieralności oraz dodatni przyrost naturalny mają pozytywny wpływ na proces reprodukcji ludności
- ❖ *pod względem środowiska naturalnego/ochrony środowiska*
  - stosunkowo duża powierzchnia obszarów prawnie chronionych
- ❖ *w zakresie gospodarki*
  - wysoki poziom nakładów inwestycyjnych,
  - napływ kapitału zagranicznego (znacząca wartość zainwestowanego kapitału zagranicznego),
  - korzystny stan finansów jednostek samorządu terytorialnego – relatywnie duże środki finansowe pozyskane z UE, wysokie wpływy z podatków dochodowych, wysokie udziały środków przeznaczanych z budżetu na inwestycje
  - relatywnie wysoka wydajność w przemyśle
- ❖ *pod względem efektywności działalności przedsiębiorstw (niefinansowych)*
  - wysoki poziom przychodów ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów w przeliczeniu na przedsiębiorstwo
- ❖ *pod względem sytuacji na rynku pracy*
  - wysoki poziom zatrudnienia,
  - wysoki poziom wynagrodzeń
- ❖ *pod względem rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego*
  - kapitał społeczny (zaangażowanie mieszkańców w życie kraju i społeczności lokalnej) – wysoki odsetek obywateli korzystających z prawa wyborczego; duże natężenie zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych,
  - relatywnie dobra kondycja zdrowotna społeczeństwa (m.in. niższa niż przeciętna w województwie umieralność z powodu chorób układu krążenia oraz nowotworów),
- ❖ *w sferze zagrożeń społecznych, skali i natężenia zjawisk patologicznych*
  - dobra sytuacja w aspekcie warunków mieszkaniowych,
  - dostęp do opieki nad małym dzieckiem realizowanej przez żłobki

SKUPIENIE IV

Skupienie IV obejmuje tylko jedną jednostkę – **powiat lubiński**.

Powiat ten położony jest w północno-zachodniej części województwa dolnośląskiego. Przez obszar powiatu przebiegają drogi krajowe i międzynarodowe. Środowisko przyrodnicze w powiecie jest bardzo zróżnicowane, obok terenów zmienionych w związku z działalnością przemysłu, istnieją rejon o dużych walorach przyrodniczych. W ogólnej powierzchni ponad połowę stanowią użytki rolne, a 1/3 – lasy. Ogółem powiat zajmuje powierzchnię 712 km² (tj. 3,6% powierzchni województwa). Według stanu w dniu 31 XII

2010 r. teren powiatu lubińskiego zamieszkiwało 105,0 tys. ludności (3,6% ogółu ludności w województwie). Zatem, na 1 km² przypadało średnio 148 osób (o 4 osoby więcej niż przeciętna w województwie). Przeszło 3/4 ludności powiatu lubińskiego mieszkało w miastach (79,8 tys. osób).

Do najważniejszych bogactw powiatu należą złoża miedzi, którym towarzyszą złoto i nikiel. Dominującą na terenie powiatu jest funkcja przemysłowa. Przemysł oparty na wydobyciu, wzbogacaniu i przetwarzaniu rud stanowi podstawę gospodarki powiatu, stopniowo nabiera też znaczenia funkcja handlowo-usługowa. Relatywnie mniejsze znaczenie dla gospodarki powiatu ma funkcja turystyczna, chociaż na terenie powiatu funkcjonują całoroczne obiekty turystyczne zbiorowego zakwaterowania.

Do **barier rozwojowych skupienia IV (powiatu lubińskiego)** należą:

- ❖ *w sferze uwarunkowań demograficznych*
  - ujemne saldo migracji na pobyt stały – może powodować ubytek liczby ludności (procesy depopulacyjne)
- ❖ *pod względem środowiska naturalnego/ochrony środowiska*
  - relatywnie, na tle innych powiatów, znaczny poziom emisji zanieczyszczeń pyłowych powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych,
  - relatywnie znaczny poziom odpadów uciążliwych dla środowiska (odpadów wytworzonych, przemysłowych oraz odpadów zmieszanych komunalnych),
  - niedobór terenów zielonych w miastach
- ❖ *pod względem wyposażenia w infrastrukturę techniczną oraz dostępności transportowej*
  - niski poziom gęstości sieci kolejowej, a także drogowej
- ❖ *pod względem sytuacji na rynku pracy*
  - praca w warunkach zagrożenia; znaczna liczba poszkodowanych w wypadkach przy pracy,
  - słaba efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej,
  - niedostateczna liczba nowych miejsc pracy w relacji do napływu osób poszukujących pracy
- ❖ *w zakresie gospodarki*
  - niewielki napływ kapitału zagranicznego (niewielka liczba działających spółek z kapitałem zagranicznym, niska wartość zainwestowanego kapitału zagranicznego)
- ❖ *w sferze zagrożeń społecznych, skali i natężenia zjawisk patologicznych*
  - relatywnie wysoki poziom przestępczości, w tym przestępczości kryminalnej, o największej szkodliwości społecznej – sytuacja ta może stwarzać zagrożenie bezpieczeństwa mieszkańców

Potencjały rozwojowe skupienia IV (powiatu lubińskiego) to:

- ❖ *w sferze uwarunkowań demograficznych*
  - dodatni przyrost naturalny – ma pozytywny wpływ na proces reprodukcji ludności,
  - znaczny obrót migracji wewnętrznych (ruchliwość ludności) – może świadczyć o przestrzennej mobilności

- ❖ *pod względem wyposażenia w infrastrukturę techniczną*
  - wysoki poziom gęstości sieci, gazowej oraz kanalizacyjnej
- ❖ *pod względem innowacyjności i efektywności działalności przedsiębiorstw*
  - znaczny odsetek jednostek innowacyjnych w zakresie innowacji produktowych lub procesowych,
  - wysoka wartość nakładów na działalność innowacyjną w przemyśle,
  - nowoczesność technologii – znaczny odsetek przedsiębiorstw wykorzystujących komputery do sterowania i regulacji procesami technologicznymi,
  - najwyższa spośród pozostałych jednostek efektywność działalności przedsiębiorstw – najwyższa wartość wskaźnika rentowności, najwyższa wartość przychodu ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów w przeliczeniu na działające przedsiębiorstwo
- ❖ *w zakresie gospodarki*
  - najwyższa wartość produkcji przemysłowej w relacji do liczby pracujących – powiat jest liderem,
  - wysoki udział sektora usług rynkowych,
  - korzystny stan finansów jednostek samorządu terytorialnego (relatywnie duże środki finansowe pozyskane z UE, wysokie wpływy z podatków dochodowych i wysokie udziały środków przeznaczanych z budżetu na inwestycje)
- ❖ *pod względem sytuacji na rynku pracy*
  - wysoki poziom zatrudnienia,
  - wysoki poziom wynagrodzenia
- ❖ *pod względem rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego*
  - relatywnie dobra kondycja zdrowotna społeczeństwa (m.in. niższa od przeciętnej w województwie umieralność z powodu nowotworów oraz chorób układu krążenia)
- ❖ *w sferze zagrożeń społecznych, skali i natężenia zjawisk patologicznych*
  - wysoki poziom dostępności do usług publicznych, społecznych (szczególnie do specjalistycznych usług medycznych, opieki nad małym dzieckiem realizowanej przez żłobki)

SKUPIENIE V

Do skupienia V zostały zaklasyfikowane 3 powiaty: **głogowski** oraz **oławski i wrocławski** o zbliżonych, podobnych wartościach mierników cząstkowych. Jedyne powiat wrocławski i powiat oławski, leżące na południowy-wschód od Wrocławia, graniczą ze sobą. Powiat głogowski znajduje się na przeciwległym biegunie województwa – w północno-zachodniej części.

Powiaty tworzące skupienie V zajmowały łączną powierzchnię 208 km² (tj. 10,5% powierzchni województwa).

Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. na tym terenie mieszkało 274,8 tys. ludności (tj. 9,6% ludności województwa), a gęstość zaludnienia kształtowała się na poziomie 132 osób na 1 km² (o 12 osób mniej niż przeciętna wartość w skali województwa).

W przypadku powiatu wrocławskiego oraz oławskiego na kształtowanie się barier rozwojowych oraz potencjałów rozwojowych wpływ miało oddziaływanie położonego blisko lidera – m. Wrocławia.

Do **barier rozwojowych skupienia V (powiaty: głogowski, oławski i wrocławski)** należą:

- ❖ *w zakresie gospodarki*
  - relatywnie bardzo niska wartość produkcji przemysłowej na 1 pracującego (**głogowski**),
  - niewielki napływ kapitału zagranicznego, tj. mało znacząca liczba działających spółek z kapitałem zagranicznym; relatywnie niska wartość zainwestowanego kapitału zagranicznego (**głogowski**)

- ❖ *pod względem sytuacji na rynku pracy*
  - praca w warunkach zagrożenia
- ❖ *pod względem rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego*
  - relatywnie mała liczba zarejestrowanych fundacji stowarzyszeń i organizacji społecznych w stosunku do liczby ludności – co może świadczyć o niewielkiej skłonności mieszkańców do działań prospołecznych,
  - małe możliwości doksztalcenia się uczniów w zakresie języka obcego w szkole podstawowej i gimnazjum (**głogowski**),
  - zdawalność matur w liceach ogólnokształcących poniżej przeciętnej w województwie
- ❖ *w sferze zagrożeń społecznych, skali i natężenia zjawisk patologicznych*
  - relatywnie wysoki poziom zagrożeń bezpieczeństwa w komunikacji drogowej (**wrocławski**)
  - bardzo niski (**wrocławski**) i niski (**bolesławiecki** oraz **oławski**) poziom dostępności do usług publicznych, społecznych, w tym szczególnie do specjalistycznych usług medycznych; do opieki nad małym dzieckiem realizowanej przez żłobki (**powiat wrocławski**)

Potencjały rozwojowe skupienia V (powiaty: głogowski, oławski i wrocławski) to:

- ❖ *w sferze uwarunkowań demograficznych*
  - dodatni przyrost naturalny – relatywnie na tle pozostałych powiatów niskie natężenie umieralności,
  - dodatnie saldo ruchów migracyjnych, w tym duży napływ migracyjny, szczególnie z pobliskiej aglomeracji – m. Wrocławia (**wrocławski** i **oławski**),
  - korzystna struktura wiekowa – zdecydowanie mniej osób starszych w wieku powyżej 64 lat niż dzieci w wieku 0-14 lat (**głogowski**)
- ❖ *pod względem wyposażenia w infrastrukturę techniczną*
  - średni poziom gęstości sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej
- ❖ *w zakresie gospodarki*
  - relatywnie wysoka wartość produkcji przemysłowej na pracującego (**wrocławski** i **oławski**),
  - dynamicznie rozwijające się budownictwo,
  - wysoka wartość produkcji budowlano-montażowej na 1 pracującego,
  - relatywnie znaczny odsetek gruntów przekazanych inwestorom pod budownictwo mieszkaniowe,
  - relatywnie wysoka wartość nakładów inwestycyjnych,
  - napływ kapitału zagranicznego – znaczna liczba działających spółek z kapitałem zagranicznym oraz relatywnie wysoka wartość zainwestowanego kapitału zagranicznego (**wrocławski** i **oławski**),
  - korzystny stan finansów jednostek samorządu terytorialnego, w tym wysokie wpływy z tytułu dochodów w podatkach dochodowych od osób fizycznych i prawnych
- ❖ *pod względem innowacyjności i efektywności działalności przedsiębiorstw (**wrocławski**)*
  - znaczny odsetek jednostek innowacyjnych w zakresie innowacji produktowych lub procesowych,
  - nowoczesność technologii – znaczny odsetek przedsiębiorstw wykorzystujących komputery do sterowania i regulacji procesami technologicznymi,
  - znaczący poziom przychodów ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów w przeliczeniu na przedsiębiorstwo
- ❖ *pod względem sytuacji na rynku pracy*
  - wysoki poziom zatrudnienia,
  - niskie stopy bezrobocia rejestrowanego,
  - relatywnie znaczna liczba ofert pracy zgłoszonych w ciągu roku w relacji do napływu bezrobotnych (**wrocławski**, **głogowski**)
- ❖ *pod względem rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego*
  - relatywnie dobra kondycja zdrowotna społeczeństwa – m.in. niższa od przeciętnej w województwie umieralność z powodu nowotworów, a także umieralność z powodu chorób układu krążenia

❖ w sferze zagrożeń społecznych, skali i natężenia zjawisk patologicznych

- dobra sytuacja w aspekcie warunków mieszkaniowych – niewielki odsetek mieszkań bez łazienki,
- relatywnie bardzo niski poziom zagrożeń bezpieczeństwa w komunikacji drogowej (**głogowski i oławski**),
- relatywnie bardzo niski poziom zagrożeń przestępczością (**wrocławski**)

SKUPIENIE VI

Do skupienia VI zostało przyporządkowane 6 powiatów o zbliżonych, podobnych wartościach mierników częściowych, tworzących przestrzennie dwie grupy:

- **dzierżoniowski, kłodzki, świdnicki i wałbrzyski** w południowo-wschodniej części województwa oraz
- **zgorzelecki i bolesławiecki** w części północno-zachodniej.

Utworzone skupienie zajmuje łącznie powierzchnię 5520 km² (tj. 27,7% powierzchni województwa). Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. na tym terenie mieszkało

784,8 tys. ludności (27,3% ludności województwa). Ogółem gęstość zaludnienia wynosiła 142 osoby na km², przy czym w poszczególnych powiatach gęstość zaludnienia kształtowała się od 68 osób/km² w powiecie bolesławieckim do 346 osób/km² w powiecie wałbrzyskim.

W gospodarce powiatów zaliczonych do omawianego skupienia można wyróżnić funkcję przemysłową oraz handlowo-usługową. W powiecie zgorzeleckim, bolesławieckim i kłodzkim ważną rolę w gospodarce regionu odgrywa turystyka. Z uwagi na bardzo niskie udziały użytkowników rolnych w powierzchni powiatów: bolesławieckim, zgorzeleckim, wałbrzyskim i kłodzkim – rolnictwo nie miało istotnego znaczenia w gospodarce.

Do **barier rozwojowych skupienia VI (powiaty: dzierzoniowski, kłodzki, świdnicki i wałbrzyski oraz zgorzelecki i bolesławiecki)** należą:

❖ w sferze uwarunkowań demograficznych – procesy depopulacyjne

- ubytek liczby ludności – ujemny przyrost rzeczywisty (z wyjątkiem **powiatu bolesławieckiego**), w którym liczba ludności utrzymała się na porównywalnym poziomie sprzed roku),
- ujemne saldo ruchów migracyjnych na pobyt stały,
- ujemny przyrost naturalny (za wyjątkiem powiatu **bolesławieckiego**) – utrzymująca się w czasie taka sytuacja może wpływać hamująco na reprodukcję ludności, tj. odtwarzanie stanu i struktury ludności oraz przyczyniać się do wyludniania się tych obszarów,
- niski poziom mobilności przestrzennej (wskaźnik obrotu migracji wewnętrznych - ruchliwości ludności poniżej przeciętnej wielkości w województwie),
- niekorzystna struktura wiekowa (z wyjątkiem powiatu **bolesławieckiego**); szczególnie wyraźny proces starzenia się społeczeństwa w powiatach **kłodzkim, dzierzoniowskim i wałbrzyskim**, w których więcej było osób starszych w wieku 65 lat i więcej niż dzieci w wieku 0-14 lat

❖ pod względem środowiska naturalnego/ochrony środowiska

- relatywnie, na tle innych powiatów, znaczny poziom emisji zanieczyszczeń pyłowych powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych (szczególnie wysoki w powiecie **zgorzeleckim**),
- relatywnie znaczny poziom odpadów uciążliwych dla środowiska (odpadów wytworzonych, przemysłowych oraz odpadów zmieszanych komunalnych),
- znaczny poziom zanieczyszczeń wód powierzchniowych i gleb (szczególnie wysoki w powiatach **bolesławieckim i zgorzeleckim**),
- znaczny odsetek nieoczyszczanych ścieków wymagających oczyszczania (odprowadzanych do wód lub do ziemi),
- najwyższe odsetki gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji,

- niedobór terenów zielonych w miastach, szczególnie problemowa sytuacja w **powiatach zgorzeleckim i bolesławieckim** (nie dotyczy powiatu **kłodzkiego**)
- ❖ *pod względem wyposażenia w infrastrukturę techniczną oraz stopnia dostępności transportowej*
  - niski poziom gęstości sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej, a także drogowej (**bolesławiecki, kłodzki i zgorzelecki**)
- ❖ *w zakresie gospodarki*
  - relatywnie niska wartość produkcji przemysłowej w przeliczeniu na pracującego (**kłodzki, świdnicki, bolesławiecki i zgorzelecki** – 28. lokata w województwie)
  - relatywnie niski poziom inwestycji – w porównaniu do liczby ludności wielkość nakładów inwestycyjnych niższa od poziomu ogólnowojevodzkiego (z wyjątkiem powiatu **zgorzeleckiego**)
  - umiarkowane znaczenie rolnictwa,
  - mała liczba działających spółek z kapitałem zagranicznym
  - niewielki napływ kapitału zagranicznego – niska wartość zainwestowanego kapitału zagranicznego (nie dotyczy powiatu **wałbrzyskiego**)
- ❖ *pod względem sytuacji na rynku pracy*
  - praca w warunkach zagrożenia (**świdnicki i wałbrzyski**)
- ❖ *pod względem rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego*
  - relatywnie mała liczba zarejestrowanych fundacji stowarzyszeń i organizacji społecznych w stosunku do liczby ludności – świadczy o niewielkiej skłonności mieszkańców do działań prospołecznych,
  - mała możliwość doksztalcenia się uczniów w zakresie języka obcego w szkole podstawowej czy gimnazjum,
  - zdawalność matur w liceach ogólnokształcących poniżej przeciętnej w województwie,
  - słaba kondycja zdrowotna społeczeństwa – wyższe od przeciętnej w województwie: umieralność okołoporodowa, umieralność z powodu nowotworów, a także z powodu chorób układu krążenia (szczególnie powiat **wałbrzyski**)
- ❖ *w sferze zagrożeń społecznych,*
  - niski poziom dostępności do usług publicznych, społecznych, szczególnie do specjalistycznych usług medycznych, opieki nad małym dzieckiem realizowanej przez żłobki (w powiecie **wrocławskim** w 2010 r. nie było żłobków)

Potencjały rozwojowe skupienia VI (powiaty: dzierzoniowski, kłodzki, świdnicki i wałbrzyski oraz zgorzelecki i bolesławiecki) to:

- ❖ *w sferze uwarunkowań demograficznych*
  - dodatni przyrost naturalny (**bolesławiecki**),
  - korzystna struktura wiekowa – zdecydowanie mniej osób starszych w wieku powyżej 64 lat niż dzieci w wieku 0-14 lat (szczególnie powiat **bolesławiecki**)
- ❖ *pod względem środowiska naturalnego/ochrony środowiska*
  - relatywnie wysoki odsetek obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (**kłodzki**)
- ❖ *pod względem wyposażenia w infrastrukturę techniczną*
  - wyższa od przeciętnej w województwie gęstość sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej oraz drogowej i kolejowej (**wałbrzyski**)
- ❖ *w zakresie gospodarki*
  - relatywnie wysoka wartość produkcji przemysłowej (**wałbrzyski**),
  - dynamicznie rozwijające się budownictwo – znacząca wydajność produkcji budowlano-montażowej (**wałbrzyski**)
- ❖ *pod względem innowacyjności przedsiębiorstw*
  - prorozwojowe nastawienie przedsiębiorstw – relatywnie wysokie nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle przypadające na przedsiębiorstwo, które poniosło nakłady (**bolesławiecki**),
  - nowoczesność technologii – wysoki odsetek przedsiębiorstw wykorzystujących komputery do sterowania i regulacji procesami technologicznymi (**bolesławiecki**)

- ❖ *pod względem sytuacji na rynku pracy*
  - płynność rynku pracy (szczególnie w powiecie **dzierżoniowskim** – największa spośród 29 powiatów)
- ❖ *pod względem rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego*
  - zdawalność matur w liceach ogólnokształcących powyżej przeciętnej w województwie
- ❖ *w sferze zagrożeń społecznych, skali i natężenia zagrożeń bezpieczeństwa publicznego*
  - relatywnie bardzo niski poziom zagrożeń bezpieczeństwa w komunikacji drogowej – (**zgorzelecki, dzierżoniowski i wałbrzyski**)

SKUPIENIE VII

Do skupienia VII zostało przyporządkowane 6 powiatów o zbliżonych, podobnych wartościach mierników cząstkowych, tworzących przestrzennie 3 grupy:

- **górowski** położony z dala od dużych metropolii, w północnej części województwa, graniczący z województwem wielkopolskim,
- **oleśnicki** – w części północno-wschodniej, graniczący z województwem wielkopolskim i opolskim oraz powiaty
- **lubański, złotoryjski, lwówecki, jeleniogórski** w południowo-zachodniej, graniczące z Czechami

(wyjątek powiat złotoryjski). Utworzone skupienie zajmuje łącznie powierzchnię 4128 km² (tj. 20,7% powierzchni województwa). Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. na tym terenie mieszkało 352,9 tys. ludności (12,3% ludności województwa). Średnio na 1 km² powierzchni skupienia VII przypadało 85 mieszkańców, czyli znacznie mniej niż przeciętnie w województwie.

Cechą charakterystyczną powiatów w tym skupieniu jest niska gęstość zaludnienia oraz niski stopień zurbanizowania – poniżej przeciętnej w województwie.

Do barier rozwojowych skupienia VII (powiaty: górowski, oleśnicki, lubański, złotoryjski, lwówecki, jeleniogórski) należą:

- ❖ *w sferze uwarunkowań demograficznych - procesy depopulacyjne*
  - ujemne saldo ruchów migracyjnych na pobyt stały (**górowski, lubański, lwówecki i złotoryjski**),
  - niski poziom mobilności przestrzennej – wskaźnik obrotu migracji wewnętrznych – ruchliwości ludności
- ❖ *pod względem środowiska naturalnego/ochrony środowiska*
  - relatywnie znaczny poziom wytworzonych w ciągu roku przemysłowych odpadów uciążliwych dla środowiska naturalnego – z wyłączeniem odpadów komunalnych (**jeleniogórski**),
  - relatywnie niewielki odsetek obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (**oleśnicki, lubański i złotoryjski**)
- ❖ *pod względem wyposażenia w infrastrukturę techniczną oraz dostępności transportowej*
  - niski poziom gęstości sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej, a także drogowej (**górowski, lwówecki i złotoryjski**)
- ❖ *w zakresie gospodarki*
  - relatywnie niska wartość produkcji przemysłowej oraz produkcji budowlano-montażowej na pracującego (szczególnie bardzo niska w powiatach **górowskim i lubańskim**),
  - relatywnie niski poziom inwestycji – w porównaniu do liczby ludności wielkość nakładów inwestycyjnych niższa od poziomu ogólnowojejewódzkiego,
  - niewielki napływ kapitału zagranicznego – niska wartość zainwestowanego kapitału zagranicznego

- ❖ *pod względem innowacyjności i efektywności działalności przedsiębiorstw*
  - niski poziom wskaźników diagnostycznych (z wyjątkiem powiatu **oleśnickiego**)
- ❖ *pod względem sytuacji na rynku pracy*
  - niski poziom zatrudnienia,
  - wysokie stopy rejestrowanego bezrobocia,
  - niski poziom płynności rynku pracy – odpływu z zasobu bezrobotnych do zasobu pracy,
  - relatywnie bardzo niski poziom wynagrodzeń (z wyjątkiem powiatu **złotoryjskiego**)
- ❖ *niski poziom rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego,*
  - relatywnie mała liczba zarejestrowanych fundacji stowarzyszeń i organizacji społecznych w stosunku do liczby ludności – świadczy o niewielkiej skłonności mieszkańców do działań prospołecznych (z wyjątkiem powiatu **jeleniogórskiego**),
  - mała możliwość dokończenia się uczniów w zakresie języków obcych w szkole podstawowej czy gimnazjum (**górowski, oleśnicki i lubański**),
  - relatywnie niska efektywność kształcenia – średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część matematyczno-przyrodnicza) poniżej przeciętnej w województwie,
  - słaba kondycja zdrowotna społeczeństwa – wyższa od przeciętnej w województwie: umieralność okołoporodowa oraz umieralność z powodu chorób układu krążenia (szczególnie powiat **górowski i lwówecki**)
- ❖ *w sferze zagrożeń społecznych,*
  - relatywnie znaczący problem w zakresie zagrożenia ubóstwem materialnym (szczególnie wysoki poziom w powiatach **jeleniogórskim, górowskim i złotoryjskim**)
  - niski poziom dostępności do usług publicznych, społecznych, szczególnie do specjalistycznych usług medycznych, opieki nad małym dzieckiem realizowanej przez żłobki

Potencjały rozwojowe skupienia VII (powiaty: górowski, oleśnicki, lubański, złotoryjski, lwówecki, jeleniogórski) to:

- ❖ *w sferze uwarunkowań demograficznych*
  - korzystna struktura wiekowa świadcząca o młodości społeczeństwa – zdecydowanie mniej osób starszych (w wieku powyżej 64 lat) niż dzieci (w wieku 0-14 lat)
- ❖ *pod względem środowiska naturalnego/ochrony środowiska*
  - relatywnie niski poziom wytworzonych w ciągu roku odpadów uciążliwych dla środowiska naturalnego, z wyłączeniem odpadów komunalnych (**górowski, lubański, lwówecki oleśnicki i złotoryjski**)
  - wysoki odsetek obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (**górowski** – najwyższy odsetek wśród dolnośląskich powiatów)
- ❖ *pod względem dostępności transportu*
  - w relacji do powierzchni gęstość sieci drogowej wyższa od przeciętnej w województwie (**jeleniogórski**)
- ❖ *pod względem innowacyjności przedsiębiorstw*
  - wysoki udział jednostek innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw oraz wysoki poziom przychodów netto ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w ciągu ostatnich 3 lat w przychodach ze sprzedaży ogółem (**oleśnicki**)
- ❖ *pod względem sytuacji na rynku pracy*
  - relatywnie mały odsetek zatrudnionych w warunkach zagrożenia,
  - relatywnie znacząca efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej – znaczący udział bezrobotnych uczestniczących w szkoleniach w zakresie aktywnego poszukiwania pracy oraz zajęciach aktywizacyjnych wśród wyrejestrowanych (szczególnie w powiatach **górowskim i oleśnickim**)
- ❖ *w sferze zagrożeń społecznych, skali i natężenia zagrożeń bezpieczeństwa publicznego*
  - relatywnie bardzo niski poziom zagrożeń przestępczością (**złotoryjski, jeleniogórski, oleśnicki i górowski**)

SKUPIENIE VIII

Ostatnie, skupienie VIII obejmuje pozostałe 9 powiatów, przy czym w układzie przestrzennym można wyróżnić dwie grupy:

- **strzełiński i ząbkowicki** położone w południowo-zachodniej części województwa oraz powiaty
- **kamienogórski, jaworski, legnicki, milicki, średzki, trzebnicki i wolowski**, tworzące pas jednostek terytorialnych ciągnący się z południa województwa na północny-wschód (od przygranicznego powiatu kamienno-górskiego do graniczącego z województwem

wielkopolskim – powiatu milickiego). Wymienione powiaty wyróżniały się na tle innych niskimi gęstościami zaludnienia. Utworzone skupienie zajmuje łącznie powierzchnię 4128 km² (tj. 20,7% powierzchni województwa). Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. na tym terenie mieszkało 352,9 tys. ludności (12,3% ludności województwa). Zatem, w skupieniu VIII średnio na 1 km² przypadało 76 osób (przeciętna w województwie kształtowała się na poziomie 144 osób/km²).

Do **barier rozwojowych** skupienia VIII (powiaty: **strzełiński i ząbkowicki oraz kamienogórski, jaworski, legnicki, milicki, średzki, trzebnicki i wolowski**) należą:

- ❖ *w sferze uwarunkowań demograficznych - procesy depopulacyjne*
  - ujemne saldo ruchów migracyjnych na pobyt stały (**górowski, lubański, lwówecki i złotoryjski**),
  - niski poziom mobilności przestrzennej (wskaźnik obrotu migracji wewnętrznych - ruchliwości ludności)
- ❖ *pod względem środowiska naturalnego/ochrony środowiska*
  - relatywnie niewielki odsetek obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (szczególnie powiaty **średzki oraz wolowski i legnicki**)
- ❖ *pod względem wyposażenia w infrastrukturę techniczną oraz stopnia dostępności transportowej*
  - niski poziom gęstości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej (**milicki, strzełiński, średzki, wolowski i ząbkowicki**),
  - niski poziom gęstości sieci gazowej (**strzełiński, wolowski i ząbkowicki**),
  - niski poziom gęstości sieci drogowej (**legnicki, milicki, średzki i wolowski**) i kolejowej (**jaworski, milicki, strzełiński i wolowski**)
- ❖ *w zakresie gospodarki*
  - relatywnie niska wartość produkcji przemysłowej oraz produkcji budowlano-montażowej na pracującego,
  - relatywnie niski poziom inwestycji (z wyjątkiem powiatu **milickiego i średzkiego**),
  - niewielki napływ kapitału zagranicznego – niska wartość zainwestowanego kapitału zagranicznego (z wyjątkiem powiatów **średzkiego i strzełińskiego**),
  - stan finansów jednostek samorządu terytorialnego – relatywnie niskie wpływy z tytułu dochodów w podatkach dochodowych od osób fizycznych i prawnych na mieszkańca (**kamienogórski, milicki, strzełiński i ząbkowicki**)
- ❖ *pod względem innowacyjności*
  - niski poziom wartości wskaźników diagnostycznych (z wyjątkiem powiatów **trzebnickiego i wolowskiego**)
- ❖ *pod względem sytuacji na rynku pracy*
  - niski poziom zatrudnienia,
  - znaczący poziom rejestrowanego bezrobocia,
  - relatywnie niski poziom wynagrodzeń (niższy od przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w skali całego województwa),

- praca w warunkach zagrożenia – wyższa od przeciętnego poziomu w województwie – liczba poszkodowanych w wypadkach przy pracy w relacji do pracujących (**jaworski, legnicki i milicki**),
- relatywnie niski poziom działalności w zakresie turystyki – w szczególności relatywnie niski stopień wykorzystania miejsc noclegowych oraz niski poziom rozwoju bazy noclegowej (**kamiennogórski, jaworski, legnicki, strzeliński milicki, średzki, trzebnicki i wołowski**)
- ❖ *pod względem poziomu rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego*
  - relatywnie niska efektywność kształcenia – średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część matematyczno-przyrodnicza) poniżej przeciętnej w województwie,
  - niski poziom dostępności do usług publicznych, społecznych, w tym szczególnie do specjalistycznych usług medycznych, opieki nad małym dzieckiem realizowanej przez żłobki

Potencjały rozwojowe skupienia VIII (powiaty: strzeliński i ząbkowicki oraz kamiennogórski, jaworski, legnicki, milicki, średzki, trzebnicki i wołowski) to:

- ❖ *w sferze uwarunkowań demograficznych*
  - korzystna struktura wiekowa świadcząca o młodości społeczeństwa – zdecydowanie mniej osób starszych (w wieku powyżej 64 lat) niż dzieci (w wieku 0-14 lat),
  - dodatni przyrost naturalny (**jaworski, milicki, strzeliński, średzki i trzebnicki**),
  - dodatnie saldo ruchów migracyjnych, w tym duży napływ migracyjny, szczególnie z pobliskiej aglomeracji – m. Wrocławia (**trzebnicki, średzki, wołowski, milicki**) oraz z Legnicy (**legnicki**)
- ❖ *pod względem środowiska naturalnego/ochrony środowiska*
  - relatywnie bardzo niski poziom emisji pyłowych zanieczyszczeń powietrza zakładów szczególnie uciążliwych,
  - relatywnie bardzo niski poziom wytworzonych w ciągu roku odpadów uciążliwych dla środowiska naturalnego (z wyłączeniem odpadów komunalnych),
  - wysoki odsetek obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (**milicki**)
- ❖ *w zakresie gospodarki*
  - relatywnie wysoka wartość nakładów inwestycyjnych (**milicki i średzki**),
  - napływ kapitału zagranicznego (znaczna liczba działających spółek z kapitałem zagranicznym, relatywnie wysoka wartość zainwestowanego kapitału zagranicznego (**średzki, strzeliński**))
- ❖ *pod względem innowacyjności przedsiębiorstw oraz efektywności działalności przedsiębiorstw niefinansowych*
  - wysoki poziom przychodów netto ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w ciągu ostatnich 3 lat w przychodach ze sprzedaży ogółem (**powiaty wołowski i trzebnicki**),
  - relatywnie wysoki wskaźnik rentowności obrotu netto (**milicki, strzeliński, średzki i trzebnicki**)
- ❖ *pod względem poziomu rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego*
  - wysoki stopień możliwości dokończenia się uczniów w zakresie języków obcych w szkole podstawowej czy gimnazjum (**kamiennogórski, średzki i wołowski**)
  - duża frekwencja w wyborach samorządowych – wyższa niż przeciętnie w województwie
- ❖ *w sferze zagrożeń społecznych, w tym ubóstwa materialnego*
  - relatywnie niski poziom zagrożeń ubóstwem; niskie obciążenie zaległościami za opłaty mieszkaniowe (z wyjątkiem powiatu **trzebnickiego**),
  - relatywnie niski odsetek pracujących otrzymujących przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto poniżej 50% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w województwie (**jaworski, milicki, strzeliński, średzki i wołowski**)
- ❖ *w sferze zagrożeń społecznych, w tym skali i natężenia zagrożeń bezpieczeństwa publicznego*
  - relatywnie niski poziom zagrożeń przestępczością

WNIOSKI KOŃCOWE

W niniejszym raporcie określono poziom zróżnicowania stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego powiatów województwa dolnośląskiego. Zgodnie z przyjętą metodologią, dokonano identyfikacji jednostek zajmujących w rankingu najlepsze pozycje (relatywnie lepiej rozwinięte powiaty – potencjalne obszary wzrostu) i zajmujących najłabsze pozycje (jednostki peryferyjne – potencjalne obszary problemowe) z zastosowaniem taksonomicznych miar rozwoju. Podstawą obliczenia taksonomicznych mierników rozwoju był zaproponowany zestaw wskaźników diagnostycznych, obliczonych na podstawie danych gromadzonych przez resort statystyki publicznej. Dane obejmowały tylko jeden rok bazowy 2010 (w przypadku braku danych, stosowano najbardziej aktualne dane). Wskaźniki te umożliwiły określenie cech charakterystycznych wyróżnionych obszarów wzrostu i obszarów problemowych.

Przeprowadzona zgodnie z metodologią, w oparciu o zaproponowane miary rozwoju, międzypowiatowa analiza porównawcza wykazała, iż zróżnicowanie powiatów województwa dolnośląskiego pod względem mierników rozwoju, liczonych dla każdego z ośmiu zakresów tematycznych, a także pod względem cząstkowych mierników liczonych w ramach każdego aspektu kształtowało się odmiennie. W każdym z wymienionych zakresów tematycznych, a także w ramach aspektów lokaty powiatów kształtowały się odmiennie, inne były również grupy poziomu wartości miernika. Nie było jednostki, dla której wyznaczone mierniki sytuowałyby ją na jednakowej pozycji.

Ponadto, zarówno wyznaczone potencjalne obszary wzrostu (relatywnie lepiej rozwinięte powiaty, liderzy) jak i potencjalne obszary problemowe – jednostki peryferyjne) nie były identyczne w poszczególnych zakresach tematycznych oraz w poszczególnych wyróżnionych aspektach.

Najbardziej zróżnicowane były powiaty pod względem wartości miernika syntezującego wskaźniki infrastruktury technicznej – zmienność 153,2%, a dystans między skrajnymi powiatami tj. powiatem znajdującym się w uporządkowaniu na pierwszym i ostatnim miejscu występował wynosił 0,891. Stosunkowo znaczny dystans między skrajnymi powiatami występował także pod względem mierników w zakresie innowacyjności i efektywności działalności przedsiębiorstw (zmienność 40,0%) oraz w zakresie potencjału demograficznego/zagrożeń demograficznych (zmienność 30,4%). Relatywnie niska wartość współczynnika zmienności (14,8%) wystąpiła w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych.

Mając na uwadze różnorodność powstałych rankingów, nie próbowano liczyć miernika syntezującego owe zakresy tematyczne, lecz korzystając z metody *K*-średnich, na podstawie unormowanych wartości cząstkowych mierników rozwoju (liczonych dla każdego aspektu w ramach wyróżnionych ośmiu zakresów tematycznych) dokonano wyróżnienia skupisk jednorodnych grup jednostek terytorialnych – powiatów. W wyniku przeprowadzonej symulacyjnej procedury otrzymano 8 skupisk powiatów, przy czym trzy skupiska jednoelementowe – izolowane, odstające od pozostałych.: Wrocław, powiat lubiński i powiat polkowicki. Wrocław okazał się liderem w zakresie potencjału infrastruktury technicznej, potencjału gospodarczego oraz kapitału intelektualnego i społecznego. W związku z wysokimi notami w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych oraz rynku pracy został zaklasyfikowany w tych zakresach do potencjalnych obszarów wzrostu. Słabą stroną m. Wrocławia było środowisko naturalne/ochrona środowiska, podobnie jak w przypadku innych obszarów silnie zurbanizowanych. Dla Wrocławia – obszaru wyróżniającego się, znacznie lepiej rozwiniętego, priorytetem powinien być przede wszystkim rozwój o charakterze polaryzacyjnym.

Drugie, izolowane skupisko – powiat lubiński okazał się liderem w zakresie innowacyjności i efektywności działalności przedsiębiorstw. Ponadto został zaklasyfikowany do obszaru wzrostu w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych. Wysokie noty uzyskał w zakresie potencjału gospodarczego oraz rynku pracy. Natomiast słabą stroną tego powiatu było środowisko

naturalne/ochrona środowiska.

Odmiennymi potencjałami i barierami charakteryzował się sąsiadujący powiat – polkowicki, również tworzący skupienie jednoelementowe. W porównaniu do powiatu lubińskiego, powiat polkowicki plasował się na dalekich pozycjach w zakresie spójności społecznej.

Szczególnie niekorzystne wyniki świadczące o peryferyjności obszaru, charakteryzującego się wieloma barierami rozwoju, uzyskano w przypadku powiatu górowskiego, położonego z dala od znaczących ośrodków miejskich. W wyniku przeprowadzonej analizy, powiat ten został zaklasyfikowany do obszarów problemowych w zakresie: potencjału infrastruktury technicznej, potencjał gospodarczego/struktury gospodarki, innowacyjności i efektywności przedsiębiorstw oraz rynku pracy. Uzyskał również niskie noty w zakresie spójności społecznej/ problemów społecznych. Mocną stroną powiatu górowskiego była sytuacja w zakresie środowiska naturalnego/ochrony środowiska.

Powiat górowski jako przykład terenu peryferyjnego pod względem rozwoju gospodarczego i przestrzennego powinien swoją optymalną ścieżkę rozwoju oprzeć na rozwoju dyfuzyjnym, tj bazując na wykorzystaniu wewnętrznych potencjałów oraz na absorpcji efektów wypracowanych w ramach względnie silniejszych ośrodków rozwojowych.

Aby w pełni określić trwałe (możliwe do aktywowania) endogeniczne potencjały rozwojowe oraz trwałe bariery strukturalnych należałoby monitorować cyklicznie sytuację w badanych jednostkach terytorialnych w odstępach 2-3-letnich.

ANEKS

Tablice z wartościami wskaźników diagnostycznych

TABL. 1. POTENCJAŁ DEMOGRAFICZNY / ZAGROŻENIA DEMOGRAFICZNE – WARTOŚCI FINALNYCH WSKAŹNIKÓW DIAGNOSTYCZNYCH DLA POWIATÓW W 2010 R.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Stan i rozmieszczenie ludności		Struktura ludności	Ruch naturalny			Ruch wędrówkowy		mobilność przestrzenna – obrót migracji na 1000 ludności
	gęstość zaludnienia (w osobach na 1 km ²)	przyrostu rzeczywistego (w %)	urbani-zacji	młodości demo-graficz-nej	zgonów (standa-ryzowa-ny)	przyrostu natural-nego	saldo migracji (migracji netto)	odpływu migra-cyjnego	
Powiaty:									
bolesławiecki.....	68,4	0,1	49,2	124,2	10,2	1,1	-0,6	7,1	29,4
dzierżoniowski.....	215,7	-0,4	81,3	88,7	10,5	-2,6	-1,5	6,5	21,8
głogowski.....	198,0	0,1	77,0	159,1	9,5	4,5	-3,9	10,1	31,4
górowski.....	49,1	-0,2	41,7	141,0	11,0	1,5	-3,1	8,8	26,3
jaworski.....	88,7	0,0	56,4	115,6	10,2	0,3	-0,6	6,5	20,9
jeleniogórski.....	101,9	0,1	46,5	113,4	11,4	-3,0	3,9	10,5	30,7
kamiennogórski.....	114,6	-0,4	58,9	112,7	10,4	-0,8	-3,7	7,7	25,6
kłodzki.....	99,0	-0,5	64,9	93,0	11,4	-3,1	-2,4	7,0	22,4
legnicki.....	72,3	0,3	33,6	121,4	11,5	-0,3	3,4	9,5	29,6
lubański.....	130,5	-0,3	63,0	114,5	9,6	-0,5	-2,8	8,5	26,1
lubiński.....	147,6	-0,1	76,0	127,8	9,8	2,5	-3,9	10,6	31,6
lwówecki.....	66,3	-0,2	50,8	114,8	10,9	-1,9	-0,5	8,3	25,6
milicki.....	51,9	0,1	32,1	147,9	11,2	1,3	0,1	6,0	22,1
oleśnicki.....	99,5	0,3	59,2	134,4	10,4	2,4	0,7	6,2	26,0
oławski.....	139,2	0,8	63,8	132,8	10,2	2,6	5,3	6,2	29,3
połkowicki.....	79,2	0,2	59,4	163,8	11,8	2,7	-1,0	10,2	30,6
strzeliński.....	70,5	0,0	32,9	109,2	10,2	0,5	-0,8	7,5	24,2
średzki.....	71,7	0,7	17,7	133,5	10,8	1,0	6,3	7,3	28,7
świdnicki.....	214,8	-0,1	69,6	106,9	10,3	-0,7	-0,1	5,7	21,8
trzebnicki.....	78,0	1,0	37,2	142,8	10,9	1,2	8,5	6,1	32,6
wałbrzyski.....	346,0	-0,8	88,8	81,4	11,3	-3,8	-4,0	7,2	18,3
wołowski.....	70,1	0,0	52,7	108,0	10,0	-0,5	0,6	6,4	23,6
wrocławski.....	102,1	2,8	14,9	154,9	9,6	4,0	23,6	9,6	48,4
ząbkowicki.....	85,1	-0,6	44,8	101,4	11,1	-2,9	-3,0	9,0	26,0
zgorzelecki.....	110,2	-0,5	68,3	109,7	10,6	-0,5	-4,4	8,8	28,3
złotoryjski.....	78,8	0,0	50,1	132,1	10,0	1,7	-1,7	8,7	25,9
Miasta na prawach powiatu:									
Jelenia Góra.....	769,3	-0,6	100,0	72,1	10,4	-3,8	-2,6	12,9	23,2
Legnica.....	1845,7	-0,3	100,0	105,0	10,1	0,0	-2,8	10,5	18,3
Wrocław.....	2161,7	0,1	100,0	77,5	8,6	0,3	1,1	11,0	42,7

Podstawowe parametry statystyczne:

wartość maksymalna	2161,7	2,8	100,0	163,8	11,8	4,5	23,6	12,9	48,4
wartość minimalna	49,1	-0,8	14,9	72,1	8,6	-3,8	-4,4	5,7	18,3
średnia wojewódzka	144,3	0,0	70,1	104,1	10,1	-0,1	0,5	8,7	30,0
zmiennosc (w %)	189,4	x	35,9	24,8	9,6	x	x	27,2	45,0

TABL. 2. ŚRODOWISKO NATURALNE / OCHRONA ŚRODOWISKA – WARTOŚCI FINALNYCH WSKAŹNIKÓW DIAGNOSTYCZNYCH DLA POWIATÓW W 2010 R.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Zanieczyszczenia				Odpady uciążliwe dla środowiska		Walory środowiska przyrodniczego	
	powietrza	wód powierzchniowych i gleb			wytworzone (z wyłączeniem odpadów komunalnych) w ciągu roku na 1 km ² (w t)	komunalne (zmieszane; bez zebranych selektywnie) zebrane w ciągu roku na 1 mieszkańca (w kg)	udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (w %)	liczba mieszkańców miast na 1 ha parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej ogólnodostępnej
	emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych - zanieczyszczenia pyłowe na 100 km ² (w t)	odsetek nieoczyszczonych ścieków w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczenia odprowadzonych do wód lub do ziemi (w %)	przepustowość dobową komunalnych i przemysłowych oczyszczalni na 1000 ludności (w m ³ /dobę)	udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni gruntów ogółem (w %)				
Powiaty:								
bolesławiecki.....	4,2	56,7	316,8	1,0	41,7	216,1	9,2	526,5
dzierżoniowski.....	4,8	-	226,0	0,1	14,4	283,9	17,9	466,9
głogowski.....	24,8	-	755,1	0,1	2625,3	306,2	2,8	359,6
górowski.....	0,9	-	148,6	0,1	8,1	251,5	70,7	564,4
jaworski.....	4,1	-	2732,3	0,4	23,9	388,7	26,2	268,2
jeleniogórski.....	11,5	0,2	307,5	0,0	18,5	404,9	25,1	614,7
kamiennogórski.....	3,0	-	472,9	0,3	8,3	358,3	16,0	1349,5
kłodzki.....	7,4	1,1	393,6	0,3	76,0	305,8	37,5	370,7
legnicki.....	0,1	9,8	291,3	0,5	13,2	251,6	12,0	193,9
lubański.....	7,2	-	218,0	0,5	8,6	218,8	2,3	485,1
lubiński.....	83,3	-	2351,9	0,3	9798,2	366,6	2,1	503,1
lwówecki.....	0,4	51,2	217,6	0,4	25,5	226,1	13,2	553,2
milicki.....	0,7	-	220,1	0,1	11,5	145,5	67,8	153,8
oleśnicki.....	-	3,8	390,2	0,1	9,1	208,8	10,5	535,3
oławski.....	4,4	-	226,7	0,2	64,9	266,1	0,0	377,4
polkowicki.....	76,6	-	197,0	0,1	26619,5	299,7	26,7	154,0
strzeliński.....	15,0	-	327,4	0,3	138,1	97,7	14,6	217,8
średzki.....	1,0	-	191,3	-	53,8	186,6	0,7	152,8
świdnicki.....	27,0	-	582,0	1,5	153,4	343,6	7,4	334,1
trzebnicki.....	-	-	151,6	0,3	-	189,7	24,0	234,0
wałbrzyski.....	57,5	-	166,2	0,3	133,2	312,5	32,5	689,5
wołowski.....	4,3	1,1	754,4	0,2	146,7	190,5	11,8	128,7
wrocławski.....	6,2	-	165,4	0,3	143,4	308,1	10,9	110,3
ząbkowicki.....	0,1	-	202,6	0,1	794,7	166,0	15,8	120,0
zgorzelecki.....	286,9	22,2	1333,1	2,4	2641,2	274,7	0,1	364,7
złotoryjski.....	10,2	-	373,9	0,6	468,7	217,5	7,1	425,4
Miasta na prawach powiatu:								
Jelenia Góra.....	43,9	-	249,9	-	97,1	359,2	16,5	425,6
Legnica.....	85,3	-	794,1	-	5825,2	606,9	0,4	526,6
Wrocław.....	97,0	-	381,4	-	1144,7	417,1	2,4	443,4
<i>Podstawowe parametry statystyczne:</i>								
wartość maksymalna	286,9	56,7	2732,3	2,4	26619,5	606,9	70,7	1349,5
wartość minimalna	-	-	148,6	-	-	97,7	0,0	110,3
średnia wojewódzka	26,2	7,6	501,7	0,4	1682,0	321,0	18,5	378,7
zmiennosc (w %)	228,6	182,2	106,1	129,1	319,5	31,0	95,7	42,0

TABL. 3. POTENCJAŁ INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ – WARTOŚCI FINALNYCH WSKAŹNIKÓW DIAGNOSTYCZNYCH DLA POWIATÓW W 2010 R.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Infrastruktura				
	wodociągowa (rozdzielnica)	kanalizacyjna	gazowa (czynna)	drogowa	kolejowa
	długość				
	sieci			dróg o nawierzchni twardej	linii eksploatowanych
	w km na 100 km ²				
Powiaty:					
bolesławiecki.....	50,0	45,9	18,7	58,8	8,4
dzierżoniowski.....	67,6	52,9	67,1	113,1	4,7
głogowski.....	87,7	59,5	45,0	92,6	5,4
górowski.....	52,3	6,8	26,3	73,2	4,2
jaworski.....	56,9	37,3	29,4	105,3	4,5
jeleniogórski.....	69,7	56,1	42,2	121,7	8,8
kamiennogórski.....	67,4	34,0	28,5	99,8	10,8
kłodzki.....	44,3	23,6	30,8	96,9	10,2
legnicki.....	80,8	58,6	34,8	76,2	10,3
lubański.....	76,0	45,3	30,1	128,0	15,6
lubiński.....	65,0	82,6	54,6	76,3	4,3
lwówecki.....	45,9	26,2	13,3	96,0	10,4
milicki.....	50,2	16,9	27,9	59,3	4,7
oleśnicki.....	72,6	24,6	24,0	83,6	9,4
oławski.....	85,8	43,5	29,0	79,4	8,2
polkowicki.....	65,6	44,9	37,8	68,6	6,3
strzeliński.....	53,1	11,4	8,7	96,1	4,0
średzki.....	64,3	28,0	25,5	76,3	5,7
świdnicki.....	91,3	37,6	51,1	113,6	12,7
trzebnicki.....	69,1	13,9	34,1	77,6	4,4
wałbrzyski.....	95,6	54,1	94,6	129,5	14,1
wołowski.....	45,8	28,3	13,9	67,9	4,2
wrocławski.....	106,1	62,1	42,4	96,2	11,5
ząbkowicki.....	50,5	14,7	20,1	85,5	8,9
zgorzelecki.....	67,5	26,2	17,2	83,1	16,5
złotoryjski.....	49,3	34,3	19,3	89,6	12,4
Miasta na prawach powiatu:					
Jelenia Góra.....	235,9	178,9	232,3	219,1	26,1
Legnica.....	332,6	345,4	339,2	406,0	49,2
Wrocław.....	431,6	291,1	479,3	306,5	58,2
<i>Podstawowe parametry statystyczne:</i>					
wartość maksymalna	431,6	345,4	479,3	406,0	58,2
wartość minimalna	44,3	6,8	8,7	58,8	4,0
średnia wojewódzka	72,3	41,4	40,4	92,5	9,5
zmienność (w %)	70,2	97,8	148,6	40,3	77,4

TABL. 4. POTENCJAŁ GOSPODARCZY / STRUKTURA GOSPODARKI – WARTOŚCI FINALNYCH WSKAŹNIKÓW DIAGNOSTYCZNYCH DLA POWIATÓW W 2010 R.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Produkcja przemysłowa. Produktowność pracy	Budownictwo		Nakłady inwestycyjne	Kapitał zagraniczny		Rolnictwo	
	produkcja sprzedana przemysłu na 1 pracującego w przemyśle (ceny bieżące; w zł)	produkcja budowlano-montażowa na 1 pracującego w budownictwie (ceny bieżące; w zł)	udział gruntów przekazanych inwestorom pod budownictwo mieszkaniowe w ogólnej powierzchni gruntów w zasobach (w %)	w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca (ceny bieżące; w zł)	liczba spółek z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców	wartość kapitału zagranicznego spółek na 10 tys. mieszkańców (w zł)	udział podmiotów zarejestrowanych w sekcji ^a w ogólnej liczbie zarejestrowanych podmiotów (w %)	udział użytków rolnych w powierzchni ogółem (w %)
Powiaty:								
bolesławiecki	215281,1	88475,0	3,0	2389,7	6,1	27216610,5	3,8	30,5
dzierżoniowski	236262,5	156270,0	3,3	1455,7	4,0	21722069,9	1,8	70,8
głogowski	46484,6	111621,1	9,9	4724,6	2,4	#	1,6	62,8
górowski	93432,0	95295,9	0,2	295,0	#	#	4,3	63,5
jaworski	194434,6	111903,9	4,1	618,2	4,3	#	3,5	70,1
jeleniogórski	207668,3	175327,9	3,5	3227,7	9,7	10981962,7	2,5	40,5
kamienogórski	175929,5	145391,6	1,2	1401,8	4,2	#	3,9	54,0
kłodzki	168632,6	135758,4	2,0	1049,3	3,4	2924641,3	3,7	49,1
legnicki	183443,4	77079,2	11,8	1436,0	2,2	3253816,3	5,1	76,0
łubański	150771,7	198899,7	1,0	917,9	#	2665521,7	2,6	66,9
łubiński	#	207863,1	0,1	3176,5	1,6	457047,1	2,1	56,9
lwówecki	178323,2	117324,4	1,3	624,1	3,0	#	4,5	58,0
milicki	181597,4	93057,5	9,4	15554,6	2,7	#	5,5	52,2
oleśnicki	222549,7	175838,8	2,8	1241,7	3,1	11170936,4	3,9	61,5
oławski	250954,3	165841,3	8,8	5738,9	6,3	110186340,5	2,4	69,5
polkowicki	#	34739,2	4,7	15750,8	3,2	67519844,5	3,2	53,2
strzeliński	301316,3	61402,1	7,8	1986,4	7,1	69674654,0	4,2	84,2
średzki	312630,4	53990,5	5,5	5086,8	9,1	21274067,0	4,3	79,3
świdnicki	188469,2	149071,6	2,4	2301,6	5,5	23472291,1	1,8	75,4
trzebnicki	240186,7	153162,8	2,7	1233,0	5,5	4215978,2	3,7	65,2
wałbrzyski	558600,0	109581,4	1,4	2164,0	2,3	#	1,6	47,7
wołowski	449589,5	108578,7	1,4	2463,6	4,6	27287895,7	3,8	56,6
wrocławski	661650,0	680810,6	3,2	8305,7	15,8	153524717,3	3,0	77,4
ząbkowicki	178834,7	128765,5	2,8	858,5	#	#	4,3	71,4
zgorzelecki	57574,8	177690,8	3,2	4505,8	2,9	#	1,7	39,6
złotoryjski	203573,2	89071,5	2,7	667,7	3,7	2710504,9	3,5	72,3
Miasta na prawach powiatu:								
Jelenia Góra	203303,8	213995,0	2,8	2590,6	5,5	9425990,5	0,7	39,9
Legnica	229022,0	155366,3	27,0	2579,0	6,1	57973665,0	0,6	39,7
Wrocław	436891,2	160384,7	7,5	4422,3	17,6	116444653,7	0,4	42,7
Podstawowe parametry statystyczne:								
wartość maksymalna	#	680810,6	27,0	15750,8	17,6	153524717,3	5,5	84,2
wartość minimalna	46484,6	34739,2	0,1	295,0	#	457047,1	0,4	30,5
średnia wojewódzka	377012,2	168465,3	3,2	3435,6	7,6	50419411,8	2,0	59,9
zmiennosc (w %)	96,0	69,4	82,5	85,2	78,8	99,7	73,8	23,7

a W sekcji rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo.

TABL. 4. POTENCJAŁ GOSPODARCZY / STRUKTURA GOSPODARKI – WARTOŚCI FINALNYCH WSKAŹNIKÓW DIAGNOSTYCZNYCH DLA POWIATÓW W 2010 R. (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Sektor usług	Turystyka				Finanse jednostek samorządu terytorialnego		
	liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON w sekcjach ^a na 1000 mieszkańców	wskaźnik funkcji turystycznej	liczba turystów zagranicznych korzystających z noclegów w obiektach turystycznych na 1000 ludności	wskaźnik rozwoju bazy noclegowej	stopień wykorzystania miejsc noclegowych (w %)	dochody jednostek samorządu terytorialnego z podatku od osób prawnych i fizycznych na 1 mieszkańca (w zł)	udział wydatków majątkowych inwestycyjnych jednostek samorządu terytorialnego w wydatkach ogółem (w %)	otrzymane przez jednostki samorządu terytorialnego środki na programy i projekty UE w przeliczeniu na 1 mieszkańca (w zł)
Powiaty:								
bolesławiecki	31,0	5,5	88,7	54,4	30,0	525,5	25,6	15,3
dzierżoniowski	36,5	6,1	44,5	31,7	32,9	480,9	6,1	11,9
głogowski	40,5	4,0	29,6	55,5	40,9	956,9	9,9	18,7
górowski	28,5	1,5	0,4	22,3	31,5	333,0	5,1	17,7
jaworski	39,0	10,4	7,9	7,9	14,8	439,9	16,7	48,7
jeleniogórski	53,6	219,8	389,0	26,0	24,8	480,0	6,1	16,6
kamiennogórski	30,2	9,0	5,7	16,5	12,7	448,2	5,1	8,5
kłodzki	44,9	53,9	138,7	25,7	26,5	470,1	7,7	8,0
legnicki	36,9	9,2	63,5	22,3	22,9	505,7	11,4	17,6
lubański	35,1	50,2	389,6	32,8	37,9	476,8	5,4	11,5
lubiński	38,7	3,7	15,0	57,2	28,4	1196,4	21,8	6,1
lwówecki	27,9	12,2	22,3	20,8	26,4	368,2	7,9	4,9
milicki	34,8	23,8	33,8	14,5	18,7	426,1	17,0	23,0
oleśnicki	34,7	5,0	99,8	58,6	25,1	587,6	21,8	7,8
oławski	39,4	1,4	13,6	71,4	31,8	712,5	16,0	2,1
polkowicki	29,0	7,1	36,5	40,6	28,8	1310,5	20,2	4,5
strzebiński	32,4	5,8	17,7	21,0	23,4	477,7	20,7	7,8
średzki	38,6	5,9	9,9	28,0	26,6	590,4	18,8	14,8
świdnicki	39,1	5,8	50,6	45,7	29,1	612,4	14,2	58,6
trzebnicki	38,4	7,9	7,0	19,4	14,7	601,7	34,5	33,4
wałbrzyski	43,1	6,5	44,3	41,9	29,3	637,5	3,3	13,3
wołowski	27,8	10,1	2,1	11,9	22,9	518,6	6,7	3,4
wrocławski	43,0	6,1	24,6	39,0	18,7	958,9	9,5	22,1
ząbkowicki	37,2	4,8	0,5	27,1	29,9	448,5	14,8	12,0
zgorzelecki	38,2	10,0	191,2	55,7	30,8	762,7	11,7	5,1
złotoryjski	36,9	3,2	201,5	91,0	34,5	462,2	13,1	20,4
Miasta na prawach powiatu:								
Jelenia Góra	54,5	22,3	238,0	27,1	23,9	748,2	17,3	51,1
Legnica	51,1	9,2	145,7	50,1	22,0	808,4	15,5	48,9
Wrocław	60,5	14,1	357,3	79,1	40,8	1261,7	24,2	202,6

Podstawowe parametry statystyczne:

wartość maksymalna	60,5	219,8	389,6	91,0	40,9	1310,5	34,5	202,6
wartość minimalna	27,8	1,4	0,4	7,9	12,7	333,0	3,3	2,1
średnia wojewódzka	44,0	17,1	144,2	38,6	29,1	785,4	19,7	60,0
zmienność (w %)	23,9	193,6	98,3	55,2	24,1	41,2	34,3	128,7

a Handel, naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja.

TABL. 5. INNOWACYJNOŚĆ I EFEKTYWNOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTW – WARTOŚCI FINALNYCH WSKAŹNIKÓW DIAGNOSTYCZNYCH DLA POWIATÓW W 2010 R.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle				Efektywność przedsiębiorstw (niefinansowych)	
	udział jednostek innowacyjnych w zakresie innowacji produktowych lub procesowych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw (w %)	nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle przypadające na innowacyjne przedsiębiorstwo, które poniosło nakłady (ceny bieżące; w tys. zł)	udział przychodów netto ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w latach 2008-2010 w przychodach ze sprzedaży ogółem (w %)	udział przedsiębiorstw przemysłowych wykorzystujących komputery (duże, mini-komputery, mikrokomputery) do sterowania i regulacji procesami technologicznymi w przedsiębiorstwach ogółem (w %)	wskaźnik rentowności obrotu netto (w %)	przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na 1 przedsiębiorstwo (w tys. zł)
Powiaty:						
bolesławiecki	11,9	16553,3	1,1	19,0	2,5	40997,8
dzierżoniowski.....	15,2	1216,1	13,0	9,5	5,2	45672,1
głogowski	15,6	71,8	0,1	6,3	5,2	26923,2
górowski	5,6	188,0	4,3	-	0,4	11829,1
jaworski	13,3	1444,2	2,4	8,9	4,1	40295,1
jeleniogórski	18,4	9901,3	4,8	8,2	2,1	39435,4
kamiennogórski	12,5	9491,0	8,0	7,5	2,4	27982,1
kłodzki	12,8	2905,0	9,4	7,0	5,7	29871,5
legnicki	8,1	3205,0	8,8	2,7	4,1	22773,5
lubański	11,4	1385,8	3,9	18,2	-1,8	18097,3
lubiński	18,2	#	0,4	18,2	24,3	#
lwówecki	13,3	673,0	10,9	13,3	1,6	32867,1
milicki.....	16,7	3172,3	2,8	2,1	5,3	28978,5
oleśnicki	23,4	1859,7	13,3	9,3	4,9	92766,6
oławski	20,9	1746,4	6,5	8,8	0,5	67637,3
polkowicki.....	15,7	#	6,6	9,8	#	#
strzeliński	26,7	3223,6	0,6	6,7	5,9	54894,2
średzki	9,3	193,3	0,0	18,6	5,5	78681,2
świdnicki	16,2	2717,2	9,2	10,0	4,8	38131,4
trzebnicki	14,1	701,1	21,1	12,7	6,8	51335,5
wałbrzyski	12,0	1114,9	6,0	17,0	3,4	154782,6
wołowski	15,6	1385,7	13,4	25,0	1,1	75095,7
wrocławski	22,1	7880,1	11,5	18,6	2,2	239612,3
ząbkowicki	12,8	3526,3	4,7	10,6	-12,7	46504,0
zgorzelecki	17,8	215,6	2,2	8,9	3,1	45817,6
złotoryjski.....	12,8	1435,0	7,2	5,1	1,9	22958,5
Miasta na prawach powiatu:						
Jelenia Góra.....	25,0	13482,5	7,7	15,4	10,0	43446,4
Legnica	22,5	5657,3	3,8	14,1	5,0	120244,5
Wrocław	17,5	5115,0	3,9	7,5	4,0	116377,4
<i>Podstawowe parametry statystyczne:</i>						
wartość maksymalna	26,7	#	21,1	25,0	24,3	#
wartość minimalna	5,6	71,8	0,0	-	-12,7	11829,1
średnia wojewódzka	16,6	5561,7	6,0	10,8	6,2	103122,9
zmienność (w %)	25,3	171,2	74,8	46,2	x	83,8

TABL. 6. RYNEK PRACY / ADAPTACYJNOŚĆ ZASOBÓW PRACY – WARTOŚCI FINALNYCH WSKAŹNIKÓW DIAGNOSTYCZNYCH DLA POWIATÓW W 2010 R.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Zatrudnienie	Praca w warunkach zagrożenia		Zasoby rejestrowanego bezrobocia		Płynność rynku pracy	
	liczba pracujących na 100 osób w wieku 15 lat i więcej	zatrudnieni w warunkach zagrożenia na 100 osób pracujących	liczba poszkodowanych w wypadkach przy pracy na 100 osób pracujących	stopa bezrobocia rejestrowanego (w %)	udział bezrobotnych absolwentów (do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki) w ogólnej liczbie bezrobotnych (w %)	płynności rynku pracy	salda bezrobocia na 100 nowo zarejestrowanych
Powiaty:							
bolesławiecki.....	19,8	3,1	13,1	14,9	5,5	35,5	2,5
dzierżoniowski.....	15,8	4,6	13,1	22,3	3,9	46,4	6,4
głogowski.....	23,6	19,7	17,3	14,6	4,0	44,1	0,8
górowski.....	12,5	2,2	18,2	26,6	10,1	34,6	-9,9
jaworski.....	15,7	6,8	16,6	23,6	5,8	38,7	-4,0
jeleniogórski.....	14,6	6,8	9,3	22,9	2,9	36,8	-9,7
kamiennogórski.....	16,9	7,3	7,8	22,1	4,2	44,9	1,3
kłodzki.....	16,3	5,0	12,7	24,7	3,5	46,2	-1,0
legnicki.....	13,2	2,4	19,5	20,0	5,2	41,6	-4,1
lubański.....	15,9	3,9	8,2	24,7	4,3	36,1	-1,5
lubiński.....	26,4	19,8	21,0	9,7	9,6	36,8	-7,6
lwówecki.....	14,3	6,5	10,6	24,7	3,7	35,0	-2,6
milicki.....	17,6	7,6	16,1	17,6	6,8	36,8	-0,5
oleśnicki.....	20,1	6,5	13,4	16,1	6,5	36,1	-7,2
oławski.....	29,3	4,3	16,2	11,4	5,9	41,3	0,1
polkowicki.....	47,9	37,3	27,8	9,6	7,3	33,7	-3,7
strzeliński.....	16,4	3,9	14,0	17,3	5,8	47,7	0,0
średzki.....	19,7	6,1	15,5	13,5	6,6	37,5	-0,7
świdnicki.....	21,8	8,8	15,6	13,8	2,5	40,3	2,4
trzebnicki.....	16,0	4,8	12,5	13,6	10,9	40,7	1,0
wałbrzyski.....	20,4	7,9	13,6	19,1	3,7	38,0	3,6
wołowski.....	19,1	6,5	13,2	21,0	6,1	38,6	-3,3
wrocławski.....	36,8	5,8	13,9	5,0	5,5	37,1	-4,0
ząbkowicki.....	15,6	5,4	13,1	22,7	4,6	42,3	-7,7
zgorzelecki.....	25,0	9,4	10,8	13,2	4,8	36,8	5,0
złotoryjski.....	14,9	2,3	10,4	26,6	4,8	34,0	-0,8
Miasta na prawach powiatu:							
Jelenia Góra.....	29,2	1,8	10,7	10,9	3,2	32,7	-7,4
Legnica.....	34,9	3,5	15,7	9,2	4,7	40,3	-2,6
Wrocław.....	36,9	4,1	14,0	5,5	5,4	32,3	-4,4

Podstawowe parametry statystyczne:

wartość maksymalna	47,9	37,3	27,8	26,6	10,9	47,7	6,4
wartość minimalna	12,5	1,8	7,8	5,0	2,5	32,3	-9,9
średnia wojewódzka	25,3	7,2	14,6	13,1	5,0	38,7	-1,6
zmiennosc (w %)	36,4	100,2	23,9	53,4	36,7	11,6	-268,2

TABL. 6. RYNEK PRACY / ADAPTACYJNOŚĆ ZASOBÓW PRACY – WARTOŚCI FINALNYCH WSKAŹNIKÓW DIAGNOSTYCZNYCH DLA POWIATÓW W 2010 R. (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	<i>Płynność rynku pracy (dok.)</i>	<i>Efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej</i>			<i>Wynagrodzenia</i>
	przeciętna liczba nowo zarejestrowanych bezrobotnych przypadająca na 1 ofertę pracy zgłoszoną w ciągu roku	liczba bezrobotnych uczestniczących w szkoleniach w zakresie efektywnego poszukiwania pracy oraz zajęciach aktywizacyjnych w przeliczeniu na 100 wyrejestrowanych bezrobotnych	odsetek bezrobotnych, którzy podjęli pracę w trakcie lub po ukończeniu stażu albo programu przygotowania zawodowego w ogólnej liczbie bezrobotnych, którzy ukończyli staż albo program przygotowania zawodowego (w %)	liczba bezrobotnych, którzy po skorzystaniu z aktywnych form pomocy bezrobotnym zarejestrowali się po raz kolejny na 100 bezrobotnych nowo zarejestrowanych	przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (w zł)
Powiaty:					
bolesławiecki	2,5	0,2	35,2	17,0	2789,80
dzierżoniowski	3,2	2,3	37,9	15,3	2832,05
głogowski	2,4	5,7	34,8	18,2	2914,21
górowski	4,4	15,7	29,0	25,6	2598,06
jaworski	3,1	4,1	47,3	24,3	2654,67
jeleniogórski	6,1	6,9	40,4	15,6	2699,92
kamiennogórski	2,9	2,2	53,4	14,9	2701,25
kłodzki	3,7	5,0	46,7	22,7	2803,23
legnicki	4,0	7,9	44,5	21,5	2737,49
lubański	4,6	3,3	34,9	18,0	2600,59
lubiński	2,6	3,5	42,9	18,1	#
lwówecki	4,7	3,5	26,0	15,7	2714,29
milicki	3,0	3,0	60,2	17,4	2620,28
oleśnicki	4,3	9,5	30,3	13,7	2672,93
oławski	3,4	0,0	46,1	17,8	3030,98
polkowicki	2,6	4,4	18,0	24,1	#
strzeliński	3,3	2,2	56,5	22,1	2958,48
średzki	4,1	1,0	34,7	18,2	2993,49
świdnicki	2,3	0,1	51,0	14,9	3008,78
trzebnicki	3,9	7,8	64,3	16,0	3004,13
wałbrzyski	2,6	0,0	48,7	20,3	3281,07
wołowski	4,0	0,6	35,6	21,7	3036,22
wrocławski	1,7	1,2	33,5	14,4	3195,30
ząbkowicki	2,5	8,0	18,5	33,3	2709,91
zgorzelecki	3,3	4,5	59,0	13,3	3133,95
złotoryjski	2,6	4,8	58,8	35,1	3159,35
Miasta na prawach powiatu:					
Jelenia Góra	4,1	4,5	26,7	14,9	2969,75
Legnica	2,3	5,2	47,6	18,5	2763,74
Wrocław	4,6	2,2	42,7	17,7	3675,85

Podstawowe parametry statystyczne:

wartość maksymalna	6,1	15,7	64,3	35,1	#
wartość minimalna	1,7	0,0	18,0	13,3	2598,06
średnia wojewódzka	3,1	3,5	41,2	19,1	3412,4
zmienność (w %)	28,5	128,4	31,8	28,3	19,3

TABL. 7. KAPITAŁ INTELEKTUALNY I SPOŁECZNY – WARTOŚCI FINALNYCH WSKAŹNIKÓW DIAGNOSTYCZNYCH DLA POWIATÓW W 2010 R.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Kwalifikacje siły roboczej		Efektywność kształcenia (na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej)		Nauka języków obcych	
	odsetek liczby pracujących z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym (w %)	liczba pracujących z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część matematyczno–przyrodnicza; w pkt.)	zdawalność matur w liceach ogólnokształcących – udział uczniów, którzy nie zdali egzaminu maturalnego (w %)	liczba uczniów szkół	
					podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów	gimnazjalnych dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów
Powiaty:						
bolesławiecki	18,9	5,0	23,1	4,8	13,3	8,3
dzierżoniowski	19,0	4,2	22,7	5,1	27,2	19,2
głogowski	26,8	8,2	22,6	11,4	1,0	15,9
górowski	50,4	6,3	22,0	10,7	3,0	1,2
jaworski	23,3	4,1	21,8	4,6	15,9	45,6
jeleniogórski	17,6	3,5	21,1	12,1	31,1	22,2
kamiennogórski	12,3	2,8	21,9	2,9	27,3	56,8
kłodzki	27,2	5,4	22,3	6,5	22,2	35,9
legnicki	19,5	3,7	21,8	1,9	13,3	27,3
lubański	18,0	3,4	21,1	6,4	6,8	23,7
lubiński	23,2	6,8	23,5	9,9	21,7	22,4
lwówecki	31,3	8,7	21,6	8,3	13,2	10,1
milicki	24,7	3,9	21,5	6,3	22,8	18,4
oleśnicki	15,5	3,5	23,2	9,6	10,2	6,2
oławski	17,0	6,2	23,5	7,6	14,3	76,5
polkowicki	18,9	14,7	21,6	18,5	0,4	21,7
strzeliński	46,1	6,6	21,4	19,0	9,9	37,1
średzki	23,7	3,7	22,4	1,7	31,3	26,3
świdnicki	23,7	6,4	22,0	8,1	20,7	43,6
trzebnicki	19,3	5,8	22,1	2,9	9,5	34,6
wałbrzyski	28,2	8,8	21,9	7,9	6,5	30,1
wołowski	24,3	8,6	22,2	4,0	25,1	34,7
wrocławski	20,3	7,6	23,6	9,6	26,3	23,5
ząbkowicki	22,9	3,6	22,7	3,1	16,0	18,1
zgorzelecki	22,0	6,1	21,8	5,9	11,9	20,9
złotoryjski	25,1	5,2	21,2	7,7	26,6	14,3
Miasta na prawach powiatu:						
Jelenia Góra	25,4	9,6	23,7	4,2	9,5	12,5
Legnica	25,0	9,8	24,3	5,7	3,2	32,1
Wrocław	34,1	19,0	27,9	4,7	17,8	26,8
<i>Podstawowe parametry statystyczne:</i>						
wartość maksymalna	50,4	19,0	27,9	19,0	31,3	76,5
wartość minimalna	12,3	2,8	21,1	1,7	0,4	1,2
średnia wojewódzka	26,9	9,2	23,4	10,3	15,8	26,7
zmienność (w %)	25,2	61,6	9,3	46,6	51,0	50,5

TABL. 7. KAPITAŁ INTELEKTUALNY I SPOŁECZNY – WARTOŚCI FINALNYCH WSKAŹNIKÓW DIAGNOSTYCZNYCH DLA POWIATÓW W 2010 R. (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Kapitał społeczny - społeczeństwo obywatelskie		Kondycja zdrowotna społeczeństwa				
	liczba zarejestrowanych w rejestrze REGON fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców	frekwencja w wyborach samorządowych w 2010 (w %)	liczba chorych dzieci i młodzieży pozostających pod opieką lekarza POZ na 1000 dzieci i młodzieży	współczynnik umieralności okołoporodowej (w %)	liczba zgonów, których przyczyną były		różnica wartości wskaźnika natężenia umieralności z powodu nowotworów lub chorób układu krążenia w roku badanym i roku wcześniejszym
					nowotwory na 100 tys. ludności	choroby układu krążenia na 100 tys. ludności	
Powiaty:							
bolesławiecki	19,4	47,1	193,4	4,3	245,6	475,5	57,1
dzierżoniowski	22,8	42,0	192,7	5,2	290,0	651,9	49,1
głogowski	22,2	48,1	129,4	4,7	217,9	359,7	35,1
górowski	19,3	50,9	108,4	9,3	266,7	625,9	224,8
jaworski	28,9	48,6	320,4	12,7	291,6	577,4	123,6
jeleniogórski	32,4	47,7	173,9	3,5	285,5	596,1	15,2
kamiennogórski	25,6	51,6	229,9	2,2	251,1	528,2	25,6
kłodzki	27,7	46,1	200,1	3,3	298,1	584,0	-16,1
legnicki	23,8	48,8	142,2	6,8	238,6	458,5	-63,1
lubański	24,5	47,7	189,6	5,8	274,3	682,4	88,7
lubiński	26,6	48,1	325,7	8,0	230,3	317,5	-23,4
lwówecki	29,5	47,4	156,4	13,9	214,6	633,4	-32,6
milicki	27,2	50,1	281,1	4,6	227,4	552,3	11,7
oleśnicki	18,1	45,8	278,9	5,7	233,1	517,1	56,1
oławski	17,4	46,2	220,8	13,1	234,2	463,0	53,5
polkowicki	30,0	53,0	159,6	6,8	237,2	365,5	-9,6
strzeliński	26,9	48,2	284,7	6,3	231,9	643,3	1,5
średzki	24,0	48,5	126,4	10,8	247,7	519,4	-34,7
świdnicki	22,1	45,8	199,6	8,3	274,9	496,5	-61,3
trzebnicki	28,8	51,5	165,5	8,0	273,0	467,3	-25,8
wałbrzyski	25,0	41,9	208,6	9,2	320,8	588,6	-22,8
wołowski	27,0	51,0	129,3	6,7	233,8	577,1	-98,8
wrocławski	25,5	49,8	140,2	8,0	203,4	414,2	-39,6
ząbkowicki	26,5	50,2	166,2	9,8	252,6	573,5	-38,4
zgorzelecki	28,9	52,3	177,2	4,4	249,4	516,9	5,9
złotoryjski	32,6	46,3	259,6	4,0	301,8	590,5	174,3
Miasta na prawach powiatu:							
Jelenia Góra	38,2	40,0	193,6	9,6	329,0	532,9	66,9
Legnica	28,1	38,4	306,4	7,6	277,3	444,2	-35,3
Wrocław	39,1	39,4	251,8	7,0	286,4	539,5	41,3
<i>Podstawowe parametry statystyczne:</i>							
wartość maksymalna	39,1	53,0	325,7	13,9	329,0	682,4	224,8
wartość minimalna	17,4	38,4	108,4	2,2	203,4	317,5	-98,8
średnia wojewódzka	28,7	45,2	212,6	7,1	268,4	523,0	14,2
zmiennosc (w %)	23,7	9,9	26,1	33,9	11,9	15,4	384,8

TABL. 8. SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA / PROBLEMY SPOŁECZNE – WARTOŚCI FINALNYCH WSKAŹNIKÓW DIAGNOSTYCZNYCH DLA POWIATÓW W 2010 R.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy			Trudne warunki mieszkaniowe		Zagrożenie ubóstwem materialnym		
	liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 24 lata i mniej na 100 osób w wieku 18-24 lata	udział bezrobotnych		liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności na 10 tys. mieszkańców	udział mieszkań bez łazienki w ogólnej liczbie mieszkań (w %)	udział pracujących otrzymujących przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto poniżej 50% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w województwie, (3529,13 zł)	przeciętna wysokość zaległości za mieszkanie w zasobach gminnych na 1 mieszkanie zalegające z opłatami (w zł)	liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa na 10 tys. mieszkańców
		bez kwalifikacji zawodowych w ogólnej liczbie bezrobotnych (w %)	pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych (w %)					
Powiaty:								
bolesławiecki	11,5	23,7	5,3	15,4	9,5	25,2	1363,8	199,0
dzierżoniowski	11,8	32,0	7,8	9,3	17,7	18,7	566,1	225,3
głogowski	12,2	20,5	10,0	14,9	3,5	18,3	774,7	158,4
górowski	19,6	27,0	10,3	8,3	18,1	22,6	1340,2	338,3
jaworski	16,5	27,4	9,6	7,0	14,4	14,2	400,5	209,1
jeleniogórski	9,1	32,8	9,2	13,1	18,0	40,2	2593,5	151,1
kamiennogórski	13,4	25,9	8,8	10,6	22,1	24,6	544,3	102,1
kłodzki	15,0	31,0	13,7	9,1	18,0	26,6	807,4	260,7
legnicki	10,8	27,0	10,5	4,8	16,0	27,7	487,9	260,2
lubański	15,9	24,6	11,7	8,4	20,7	29,4	1282,4	158,0
lubiński	9,5	26,8	2,9	10,6	4,3	6,0	2003,1	150,0
lwówecki	13,5	26,4	9,5	5,1	20,4	19,2	519,3	237,3
milicki	13,6	19,5	15,6	4,3	13,0	10,5	1076,8	237,2
oleśnicki	13,2	24,4	9,3	4,4	11,3	29,2	1469,1	86,0
oławski	11,2	33,3	8,3	2,3	9,4	11,3	864,0	55,1
polkowicki	12,5	36,1	11,3	12,8	8,0	17,8	1593,3	241,5
strzeliński	12,1	20,2	8,1	1,8	16,3	13,2	717,5	83,7
średzki	9,9	25,9	8,5	5,4	16,0	10,7	830,0	82,5
świdnicki	9,4	24,2	4,1	12,8	16,1	14,6	955,1	173,9
trzebnicki	9,3	26,7	7,3	2,3	13,3	13,8	1381,9	164,1
wałbrzyski	9,5	31,3	10,4	15,1	25,2	15,6	1634,7	319,6
wołowski	17,3	31,8	16,2	16,7	12,6	8,5	896,8	179,8
wrocławski	3,9	33,0	16,5	5,9	10,4	16,2	1208,8	82,2
ząbkowicki	16,8	31,6	7,3	3,5	18,9	15,9	817,0	235,5
zgorzelecki	9,0	25,6	10,1	10,8	12,3	8,8	894,2	201,1
złotoryjski	17,8	30,8	13,8	7,5	14,9	20,1	878,1	349,3
Miasta na prawach powiatu:								
Jelenia Góra	6,5	31,3	5,8	16,3	11,5	15,7	1241,5	251,3
Legnica	6,3	20,8	5,3	28,1	13,1	21,6	638,8	256,4
Wrocław	3,1	28,2	15,8	8,0	6,5	16,8	1043,7	86,0
<i>Podstawowe parametry statystyczne:</i>								
wartość maksymalna	19,6	36,1	16,5	28,1	25,2	40,2	2593,5	349,3
wartość minimalna	3,1	19,5	2,9	1,8	3,5	6,0	400,5	55,1
średnia wojewódzka	9,7	28,1	10,3	9,9	12,6	17,4	1090,4	172,9
zmiennosc (w %)	47,1	13,9	36,0	53,3	47,1	31,0	37,1	47,2

TABL. 8. SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA / PROBLEMY SPOŁECZNE – WARTOŚCI FINALNYCH WSKAŹNIKÓW
DIAGNOSTYCZNYCH DLA POWIATÓW W 2010 R. (cd.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Bezpieczeństwo publiczne			Alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie		
	liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 ludności	udział przestępstw o charakterze kryminalnym w ogólnej liczbie przestępstw stwierdzonych (w %)	ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 100 tys. ludności	liczba rodzin objętych pomocą społeczną (na 10 tys. mieszkańców) z powodu		
				alkoholizmu	narkomanii	przemocy w rodzinie
Powiaty:						
bolesławiecki	33,9	64,9	0,8	33,7	1,1	4,4
dzierżoniowski.....	31,1	64,0	0,5	43,2	1,0	9,6
głogowski	37,8	67,3	0,2	19,9	0,8	2,7
górowski	26,7	64,0	1,1	17,6	0,3	1,9
jaworski	26,8	54,3	0,6	38,0	1,2	1,7
jeleniogórski	24,9	68,4	0,6	22,7	1,1	1,4
kamiennogórski	25,4	72,2	0,9	41,4	1,3	1,8
kłodzki	35,2	57,1	0,7	47,7	1,1	3,4
legnicki	20,7	73,2	1,7	33,7	0,6	2,2
lubański	39,0	75,6	0,5	39,3	1,6	1,3
lubiński	38,6	75,3	1,1	21,4	0,3	7,0
lwówecki	26,9	57,3	0,6	39,1	-	1,5
milicki.....	23,8	55,9	0,8	19,7	-	2,2
oleśnicki	27,6	54,0	1,5	19,2	1,0	2,8
oławski	28,8	62,9	0,6	21,3	0,4	0,4
polkowicki	34,9	70,2	1,1	22,4	1,3	2,3
strzeliński	29,4	62,9	1,6	8,7	0,2	1,6
średzki	27,6	62,1	2,0	9,9	0,6	0,8
świdnicki	31,0	66,2	0,8	19,8	0,9	2,9
trzebnicki	26,8	69,6	1,9	18,1	0,1	1,3
wałbrzyski	44,2	79,3	0,2	37,6	1,0	4,6
wołowski	34,1	66,4	0,6	30,2	2,1	1,5
wrocławski	14,9	67,0	2,3	22,3	0,5	3,4
ząbkowicki	32,3	68,9	1,0	18,6	0,3	4,1
zgorzelecki	38,2	73,4	0,3	31,4	5,7	1,9
złotoryjski.....	41,4	38,1	0,9	63,9	2,4	12,8
Miasta na prawach powiatu:						
Jelenia Góra.....	45,9	68,5	0,6	31,0	4,2	2,0
Legnica	65,9	70,8	0,4	28,4	3,1	4,8
Wrocław	60,1	80,5	0,7	9,2	1,5	3,9
<i>Podstawowe parametry statystyczne:</i>						
wartość maksymalna	65,9	80,5	2,3	63,9	5,7	12,8
wartość minimalna	14,9	38,1	0,2	8,7	-	0,4
średnia wojewódzka	39,7	71,5	0,8	24,8	1,3	3,5
zmienność (w %)	35,38	12,95	60,46	52,21	85,85	60,93

TABL. 8. SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA / PROBLEMY SPOŁECZNE – WARTOŚCI FINALNYCH WSKAŹNIKÓW DIAGNOSTYCZNYCH DLA POWIATÓW W 2010 R. (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Dostęp do usług publicznych				Niepełnosprawność		
	liczba lekarzy specjalistów na 10 tys. mieszkańców	przeciętna liczba porad lekarskich na 1 mieszkańca	liczba				
			dzieci przebywających w żłobkach na 100 dzieci w wieku 0-3 lata	szkół średnich na 1000 ludności w wieku 16-18 lat	seansów w kinach na 1000 ludności	ofert pracy na 100 zarejestrowanych niepełnosprawnych bezrobotnych	rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności na 10 tys. ludności
Powiaty:							
bolesławiecki.....	11,9	6,1	1,0	2,6	12,6	3,2	96,0
dzierżoniowski.....	11,8	6,5	1,8	2,8	3,5	2,5	84,3
głogowski.....	11,2	7,2	1,4	3,2	9,0	-	89,0
górowski.....	10,8	6,5	-	1,9	6,8	-	161,6
jaworski.....	8,1	7,5	2,1	3,0	-	-	100,0
jeleniogórski.....	12,0	5,0	1,5	2,1	-	-	99,9
kamiennogórski.....	12,1	5,2	1,3	1,8	-	-	93,5
kłodzki.....	11,6	6,9	2,4	3,4	3,2	0,9	109,4
legnicki.....	3,9	5,9	0,9	0,9	-	-	101,7
lubański.....	10,9	7,3	1,9	3,6	6,1	4,2	119,7
lubiński.....	22,8	8,1	5,0	3,1	106,9	4,9	76,8
lwówecki.....	7,2	4,8	2,0	4,9	-	-	113,4
milicki.....	13,5	8,6	-	2,3	-	12,1	140,8
oleśnicki.....	8,3	6,2	1,1	2,8	-	0,3	69,7
oławski.....	11,4	7,5	0,6	2,6	-	-	106,2
polkowicki.....	5,8	5,9	3,1	1,4	7,8	-	114,0
strzeliński.....	13,0	7,3	3,3	2,9	-	-	136,6
średzki.....	4,6	6,0	3,1	2,5	2,9	-	92,5
świdnicki.....	11,7	6,6	2,2	3,0	0,3	-	108,4
trzebnicki.....	9,8	4,8	2,4	2,2	0,5	-	72,8
wałbrzyski.....	15,0	6,8	1,5	2,5	22,7	0,9	150,2
wołowski.....	13,1	6,9	1,4	4,3	1,8	-	99,5
wrocławski.....	4,6	5,0	-	1,3	-	2,0	54,8
ząbkowicki.....	8,4	7,7	2,9	3,6	0,4	-	125,8
zgorzelecki.....	15,4	6,7	2,9	4,6	4,7	-	106,4
złotoryjski.....	11,5	5,9	2,8	1,6	5,8	0,4	128,9
Miasta na prawach powiatu:							
Jelenia Góra.....	17,3	9,3	3,3	5,7	26,2	0,3	98,2
Legnica.....	20,9	8,2	9,1	6,9	100,1	-	177,2
Wrocław.....	27,7	9,7	7,9	4,2	140,1	11,4	76,3
<i>Podstawowe parametry statystyczne:</i>							
wartość maksymalna	27,7	9,7	9,1	6,9	140,1	12,1	177,2
wartość minimalna	3,9	4,8	-	0,9	-	-	54,8
średnia wojewódzka	15,4	7,4	3,5	3,2	42,2	2,7	100,1
zmienność (w %)	17,5	21,2	77,2	38,7	129,5	155,2	899,6